

2004/11/12

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK DİLİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LÂMİ'İ ÇELEBİ
KİTÂB-I MAẖTEL-İ ÂL-İ RESÛL
GİRİŞ-METİN-İNCELEME-SÖZLÜK-ADLAR DİZİNİ

700577

HARUN ARSLAN

2501971554

Tez Danışmanı Prof.Dr. Mustafa ÖZKAN

İstanbul 2001

T/100577

Y.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
BOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI** Anabilim Dalında **2501971554** numaralı **HARUN ARSLAN'IN** hazırladığı "**LÂMÎ'İ ÇELEBÎ KİTÂB-I MAKTEL-İ ÂL-İ RESÛL, GİRİŞ -İNCELEME-METİN SÖZLÜK-ADLAR DİZİNİ**" konulu **YÜKSEK LİSANS TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 28.Maddesi uyarı **24.07.2001 SALI** günü saat: **14.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ...*KABUL*.....'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
Prof.Dr. Mustafa ÖZKAN	KABUL	<i>Am. Özkany</i>
Prof.Dr. Muhammet YELTEN	Kabul	<i>[Signature]</i>
Doç.Dr.Hayati DEVELİ	Kabul	<i>Hayati D.</i>
Doç.Dr.Musa DUMAN	Kabul.	<i>M. D.</i>
Doç.Dr. Mustafa DEMİREL	Kabul	<i>M. Demirel</i>

ÖZ SAYFASI

Bu tezde Lāmi‘i Çelebi’nin manzum olan Maktel-i Hüseyin adlı eseri çalışılmıştır. Eserin giriş kısmında maktel , edebiyatta maktel konularından bahsedilip çalışmamıza kaynak teşkil eden yazarın hayatı , eserleri tanıtılmıştır. Bu çalışmada 992 beyitten olan metin kısmı latin alfabesine aktararak 3 ayrı nüshanın edisyon kritiği yapılmıştır. Çalışmanın inceleme kısmında ise bu eserdeki bağlama grupları alfabetik sırayla her bir edatın fonksiyonları bulunmuştur. Sözlük ise metinde geçen her bir kelimenin metindeki anlamının verilmesiyle oluşturulmuştur. Adlar Dizini kısmı ise alfabetik olarak metinde geçen kelimelerin beyit numaraları da verilerek oluşturulmuştur.

ABSTRACT PAGE

In this work was studied poetic Maktel-i Hüseyin (Murder of Husayn) which it belongs to Lāmi‘i Chelebi. What maktel is , what its region is on the literature , that is stated and the life of poet whose Murder of Husayn is our subject , and his works are explained in the introduction of our work. Arab Alphabet was translated to Latin Alphabet on this work which have 992 verses. Three different copies of this work were compared. At the investigation part , conjunctions and their functions were studied by alphabetically . and dictionary of this work was prepared as finding the meaning of every words on that work as suitable for the context of the work by alphabetically. The names index was prepared by finding personal and places names which is in that work with number of verses by alphabetically

ÖNSÖZ

XVI. Yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu zirve dönemini yaşamaya başlar. XV. yüzyılın ilk yarısı Anadolu Türklüğü'nün en ihtişamlı dönemidir. İmparatorluğun bu gücü sanat eserlerine de yansımaya başlamış. Bu dönemde eserler kültür seviyesi olarak en üst düzeye ulaşmıştır. Sanat ve fikir hayatı imparatorluğun siyasi , askeri ve medeni gelişimine ayak uydurmuştur.

XVI. yüzyıldaki bu gelişmenin dil ve edebiyat açısından da önemli neticeleri olmuştur. Anadolu'da büyük şairler , mütercimler , tarihçiler yetişmiştir. Türk yazı dili de bu dönemde Arap ve Acem dilleri ile baş edebilecek seviyeye gelmiştir. Manzum eserlerde ise , nazım tekniği açısından “mesnevi” şekli daha çok tercih edilmiş ve bu yüzyıl adeta mesnevi için altın bir çağ olmuştur.

Bu çalışmanın konusu XV. yüzyılda doğan , XVI. yüzyılın ilk yarısında önemli eserlere damgasını vuran Fatih Sultan Mehmet , Sultan Bayezit , Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde yaşamış olan Lâmi'î Çelebi'nin “Kitâb-ı Maḳtel-i Âl-i Resûl” adlı manzum eseridir. Bu eser de mesnevi şekliyle yazılmış olup 992 beyittir. Lâmi'î Çelebi özellikle Molla Cami'den çevirdiği eserlerle Türk diline Farsça'nın dev eserlerini kazandırmıştır. Farsça ve Arapça'nın edebiyatımızda en ağıdalı dönemini ve en üst seviyesini yaşadığı bir dönemde Lâmi'î 30'un üstünde Türkçe eser vererek Türk diline büyük hizmetleri olmuştur.

Çalışma girişten sonra dört bölümden oluşmaktadır. Giriş –Metin –İnceleme- Sözlük-Adlar Dizini. Giriş bölümünde maktel , edebiyatta makteller konularında , Lâmi'î Çelebi'nin hayatı , eserleri ve Lâmi'î Çelebi'nin Kitâb-ı Maḳtel-i Âl-i Resûl eseri hakkında bilgi verildi.

Çalışmamızın girişten sonraki birinci bölümünü metin kısmı oluşturmaktadır. Bu bölümde üç ayrı nüshanın edisyon kritiği yapılarak metin hazırlanmıştır. Metin hazırlanırken belli bir nüsha esas alınmadan en uygun kelime veya beyitler seçilerek

yeni bir metin kurulmaya çalışılmıştır. Eserin Türk İslam Eserleri Müzesindeki nüshası T ile , Süleymaniye kütüphanesindeki nüshası S ile , Paris'ten getirdiğimiz nüshası ise P ile gösterilmiştir. Her sayfanın sonunda nüsha farkları gösterilmiştir. Metinde geçen Arapça ibarelerin anlamı yine aynı sayfanın sonunda gösterilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümü İnceleme bölümüdür. Bu bölümde öncelikle kelimenin tasnifini yaparak edatın kelime tasnifindeki yeri bulunmaya çalışılmıştır. Daha sonra bağlama grubu hakkında bilgi verdikten sonra metinde geçen bağlama edatları alfabetik sıra ile gösterilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünü sözlük oluşturmaktadır. Bu sözlük metinde geçen bütün ibareleri alan bir sözlüktür. Ancak Arapça cümleler sözlükte yer almamıştır. Her kelime madde başı olarak alınmış , altında da o kelimenin meydana getirdiği birleşik şekiller ile Arapça ve Farsça tamlamalar alfabetik sırayla verilmiştir. (Mesela “ibret al-” bu kelime hem ‘ibret hem de al- maddesinde geçmiştir.) Kelimelerin manası verilirken metinde taşıdığı manalara dikkat edilmiş , değişik anlamlar kelimenin altında sıra numarasıyla verilmiştir. Üçten fazla geçen örneklerde üçten fazla örnek verilmemeye çalışılmıştır. Ancak bazı örneklerin önemli olabileceği düşünülerek üçten fazla örnek gösterilen kelimeler de olmuştur.

Çalışmamızın dördüncü ve son bölümünde kişi ve yer adları indeksi vardır. Bu kısımda metinde geçen kişi ve yer isimleri geçtiği yerlerle birlikte verilmiştir. Kişi ve yer adları hakkında bilgi verilmeyip geçtikleri tüm yerler beyit numarası ile gösterilmiştir.

Çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan Dr. Mustafa Koç'a ; yine tezimin bitirilmesinde büyük desteğini ve yardımlarını gördüğüm tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Özkan'a teşekkür ederim.

Haziran 2001
Harun ARSLAN

İÇİNDEKİLER

Tez Onay Sayfası.....	ii
Öz Sayfası (Türkçe-İngilizce).....	iii
Önsöz.....	iv
İçindekiler.....	vi
Kısaltmalar.....	x1
Transkripsiyon alfabesi.....	x11
I-Giriş –.....	1
1. Maktel-i Hüseyinler ve Edebiyatı Yeri.....	1
1.1. Kerbela Vakası.....	2
1. 2. Maktel-i Hüseyinler'in Edebiyatı Yeri Alışı.....	4
1. 3. Arap Edebiyatında Maktel-i Hüseyin.....	6
1. 4. İran Edebiyatında Maktel-i Hüseyin	8
1. 5. Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyin.....	9
2. Lâmi'î Çelebi Hayatı , Eserleri Ve Maktel-i Hüseyin.....	11
2. 1. Hayatı.....	11
2.2. Eserleri.....	15
2.2.1. Manzum Eserleri.....	17
2.2.1.1 Divan-ı Eş'âr.....	17
2.2.1.2. Şehrengiz-i Bursa.....	17
2.2.1.3. Hayretnâme.....	18
2.2.1.4. Salaman u Absal.....	18
2. 2.1.5. Şem' u Pervâne.....	18
2. 2.1.6. Gûy u Çevgân.....	18
2. 2.1.7. Ferhatnâme.....	19
2.2.1.8. Heft Peyker.....	19
2. 2.1.9. Hirednâme.....	19
2. 2.1.10. Vâmık u Azrâ.....	19
2. 2.1.11. Vîs ü Râmîn.....	20

2. 2.1.12. Tuhfe-i Lāmi‘ī.....	20
2. 2.1.13. Cābirnāme.....	20
2. 2.1.14. Mevlid-i Resūl.....	20
2.2.2. Mensur Eserleri.....	21
2. 2.2.1. Şevāhidü’n-Nübüvve.....	21
2. 2.2.2. Nefahatü’l-Üns Tercümesi.....	21
2. 2.2.3. Risāle-i Tasavvuf.....	22
2.2.2.4. Hüsn ü Dil.....	22
2. 2.2.5. Münāzara-i Bahār u Şitā.....	22
2. 2.2.6. Şerh-i Dîbāce-i Gülistān.....	22
2. 2.2.7. Münşe’ât-ı Mekâtib.....	23
2. 2.2.8. Menākıbu Üveysi’l-Karānî.....	23
2. 2.2.9. Letā’if-Nāme.....	23
2. 2.2.10. ‘İbret-Nümā.....	24
2. 2.2.11. Şerefü’l-insān.....	24
2. 2.2.12. Hāll-i Muẓammā-yı Mir Hüseyn.....	25
2. 2.2.13. Münāzara-i Nefs ü Rūh.....	25
2.2.2.14. Risale-i Fāl.....	25
2. 2.2.15. Farisî Istılāhāt-ı Sufiye.....	25
2.3. Maktel-i Hüseyn’in Tanıtılması ve Değerlendirilmesi.....	25
2.3.1. Eserin Yazılış Sebebi Ve Te’lif Tarihi.....	25
2.3.2. Eserin Nüshaları Hakkında.....	28
2.3.2.1. T Nüshası.....	28
2.3.2.2. S Nüshası.....	28
2. 3.2.3. Paris Nüshası.....	28
2.3.2.4. Hacı Bektaş Kütüphanesi Nüshası.....	29
2.3.2.5. DTCE Kütüphanesi Nüshası.....	29
2. 3.2.5. Topkapı Arkeoloji Müzesi Nüshası.....	29
2. 3.2.6. Flügel Katologu Nüshası	29
2.3.2.7. British Museum Nüshası.....	29

2. 3.2.8. Los Angeles Nüshası.....	29
2. 3.2.9. Rosen Nüshası.....	29
2. 3.2.10. Gotha Nüshası.....	29
2. 3.2.11. Uri Oxford Nüshası.....	29
2.3.3. Eserin Konusu.....	30
II.Tez Metni.....	59
Kitāb-ı Maḳtel-i Āl-i Resūl.....	60
III.İnceleme.....	176
1.Edatlar ve Bağlama İşlevleri.....	177
1.1. Genel Bilgiler.....	177
1.1.1. Kelimelerin Sınıflandırılmasında Edatların Yeri.....	177
1.1.2. Edatın Tarifi.....	180
1.2. Edatların Kendi İçinde Sınıflandırılması.....	181
1.3. Bağlama Fonksiyonu.....	186
1.3.1. Bağlama Fonksiyonunun Kurulma Şartları.....	186
1.3.2. Bağlama Gruplarının Kurulması.....	188
1.4. Bağlama Edatları ve Fonksiyonları.....	188
1.4.1. Menşe ve Gelişme.....	188
1.4.2. Bağlama Münasebetleri Yönünden.....	189
2. Metnimizde Kullanılan Bağlama Edatları ve Özellikleri.....	192
ammā.....	192
ancaḳ.....	192
andan.....	192
anuñ-içün.....	191
bārī.....	193
bile/birle.....	193
çü.....	194
çün.....	195
çünki.....	197
çünkim.....	197

dağı.....	198
dağı-hem.....	202
eger / ger.....	202
egerçi.....	203
gāhgāh / gehgeh / gāh.....gāhī.....	203
gerçi/ gerçi kim/ egerçi	203
hem.....	203
hem-dağı/ dağı.....hem.....	205
hem.....hem.....	205
ile.....	205
İmdi.....	206
kaçan.....	206
ki / kim.....	207
lākin.....	210
līkin / līki.....	211
meger.....	212
nice kim.....	212
nitekim.....	212
ol sebebden.....	213
pes.....	213
tā.....	214
tā ki.....	215
tā kim.....	215
u / ü.....	216
velī.....	216
vu / vü.....	216
ya'ni.....	217
yine.....	217
yoksa.....	217
IV. Sözlük.....	218

V. Adlar Dizini.....	290
1.Kişi Adları.....	291
2.Yer Adları.....	293
VI. SONUÇ.....	295
KAYNAKLAR.....	296

KISALTMALAR

a. :Arapça

AKM :Atatürk Kültür Merkezi

b. : Bin

bkz. : bakınız.

bs. : basım

Çev. :Çeviren

DTCF : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları

Ed. Fak. :Edebiyat Fakültesi

f. :Farsça

h. :Hicrî

haz. :Hazırlayan

Hız. : Hazret-i

İÜ :İstanbul Üniversitesi

İÜMK :İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

nr. : Numara

ölm. : Ölümü

P. : Paris Nüshası

S. : Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

SKY : Sümerbank Kültür Yayınları

T. : Türk İslam Eserleri Müzesi Nüshası

TDK : Türk Dil Kurumu

TKA : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

ty. : Tarih yok

vd. : ve diğerleri

VOL. : Volume

yay. haz. : Yayıma hazırlayan

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

:ā , a	:đ , ž
:e	:t
:b , p	:z
:b , p	:‘
:t	:ğ
:s	:f
:c	:k
:ç	:k , ñ , g
:h	:l
:h	:m
:d	:n
:z	:v , u , ü , ū , o , ö , vu , vü
:r	:h , a , e
:z	:y
:j	:y , ı , i
:s	
:ş	
:ş	

-I-
-GİRİŞ -

1. MAKTEL-İ HÜSEYİNLER ve EDEBİYATAKİ YERİ

Maktel-i Hüseyinlerin doğuşunu açıklayabilmemiz için öncelikle Kerbela Vakasını iyice bilmemiz lazım. Daha sonra “*Maktel-i Hüseyinler*”in Arap , Fars ve en son olarak da Türk Edebiyatında nasıl yer aldığını inceleyelim.

1.1. Kerbela Vakası :

Hız. Muhammed’in kendisinden sonra İslâm ümmetinin başına geçecek kişinin seçim şeklini tayin etmemesi , O’nun ölümünden sonra bir takım anlaşmazlıkların doğmasına sebep oldu.

Hız. Peygamber’in ölümünden sonra sırasıyla Ebu Bekir b. Abdullah , Ömer b. Hattab , Osman b. Affan halife seçildiler. Hız. Osman’dan sonra halkın bir kısmı Hız. Ali’nin halife olmasını istedi , bir kısmı da Hız. Osman’ın ölümünden onu sorumlu tuttu. Hız. Ali’nin halife olmasından sonra ona muhalif kişiler Hız. Ayşe’nin de katılmasıyla halifeye karşı harekete geçtiler. Hız. Ali kendisini tanımayanların üzerine yürüdü. Tarihte Cemel Vakası diye anılan bu muharebeyi Hız. Ali kazandı.

Hız. Ali halife olunca yirmi yıldan fazla bir süredir Suriye valisi olan Muaviye b. Ebû Sufyan mevkini kaybetmek istemediği için Hız. Ali’nin halifeliğini tanımadı. Ayrıca Muaviye Hız. Osman’ın yeğenydi. Onun ölümünden Hız. Ali’yi sorumlu tutuyordu. Muaviye bunun intikamını alacağına dair yemin etti. Bunu duyan Hız. Ali, Suriye’ye doğru harekete geçti. İki ordu Rakka yakınlarında Sıffin’de karşı karşıya geldiler. *Sıffin Savaşı* denilen bu karşılaşma oldukça uzun sürdü. Savaşın Hız. Ali lehine geliştiği sırada Muaviye taraftarları mızraklarının ucuna Kur’an sayfaları takarak Allah kelamının hakem olması teklifinde bulundular. Böylece savaş sona erdi. Tarihte *Hakem Olayı* diye anılan bu olay Hız. Ali taraftarları arasına anlaşmazlığa sebep oldu. Hız. Ali’yi terk eden gruba *Hariciler* denildi. Bir süre sonra Haricilerin düzenlediği bir suikastla Hız. Ali , İbn-i Mülcem adlı bir Harici tarafından şehit edildi.

Hız. Ali’nin şehit edilmesinden sonra Hız. Ali’nin büyük oğlu Hasan , Irak’ta Küfeliler’in desteğiyle halife ilan edildi. Bu sırada da Şam ve Mısır vilayetleri Muaviye’ye biat etmişlerdi. Muaviye halifeliği tek elde toplamak için Hız. Hasan’ın

üzerine büyük bir ordu ile yürüdü. Hz. Hasan'ın ise bu kuvvete karşı duracak gücü yoktu. Muaviye ile anlaşarak hilafetten vazgeçti.

Muaviye siyasi dehası ve politikası sayesinde memleket içinde birliği sağlamayı başardı. Ancak hayatının sonlarına doğru oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi, İslamiyet'te saltanat sisteminin kurulmasına yol açtı. Zamanla Şamlılar'ın ve Iraklılar'ın çoğu Yezid'in veliahtlığını benimsediler. Fakat aralarında Hz. Hüseyin'in de bulunduğu Hicazlıların büyük bir kısmı da bu durumu kabul etmediler.

Muaviye'nin vefatından sonra Yezid halife oldu. Hz. Hüseyin'in Yezid'in halifeliğini kabul etmediğini duyan Kūfeliler ona mektuplar göndererek kendisine biat etmeye hazır olduklarını bildirdiler. Hz. Hüseyin de hilafeti kendisinin meşru bir hakkı olarak kabul ediyordu. Son durumu incelemesi için amcazadesi Müslim b. Akīl'i Kūfe'ye yolladı.

Kūfe'ye gittikten sonra Müslim b. Akīl , bazı kaynaklara göre 12.000 bazı kaynaklara göreyse 18.000 kişinin biatını Hz. Hüseyin namına kabul etti ve bu durumu Hz. Hüseyin'e bildirdi. Amcazadesinin iyi haberlerini alan Hz. Hüseyin , Kūfe'ye gitmesinin tehlikeli olabileceği yönünde kendisine yapılan uyarılara rağmen Mekke'den söz konusu şehre doğru yola çıktı.

Bu durumu öğrenen Yezid , Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'ı Kūfe'ye vali olarak tayin etti. Şehre gizlice giren İbn-i Ziyad kısa sürede duruma hakim olarak Müslim b. Akīl'i şehit ettirdi. Hz. Hüseyin Kūfe'ye doğru ilerlerken Müslim b. Akīl'in öldürüldüğünü ve Kūfe'deki durumun aleyhine döndüğünü öğrendi ve geri dönmek istedi. Ancak Müslim b. Akīl'in intikamını almak isteyen yakınlarını bırakamadı. Hz. Hüseyin durumu adamlarına anlatarak isterlerse geri dönebileceklerini söyledi. Bunun üzerine “aile fertleri dışında onunla beraber yola çıkanların hemen hemen tamamı geriye döndü. Hz. Hüseyin'in yanında 70-80 kadar kişi kaldı.”¹

Hz. Hüseyin ve taraftarları iki gün Ninava nahiyesine bağlı Kerbela denilen yerde konakladılar. Ubeydullah b. Ziyad , bu durumu kesin halletmek istediği için

¹ Nurcan Öznal Güder , “Kaştamonulu Şaî Mahtel-i Hüseyin” , İstanbul ,Doktora Tezi, 1997, s. XVIII

Ömer b. Sa'd'ı 4000 kişilik bir kuvvetle Kerbela'ya gönderdi. Ordu Muharrem'in üçüncü günü Kerbela'ya vardı. Ömer , İbn. Ziyad'ın biat emrini Hz. Hüseyin'e bildirdi. Hz. Hüseyin bu teklifi kabul etmedi. Küfeliler'in daveti üzerine geldiğini , istemediği takdirde dönebileceğini söyledi. Ubeydullah b. Ziyad'ın isteği Hz. Hüseyin'in kayıtsız şartsız teslim olup biat etmesiydi. Bunun için Hz. Hüseyin ve yanındakilerin Fırat nehri ile irtibatları kesildi. Günlerce susuz bırakıldı. Hz. Hüseyin görüşmeler boyunca harp etmek arzusunda olmadığını , Şam'a giderek Yezid'le görüşmek , yahut Mekke'ye geri dönmek , hiç olmazsa bir sınır şehrine gidip yerleşmek arzusunda olduğunu söyledi. Ömer b. Sa'd bu teklifi Ubeydullah b. Ziyad'a iletti. Fakat o , ısrarını sürdürdü ve Hz. Hüseyin'in teslim olması gerektiğini, yoksa öldürülmesini emretti.

Hz. Hüseyin durumu yakınlarına anlattı. Yakınları bir kaç hariç Hz. Hüseyinle beraber kaldılar. 10 Muharrem sabahı savaş başladı. 73 Kişi olan Hüseyin taraftarları günlerdir kızgın çölde susuz ve bitkin bir vaziyetteydiler. Hz. Hüseyin Şimr'in bir grup askerle yaptığı saldırıda aldığı darbelerle yaralandı ve atından düştü. Zur'a b. Şarik'in vurduğu ağır kılıç darbelerinden sonra Sinan b. al-Naha'i tarafından başı kesilerek öldürüldü. Savaş esirleri , şehitlerin başlarıyla beraber önce Kûfe'ye , sonra da Şam'a götürüldüler. ²

1. 2. Maktel-i Hüseyinler'in Edebiyatta Yer Alışı

Kerbela Vak'ası yukarıda kısaca özetlediğimiz gibi , meydana geldiği andan itibaren günümüze kadar geniş halk kitleleri üzerinde derin tesirler bıraktı. Hz. Hüseyin gerek Kerbela'da gösterdiği yiğitlik ve metanet gerek şahsi meziyetleri ve gerekse de Hz. Peygamber'in torunu olması dolayısıyla İslam aleminde çok sevildi ve yüceltildi. Kerbela Vak'ası dilden dile nakledildi. Bu hikaye asırlarca anlatıldı , yazıldı, okundu , dinlendi. Zamanla Hz. Hüseyin tarihi şahsiyetinin yanı sıra insanüstü özelliklere sahip menkabevî bir kimlik kazandı.

Hilafetin Hz. Ali ve ailesinin en doğal hakkı olduğuna inanan Şia'ya bağlı kimselerin , bu iddialarını , düşüncelerini ispatlamak için yaptıkları gizli ve açık

mücadeleler , yazdıkları eserler yeni bir takım inançların ortaya çıkmasına ve yayılmasına neden oldu. Bu konu yıllarca araştırıldı. Şii inancına göre , imamlara geçmiş ve gelecek her şey malumdur. O halde Hz. Hüseyin'in bile bile ölüme gidişinin bir sebebi vardır. Buna göre o şehadetiyle İslam'ın izzetini ve hakkın batıla karşı zaferini aleme bildirdi. Atalarının dinini ihya etti. Bir diğer inanışta Hz. Hüseyin kıyamet gününde ümmetin şefaatinin sağlamak için şehit oldu.

Yine Şiiler'in mevzu hadislerinde Hz. Hüseyin'in öldürülmesine taraftar olanlar , hatta Kerbelâ'da onun yardımına koşmayanlar ilahi cezaya çarptırılacaklardır. Buna karşılık bir kimse Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün , yani aşure günü ağlarsa Kıyamet günü Hz. Peygamber'in yakınlarıyla beraber olacaktır.³

Özellikle miladi 1502'de kurulan Safevi Devletinde Şiilik bir mezhep olarak kabul edildi. Bu yüzden İran'da matem merasimleri çok gelişti. Zamanla bu inanışların etkisiyle Hz. Hüseyin'in şehadetine ağlamak , matem tutmak , bu konuda eser vermek , ağlatmak sevap oldu. Bunu şu cümlede görebiliriz: “ her kim Hüseyin için ağlaya , ya bir kimesneyi ağlada , vâcib ola aña duğul-ı cennet”⁴. Bu inanış edebiyatta maktellerin yazılmasına neden oldu. Muharrem aylarında , özellikle Muharrem ayının 10. gününde matem merasimleri düzenlendi ve bu konuda mersiyeler , makteller yazıldı.

Makteller , manzum veya mensur olarak yazılmışlardır. Manzum olanlar gazel , kaside , mesnevi , terki-i bend , terci-i bend gibi şekillerde yazılırlar. Manzum- nesir olarak yazılmışları da vardır. Bunlar genellikle toplantılarda dramatik bir biçimde okunurlar. Meselâ Fuzûlî'nin Hadikatü's-süedâ'sı bilhassa Muharrem'de Bektâşilerin on gün boyunca en çok okudukları makteldir. Okunan metne uyarak topluca ağlanan toplantılara İran'da *Mecâlis-i ravzahani* denilmiştir. Bu tür eserleri okuyanlara da *ravzahanî* (*rûzehanî*) adı verilir. Bu metinlerin dili oldukça sade olur. Yazarlarının çoğu şeyh veya tarikat mensubu olan makteller bir

² Şeyma Güngör , *Fuzulî Hadikatü's-Süeda* , Ankara , KTB , 1987 , s. XV-XX

³ Şeyma Güngör , a.e. , s. XXI.

⁴ Şeyma Güngör , a.e. , s.15/11-14.

nevi Şiilik propagandası yaparlar. Maktellerin Şiiliğin yayılmasında önemli etkileri olmuştur.⁵

1. 3. Arap Edebiyatında Maktel-i Hüseyin

İmam Hüseyin'in şehadeti ilk defa Arap tarihçileri tarafından hikaye olunmuştur. Eldeki kaynaklara göre bu konuda yazılan ilk eser Ezd aşiretine mensup Gamid ailesinden Ebū Mihnef Lūt b. Yahya b. Said b. Mihnef b. Süleym (Salim) (ölm. 157 / 774)'in Kitābu Makteli'l-Huseyn'idir. Hz. Peygamber'in genç ve hadis rivayet etmiş sahabelerindendi. Kūfe şehrinin temel atma töreninde (h. 18-19) bulunduğu rivayet edilen bu kişi Ali b. Ebū Talib tarafından "İsfahan Naipliği"ne tayin olunmuş ve "Sıffin Harbi"ne katılmıştı.⁶

Ebū Mihnef'in , Hz. Hüseyin ile Emeviler arasındaki harbe katılan ihtiyar bazı kimseleri tanımış olması mümkündür. Sahih rivayetlere dayandığı söylenebilecek olan Kitab-ı Maktel-i Hüseyin'in maalesef bu gün , asıl nüshalarından hiçbiri elde bulunmuyor.⁷

Ebū Mihnef , Mücālīd b. Saīd , Cābir el-Cu'fī , Sak'ab b. Zühayr ve diğer bazı rāvilerden hadis almıştır. Ancak Hadis ālimleri onun güvenilir olmadığını belirterek rivayet ettiği hadisleri reddetmişlerdir. Ebū Mihnef'in aşırı Şii olduğunu söyleyen İbn Adī , Ebū Mihnef'in rivayetlerinin gerçeğe dayanmadığını söyler.

Hicrī I. yüzyıla ait önemli hādiseler için yazarın otuz üç kitap veya risāle yazdığı söylenmektedir. Suriye ve Irak'ın fethi , Cemel ve Sıffin savaşları Hāriciler konusunda çeşitli eserlerini esas almıştır. Ebū Mihnef eserlerinde kabilesinin rivayetlerinin yanısıra Kūfe mektebi , Temīm , Hemdān , Tay ve Kinde kabileleriyle Şa'bi'nin ve Medine mektebinin rivayetlerinden de faydalanmıştır. Aşırı bir Şii olmasından dolayı Emevilere karşı Hz. Ali taraftarlarını açıkça desteklemektedir. Şarkiyatçılar eserlerine önem vermişler ve eserleriyle ilgili pek çok incelemeler

⁵ "Maktel" , Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi , c. 6 , Dergāh Yay. , ty. , s.126

⁶ Abdülkadir Karahan , "Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler" , İstanbul , İÜ Mezuniyet travayı , 1939 , s. 3

⁷ Abdülkadir Karahan , a.e., s.3.

yapmışlardır. Arapça maktellerin çoğunda rivayetler Ebū Mihnef'in Maktelü'l-Hüseyn'ine dayandırılmaktadır. Fakat bugün Maktel-i Hüseyn'in asıl nüshalarından hiçbirisi bulunmamıştır.⁸

Ebū Mihnef'in eseri başta olmak üzere başka tarihçilerin yazdıkları maktellerin çoğunda vak'a tarihi gerçeklere uygun şekilde anlatılmakla beraber menkabevî rivayetlerle de zenginleştirilmiştir. Wüstenfeld'in Ebū Mihnef'in maktelini neşrederken esere *Arap Dünyasından Bir Roman* başlığı koymasının nedeni de budur. Cl. Huart da , Vakıdî'nin *Kitabu Makteli'l-Hüseyn*'inden bahsederken tarihçinin eserine roman çeşnisi verdiğini söylemektedir.

Arap dilinde yazılmış olan maktellerin en tanınmışlarından biri Ebu'l-Ferec İsfahānî(284/897-356/967)'nin *Makatilü't-Talibîn* adlı eseridir. Ca'fer b. Ebū Talib'in şehadeti ile başlayan ve Ebū Tālib evladının şehadetini anlatan , Kerbelā hadisesine de geniş yer veren bu maktelde vak'a menkabevî rivayetlerden uzak , tarihî hakikatlere uygun şekilde işlenmiştir.

Tanınan ve sevilen bir diğer maktel de Ebū İshak İsferāyînî (ölm. 418/1027)'nin *Nürü'l-Ayn fî Meşhedi'l-Hüseyn*'dir. Eserin baş tarafında Hz. Muhammed ve Hulefā-yı Raşidîn'den bahseden muharrir , Muaviye ve Yezid hakkında bilgi verdikten sonra Kerbelā hādisesini tahkiye eder. Bu maktelin sanki bir devamı gibi olan ve Hz. Hüseyn'in şehadetinin öcünü işleyen Kurretü'l-Ayn fî Ahzı Sāri'l-Hüseyn Ebū Abdullah b. Muhammed tarafından yazılmıştır. Ama tarihî gerçeklerden oldukça uzaktır.

Fuzūlî'nin Hadikatü's-Sü'eda adlı eserinde hadise , tarihî olduğu kadar menkabevî ve destanî özellikler arzedecek şekilde ele alınmıştır. Alevî olan Seyyid Radiyüddin (589/1193-644/1266) eserinin baş tarafında maktelini meşhedi ziyaret edenlerin yanında bulundurmaları maksadıyla yazdığını söylemektedir. Muharrir bu eserinde , Kerbelā vakasının bir facia olarak değil , Şiîler için ilâhî bir lütuf olarak vuku bulduğunu belirterek eğer hadisin kendilerine keder tavsiye etmemiş olsaydı , bu hadiseyi lütuf kabul ederek sevinç kisvelerine bürünürdük. Bundan dolayı biz

⁸ Nurcan Güder Özcan , a.e., s. XVIII

matem ediyoruz ve göz yaşlarımızı akıtmaktan haz duyuyoruz diyerek kendisinden sonra yazılacak olan maktellerde daima işlenecek temalardan birini belirtmektedir.

Yukarıda bahsedilen bu eserlerde Maktel-i Hüseyin türünün bütün özellikleri hemen hemen işlenmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda , özellikle siyasi sebeplerden , Arap dilinde bu konu uzun zaman , ihmal edilmiştir.⁹

1. 4. İran Edebiyatında Maktel-i Hüseyin

İran edebiyatında özellikle Şiiliğin yayılmasından sonra Hz. Hüseyin hakkında manzum veya mensur birçok eser kaleme alınmıştır. İranlıların sosyal ve siyasi hayatlarında Kerbelâ olayının çok önemli bir yeri olmuştur. İran'da Hz. Hüseyin'in şehadeti mezheplerin de etkisiyle adeta milli bir mesele olarak yayıldı ve kabul gördü.

Eldeki kaynaklara göre Fars edebiyatında maktel türünde verilen ilk önemli eser Hüseyin Va'iz Kâşifi'(ölm. 910 / 1505)'nin *Ravzatü's-Şühedâ*'sıdır. Bu maktel Sultan Hüseyin Baykara'nın torunu Seyyid Mirza Mürşidüddeve Abdullah'ın isteği üzerine yazılmıştır.¹⁰ Camî tarafından Sâdetnâme ; Fuzûlî tarafından Hadikatü's-Süedâ adlarıyla Türkçe'ye çevrilen bu eser müellifi Kâşifi , Herat'ta Ebül Gazi Sultan Hüseyin zamanında yaşayan müellif Mir Ali Şir Nevâi'nin de iltifatını kazanmıştır.¹¹

Ravza'nın telif tarihi , Rieu'nun da belirttiği gibi 303/1552'dir. Müellif , onuncu bahsin başında , Hz. Hüseyin'in ölümü üzerinden 847 sene geçtiğini söyler.¹²

Ravza on bab ve bir hatimeden oluşur. Birinci bab , bazı enbiyâları ; ikinci bab Hz. Peygamber'in Kureys'te çektiği eziyet ve sıkıntıları ile Hz. Hamza ve Hz. Cafer'in şehadetlerini ; üçüncü bab Hz. Peygamber'in vefatını ; dördüncü bab Hz. Fatıma'nın vefatını ; beşinci bab Hz. Ali'nin ahbarını ; altıncı bab Hz. Hasan'ın faziletlerini ve bazı hallerini ; yedinci bab Hz. Hüseyin'in menakıbını ; sekizinci bab

⁹ Şeyma Güngör , a.e. , s. XXIII-XXV

¹⁰ Şeyma Güngör , a.e. , s. XXV-XXVI

¹¹ Nurcan Güder Özcan , a.e. s. XIX

¹² Abdülkadir Karahan , a.e. , s. 9

Müslim b. Âkîl'in şehadetini ; dokuzuncu bab Kerbelâ muharebesini ve Hz. Hüseyin'in şehadetini; onuncu bab Kerbelâ harbinden sonra Ehl-i Beyt'in durumu ile muhaliflerin başına gelenler anlatılır. Hatime bölümünde ise imamların nesep silsileleri verilir ve eser hatime ile son bulur.¹³

1. 5. Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyin

Kaynaklara göre Arap edebiyatından sonra ilk önemli makteller Türk Dili'nde yazılmıştır. Arap ülkelerinde ve İran'da yazılan makteller Arapça ve Farsça olduğu için bu eserleri , şairler Türkçe'ye çevirerek Ehl-i Beyte olan sevgi ve muhabbetlerini istemişlerdir. Türk halkı umumiyetle kahramanlık hisleriyle dolu olduğu için bu tür hikayeleri de severdi. Makteller vasıtasıyla Ehl-i Beyt kahramanlaştırılarak gönüllerde yer edinmeleri sağlanmıştır. Bu konuda yapılan ve kaynaklara dayanan en derli toplu çalışma Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyin'ler* adlı mezuniyet tezidir.

Edebiyatımızda yazılan belli başlı makteller şunlardır:

Edebiyatımızda ilk maktel olarak kabul edilen Yusufi'nin maktelidir. Yusufi (ibn-i Yusuf) 1361'de maktelini kaleme alıp Candaroğlu hükümdarı Bayezid'e sunmuştur.

Yine onu takip eden maktel ise Kastamonulu Şâzi'nin Maktel-i Hüseyini'dir. Şâzi'nin eserinin İstanbul kütüphanelerinde 3 yazması bilinmektedir.¹⁴ Şâzi'nin Maktel-i Hüseyin'i aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle kaleme alınmıştır. Mesnevi şeklinde yazılmıştır. Ancak meclisler arasında gazel ve kaside tarzında kafiyeleşmiş şiirler de vardır. Nazım tekniği bakımından eserin çok kuvvetli olduğunu söyleyemeyiz. İmale ve zihaf sayısı çoktur. Aynı kafiye'nin veya yarım kafiye'nin tekrarına sık sık rastlanır. Eserin dili anlaşılır , sade bir Türkçedir. Yabancı kelime fazla değildir. Nazım tekniği çok gelişmiş olmamasına rağmen eserde derin bir duygu yoğunluğu hissedilir.

¹³ Abdülkadir Karahan , a.e. , s.9.

¹⁴ Nurcan Güder Özcan , a.e. s. XXI

Yahya b. Bahşî'nin *Maktel-i Hüseyin*'i 905/ 1499 tamamlanmıştır. 976 beyit olan bu eser birçok maktel gibi meclislerde okunmak üzere yazılmıştır. Yahya b. Bahşî esere Hz. Muhammed'in torunları Hasan ve Hüseyin'i ne kadar sevdiğini anlatan mısralarla başlar. Eser sade bir dille yazılmıştır. "Eserin bir nüshası Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Muzaffer Ozak kitapları arasındadır.(nr. 1/248)".¹⁵

Lâmi'î'nin *Maktel-i Hüseyin*'ini Lami'î Çelebi'nin hayatını ve eserlerini tanıttığımız bölümde işleyeceğiz.

Hacı Nureddin Efendi'nin *Maktel-i Hüseyin*'i 940/ 1530-1'de telif edilmiştir.

Bu eser de manzumdur ve on bölüme ayrılmıştır. Vaka Yezid ile başlar. Sade bir Türkçe ile fakat zayıf bir nazım tekniği ile yazılmasına rağmen kahramanlık ifade eden mısraları ile çok sevilmiş , yedi defa basılmıştır. Eser umumiyetle mesnevi şeklinde olup arada bir gazel ve kaside biçiminde kafiyeyle şiir başlayarak birkaç beyit sonra birkaç beyit sonra tekrar mesnevi şekline döner.¹⁶

Gelibolulu Camî'nin *Saadetnâmesi*. Matbu olmamakla birlikte eskiden beri bu eserin mâlûm olduğu , bir çok nüshaları İstanbul ve Avrupa kütüphanelerinde bulunmaktadır. Bu eser Ravzatü's-Şühedâ'nın Türk diline aktarılmışdır. "Abdûlbaki Gölpınarlı eserin 941 / 1534'ten sonra , Abdûlkadir Karahan ise 952 / 1545-968/1560 yılları arasında yazıldığını kaydetmektedirler."¹⁷ Bu eser Ravza gibi on bab olarak yazılmıştır. Eser sanatkârâne bir dille yazılmıştır.

Âşık b. Ali Natta'î (927/1520-980/1572)'nin *Ravzatü's-Şühedâ Tercümesi* , M. Fuad Köprülü'nün görüşüne göre 953/1546'dan evvel bitirilmiştir. Hüseyin Vâ'iz'in eserine bağlı kalınarak yapılan bu tercüme ve özellikle Âşık Çelebi tarafından eklenen mukaddime kısmı müzeyyen bir üslupla yazılmıştır.

Fuzûlî'nin "*Hadikatü's-Sü'edâ*"sı, Eserin telif tarihi belli değildir. Fakat , istinsah tarihi belli olan yazmalardan en eski *Hadikatü's-Sü'edâ* 954/1547 tarihini taşımaktadır. Hacim olarak Fuzûlî'nin en büyük eseri olan *Hadikatü's-Sü'edâ* yer yer manzum parçalarla süslenmiştir. Eserde 16 Arapça , 525 Türkçe olmak üzere 541

¹⁵ Nurcan Güder Özcan , a.e. s. XXVI.

¹⁶ Abdûlkadir Karahan , a.e. , s. 24

parça manzume mevcuttur. Toplam beyit sayısı 1152'dir , bir tane de mısra' vardır.¹⁸

Müellifleri belli olan bu maktellerden başka kimin tarafından yazıldığı belli olmayan makteller de vardır. Bunlardan biri , Süleymaniye Kütüphanesinde (Yazma bağışlar nr. 1285/2) bir mecmua içinde sekiz varaklık manzum bir eserdir. Baş tarafı eksik olduğu anlaşılan eserde vaka Hz. Hüseyin'in başının Şimr tarafından kesilmesi ile başlar. Olaylar çok kısa olarak işlenmiştir. Halk diline yakın bir söyleyişle yazılan bu maktelde ifade çok canlı ve samimidir.¹⁹ Bir başka Maktel-i Hüseyin de yine aynı kütüphanede Hacı Mahmud Efendi nr. 4724'te bulunan ve müellifi bilinmeyen mensur bir eserdir. Yer yer manzum parçalarla süslü olan bu eserde hikâye Hz. Muhammed'in Mekke'den hicreti ile başlar. Maktelin baş kısmında râvîlerin isimleri sayılmakla birlikte konu ve şahıslar tarihi hakikatlerden uzak olarak işlenmiştir. Kerbelâ'da geçen savaş abartılı , destanî bir üslup ve sade bir dil ile yazılmıştır.²⁰ Yapı Kredi Bankasının kütüphanesinde de bir *Maktel-i Hüseyin* mevcuttur. Kütüphanede Y86 numarasıyla kayıtlı bu maktel 157 varaktan oluşmaktadır. Ancak eserin baş kısmından epey bir varak eksik olmasından dolayı eserin kime ait olduğu bilinmemiştir. Eser 15. yüzyılda istinsah edilmiştir. Ayrıca Berlin katologunda XIII/4 506 numarasıyla bir maktel daha kayıtlıdır.

2. LÂMÎ'Î ÇELEBÎ HAYATI , ESERLERİ ve MAKTEL-İ HÜSEYN

2. 1. HAYATI :

XV. yüzyılın son çeyreği ile XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşayan , nazım ve nesir türlerinde önemli eserler vermiş Dîvân edebiyatının en çok eser veren şairlerdendir.

¹⁷ Şeyma Güngör , a.e. , s. XXVIII.

¹⁸ Şeyma Güngör , a.e. , s. XXIX-LIII

¹⁹ Şeyma Güngör , a.e. , s. XXIX.

²⁰ Şeyma Güngör , a.e.

Lāmi'î Çelebi Bursa'da doğmuştur. Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır. Şerefü'l-İnsân adlı eserinin sebeb-i te'lif bölümünde 933(1526) tarihinde 55 yaşında olduğunu söyler. Bunlar göz önüne alındığında şairin 878 (1472) tarihinde doğduğu anlaşılmaktadır.²¹

Ailesi Bursa'nın önde gelenlerindendir. Dedesi 'Ali Paşa , Timur tarafından genç yaşta Semerkand'a götürülür ve orada nakkaşlık öğrenir. Bursa'ya döndüğünde başta Yeşil Cami olmak üzere birçok cami ve mescitlerin süslemeciliğini yapar. Babası 'Osman Çelebi II. Bâyezit'in hazine defterdarlarındandır. Annesi Dilşâd Hatun'dur. Nefise Hatun adında bir halası , Mustafa adında da bir amcası vardır.²² Lāmi'î Çelebi , Hümâ hatunla evlenmiş ; bu evlilikten Abdullah , Mevlâna Ahmed Çelebi , Derviş Mehmed Çelebi adlarında üç erkek ve Safiye Hatun adında bir kızı olduğu belirtilmektedir. Lāmi'î Çelebi öldüğünde , terekesinden anladığımıza göre ayrıca İbrahim Çelebi adında bir oğlu ve Zeynep Hatun adında bir de kızı bulunmaktaydı. Mirasçılar arasında hanımının adı zikredilmez. Bu hanımı Hümâ Hatun'un , Lāmi'î Çelebi'den önce ölmüş olduğunu gösterir.²³

Lāmi'î Çelebi'nin çocuklarından Derviş Mehmed Çelebi , Lem'î mahlasıyla şiirler yazmış ve değişik medreselerde müderrislik vazifelerinde bulunmuştur. Letâ'if adlı eserin Derviş Mehmed Çelebi'ye ait olduğu ya da Lāmi'î Çelebi'nin bu eseri tamamlayamadan öldüğü ve daha sonra bu eserin oğlu Lem'î tarafından tamamlandığı söylenir. Muhalefât listesindeki eserler arasında Letâ'if-nâme'nin adı geçtiğine göre , bu eserin bir nüshası Lāmi'î kütüphanesinde öldüğünde mevcuttu.²⁴

Lāmi'î Çelebi, Çağatay Türk Şairi Ali Nevâ'î gibi yeteneklere sahip İran kültürü ve edebiyatından şiirler veren bir Osmanlı fikir adamı , yazarı ve şairiydi. O İran edebiyatının birçok edebiyat tür ve şekillerini Türk edebiyatına kazandırmıştır. Özellikle Abdurrahman Cami'nin eserlerini tercüme etmekle kalmamış , onlara bir takım eklemeler yaparak onları gerçekte yeni eserler haline

²¹ Hasan Ali Esir , "Lāmi'î Çelebi Ferhad ile Şirin" , İstanbul , Doktora tezi , 1998

²² Nuran Tezcan , "Bursalı Lāmi'î Çelebi" , *Türkoloji Dergisi* , c.8 , Ankara, Haziran 1979, s. 306

²³ İsmail Erünsal , "Lāmi'î Çelebi'nin Terekesi" , *Journal of Turkish Studies* , Vol14 , Cambridge , the University of Harvard , 1990 , s. 185-186

²⁴ İsmail Erünsal , a.e. , s.187

getirmiştir. Bunun sonucu olarak da Cami-i Rûm veya Anadolu'nun Camîsi ünvanlarını elde etmiştir.²⁵

Lâmi'î Çelebi'nin ilk gençlik yılların hakkında çok fazla malumat yoktur. Ancak ondan bahseden kaynaklar onun iyi bir tahsil gördüğünü söylerler. Nitekim Mevlânâ Ahaveyn ve Çelebi Hasan-zâde'den ilim ve fen tahsil etmiştir. Yine onun eserlerinden iyi bir tahsil gördüğü , Murâdiye Medresesi'ne devam ederek sarf , nahiv , aruz ve kafiye gibi değişik sahalarda ilim tahsil ettiği , şariat bilimlerini iyice öğrendiği , zamanının iki önemli dili Arapça ve Farsça'yı çok iyi derecede bildiği anlaşılmaktadır. İlk zamanlar “zahiri” bilimlerin , medrese kültür ve eğitiminin kuvvetle tesiri altında iken daha sonraları tasavvufun etkisinde kalarak *Emîr Ahmed Buhârî* adıyla billinen Nakşibendi tarikat şeyhlerinden *Seyyid Ahmed Buhârî*'ye bağlanmıştır. Birçok eserinde , özellikle *Münşe'ât* ve *Hüsn ü Dil*'inde *Emîr Ahmed Buhârî*'ye büyük bir hayranlık duyduğu ve onun hizmetinde bulunduğu ve ona olan hayranlığını dile getiren mektuplar , gazeller yazdığı görülür.²⁶

Lâmi'î Çelebi iyi bir şair olduğu kadar edebiyatın diğer alanlardaki bilgisi ve faaliyetiyle de çağında seçkinlik ve saygınlık kazanmış bir şairdir. Divân'ına yazdığı kırk yaprağı bulan dibacesi , hacimce diğerlerinden çok büyük farklılık göstermekte , içeriği de bu hacime uygun bir genişlik ve zenginlik taşımakta , böylece tek başına bile bir makalenin sınırlarını zorlayabilecek bir niteliğe sahip bulunmaktadır.²⁷

Lâmi'î Çelebi Osmanlı padişahlarından II. Bâyezit(1448-1512) , Yavuz Sultan Selim (1470-1520) , Kanunî Sultan Süleyman (1494-1566) ve II. Selim (1524-1574) devirlerinde yaşamış , bu padişahlara ve zamanın sadrazamlarına pek çok kasideler sunmuş , adlarına kitaplar yazmış , onlardan yardımlar görmüştür. O , asıl ününü Yavuz Sultan Selim döneminde elde etmiştir. İlk eserlerinden olan *Hüsn ü Dil* 'i , *Fettâh-i Nişâbü'rî*'nin aynı adlı yapıtından Türkçe'ye aktarmış ve Yavuz Sultan Selim'e sunmuştur. Padişah bu eseri çok beğenerek kendisine 35 akçe aylık

²⁵ Günay Kut Alpay , “Lâmi'î Çelebi” , *Journal of Near Eastern Studies* , Vol. 35, the University of Chicago , Nisan 1976 , s. 73

²⁶ Nuran Tezcan , a.e. , s. 306

bağlamıştır. Lāmi‘î bununla yetinerek inzivaya çekilir. Bundan sonra yaşamının sonuna kadar bütün zamanını tasavvuf, ibadet, ilim ve edebiyatla uğraşarak geçirir. Manzum eserlerinden *Ferhād u Şirin*’i yine Yavuz Sultan Selim adına ‘Ali Şir Nevā‘î’den çevirerek yazmış, karşılığında kendisine “salyâne” olarak bir köy verilmiştir. Kanunî Sultan Süleymân *Vāmık u Azrâ*’nın Türkçe’ye aktarılmasını istediğinde Kadıasker Muhyiddin Çelebi ile Kādirî Çelebi, Lāmi‘î’yi tavsiye ederler. Bunun üzerine Lāmi‘î, ‘Unsurî’nin bu mesnevisini altı ay gibi kısa bir zamanda Türkçe’ye çevirir ve “gül” redifli kasidesini de ilave ederek padişaha takdim eder. Eser Kanunî tarafından beğenilerek Lāmi‘î’ye muhtelif hediyeler verilir. Lāmi‘î’nin Kanunî adına yazdığı eserler arasında *Şerefü’l-İnsân*, *Şem‘ u Pervâne* ve *İbret-nümâ* da vardır. *Nefahātü’l-üns* adlı eserinin bitişi Kanunî’nin Belgrat’ı fethine rastladığı için kitabına *Fütühu’l-Mücāhidîn li-tervîhi Kulûbi’l-Müşāhidîn* adını vermiştir. Yine Kanunî’nin Bursa’ya geleceği yayılınca ona şehrin, ileri gelen kişi ve bilginlerini, doğa güzelliklerini, tarihi yapılarını, ünlü yerlerini tanıtmak amacıyla *Şehrengiz*’i yazmıştır. *Vîs ü Rāmîn* mesnevisini de Kanunî’nin sadrazamlarından (Makbul) İbrahim Paşa’ya sunmuştur. Bu eser üzerine oğullarına dağıtılmak üzere 20 akçe bağışlanmıştır. Lāmi‘î Çelebi, İbrahim Paşa zamanında en itibarlı günlerini yaşamıştır. Hatta *Dîvân*’ının bir nüshasını İbrahim Paşa adına düzenlemiştir.²⁸

Lāmi‘î Çelebi hakkında yapılan çalışma ve araştırmalarda onun hayattayken bir vakıf kurduğundan bahsedilirse de herhangi bir vakıfta vazifeli olduğu yakın zamana kadar bilinmiyordu. Lāmi‘î Çelebi’nin tereke kaydında Lāmi‘î Çelebi’nin Sultan Murad vakfında bir görevi olduğunu ve bu görev dolayısıyla da belirli bir gelire sahip olduğunu görüyoruz.

Kanunî’nin sadrazamı İbrahim Paşa’ya yazdığı methiyeden dolayı nedense bütün araştırmalarda Lāmi‘î Çelebi’nin bir miktar gelire rağmen biraz da çocukları yüzünden, geçim sıkıntısı içinde olduğu söylenmektedir. Ancak terekesi, Lāmi‘î’nin, o gün için Bursa’nın üst gelir düzeyine mensup biri olduğunu

²⁷ Harun Tolasa, “Klasik Edebiyatımızda Dîvân Önsöz (Dîbâce)’leri ; Lami‘î Dîvânı Önsözü ve (buna göre) Dîvân Şiiri Sanat Görüşü”, *Journal of Turkish Studies*, Vol.3, 1979, s. 385.

gösteriyor. Halil İnalçık , Bursa şehri şer'i sicillerindeki XV. ait tereke defterleri üzerinde yaptığı araştırmada terekesi on binden yukarı olanların varlıklı sınıfa, on bin – bin arasında olanların orta sınıfa , binin altında olanların da fakir sınıfa girdiğini söylemektedir. Bu sınıflandırmaya göre terekesi 90 000 akçeye yaklaşan Lāmi'î Çelebi'nin iktisadi durumunun oldukça iyi olması gerekir. Ayrıca 935 ve 938 yıllarında iki defa Kanunî tarafından 10 000'er akçe ihsanda bulunulan Lāmi'î'nin ölümünde kayda değer bir nakdinin çıkmaması da onun rahat para harcadığını da gösterir.²⁹ Bunun yanı sıra Lāmi'î'nin ölmeden önce mallarını vakfetmiş olması da muhtemeldir. Çünkü örneğini bildiğimiz Lāmi'î Çelebi daha hayattayken , 1512 yılında 4000 akçe vakfedip o vakit Bursa'da oturan ve İstanbul'da Kale dışında camii ve mahallesi bulunan , Merkez Efendi adıyla tanınan Mevlânâ Muslihiddin Mūsā bin Mustafa Fakih'i mütevellî tayin etmiştir.

Aşık Çelebi dışındaki bütün kaynaklarda Lāmi'î Çelebi'nin ölümü 938/1531-1532 olarak kayıtlıdır. Kanunî dönemine ait bir in'âmât defterinde şairlerle ilgili kayıtlarda Lāmi'î'nin ölüm tarihi ile ilgili olarak Prof. Abdülkadir Karahan , İslam Ansiklopedisine yazdığı Lāmi'î maddesinde , Lāmi'î'nin ölüm tarihini 938 olarak vermiştir. Ancak in'amat defterindeki bir diğer kayıta müteka'id Lāmi'î'ye 12 Cemāziü'l-âhir 938 (31.01.1531) tarihinde 10 000 akçe tasadduk edildiği yazmaktadır. Bu durumda Lāmi'î'nin ölümü 938 yılının sonlarında veya belki de Aşık Çelebi'nin belirttiği gibi 940 yılında vukua gelmiş olmalıdır.³⁰

2.2. ESERLERİ :

Lāmi'î Çelebi , çok farklı konularda manzum, mensur ; tercüme , te'lif birçok eser vermiştir. Ancak Lāmi'î Çelebi'nin eserlerinin sayısı hakkında tam bir kesinlik yoktur. Lāmi'î Çelebi Mollâ Cami'den birçok eser tercüme ettiği için

²⁸ Nuran Tezcan , a.e. , s.308

²⁹ İsmail Erünsal , a.e. , s. 187

kendisine Cami-i Rûm da denmiştir. Belki de Lâmi'î Çelebi'yi önemli yapan hususlardan birisi de onun yaşadığı devir olsa gerekir. Türk Edebiyatında Acem eserlerinin çoğunlukta olduğu bir devirde yaşamıştır. Onun yaşadığı dönemde Farsça yazılmış eserlerin makbul olduğu bir dönemdir. O ise böyle bir dönemde her ne kadar telif eserleri az olsa da önemli Farisî eserleri Türkçe'ye tercüme etmiştir. İran edebiyatının Türk Edebiyatı için bilinmeyen bir çok eserini Türkçe'ye kazandırır. Lâmi'î Çelebi'nin asıl büyük rollerinden biri de İran edebiyatında çokça yazılmış ve bilinen Leyla ve Mecnun , Yusuf u Züleyha gibi eserleri değil de , Türk Edebiyatı için yeni olan , bilinmeyen konuları işleyen Vamık u Azra , Vîs u Ramin , Salaman u Absal , Heft Peyker gibi eserleri Türk Edebiyatına kazandırmasıdır.³¹

O , 55 yaşında yazdığı Şerefü'l-İnsân adlı eserinde eserlerinin adını verir ve bunların 24 olduğunu söyler ve şöyle sıralar : Şevâhidü'n-nübüvve , Nefahatü'l-üns Tercümesi , Risâle-i Tasavvuf , hüsn ü Dil , Münazara-i Bahâr u Şitâ , Şerh-i Dîbâce-i Gülistân , Münşe'ât-ı Makâtib , Hall-i Muẓammâ-yı Mîr Hüseyin , Risâle-i 'Arûz , Menâkıb-ı Üveysü'l-Karânî , 'İbret-nâme , Risâle-i Usûl min-el-Fünûn , Mevlidü'r-Rasûl 'Aleyhi's-Selâm , Maktel-i İmâm Hüseyin , Salâmân u Absâl , Şem' ü Pervâne , Gûy u Çevgân , Ferhâd ile Şîrîn , Vâmık u 'Azrâ , Kıssa-i Evlâd-ı Câbir , Lugat-ı Manzume , Risâle-i Fâl , Şehr-engîz , Divânı Eş'âr.

Bu listenin geçtiği eser Şerefü'l-İnsân'ı , Vîs ü Râmin , Heft Peyker , Edhem ü Hüma , Hired-nâme , Letâ'if-nâme , Münazara-i Nefs ü Rûh , Menakıb-ı Cenâb-ı 'Ali , Miftâhu'n-necât fi Havassı's-suverî ve'l-âyyât'ı da ilave edersek Lâmi'î Çelebi'nin eserlerinin sayısı 33'ü bulur. Ayrıca kaynaklarda geçmediği halde bazı kataloglarda Lâmi'î Çelebi'ye ait olarak gösterilen şu eserler de vardır: Kanunî Sultan Süleyman adına yazılan , evliya ve mutasavvıflardan bahseden Meslekü's-sâlikîn , Fatih'in oğlu Bâyezit adına yazılan İnebahtı savaşı ile Moton kalesinin alınışını anlatan Feth-nâme-i Kal'a-i Moton , yine Kanunî zamanında Belgrat'ın alınışını anlatan Feth-nâme-i Kal'a-i Belgrad , Feth-nâme-i Rodos , Gıdâü'r-rûh da vardır.

³⁰ İsmail Erünsal , a.e., s. 187

Yine A.S. Levend , El-ferecū Bāde's-şidde yazarlar arasında Lāmi'î Çelebi'yi de zikreder. Ancak bu eserin yazılış tarihi Lami'î'nin doğumundan önce olduğu için bu eser Lāmi'î Çelebi'ye ait olması uzak ihtimal olarak gözükmektedir.

Bundan başka Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi yazmaları arasında 205 numarada Telhisü Tevārîhi'l-kirām 'izāmi'l-Lāmi'î Çelebi başlıklı küçük bir risale vardır. Bu başlık haricinde eserde Lāmi'î'nin adı geçmez. Mensur bir Osmanlı tarihidir. Osmanlı soyunu İshak Peygambere dayandırmaktadır. Sonunda o soydan gelen Osmanlı beylerinin ve padişahlarının adını veren manzum bir kısım bulunmaktadır. Kanunî Sultan Süleyman'a kadar gelir. Ancak bu eserin Lāmi'î'ye ait olup olmadığı kesin değildir.³²

2.2.1. Manzum Eserleri :

2.2.1.1 Divan-ı Eş'âr :

Gayri matbu olan ve on bin beyit kadar olan bu eser Lāmi'î Çelebi'nin gençliğinden itibaren yazdığı şiirleri içerir. Divânının 937'de yazdirdığı Makbul ve Maktul İbrahim Paşa için tertip edip yazdirdığı Alî Emirî Nüshası en tam ve en güzel nüshasıdır. 329 varaktan oluşan bu eser ayrıca üç kitabı da içinde bulundurmaktadır. 1-72. varaklar arasında Fezail-i Şi'r-i Şâirân ; 72-287. varaklar arasında Divan ; 288-310. varaklar arasında Şehrengiz-i Mevazi-i Şerife-i Bursa; 310-329. varaklar arasında Hayretnâme adlı eserler bulunmaktadır.³³

2.2.1.2. Şehrengiz-i Bursa :

Lāmi'î Çelebi'nin 640 beyitten ibaret olan bu eseri , türünün en güzel örneklerindendir. Kanûni'nin Bursa'ya geleceğini haber alan şair , ona Bursa'nın çeşitli yerlerini tanıtmak amacıyla bu eseri yazmıştır. Eser Bursa'yı tanıtmayı

³¹ Muzaffer Gürses , "Divan Edebiyatı'nın Bazı Meseleleri ve Lāmi'î Çelebi" , İstanbul ,Yüksek Lisans Tezi, 1945, s. 33

³² Nuran Tezcan , a.e. , s.312

³³ Muzaffer Gürses , a.e. s.38

³⁴ Hasan Ali Esir , " Lāmi'î Çelebi Ferhād ile Şirin" , İstanbul , Doktora Tezi , 1998 , s. 29

açısından önemlidir. Ayrıca bu eser türünün diğer örneklerinden farklıdır. Şehrengizler’de asıl konu , güzellikleriyle şehirde fitne koparan güzeller anlatılırken , Lāmi‘î Çelebi’de şehrin güzelleri değil , güzellikleri anlatılmaktadır. ³⁴

2.2.1.3. Hayretnāme :

Bu eser de divan içerisindedir. Zülf , hāl , çeşm gibi insan güzelliğine ait unsurların tasvirini içerir. ³⁵

2.2.1.4. Salaman u Absal :

Eser Yavuz Sultan Selim’e takdim edilmiştir. Lāmi‘î Çelebi , Molla Cāmī’nin aynı adı taşıyan eserini tercüme ederek yazmıştır. Bu eserin aslen Huneyn b. İshak tarafından Arapça’ya Yunanca’dan çevrildiği nakledilir. Bununla birlikte esere yeni bazı vakalar eklemiş ve tabiat tasvirlerinde Cāmī’den daha başarılı olmuştur. Yazılış tarihi belli değildir. ³⁶

2. 2.1.5. Şem‘ u Pervāne :

Lāmi‘î Çelebi’nin Şerefü’l-İnsān’da adından bahsettiği eserlerdendir. Rodos’un fethi dolayısıyla (929/1522) kaleme alınmıştır. Ahlī-i Şīrāzī’nin 894/1484 tarihinde aynı adı taşıyan eserinden tercüme edilmiştir. ³⁷

2. 2.1.6. Gūy u Çevgān :

Eser Kanunī Sultan Süleyman adına yazılmıştır. Bu eser Ārifī’nin aynı adı taşıyan eserinin izlerini taşır. Lāmi‘î Çelebi , eseri Peygamberimizin meddahı Hassān’ı , rüyasında gördüğünü ve bunun üzerine onun işaretiyle eserini yazdığını

³⁵ Sabiha Gürkan , “ Lāmi‘î Çelebi’nin Absak ve Salaman Mesnevisi ile Molla Camiî’nin Absak ve Salaman Mesnevilerinin Karşılaştırılması” , İstanbul , Mezuniyat Tezi, 1950-1951, s. 9

³⁶ Muzaffer Gürses , a.e. , s.38-41

³⁷ Günay Kut Alpay , “Lāmi‘î Çelebi and His Works” , Journal of Near Eastern Studies , Vol.

35, Chicago , 1976 , s.88

³⁸ Hasan Ali Esir , a.e. s. 28

bizzat belirtir. Eserde gūy ile evgān arasında alegorik ve sonunda da tasavvūfleşen bir aşk hikāyesi konu edilir. Bu mesnevi 1892 beyitten oluşur.³⁸

2. 2.1.7. Ferhatnāme :

Lāmi‘ī Çelebi bu mesnevisini Ali Şir Nevāī’nin Ferhad u Şirin adlı eserinden , çok az değişiklikle , hemen hemen tercüme şeklinde meydana getirmiştir. Yavuz Sultan Selim’e takdim etmiş , Yavuz Sultan Selim de ödöl olarak kendisine bir köy hediye etmiştir.

2.2.1.8. Heft Peyker :

Lāmi‘ī’nin Nizāmī’nin Heft Peyker’inden yaptığı tercümedir. Lāmi‘ī Çelebi’nin ölümüyle yarım kalan eseri damadı Rūşenī-zāde tamamlamıştır. Eserin elde bulunan tek nüshası Chester Beatty Kütüphanesi’ndedir.³⁹

2. 2.1.9. Hirednāme :

Lāmi‘ī Çelebi’nin böyle bir eseri olduğunu Kātip Çelebi’den öğreniyoruz. Kātip Çelebi , Lāmi‘ī’nin bu eseri Farsça’dan Türkçe’ye tercüme ettiğini nakleder. Eser , Alī Emirī Efendi (Millet) Kütüphānesi’ndeki Lāmi‘ī Külliyyatı içerisinde son bölümde bulunmaktadır.⁴⁰

2. 2.1.10. Vāmık u Azrā :

Unsūrī tarafından yazılan Vāmık u Azrā mesnevisinin Lāmi‘ī Çelebi tarafından Türkçe’ye tercümesidir. Lāmi‘ī eserinin takdim kısmında bu eseri Unsūrī’den tercüme ettiğini açıkça ifade eder. Bu eser Lāmi‘ī’den önce ve sonra çalışıldığı için Türk edebiyatında Absāl u Salāman adlı eserden daha çok tanınır . Eser sadeleştirilmiş bir şekilde J. Von Hammer tarafından 1883 yılında Viyana’da Almanca olarak bastırılmıştır. Eser Çin padişahının oğlu Vamık ile çok güzel bir kız

³⁹ Günay Kut Alpay , a.e. , s.88

⁴⁰ Muzaffer Gürses , a.e., s. 46-47

olan ‘Azra arasındaki aşk konu olarak işlenmiştir. Eser Hüsrev ü Şirin veya Zatî’nin Şem ü Pervânesine benzer.⁴¹

2. 2.1.11. Vîs ü Râmîn :

Bu eser Lâmi‘î Çelebi’nin Şerefü’l-İnsân adlı eserinden sonra yazmış olduğu ilk eserdir. Sadrazam İbrahim Paşa’ya göndermiştir. Lâmi‘î , bu eseri 933/1526 yılında Fahreddin Cürcanî’nin aynı adlı eserinden Türkçeye tercüme etmiştir.⁴²

2. 2.1.12. Tuhfe-i Lâmi‘î :

Bu eser Türkçe-Farsça olarak yazılmış manzum bir lugattir. Bu eser birçok kütüphanelerde, lughat mecmualarındadır.⁴³ Eser 12 yaprak , 172 beyittir. Aruz ölçüsünün bahirlerine göre düzenlenmiş bölümlerden oluşur.⁴⁴

2. 2.1.13. Cābirnāme :

Biyografların ve Kātip Çelebi’nin manzum eserlerinde bahsettikleri , Lâmi‘î’nin bu eseri hakkında manzum olduğu ve Cabir Aleyhisselamın menkıbesini anlattığından başka bir bilğimiz yoktur.⁴⁵

2. 2.1.14. Mevlid-i Resûl :

Kaynaklarda bahsedilmeyen , yalnız 933’te yazılan Şerefü’l-İnsân’da eserlerinin 24’e vardığından bahseden Lâmi‘î Çelebi’nin bu 24 eserinin Şerefü’l-İnsân’a verilen haşiyesinde gösterilen listede manzum eserleri arasında kayıtlıdır.⁴⁶

⁴¹ Günay Kut Alpay , a.e. , S. 84

⁴² Günay Kut Alpay , a.e. , S. 84-85

⁴³ Günay Kut Alpay , a.e. , s.84-85

⁴⁴ Nuran Tezcan , a.e. , s.317.

⁴⁵ Muzaffer Gürses , a.e. s. 47

⁴⁶ Muzaffer Gürses , a.e., s. 47

⁴⁷ Nuran Tezcan , a.e. , s.321.

2.2.2. Mensur Eserleri :

2. 2.2.1. Şevāhidü'n-nübüvve :

Abdurrahman Camî'nin aynı adı taşıyan bir mukaddime ile 7 erkân ve hatimeden müteşekkil Farsça siyer kitabının çevirisidir. Eser tam bir çeviri değildir. Lâmi'î kendinden de eklemeler yapmıştır. Eser 915/1509'te tamamlanmıştır. Bu eser halk için oldukça sade bir dille vardır. Eski harflerle İstanbul'da 1293/1876'da bastırılmıştır.⁴⁷ Eser ikinci kez 1958'de Muzaffer Özak tarafından yayımlanmıştır.⁴⁸

2. 2.2.2. Nefahatü'l-üns Tercümesi :

Abdurrahman Camî'nin 881/1476 yılında Farsça olarak yazdığı Nefahatü'l-üns min hazarâtü'l-kuds adlı eserinin bir takım ilavelerle Türkçeye tercüme edilmiş şeklidir. Camî de eseri Abdullah Ensarî'nin Tabakat-ı süfiyye adlı eserine eklemeler yapmak suretiyle yazmıştır.⁴⁹ Lâmi'î tercümesine Anadolu ve Rumeli'de yetişen şeyhlerin menkıbelerini de ilave ederek eseri genişletmiştir. Sebeb-i Telif kısmında kendisinin de belirttiği gibi yakınlarının ısrarı üzerine Türkçeleştirdiği bu eser oldukça serbest bir tercümedir. Akıcı ve oldukça sade bir dille yazılmıştır. Lâmi'î Çelebi'nin bu eserine , Kanunî'nin Belgrat fethi (927/1520) sıralarında bitirildiği için Fütühu'l-Mücâhidîn li-tervîhi kûlûbi'l- Müşâhidîn adını vermiştir. Ancak eser daha çok Nefahatü'l-üns adıyla anılmış ve tanınmıştır. Eser 1289/1872'de eski harflerle bastırılmıştır.⁵⁰

⁴⁸ Günay Kut Alpay , a.e. , s. 78

⁴⁹ Hasan Ali Esir , a.e. s. 27

⁵⁰ Nuran Tezcan , a.e. , s.322-323.

⁵¹ Nuran Tezcan , a.e., 323.

⁵² Hasan Ali Esir , a.e. s. 25 ; Nuran Tezcan , a.e. , s.324

2. 2.2.3. Risāle-i Tasavvuf :

Lāmi'î Çelebi'nin bu kitabı üzerine kaynaklarda hiçbir bilgi geçmemektedir. Yalnız Şerefü'l-İnsân'ın önsözünden öyle bir eser olduğunu biliyoruz.⁵¹

2.2.2.4. Hüsn ü Dil :

Fettāh-ı Nişābūrî'nin aynı adlı eserinden Türkçeye yapılmış tercümedir. Eserin nesir bölümlerinin arasında manzum bölümleri de yer almaktadır. Eserin dili zaman zaman çok ağırlaşsa da eserin dili canlı ve akıcıdır. Lāmi'î olayların akışını kesmeyecek biçimde öğretici bilgiler vermektedir. Tasavvufî ve allegorik bir hikayedir. Lāmi'î Çelebi gençlik çağında yazdığı bu kitapta Emîr Ahmed Buharî'ye olan saygı ve bağlılığını işler. Eser Yavuz Sultan Selim'e sunulmuştur.⁵²

2. 2.2.5. Münāzara-i Bahār u Şitā :

Kaynaklarda Bahār u Hazān adı ile de geçen bu eser Lami'î'nin orijinal eserlerindendir. Hüsn ü Dil gibi nazım-nesir birlikte yazılmıştır. Bursadaki adı Sultan olarak geçen bahar ile adı Şehriyār olarak geçen kışın arasındaki temsili mücadeleleri anlatan bir eserdir.⁵³

Bu eser Kanuî Sultan Süleyman adına yazılmış olup 75 yaprak uzunluğundadır. Eser 1290/1873'te basılmıştır.⁵⁴

2. 2.2.6. Şerh-i Dībāce-i Gülistān :

Bu eser Şirazlı Şeyh Sadî'nin Gülistān adlı mesnevisinin önsözünün şerhidir. Lāmi'î Çelebi eserini II. Bayezit devrinde 910/1504 yılında tamamlamıştır. Bu eserle Lāmi'î mistizim ve Farsçadaki derin bilgisini ispatlamıştır.⁵⁵

⁵³ Nuran Tezcan , a.e., s. 326

⁵⁴ Günay Kut Alpay , a.e. , s. 80

⁵⁵ Günay Kut Alpay , a.e. , s.80.

⁵⁶ Hasan Ali Esir , a.e. s. 26

2. 2.2.7. Münşe'ât-ı Mekâtib :

Eserde Lâmi'î'nin Emîr Ahmed Buhârî , Sadrazam İbrahim Paşa , devrin devlet büyükleri ve dostlarına yazmış olduğu mektup vardır. Eser bir çok Arap ve İran yazarlarının yazmış olduğu şiirleriyle süslenmiş oldukça süslü bir anlatımla yazılmıştır .Eser Nisābu'l-Bülegā adıyla da bilinir.⁵⁶

2. 2.2.8. Menākıbu Üveysi'l-Karānî :

Din büyüklerinden Veysel Karānî'nin menkıbelerini anlatan eserdir. Lâmi'î eserin başında ve sonunda adından bahseder. Eserin sonunda Nakşibendiliğin düsturları içeren bir kısım da vardır. Tüm bunlar bize eserin Lâmi'î tarafından yazıldığını ispatlar.⁵⁷

2. 2.2.9. Letā'if-nāme :

Bu eser , genellikle Lami'î'nin Bursa'ya ait fıkralarının yer aldığı orijinal eserlerindendir. Bu eserin ismi Şerefü'l-İnsân adlı eserin önsözünde verilmez. Bu eserin Lâmi'î Çelebi tarafından yazmaya başlandığı ancak Lâmi'î'nin kendi ağırbaşlılığına uymadığı için oğlu Abdullah tarafından da tamamlandığı iddia edilir.⁵⁸ Fakat bu konuda kesin bir kanıt yoktur.⁵⁹

“Eser 936/1527de yazılmaya başlanmış , bir sene sonra bitirilmiştir. Eser Sinān Bik b. Amîr Ya'qûb adına yazılmıştır. İçindeki hikayeler muhtelif başlıklara ayrılmıştır. Bazı bölümlerin (bāb) alt bölümlere (faşl) ayrıldığı görülmektedir. Hikâyelerin ekserisi mensur , pek azı da manzumdur. Bunların baş , orta veya son taraflarına sık sık şiirler ilāve edilmiştir. Bu şiirlerin şaire mi , yoksa başkalarına mı ait olduğu pek az yerde zikredilmiştir.⁶⁰

⁵⁷ Günay Kut Alpay , a.e. , s.82

⁵⁸ Saim Sakaoğlu , “Bursalı Lâmi'î'nin Letā'if'indeki Hayvan Masalları” , Journal of Turkish Studies , Vol 3 , Cambridge , 1979 , s. 279.

⁵⁹ Günay Kut Alpay , a.e.,s.82

⁶⁰ Saim Sakaoğlu , a.e. , s.280.

⁶¹ Günay Kut Alpay , a.e. , s. 81.

2. 2.2.10. ‘İbret-nümā :

Eser iki bölümden oluşur. İlk bölümde menkıbeler vardır. İkinci kısımda ise hikayeler vardır. Eserin taşbasması olarak 1273/1856-1857 yılında 303 sayfa olarak basıldı. Eserin tamamlanmamış iki yazma nüshası daha vardır. Bu eserlerin başlıklarında eser için İbret-nümā adı kullanılır. Lāmi‘î’nin Şerefü’l-İnsân adlı tercümesinin önsözünde İbret-nāme adıyla zikredilir. Eserin ilk kısmında Abdullāh Yāfi‘î , İbn-i Fāris , ‘Abdülkadir Geylani , Muhyiddin ‘Arabi , Hoca Bahaddin Nakşibendi gibi şeyhlerin eserlerinden yararlanarak oluşturulmuş 19 menkıbe ve hikaye vardır. İkinci kısımda ise Zenbil , Vahşi Adem ve Zengiler ve Huzur-ı Şeyh , Beşir ve Nezir , Hamman , Eflatūn-ı İlāhi , Tūtî , Māhān ve Fitne-i Gilān gibi hikayeler yer alır. Her hikayenin son kısmında 4 veya 5 satır kadar hikayelerin manevi manaları hakkında açıklamalar vardır. Eser Mohaç meydan muharebesi sırasında yazılmıştır.⁶¹

Eser hakkında şu bilgilere de rastladık. Eser’den Nuran Tezcan’ın makalesinde 3 bölüm ve 26 hikaye olarak bahsedilmektedir. Birinci bölümde ermişlerin hikayeleri , ikinci bölümde padişah ve şehzadelerin hikayeleri anlatılmaktadır , üçüncü bölümde de hocası Molla Aheveyn’den aktardığı İskender’in Eflātun ile olan bilim sohbeti de anlatılmaktadır. Bundan sonra manzum bir parça da gelir. Yazar , burada bütün hikayelerden çıkardığı nefse hakim olmak gerektiği düşüncesini çıkarır.⁶²

2. 2.2.11. Şerefü’l-İnsân :

Resāilü İḥvāni’ş-şafā adlı Arapça eserin ilk risalesi olan “İnsanın Hayvanlarla Münazarası” adlı makalenin Arapça’dan Türkçeye olan serbest tercümesidir. Eser Kanunî Sultan Süleyman adına 933/1527’de yazılmıştır. Mensur

⁶² Nuran Tezcan , a.e., s. 328-329

bir eser olmakla beraber yer yer manzum bölümler de yer alır. Ayet ve hadislerden kısımlar da alınmıştır. Eserin dili oldukça ağırdır.⁶³

2. 2.2.12. Hall-i Muḥammā-yı Mîr Hüseyn :

Eser Şerh-i Mu‘ammā-yı Esmāü’l-Hüsna , Mir’atü’l-Esmā ve Cām-ı Cihān-nümā , Risāle-i Mu‘ammā isimleriyle de bilinir. Lāmi‘î Çelebi , Mîr Hüseyn Nişābūrî’nin 99 Esmā-i Hüsna hakkında yazdığı 100 beyitlik eserini şerh ederek adına Mir’atü’l-Esmā demiştir. Önsözde Lāmi‘î eseri bir arkadaşının ricası üzerine yazdığını söyler. Eserin üslubu Nevā‘î’nin nesrini andırır. Eser Kanunî Sultan Süleyman adına yazılmıştır.⁶⁴

2. 2.2.13. Münāzara-i Nefs ü Rūh :

Güzel ahlak üzerine yapılmış 5-6 sayfalık küçük bir eserdir. Eser kaynaklarda Münazara-i İns ü Cān , Nefsü’l-Emr-nāme isimleriyle de geçer. Devrin içtimai hayatının gülünç ve tenkide şayan noktalarını anlatır.⁶⁵

2.2.2.14. Risale-i Fāl :

Bu eserin sadece varlığını biliyoruz. Eser Şerefü’l-İnsān’da zikredilmektedir.

2. 2.2.15. Farisî Istilāhāt-ı Sufiye :

Eseri Süleymāniye Kütüphanesi fişlerinden tespit ettik. Eser bir risale şeklinde olup 2-3 yapraklardadır. Bir sayfada 23 sütun vardır. Nesih olarak yazılmıştır. Hacı Mahmud Efendi Bölümünde 2740/2 numarasıyla kayıtlıdır.

2.3. MAKTEL-İ HÜSEYN’İN TANITILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ:

⁶³ Nuran Tezcan , a.e., s. 331

⁶⁴ Hasan Ali Esir , a.e. s. 25

⁶⁵ Muzaffer Gürses , a.e. , s. 60

2.3.1. Eserin Yazılış Sebebi ve Te'lif Tarihi :

Eserin yazılış tarihi hakkında maalesef bir bilgimiz yoktur. Aşık Çelebi'den itibaren hemen hemen bütün tezkireciler , bu eserin yazılmasına sebep olarak şunu naklederler : Bursa'da Molla 'Arap' diye bir vâ'iz Maktel-i Hüseyin'i okumak küfürdür , der. Bunu duyan ve kızan Lâmi'î Çelebi aksini ifade etmek ve onun sözlerini hükümsüz kılmak için bu olayı sahih tarihlerden cem ettiği ve tertiplelediği bilgilerle bu eseri yazar. Sonra bu eseri Bursa kadısı Hasan Çelebi , Molla Arap ve şehrin ileri gelenlerinin huzurunda Cāmi-i Kebîr kürsüsünde okur. Bunun üzerine Molla 'Arap utanarak sözünden geri döner.

Lâmi'î Çelebi , maddi durumunun iyi olduğu terekesinde tespit edilmesine rağmen eserlerinde maddi zorluklardan bahseder. Belki de kanımızca Lâmi'î hayatının sonlarına doğru yazdığı eserlerden bahşiş olarak aldığı köy ve akçelerle zengin olmuş olabilir. Eserin ikinci kısmında (Bap1) bu eserin yazılmasına Kanunî Sultan Süleymân'ın defterdârı Sinân Beğ Hazretlerinin sebep olduğunu beyan eder. Lâmi'î Çelebi bu eseri ona da sunmuş olabilir. Bu kısımda Lâmi'î gene maddi durumundan ve devrin kötülüğünden bahseder. O inzivaya çekilmiş vaziyette dertli bir hayat sürdürmektedir. Elini eteğini dünya işlerinden çekmiş kanlı göz yaşları içerisinde.

Dâr-ı dünyâyı bilüp miñnet evi

Olmuş-idüm künc-i gamda münzevî B34

Bu zebāndan fehm idüp bî-ħad zebān

İtmiş-idüm ħāme-veş kaç'-ı zebān B35

Eşk-i çeşmümle yazup ħünîn berāt

Ağzuma mühr urmuş-idüm çün devāt B36

Yine Lâmi'î Çelebi bu devirde hünerli insanların hünerini göstermesinin itibar görmediğinden ve cahillerin itibar gördüğünden yakınır.

Bilmiş-idüm 'ayb-imiş 'arz-ı hüner

Cehl-imiş devrân içinde mu‘teber B42

Lāmi‘î Çelebi marifet ehlinin küçük görüldüğünden ve devrinde insanların cimriliğinden bahseder. Lāmi‘î devrin büyüklerinden -özellikle de bölüme sebep olduğunu açıkladığı Sinân Beğ’den - bahşış beklemektedir:

Ma‘rifet ehlini her dūn h‘orlar
Bî-zer olan kişiden bî-zârlar B44

Biñ resâil ‘ârż iderse muntehâ
Çok görürler virmege kâğıd bahâ B45

Lāmi‘î Çelebi uzlete çekilmiş gam ve keder içerisindeyken kendisine Hak’tan ferman gelir:

Ben cihândan bu gam-ıla bî-haber
Tâ ki irdi bir resûl-i nâme-ber B50

Bildi ol fermânı dil Hâk’dan hemân
Didi fermân bir olup yâ Müste‘ân B61

Lāmi‘î Çelebi uzlette olmasına , uzun süredir sessiz kalıp , eser yazamayacak durumda olmasına rağmen bu emri dinlememezlik yapamaz. Bir de kendisinin bu işi maksat edindiğini söyler. Al-i kirâmı övmek dervişliğin gereğidir. Böyle bir işi yapmanın vacip olduğuna inanır.

Gerçi kim olmuşdı dil ‘uzlet-pezîr
Olmadı lîkin bu fermândan güzîr B62

Bir budur kim medh-i evlād-ı kirām
Bir dahı maşşūd idindi ol hümām B63

Meyl-i dervişân kıla çünkim emîr

2.3.2. Eserin Nüshaları Hakkında :

Biz bu eseri hazırlarken herhangi bir nüshaya bağlı kalmadık. Bu eser üzerinde çalışırken üç ayrı nüsha üzerinde edisyon kritik yaptık. Nüshalar içinde özellikle Paris Nüshasında çok fazla müstensih hatası bulunmaktadır. Metinler harekesiz olup çok az sayıda kelimenin harekelendiği görülmektedir.

2.3.2.1. T nüshası : Bu nüshamız şu an Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunmaktadır. Eser on bir nolu teşhire sergilenmektedir. Kalın aharlı kâğıt üzerine siyah mürekkep ve talikle yazılmıştır. Birinci sayfada kubbeli levha vardır. Meşin ciltli olup dışında altın yaldızlı iki cetvel vardır. Eser 48 varak olup her sayfada 12 satır vardır. Ancak 1^b'de 8 , 2^b'de 10 , 11^a'da 10, 23^b'de 10, 28^a'da 9, 48^b'de 6 satır ; bir minyatürün yer aldığı sayfalardan 9^a'da 3 , 10^a'da 2 , 11^b'de 2 , 17^a'da 4 , 24^a'da 2 , 28^b'de 2 , 31^a 'da 4 , 41^a'da 2 satır vardır. Minyatürün bulunmadığı ancak 12 satırdan az olan sayfalarda ise bir veya birkaç beyit aşağıya doğru çapraz bir şekilde yazıldığı için bu sayfalarda 12 satır yer almamıştır. T nüshasının maalesef bir nüshanın da bulunduğunu bildiğimiz 3^a-3^b yaprağı tahminen minyatürü için birisi tarafından koparılmıştır.

2.3.2.2. S nüshası : Bu nüshamız , halen Süleymaniye Kütüphanesi Serez Bölümünde 4019/6 numarada bulunmaktadır. Bu nüsha toplam 36 varak olup her bir sayfada 15 satır vardır. Bu nüshada bir çok imla hataları bulunmaktadır. Ayrıca bu nüshada müstensih hatasından olsa gerek bazı beyitler eksiktir. 18.beyit , 514. beyit S nüshasında yoktur. Yine 718 ve 738. dahil ve bunların arasındaki beyitler S nüshasında yoktur.

2. 3.2.3. Paris nüshası : Nüshamız ise Catalogue des Manuscrits Turcs katalogunda Supplement 318'de sayfa 311'de kayıtlı olan nüshadır. Eserin ne istinsah tarihi belli değildir. Eser 44 varak olup her bir sayfada 12 satır vardır. Talikle yazılmıştır. Eser oldukça okunaklı olmasına rağmen , müstensih hataları çok fazladır. Bibliotheque Nationale Kütüphanesinde bir nüsha daha vardır. Bu da Ancien Fonds Catalogue des Manuscrits Turcs katalogunda Ancien Fonds 260

numarasıyla kayıtlıdır. Bu nüshanın mikrofilmi kütüphanede olmadığı için bu nüshayı çalışmamızda kullanamadık.

Diğer nüshalar hakkındaki bilgiye Nuran Tezcan ve Günay Alpay Kut'un makalelerinden öğreniyoruz:

2.3.2.4. Hacı Bektaş Kütüphanesi Nüshası : Bu nüsha Ankara Genel kütüphanede 806 numarasıyla kayıtlı iken Hacı Bektaş Kütüphanesine gönderilmiştir. Bu kütüphanedeki eserlerin kataloğu çıkartılmamıştır. Ancak kütüphane yetkilileri tarafından hazırlanan demirbaş listesinden nüsha hakkında doğruluğu kesin olmamakla beraber şu bilgileri görüyoruz. Bu nüsha Rumî 1297 yılında basılmış olup 143 yaprak olarak kayıtlıdır. Acaba eser başka bir eserle birlikte midir , yoksa müstakil midir bilmiyoruz. Ancak muhtemelen başka eserle birlikte yer almaktadır. Çünkü diğer nüshalar yaklaşık 35-45 varak civarındadır. Eserin boyutları 22.5X16.2 olarak verilmiştir. Bu ölçüm iç boyut mudur , dış boyut mudur bilmiyoruz. Yine kayıtlarda nüsha bez bir cilt içerisinde gözüktüyor.

2.3.2.5. DTCTF kütüphanesi Nüshası : M. Ozak bölümünde I , 219 , 251 , 979/1⁶⁶ numarasıyla kayıtlıdır.

2. 3.2.5. Topkapı Arkeoloji Müzesi Nüshası : 253 numarada kayıtlıdır.

2. 3.2.6. Flügel Katologu Nüshası : Bu katalogda 666⁶⁷ numarasıyla kayıtlıdır.

2.3.2.7. British Museum Nüshası : Oriental yazmalar bölümünde 7238 numarasıyla kayıtlıdır.

2. 3.2.8. Los Angeles Nüshası : 3394 ve 3401 numaralarıyla kayıtlıdır.

2. 3.2.9. Rosen Nüshası : Bu katalogda s. 20'de kayıtlıdır. Bologna'dadır.

2. 3.2.10. Gotha Nüshası : Bu katalogda 169 numarasıyla kayıtlıdır.

2. 3.2.11. Uri Oxford Nüshası : 314⁶⁸ numarasıyla kayıtlıdır.

⁶⁶ Günay Alpay Kut , a.e.'de kayıt numarası 979/2 olarak verilmiştir.

⁶⁷ Günay Alpay Kut , a.e.'de Bu nüshanın 628'de kayıtlı olduğu yazılmıştır.

2.3.3. Eserin Konusu :

Lāmi'î Çelebi eserine bismillah diyerek , her işin başının ve aslının Allah'ı zikretmek olduğunu söyleyerek eserine başlar.

Zıkr-i Hâkdur çünkü aşl-ı her fūrū'
Söze bismillāh diyüp itdük şūrū' B1

Şair eserine Hz. Peygamber'den bir hadis naklederek Allah'ı zikretmenin yer ve gökleri ayakta tuttuğunu ve önemi hakkındaki görüşlerini ispatlayarak devam eder.

Nitekim buyurdi fāhru'l-‘ālemīn
Qalmasa Allah dir yirde hemīn B6

Yıqılup gökler cihān tutmaz qarār
Olur ol sâ'at kıyamet 'āşikār B7

Lāmi'î Çelebi 15. beyitten itibaren Allah'a dua edip yalvarmaya başlar. Hz. Peygamber'in kendisine şefaati olmasını diler. Allah'tan günahlarını affetmesini ister.

⁶⁸ Günay Alpay Kut , a.e.'de Bu nüshanın Lāmi'î Çelebi'ye ait olduğu kesin değildir. Lāmi'î'ye ait olduğunu gösteren tek işaret şudur : Hazā maḳtel-i emīr el-mü'minīn Hüseyn 'aleyh es-selām

Yā ilāhī cānumı pür-nūr kıl
Bu hicābı cān u dilden dūr kıl B15

Zikrūñi feryād-res kıl cānuma
İdicek şeytān hücūm imānuma B16

Şair 17. beyitten itibaren Hz. Peygambere , ashabına ve ümmetine olan övgülerini çoğaltır. Allah'ın Hz. Peygambere verdiği kıymetten ve onun neslini devam ettirerek neslinden gelenlerin ya siddik olduğunu ya da şehid olduğunu belirtir.

Mücrim ü 'āşī seniñven yā Aḥad
Muştafā rūḥından irişdür meded B17

Çünkü oldur rahmeten li'l-'ālemīn
Kullaruñ kıl mekr-i şeytāndan emīn B18

Pişvāmuz çün ḥabībūñdür senūñ
Raḥm kıl kullar ḡarībūñdür senūñ B19

Ḥalka kılduñ ḥādī-i ḥayrū's-sübül
Mürşid-i dīn-i Hüdā faḥrū'r-rūsul B21

Ümmetin ḥāşş eyleduñ beyne'l-ümem
Da' vetin 'ām eyleduñ āfaḫa hem B24

Kesmeyüp neslin ilā yevmi'l-kıyām
Eyleduñ evlādını ḥayrū'l-enām B28

Kimini şiddik idüp kimin şehid
Kılduñ aşḫābına elṭāf-ı mezid B29

Şair 31. beyitte Hz. Peygamber ve âline salât u selâm ederek giriş bölümünü bitirir.

Her nefes bî-ḥad taḥiyyât ü selâm
Aḥmed ü âline min-ğayr infişām B31

Eser bu giriş bölümünden sonra yazar tarafından değişik bölümlere ayrılır. İlk bölümde (Bab1) Kanunî Sultan Süleymân'ın defter-dârı Sinân Bey'in bu nazma sebep olduğunu belirtir. Bu bölümde eserin te'lif sebebini de açıklar. Bu bölüm hakkında eserin te'lif sebebi kısmında bahsetmiştik. Bu kısım 32 ila 69. beyitler arasındadır.

İkinci kısım (Bab2) 70 ila 142. beyitler arasındadır. Şair ilk bölümde eserin te'lif sebebini açıkladıktan sonra maksada geçmeden önce ashabın büyüklerine saygı ve Hz. Peygamber'in soyundan gelenlere övgünün vacip olduğunu söyler. Onların arasındaki ayrılıklar , mücadeleler ve ilim ehlinin arasındaki dedikodulardan bahseder. Bu bölümün temel teması muhabbettir.

Şair Hz. Peygamberden sonra ashap içinde çok kavga ve dedikodu olduğundan bahsedip onları çekiştirmemek , sövmemek ve onlara buğz etmemek gerektiğini söyler. Onların günahlarının affedileceğini ve her bir ashabın ümmet içinde nur olduğunu - yıldız olduğunu - söyler.

Muşafâ'dan şoñra aşḥâb içre bil
Gerçi oldu çok cidâl u kâl u kâl B71

İtmeñüz likin bu emri işidüp
Ta'n u levn anlara buğzı iş idüp B72

Bunlaruñ zenbi kamu mağfurdur
Din içinde her biri bir nürdur B73

Çünkü bu ashap Hz. Peygamberin sohbetinde bulunmuşlardır. Bizler Hz. Peygamberi görüp bir takım işlerin sırrına vakıf olamadık. Bu yüzden onların bizim din içinde önderlerimiz , rehberlerimiz olduğunu söyler.

Bunları çünkü resûlün sohbeti
Kıldı teşrîf oldu hayrû'l-ümme B76

Din içinde pîşvâlardır bize
Anların ta' nı hevâlardır bize B77

Çünkü anlardan biz a'lem olmaduk
İşleri esrârına yol bulmaduk B78

Şair Ehl-i Beyt sevgisinin dinin rûkûnlerinden biri olduğunu , böylece taassuba düşmekten kurtulacağını ve dini kaidelerin dışına çıkılmanın önleneceğini söyler.

Rûkn-i dîndür hubb-ı evlâd-ı resûl
Hem ta' aşşub terkîdûr aşl-ı uşûl B80

Şair gene bir hadise telmihte bulunarak mahşerde kişinin sevdiği ile dirileceğini Hz. Peygamber ve ashabının sevgisinin öneminden bahseder.

Anuñ-içün sevdüğü-y- ile âdemi
Didi peygâmbere kıpar mahşere demi B86

Şairin bu bölümde önemle durduğu konu bu beyitte kendisini gösterir , dinin temelinin muhabbet olduğunu söyler.

Pes muhabbet aşl-ı dîn oldu bilûñ
Din gerekse aña göre iş kılûñ B91

Şair Hz. Peygamber'in ashabına sevgi göstermeyip onları reddedenin dinden çıkacağını , Allah'ın rahmetinden ebediyen mahrum kalacağını söyler.

Bunları redd eyleyen merdūd olur
Raḥmet-i Ḥaḳdan ebed maṭrūd olur B93

Şair Nebi'den hadis olduğunu ashabını sevmeyen kavimlerin merdud olacağını söyler.

Küfri ḥaḳḳında Nebī'den var ḥadiṣ
Māriḳındür diyü ol ḳavm-i ḥabiṣ B94

Şair Yezīd ve aline la'net etmenin dini hafife almak olacağını ve onların da kible ehli olduğuna dair haberler olduğunu söyler.

Ḳıble ehlidür ḥaberler hep ḥilāf
Didiler la'netde vardur i'tisāf B100

Rum illerinin faziletliilerinden Hızır Beg bin Celāl Hz. Peygamber'in ālini överken şiir içinde helal dairede bir sihir göstererek "Fe-lā 'ıḳābe bi-terki'l-la'ni min eḥadin / Fī ḥaḳḳı iblīsı ve hüve'l-kāfirü'l-cānī / Fe-lā yezidü Yezidü minhü mefsedeten / Fe'sküt velā tarza bismi le'ānī" der. Yani Şeytan en günahkar yaratık olduğuna göre ona lanet etmemek günah olmadığı halde Yezid'e lanet etmek için hiçbir gerekçe yoktur. Bunun için adını lanetçiye çıkarma ve sus , der.

Ya'ni la'net itmeseñ şeytāna ger
Saña eyler mi 'ıḳāb ol dād-ger B110

Çünkü şeytāndan Yezīd artuḳ degül

Aduñı li'āna daḳma sākit ol B111

Şair Abdüllaziz Oğlu Ömer'in sözüne atıfta bulunarak Allah'ın bizi o kanlı olaya bulaştırmadığını , bizim de bu kanlı olayı anmayarak hem elimizi hem de dilimizi temiz tutmamız gerektiğini , susmanın en güzel olduğunu ; Yezid ve ālini ne hayırla ne de şerle anmayıp Allah'a havale etmemizin en iyi olacağını söyler.

Nitekim 'Abdü'l-'Aziz oğlu 'Ömer
Ḳuṭb-ı 'ālem ol imām-ı mu'teber B119.

Didi budur şol dimā'-ı nā-sezā
Destimüz pāk eyledi andan Ḥudā B120.

Pes gerek dest ü zebān pāk idevüz
Dilimüz şamt-ıla taḥhîr idevüz B121

Ḥayr u şer yād itmeyüp ol ḳanları
Ḥaḳḳa tefvîz idevüz hep anları B122

Şair 'Ömer bin Abdüllaziz'in bir sözünü 122. beyit ile 123. beyit arasında bize özellikle dilimizi bu işe bulaştırmamamız gerektiğine işaret eder.

* Şeytan , en cāni bir kāfir olduğu halde , ona lanet etmeyi terk etmek , kişi hakkında nasıl ki ceza gerektirmezse (Yezid) ondan daha fazla müfsid olmadığından sus. Adını lanetçiye çıkarma. (108-109)

Şair birkaç şeyin bu işe kalkışmasına sebep olduğunu söyler. Birincisi 50. beyitte de geçtiği gibi kendisine bu işin Hz. Peygamber'den gelen nâme ile giriştiğini söylemesi , ikincisi halk nezdinde Hz. Hüseyin'in öldürülmesinin kafalarda şüphe bıraktığı , olayın aydınlatılmamaması , üçüncü bir sebep de insanların bu olayı duydukça ağlaması , göz yaşı dökmesi ve bu gözyaşlarının kendilerinin ateşini mahşerde söndürmesidir.

İtdi bir kaç nesne icāb işbu dem
Ol zamānuñ ba'zı hālin zıkr idem B125

Ol kerīmüñ iltimāsıdur biri
Hāş u 'āmuñ iltibāsıdur biri B126

Bir dağı ol kim bunı gūş ideler
Taş yürekler taşuban cūş ideler B127

Ağlasunlar işidüp bu mātemi
Dem aqıtsunlar añup ol bir demi B128

Bu odı añup yüz ursunlar yire
Dūd-ı āhı boyasunlar göklere B129

Ola kim bu göz yaş-ıla ol hūdā
Odumuz teskīn ide yevmü'l-cezā B134

Var taleb eylerseñüz firdevse rāh
Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh B136

Eğer onun güzel yüzünü ister , onunla beraber haşrolmak isterseniz dünya malını terk ederek onun sevgisinin ateşiyle yanarak ölünüz ve Hak'tan gayrısını terk ederek temizleniniz, pak olunuz. Şair saltanat tacını giymek isteyenlerin her şeyden vazgeçmeleri gerektiğini dünya malını terk etmeleri gerektiğini söyler.

Anda ger isterseñüz dîdârını
Yoğ olup koñ bunda dünyâ varını B137

Yanuban bu od-ıla hâk oluñuz
Gayr-ı Hâk'dan ser-te-ser pâk oluñuz B138

Saltanat tâcı ki oldur terk-i terk
Terk-i hestîdür velî hem terk-i terk B139

Şair 140. beyitle birlikte mesnevide kendi ismini ilk defa zikreder. Kendisinin de bu eserle birlikte hayr ile yad edilmesinin de eserin yazılış amaçlarından biri olduğunu belirtir. Hz. Peygamber'in kölesi olduğunu ve O'nun lutfunu talep ettiğini söyler. Kendisinin günahkar ve miskin olduğundan bahsederek kendisi için Fâtihâ okunmasını ister.

Çün bu rıkkat el vire oldur murâd
Lâmi'î miskîn ola hayr-ıla yâd B140

Çehresini geldi idüp pây-mâl
Bendeñüzdür lutfuñuz eyler sūâl B141

Size 'arz-ı fażl ide ol kim durur
Fâtihâ ihsân diler mücrîm durur B142

Üçüncü bölüm (Bab3) 143-206. beyitler arasındadır. Hz. Osman'ın ölüm haberi ve onun ölümünden duyulan üzüntüyle başlar.

Cem' olup bir nice muzlim dil-pelid
Çünkü Zi'n-nüreyne kıldılar şehid B151

Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle hazırın Hz. Ali'ye biat eder.

Anda hazır olan aşhab-ı rızā
Ba' de yevmin baye' ū bi'l-murteza*⁵ B152

Hz. Ali , Hz. Osman'ın idarecilerinin fesat çıkardığını anlayarak onları görevlerinden azleder.

Añladı 'ummāl-i 'Oşmāndan fesād
Cümlesin 'azl eyledi o hoş nihād B154

Hz. Osman'ın halifeliği sırasında Şam'ın şahı da İbn-i Ebi Süfyān(Muaviye)'dır. Hz. Ali'nin halife olduktan sonra Hz. Osman döneminin ileri gelenlerini azl etmesini İbn-i Ebi Süfyān (Muaviye) tanımaz ve içtihat hatası yaparak kendi imamlığını ilān eder.

Ol zamān 'Oşmān ki fermān-rān idi
Şāh-ı Şām İbn-i Ebi Süfyān idi B155

Murtażā'nuñ kılmayup 'azlin kabūl
Bey' at inden lā-cerem itdi 'udūl B156

İctihādında ḥaṭā idüp tamām
Ūmmete şimdi benüm didi imām B157

İbn-i Ebi Süfyān (Muaviye) halifeliğini ilan ettikten sonra Hz. Osman'ın ölümünden Hz. Ali'yi sorumlu tutarak halkın Hz. Ali'den nefret etmesini sağlar.

*⁵ Bir gün sonra Murteza'ya (Hz. Ali'ye) biat ettiler.

H  n-ı ‘O  m  n-ıla idüp töhmeti
Murta  z  dan   alk  a virdi nefreti B158

Bunun   zerine fitneler artar , Hz. Ali bunlarla mücadele etmek zorunda kalır.
Çok kan döküldüğünü gören Hz. Ali barı   yapar ve Kufe’ye gelir.

Ol sebebd  n oldu ‘  lem p  r-fiten
Efser    ser terk  n itdi nice ten B159

Eyledi pes Murta  z     ir  ne ceng
Yir yüzin   ıldı ‘ad  v çeşmine teng B160

Gördi kim b  -  ad olur sefk-i dim  ’
  ıldı te’  ir idüp andan i  tim   B161

  ul   fikrin eyleyüp ol n  m-d  r
K  fe   hrinde gelüp   ıldı   ar  r B162

  bn-i Mülcem adında birisi kıyafetinin altına gizlediği zehirli bir kılıçla Hz.
Ali’yi sabah namazını kıldığı bir sırada mescidde   hit eder. Hz. Ali   lmeden önce
yerine Hz. Hasan’ın geçmesini vasiyet eder.

  bn-i Mülcem dirler-idi künyetin
   it imdi d  nin  n keyfiyetin B170

  u virüp zehr-ile t   n b  -hir  s
Gizledi ‘ury  n idüp ta  te’l-lib  s B171

    fil iken ol kem  nden     h-ı d  n
Urdı ol t   -ile bu mel’  n hem  n B175

Bütün Kûfe halkı bunun üzerine Hz. Hasan'a biat eder.

Zehr aña çünkim sirāyet eyledi
Cem' idüp ālin vaşiiyet eyledi B177

Yirine oldı anuñ Ḥasan imām
Bey'at itdi Kûfe ehli ḥāş u 'ām B179

Hz. Hasan barış yanlısıdır. Düşmanlara kılıç çekmez. Mahşer günü özür dileyen olmak için Şam ehliyle barış yapar. Daha sonra Hakk'a kulluk eden Hz. Hasan Yesrib şehrini makam edinir.

Ümmete çünkim Ḥasan oldı imām
Çekmedi a'dāya tığ-ı intikām B181

Şubḥ-ı mahşer olmağ-ıçün 'özü-ḥ'āh
Şulḥ kıldı ehl-i Şām-ile o māh B184

Oluban Ḥaḫ kullığında şubḥ u şām
Geldi Yeşrib şehrini kıldı maḳām B185

Ancak Şam'ın kumandanı (Muaviye) bu barışa güvenmeyip emin olmaz. Gece gündüz Hz. Hasan'ı düşünür. Hz. Hasan'ın hanımını mal ile kandırarak Hz. Hasan'ı zehirler. Hz. Hasan hicretin ellinci yılında Kudüs'te defnedilir.

Olmadı lākin emīn sālār-ı Şām
Ol imāmı fikr iderdi şubḥ u şām B187

Aldayup ḥatunını māl-ile ol

Buldı zehr-ile onuñ qatline yol B189

Hicretüñ elli yılında pes o şah

Quds gülzārını kıldı cilve-gāh B200

Dördüncü bölüm (Bab4) 207 ila 309 beyitlerini içerir. Hz. Hasan'ın ölümüyle Muaviye güçlenir. Halife olur. Sağlığında oğlu Yezid'e halkın biat etmesini ister. Kendinden sonra kavga , savaş olmasını istemez.

Zehrden çünkim Hasan oldu şehid

Şām şahı qaldı mülkinde ferid B213

Sağlığında istedi kim bî-nizā'

İde halk oğlu Yezid'e ittibā' B214

Bu olay üzerine Hz. Hüseyin , İbn-i 'Abbās-ı Velī , İbn-i Zübeyr İbn-i 'Avvām'ın , Hz. Ömer'in oğlu ,Hz. Ebu Bekir'in oğlu bu beş emir Yezid'e biat etmez.

Dutmadı lākin bu emri beş emir

Aşl u fer' in añlayup anuñ nekir B218

Birisi anuñ Hüseyin İbn-i 'Alī

Biri dağı İbn-i 'Abbās-ı Velī B219

Birisi İbn-i Zübeyr İbn-i 'Avvām

Birisi İbn-i 'Ömer ol nık-nām B220

Bu üçünüñ adı 'Abdullāhdur

Her biri aşhāb içinde şahdur B221

Birisi şiddik-ı ekber oğlu bil

‘ Abdü-Rāhmāndur adı bî-ķāl u ķıl B222

Muaviye bu beş emirin isyanını tanımaz. Halifeliğini devam ettirir. O ölünce de yerine oğlu Yezid geçer. Yezid Hutbe okutarak sikke bastırır , kendisine biat edilmesi için de istek duyar.

İşidüp İbn-i Ebî Süfyān anı

Zāhiren ‘add itmedi ‘ișyān anı B224

Liki tedbîrine meşgûl oldu key

Nā-gehān irdi ecel ‘ömr oldu tay B225

Hutbe vü sikke Yezîd’üñ oldu pes

Bey‘atuñ tecdîdini kıldı heves B226

Bütün Şam , Horasan ve Irak ehli yaşlısı , genciyle bu beş emir haricinde Yezid’e biat eder.

Cümle-i Şām u Horasān u ‘Irāk

Eylediler bey‘āt üzre ittifāk B227

Çalmadı bey‘at itmedük bernā vü pîr

Virmedi lākin rızā bu beş emîr B228

Yezid bu sırada Yesrib’e hakim olan Utbe’nin oğlu Velid’e mektup gönderir ve bu beş emîrin öldürülmesini ister.

Ol zamān Yeşrib’de hākîm bî-‘anîd

Olmış-idi ‘Utbenüñ oğlı Velid B230

Nāme yazdı aña ol pür-mekr ü āl

Ol beřüñ yā bey‘atın yā başın al B231

Velid bu emri dinleyerek bu beş emire çağrıda bulunarak Yezid’e biat etmelerini sağlamaya çalışır. Onları ele geçiremeyince durumu Yezid’e bildirir.

Leşker-ile sürdi ardın irmedi

Biri anlardan eline girmedi B239

Döndi pes nevmid olup ol ehl-i şer

Yazdı aĥvāli Yezid’e ser-te-ser B240

Bu beş emirden İbn-i Zübeyr Mekke’ye varır. Değişik hediyelerle halkın kendisinden yana olmasını sağlar ve onları Hz. Hüseyin’e biat ettirir.

İrdi evvel Mekke’ye İbnü’z-Zübeyr

Halk anuñ tutdı kudümin fāl-i ĥayr B242

Her birine tuĥfeler gönderdi ol

Mekke ĥavmin kendüye dönderdi ol B243

Bey‘at itdiler gelüp ihfā-ile

İy nice işler biter ĥoř rāy-ile B244

Mekke şehrinin emiri o sırada Hz. Halid’in oğlu Haris’tir. Onu İbn-i Zübeyr azlederek bir çok ĥayr ehli insanı bir araya toplar.

Mekke řehrinüñ emiri ol zamān

Hâriş İbn-i Hâlid idi bil ‘ayân B245

Anı ma‘zûl eyleyüp İbnü’z-Zübeyr
Cem‘ kıldı yanına çok ehl-i hayr B246

Bunun üzerine Hz. Hüseyin Mekke’ye gelir ve orada bir süre ikamet eder.

İki günden sonra irişdi Hüseyin
Mekke’ye feruḥ cemâli virdi zeyn B247

İhtifâ vaz‘ ın kabûl idüp hemân
Mekke’de kıldı ikâmet bir zamân B249

Mekke’de İbn-i Zübeyr başa geçer. Bunun üzerine de Hz. Hüseyin’in Mekke içinde gizlendiği de ortaya çıkar.

Kıldı bu hâl üzre çok müddet mürûr
Devlet-i İbnü’z-Zübeyr itdi zuhûr B252

Hem Hüseyin’ün ihtifâsın bildiler
Mekke içre inzivâsın bildiler B253

Küfeliler bu durumu öğrenince çok üzürlüler ve hemen Hz. Hüseyin’e mektup yollayarak onu Küfe’ye davet ederler.

Küfe kavmine çün irdi bu haber
Gamdan oldu dilleri zîr ü zeber B254

Nâmeler gönderdiler ol servere
Da‘ vet itdiler sürüp yüzler yire B255

Bu davet üzerine Hz. Hüseyin Müslim bin Ukayl'ı Kûfe'ye , Selman'ı da Basra'ya yollayarak Kûfe ve Basra halklarının kendisine biatını ister.

Bu sözi gördi revā ol pür-hüner
Müslim için yol yarağın gördiler B260

Ḳulı Selmān'ı daḡı ol şehriyār
Başra'ya göndermiş-idi peyk-vār B265

İbnü'z-Ziyād Yezid'in emriyle Araplar gibi giyinerek ve tavırlarını da Peygamber ailesindenmiş gibi takınarak Kûfe'ye girer ve Müslim'i şehit eder.

Çün irişdi Başra'ya ḥükm-i Yezîd
Başra'nuñ vālîsi ol bî-dîn 'anîd B288

Kûfe'ye kaldukda bir menzil hemîn
Ḥoş 'Arab resmine girdi ol la'in B293

Taylasān şarkıtdı Mekkîler gibi
Vaz'ın itdi âl-i peygāmber gibi B294

Müslim'i öldürdi ol bî-ters u bāk
Ḳılmayup Ḥaḡ'dan hirās itdi helāk B313

Beşinci kısım (Bab5) 320 ila 405 beyitleri arasındadır. Hz. Hüseyin Irak'a gitmek üzere yola çıkar. Ancak Müslim'in öldürüldüğünden haberi yoktur.

Mekke'den çün kim çıkup İbnü'r-resûl
'Azm-i ḡavm-i Kûfe idüp tutdı yol B328

Gelmemişdi kaṭl-i Müslim'den haber
Bilmez-idi kopduḡın tūfān-ı şer B333

İbn-i Ziyād Hz. Hüseyin'in yola çıktığını haber alarak adamları ile gelir. İbn-i Ziyād 'Ömer İbn-i Sa'd Vakḳās'a da çağrıda bulunarak onu davet eder. Hür İbn-i Yezīd de bu işi bitirmek için gelir.

Bu yaña aldı haber İbn-i Ziyād
Kim irişdi āli ile ol cevād B338

Pes 'Ömer İbn-i Sa'd Vakḳās'ı ol it
Da'vet idüp ol zamān n'itdi işit B339

Ol daḡı bitürmek-içün bu işi
Koşdı Hür İbn-i Yezīd'e biñ kişi B347

Hz. Hüseyin ile Hür İbn-i Yezid karşı karşıya gelirler. Hür İbn-i Yezid Hz. Hüseyin'i Sa'd Vakkas oḡlunun kendisini Hz. Hüseyin'i kendisine götürmek için gönderdiğini söyler. Kendisinin teslim olmasını arkasında İbn-i Ziyād'ın olduğunu söyler.

Göricek Hür'i didi iy pehlivān
Hel-lenā em^{*11} 'aleynā kıl beyān B354

Didi kim "lā-bel-'aleyküm^{*12}" yā emīr
Ḥaḡ senüñdür bildüm ammā yok güzīr B355

^{*11} 354 Kimden yanasın ?

^{*12} 355 Bilakis karşı taraftanım.

Şa‘d Vakķāş oğlı gönderdi beni
Tutuban tā kim aña iltem seni B356

Ol dağı ardumcadur kıl i‘tikād
Böyle emr itmiş-durur İbn-i Ziyād B357

Hürr, Hz. Hüseyin’e geceleyin gizlice kaçmasını söyler. Ancak bu kadarına muktedir olduğunu başka yapabileceği bir şey olmadığı söyler.

Didi ancak kādirem ben yā emīn
Kim saña bu gice yol virem hemīn B380

Ceng-içün bağlanmadan yarın şufūf
Olmadan aĥvāle leşkerden vukūf B381

Hz. Hüseyin adamlarıyla gizlice yola çıkar. Bütün gece sabah oluncaya kadar yol alırlar. Ancak sabah olunca yanlış yere geldiklerini anlarlar. Geri dönmelerinin daha iyi olacağını düşünürler.

Şubĥ olunca sürdiler ol şeb tamām
İrdiler bir şūr-ı deşte müstehām B386

Göricek anı kılavuz itdi āh
Didi-kim olmuş ġalaĥ ġafletle rāh B387

Kerbelā’dur adı-y-ıla bu diyār
Yine dönmekdür bize tedbīr-i kār B388

Kerbela denen bu yerden kendileri için çıkış olmayacağını , burasının kendileri için mezar olacağını düşünerek kanlı yaşlar dökerler. Çadırlarının etrafına hendek kazarlar.

Bu keder-gāhdan bize yokdur güzār
Şaḥn-ı gūristānımızdur bu diyār B392

Bu sözinden ol imāmuñ cümle āl
Kıldılar kan yaşlar-y-ıla çehre al B394

Emr kıldı pes imām-ı nām-ver
Ḥaymeler devrine ḥandaḵ kazdılar B397

Altıncı kısım 406 ila 496. beyitler arasındadır. Ömer bin Sa'd irişerek Hz. Hüseyin'e hak imamın kendisi olduğunu ancak İslam içinde harp çıkmamasını ve Doğu ve Batı'nın kendilerine gülmemesini ister.

İrişüp evvel 'Ömer virdi selām
Söyleşüp luṭf-ile didi yā imām B422

Bilürem sensin imām-ı ḥaḵ bu gün
Lāyık-ı tāk u kemer muṭlaḵ bu gün B424

Olmasun islām içinde ḥarb ü ḍarb
Gülmesünler bize ehl-i şarḵ u ğarb B427

Bunun üzerine Hz. Hüseyin kendilerine üç yoldan birisini seçme hakkını vermesini ister. Ya Mekke'ye gitmesine izin verilmesini ya Rum'a giderek küffār ile savaşmasının müsaade edilmesini ya da son olarak Şam'a giderek Yezid ile konuşmasına izin verilmesini ister.

Kılduñuz çün naķz-ı ‘ahd üzre karar
Üç tarıķuñ birin eyleñ ihtiyār B433

Bir bu kim koñ Mekke ‘azmini idem
Alup ehlüm geldüğüm yola gidem B434

Bir budur kim Rüm’a idem irtihāl
Eyleyem küffār-ile harb ü kıtāl B435

Bir dağı budur ki idem ‘azm-i Şām
Söyleşem anda Yezid-ile tamām B436

Şemr Hz. Hüseyin’in mühlet isteğini kabul etmez. Hz. Hüseyin’in adamları su almak için Fırat nehrine doğru at sürerler. Ancak Şemr buna müsaade etmez. İki müslüman şehit olur.

Şemr eyitdi virmezem bir lahza mehl
Düşmene mühlet olur gāyetde cehl B453

Men‘ idüp ceng itdi ol kavm-i şerār
Şu yirine kanlar oldu cuy-bār B462

Virmeyüp şu kıldılar harb-i şedid
İtdiler iki müsülmānı şehid B463

Hz. Hüseyin susuz bir şekilde geri döner. Geceleyin susuz bir şekilde yatarlar. Hz. Hüseyin rüyasında Hz. Peygamberi görür. Kendisini özlediğini ,akşam orucu beraber açmak istediğini söyler. Hz. Hüseyin uykusundan uyanır ve bu hali ashabına anlatır. Ashabı bu duruma oldukça üzülür.

Döndi İbn-i Murtaẓā aşhāb-ıla
Yatdılar bî-āb ol şeb tāb-ıla B464

Görse kim gelmiş turur cedd-i resûl
Bile aşhāb-ı güzîndür şağ u şol B487

Ağlama dir iy gözüm nûr-ı Hüseyn
Dem-durur kim viresün firdevse zeyn B488

Göresim geldi seni iy kurretî
İştîyākum saña bî-ḥaddür katı B489

Bile yarın tuta gelgil kavmüñi
Aç benümle şām iricek şavmuñı B490

Didi da' vet kılduğın ceddî resûl
İstedi pes cān-ıla Hāk'dan kabûl B493

İşidüp kopardılar efgān yine
İy gözüm kan ağladı dil yan yine B494

Yedinci kısım 497 ila 623. beyitler arasındadır. Bu kısımda Kerbela hadisesi işlenir. Hz. Hüseyin savaştan önce ashabına hutbe okur. Onlardan Hak adına savaşmalarını ister.

Derd ü miḥnetle dönüp evlādına
Didi kim meşgûl oluñ Hākḫ adına B510

Böyle diyüp huṭbesin kıldı tamām
Dîñledi hep anda olan ḥāş u 'ām B527

Hız. Hüseýin susuzluktan nehrin kıyısına gelir ve orada su ierken řehit edilir.

şunmış-iken şuya destin ol em n
T r-i b r n eyledi a‘d  hem n B610

 riş p bir ok m b rek ağızına
Geçdi sehm ’l-mevt gibi mağızına B611

Otuz   yerde yiyüp zağm-ı ‘az m
Çok kişi ağıtardı ceng itdi del m B615

Yüz urup toprağına p r-derd   en n
Hağığına teslim itdi c n n ol em n B617

Sekizinci kısım (Bab8) 624 ila 750. beyitler arasındadır. Hız. Hüseyin’in başının kesilmesi anlatılır ve bu olaydan duyulan üzüntü anlatılır.

Kesdi hağıerle m b rek başını
Seyl kıldı ‘ lem  n ған yaşını B634

Giydi ‘ lem m tem i n ған ған
 sum ndan yağıdı yağımur gibi h n B649

B -tevağık f kesdi başın ol şeh  n
Yağıdı bu ғанndan dilin mihr   meh  n B658

Bundan sonra Hız. Hüseyin’in yakınları da esir edilir.

Olmuş idi ol zamān bīdār u gīr
Nesl-i Hāşim'den on iki ten esīr B674

Biri Zeyneb ālemüñ nīk aḡteri
Murtaẓā'nun hem Betül'üñ duḡteri B675

Ümmü Gülsüm idi biri anlaruñ
Ol daḡı sırrı bu iki cānlaruñ B676

İkisi daḡı Hüseyn'üñ kızları
Çarḡ-ı 'ismet burcınüñ yıldızları B678

Daḡı zevcāt-ı imām-ı pāk zāt
Birisi bint-i 'Uḡayl ol ḡôş-şıfāt B679

Sāyiri daḡı ḡamu ḡış u ḡarīb
İçlerinde biri yok yār u ḡarīb B680

Bütün bu olanları nakledenin Vāḡıdī olduḡu zikredilir.

Böyle ḡılmışdur rivāyet Vāḡıdī
Ol belāḡat dürrlerinüñ nāḡıdı B692

Şemr Hz. Hüseyin'in başı ile Kūfe'ye gelir.

Kūfe'ye irdi muḡaddem baş-ile
Şemr-i mel'ün bir iki yoldaş-ile B693

Şemr ile hatunu arasında konuşmalar geçer. Evin içerisine bütün ashabın nuru dolar.

Didi-kim tîzcek aber vir iy bağı
Nice serd r bu  ağar altındağı B705

 emr eyitdi bir ‘ad nu  başıdur
K’ol  av ri  z mresin   başıdur B706

Görse kim n zil olur idüp z h r
 sum ndan bir bulut m nend-i n r B719

Ḥamza'dur ol biri Bū Ca'fer durur
Ol Ḥasan'dur bu biri Ḥaydār durur B729

Sāyiri aşḥābdur ensābdur
Mātem-içün geldiler aḥbābdur B730

Dokuzuncu kısım (Bab9) 751 ila 812. beyitler arasındadır. Şemr önce Hz. Hüseyin'in başını İbn-i Ziyād'a götürür. İbn-i Ziyād'ın emriyle Hz. Hüseyin'in başı bir süngüye takılır ve sokak sokak gezdirilir.

İledüp İbn-i Ziyāduñ öñine
Kodı ol kāfir nihāduñ öñine B759

Emr kıldı ol mübārek başı hem
Bir sūñüye dikdiler pūr-derd ü ğam B762

Kūfe'nūñ soḡaḡların devr itdiler
Aḥmed'ūñ āline çok cevır itdiler B763

Şemr ile Ömer Hz. Hüseyin'in başını Yezid'e götürürler.

Anları alup yine Şemr ü 'Ömer
Şām'a 'azm-içün kuşandılar kerner B786

İrdiler āḥir Yezid'ūñ ḡatına
Rūzgāruñ kıl nazār āfātına B787

Ḥāke yüz urup du'ālar soñına
Kodılar başı o kelbūñ öñine B788

Onuncu kısım (Bab10) 813 ila 884. beyitler arasındadır. Hz. Hüseyin'in şehit olduktan sonra devecisi tarafından mübarek parmaklarının kesilmesi ve ona isabet eden musibetten bahseder.

Tünd olup hışm-ıla çekdüm aña tığ
Ol kalem barmakların kesdüm dirîğ B844

On birinci bölüm (Bab11) 885 ila 941. beyitler arasındadır. Bu kısımda Hz. Peygamber'den rivayet edilen Sa'id İbn-i Cübeyr 'in nakl ettiği bir hikaye vardır.

Diñle imdi gör hikāyet nicedür
Hak resulinden rivāyet nicedür B892

Nakl kılmışdur Sa'id İbn-i Cübeyr
Ol sa'âdet reh-nümünü ehl-i hayr B893

Allah'ın Hz. Peygambere gönderdiği vahy şudur. Allah Hz. Yahya'nın kanı için yetmiş bin kişiyi yerle bir etmiştir , Hz. Peygamber'e senin oğlun için iki kez yetmiş bin kişiyi istersen yerle bir ederim ,der.

Peyk-i Hak nâzil olup peygâmbere
Böyle geldi didi vahy ol servere B894

Hün-ı Yahya-yı nebî için helāk
Eyledüm yitmiş bin âdem zîr-i hāk B895

Oğluñ için eyleyem iy bahtiyār
İki kez yitmiş biñ âdem hāk-sār B896

Ehl-i Sakîfi'den adı Muhtar olan birisi Hz. Hüseyin'in intikamını alır.
Muhtar Tayif'ten çıkarak Hz. Hüseyin düşmanlarına savaş açar. İbn-i Sa'd ve Şemr'i
, İbn-i Ziyād'ı ve Yezid'in yakınlarını öldürür.

Salṭanat Ehl-i Şakîfi bir gulām
Ḳavm bâğ-ı-y-ıla kılup çok ihtisām B899

Aña zulm idenlerüñ kanın döküp
Tîğ-i ḳahr u ḥarb-ıla bağrın söküp B900

Didiler ol pehlevānuñ adı ne
Didiler Muḥtār okırlar adına B902

Eyledi Muḥtār Tāyif'den ḥurūḡ
Göklere ḥarb āteşi itdi 'urūḡ B909

İbn-i Sa'd'ı Şemr-ile idüp helāk
Oda yakdı cismını ol merd-i pāk B910

Dutulup ceng içre hem İbnü'z-Ziyād
Emr idüp kesdürdi başın ol cevād B912

Ḳırdı etba'ın Yezid'ün bî-ḳıyās
'Ursını āl-i Ziyād'un ḳıldı yās B913

Yezid şarap içerek sarhoş olur. Damdan dama atlarken de ölür.

Bām-ı ḳaşr üzre Yezid içüp şarāb
Oluban ol ḥîre-ser mest ü ḥarāb B905

Bir kenāra varuban efşān ider
Uçuban qahr ile terk-i cān ider B906

Muhtar Murtażā oğlu Muḥammed bin Ḥanīf adlı birisiyle beyat eyler.

Murtażā oğlu Muḥammed bin Ḥanīf
Zinde idi ol zamān ol merd-i seyf B914

Eyleyüp Muḥtār anuñla bey‘ati
Dehrüñ oldı işbu yüzden āfeti B916

On ikinci kısım (Bab12) 942 ila 992. beyitler arasındadır. Hz. Peygamber’in (S.A.S.) Medine’den Kerbelā’ya gelmesi ve orada şehit olacak evlatlarının kanlarını toplayıp saklamak üzere Ümmü Seleme’ye (R.A) vermesi ve oğlu İbrahim’i, İmām-ı Hüseyin’e fidiye vermesi anlatılır.

Bañā çün-kim ‘arz olındı ol maḳām
Anlaruñ kanını devşirdüm tamām B962

Didi tursun sende hıfz itgil bunı
Bir kızıl toprağ-ıdı gördüm anı B964

Aluban bir şişeye kodum hemñ
Yir idüm her dem anuñ derd ü ğamın B965

Eyleyüp ol şişeye her gün nazār
Aqıdurdum dīdeden ḥūn-ı ciger B967

Çün Muḥarrem ayınuñ oldu onı
Tāze an olmuş revān gördüm anı B968

Bu ‘alāmet  n baa oldu bed d
Bildüm ol dem kim Hüseyin oldu şeh d B969

Lāmi‘  şiirin sonunda bu olayı anan gönüllerin ıztırap ektiğini ,
Lāmi‘  kendisinin de sonsuz acı ektiğini söyler. Sonunda da Lāmi‘  elebi
kendisini hayr ile yad edenleri Allah’ın onlara rahmet eyleyerek, onları mutlu
etmesi için dua ederek bitirir.

Lāmi‘  bu derde pāyān olmaya
Nice dild r yād idüp an olmaya B988

Eylesün H k rahmet-ile anı řād
Ben ul n hayr ile kim eyleser yād B992

-II-

-METİN-

KİTÂB-I MAẖTEL-İ ÂL-İ RESÛL

- T1^bS1^bP1^b 1 Zıkr-i Hâkdur çünki aşl-ı her fûrû‘
Söze bismillâh diyüp itdük şürû‘
- 2 Zıkr -i Hâk dîbâcesidür her işüñ
Zıkr-i Hâk sâlârıdur her cünbişüñ
- 3 Zıkr-i Hâk-ıla olur her mültemes
İtme zıkrüñsüz Hudâ’yâ bir nefes
- 4 Hutbedür mülk-i melekde zıkr-i Hâk
Nürdur evc-i felekde zıkr-i Hâk
- 5 Zıkr-i Hâk ‘âlemlerüñ bünyâdıdur
‘Âlemi imsâk iden Hâk adıdur
- 6 Nitekim buyurdı fâhru’l-‘âlemîn
Kalmasa Allah dir yirde hemîn
- 7 Yıkılup gökler cihân tutmaz karar
Olur ol sâ‘at kıyamet ‘âşikâr
- 8 Zıkr-i Hâkdur pes cihānuñ varlığı
Zıkr-i Hâk-ıla gider cân ıarlığı

3 hâk -ile :T hâkka

4 mülk -i melekde:T mülk ü melekde

6 buyurdı :T dir -idi

T2 ^a P2 ^a	9	Zıkr oldur kim bula cān içre yol Eyleye fānī seni ser-cümle ol
	10	Müdde'iler gibi yoksa hāy u hūy Da' vī-i bī-ma' nīdūr pūr reng ü būy
	11	Zıkr-i Hāḡ'dan itmedin ḡāşıl fenā Cān beḡā mülkinde urur mı binā
	12	Zıkr-i Hāḡḡa ol bulur bil vuşlatı Kim bu keşret içre şordı vaḡdeti
	13	Birdür ol dem eyleseñ biñ dürlü fıkr İ' tibār u zākir u mezkūr u zıkr
	14	Oldı pindārem baña derd-i aḡcāb Benligümdür rūy-ı vaḡdetden niḡāb

11 itmedin :S,T. itmedin

12 şordı : P. sordı

14 benligümdür :T benlikdür/ vaḡdetden :T vaḡdetde

S2 ^a	15	Yā ilāhī cānumı pür-nūr kıł Bu hicābı cān u dilden dūr kıł
	16	Zikrūñi feryād-res kıł cānuma İdicek şeytān hücüm imānuma
	17	Mücrim ü ‘āşī seniñven yā Aḥad Muştafā rūḥından irişdür meded
	18	Çünkü oldur raḥmeten li’l-‘ālemīn Kullaruñ kıł mekr-i şeytāndan emīn
	19	Piştāmuz çün ḥabībūñdür senūñ Raḥm kıł kullar ġarībūñdür senūñ
	20	Bes ‘ināyetler kıłup rüz-ı ezel Anı āḥir eyledūñ iy lem-yezel
T2 ^b P2 ^b	21	Ḥalka kılduñ ḥādī-i ḥayrū’s-sübül Mürşid-i dīn-i Hüdā faḥrū’r-rūsul
	22	Ḳadrini Ṭāḥā vü Yāsīn eyledūñ Şadrına Ḳur’ān’ı telķīn eyledūñ
	23	Maḥzen itdūñ cānını esraruña Tercümān kılduñ dilin ġüftāruña

15 cān u dilden : S, P. cān yüzinden

18 S -

20 bes: S, P. pes

21 mürşid-i dīn -i hüdā :S mürşid ü din ü hüdā

22 Ḳur’ānı : S Ḳur’ān

23 esrāruña:S esrārına /ġüftaruña:S ġüftarına

24	Ümmetin hāşş eyledüñ beyne'l-ümem Da' vetin 'ām eyledüñ āfağa hem
25	Ṭuhr itdüñ āb-veş hāki aña Nerdübān itdüñ nüh-eflāki aña
26	Dest-ber-dest iletüp anı gül gibi Eyledüñ dem-sāz-ı cān bülbul gibi
27	Yir yüzini aña mescid eyledüñ Çarhı rāki' arzı sācid eyledüñ
28	Kesmeyüp neslin ilā yevmi'l-kıyām Eyledüñ evlādını hayrū'l-enām
29	Kimini şiddik idüp kimin şehid Kılduñ aşhābına elṭāf-ı mezid
30	Kaşr-ı dīni kıлмаğ içün üstüvār Çār-yārin 'ārşa itdüñ rükn-i çār
S2 ^b	31 Her nefes bī-ḥad taḥiyyāt ü selām Aḥmed ü āline min-ğayr infişām

Bab1 Şemere-i şecere-i sa'ādet ve şecere-i şemere-i siyādet nūr-ı
ḥadiḳa-i cihān-bānī P3^a ve nūr-ı ḥadiḳa-i şāhib-kırānī Sultān Süleymān Ḥazretleri'nüñ

25 itdüñ: S , P. kılduñ

26 dest -be-dest :Üç metinde de dest -ber-dest şeklinde yazılmıştır.

27 aña: T. oña

30 'arşa itdüñ: S itdüñ şer' a

31 Bir minyatürün de yer aldığı 31-44 arası T'den koparılmıştır

zaḥrū'l-mekārim ve faḥrū'l-enām defter-dārı Sinān Beg Ḥazretleri'nüñ bu nazma sebeb oldıgın beyān ider.

- 32 Cānuma bir gün irüp ilhām-ı Ḥaḳ
Her varaḳdan virmiş idi yüz sebaḳ
- 33 Eyler-iken 'andelīb-i cān ḥurūş
Gül gibi olmışdı ḥayret birle gūş
- 34 Dār-ı dünyāyı bilüp miḥnet evi
Olmış-idüm künc-i ḡamda münzevī
- 35 Bu zebāndan fehmi idüp bī-ḥad zebān
İtmiş-idüm ḥāme-veş ḳaṭ'-ı zebān
- 36 Eşḳ-i çeşmümle yazup ḥūnīn berāt
Aḡzuma mühr urmuş-idüm çün devāt
- 37 Çīn idüp müşḡīn kelāmuñ dāmenin
Oda urmuşdum varaḳlar ḥırmenin
- 38 Ḳoyuban āyīne-veş zānūya ser
Ḥālīme her yüzden eylerdüm naḡar
- 39 Deh zebānum var iken sūsen mişāl
Ḡonce-veş yumup dehān bī-ḳīl u ḳāl

36 aḡzuma : S. aḡzuma / mühr urmuş-idüm : P. mühre urmuşdum

39 P. yumup : S. yumay dehān (yumaydı dehān vezin gereḡi olarak metinde yumay dehān şeklinde yazılmıştır)

40 P. baḡrumuz : S. baḡrımı

	40	Ĥār-ı ġamdan baġrumuz pür-ĥūn idüp Şu gibi göz yaşların ceyĥūn idüp
	41	İĥtiyār idüp ferāġat köşesin Zād idinmişdüm ġanā‘ at tüşesin
T4 ^a P3 ^b	42	Bilmiş-idüm ‘ayb-imiş ‘arz-ı hüner Cehl-imiş devrān içinde mu‘teber
S3 ^a	43	Fark ider yok gevheri ĥar-mühreden Yeg nāķīķ-ı zāġ-bānuñ zehreden
	44	Ma‘rifet ehlini her dūn ĥ‘orlar Bī-zer olan kişiden bī-zārlar
	45	Biñ resāil ‘ārż iderse müntehā Çok görürler virmege kāġıd bahā
	46	İĥtiyār idüp bu işlerden ferāġ Dilde yaķdum sine baġından ċirāġ
	47	Her denīden sedd idüp bāb-ı ģama‘ Gitdi ‘ayn-ı ‘aķldan ĥ‘āb-ı ģama‘
	48	Kūh-veş dāmāna çekdüm pāyumı Dest-i ‘izzet birle yaşdum yayumı

43 Yeg : S. Bih

44 dūn : S. dem

48 pāyumı : S başumı / ‘izzet : T, S. ‘uzlet

	49	Ḳāf-ı miḥnetden kılup ḳaddüm çü kâf Eyledüm dil ka‘besinde i‘tikâf
	50	Ben cihāndan bu ḡam-ıla bî-ḡaber Tâ ki irdi bir resûl-i nâme-ber
	51	Âşaf-ı Cem-menzilet idüp selām Virimiş ben mūra bu yüzden peyām
	52	Ḥāme-gır olup ‘uṭārid-veş meger Nazm idem pervîn-şıfat bir kaç güher
	53	Yine bülbül gibi efgān eyleyem Tāze vü ter bir gülistān eyleyem
P4 ^a	54	Âteşin ola ḳamu virdi anuñ Ḥûn aḳa cûy-ı cihān-gerdi anuñ
	55	Lālesi ola cigarler pâresi Jālesi göz yaşları āvāresi
T4 ^b	56	Sebzesi ola emîr-i ‘āşikān Nev-bahārın zeyn ide berg-i ḡazān
	57	Nağme-i mürgānı pür-efgān ola Güş idenler gül gibi ḡandān ola
S3 ^b	58	Giydürem evrāḳa mātemden libās İşidenler ağlayup ḳan ide yas

55 pâresi : S yarası
57 ḡandān : S ḡayrān

- 59 Didelerden akıdup h n n s y l
Ya' ni diyem ma tel-i  l-i res l
- 60 Urdı el-kı  a ba a ol n me od
  ame-ve  yanup depemden  ı dı d d
- 61 Bildi ol ferm n  dil    'dan hem n
Didi ferm n bir olup y  M ste' n
- 62 Ger i kim olmuşdı dil 'uzlet-pe  r
Olmadı l kin bu ferm ndan g   r
- 63 Bir budur kim med -i evl d-ı kir m
Bir da ı ma   d idindi ol h m m
- 64 M yl-i derv   n kıla çünkim em r
   metin v cib görür l -b d fa  r
- 65 Gerçi kim  adri-y-le ol efl kd r
Meskenet birle nih d    kd r
- T5 P4^b 66 Hüsn-i h lk  Y suf-ı   n  kılur
Med i ' ciz her s    nd n  kılur
- 67 Mid hatında çünki     rdur kel m
 del m ma   d  i  n ihtim m

58 giyd rem : S ,P. geydirem

59 akıdup : S ak d

60 od : P. d d

64 görür : S gördi

67 mid hatinde çünki : S çünki mid hatinde / ma   d  : T' , S. Ma   d

68 Yā ilāhī her murādın hāşıl it
Cümle maqşūdına anı vāşıl it

69 Mışr-ı ‘izzetde ‘azîz it adını
Eylegil hayrū’l-ḥalef evlādını

Bab2 Maqşuda şürū‘ itmezden evvel ta‘zīm-i aşḥāb-ı ‘izām ve
tekrīm-i evlād-ı kirām vācib olduğın beyān ider ve anlaruñ mābeyninde vāqı‘ olan
muḥālefāt ve muḥārebāt ḥaqqında erbāb-ı ‘ilm içinde olan kıl u kālī ‘ayān ider.*¹

S4^a 70 Gūş idūñ iy sālīk-i rāh-ı hūdā
Muḳtedā eyleñ bu pendī ibtidā
71 Muştafā’dan soñra aşḥāb içre bil
Gerçi oldı çok cidāl u kāl u kıl
72 İtmeñüz likin bu emri işidüp
Ta‘n u levīm anlara buğzı iş idüp
73 Bunlaruñ zenbi kamu mağfurdur
Dīn içinde her biri bir nūrdur
T5^bP5^a 74 Ger kılursa ictihād ehli ḥaṭā
Mağfiretdür Ḥaḳ Te‘alādan ‘aṭā

*¹ maqşuda :T maqşud/ beyān ider :T beyān / erbāb -ı ‘ilm içinde :T, P erbāb -ı ‘ilmden/kālī:T kāl
/‘ayān : S, P beyān
70 idīñ : T idin
72 buğzı iş idüp : S buğz işidüp

- 75 Ehl-i islām içre anlardur güzîn
Koñ ta‘aşşub kavminüñ nâ-hağ sözün
- 76 Bunları çünkim resülün şöhetü
Kıldı teşrîf oldu hayrû’l-ümmetü
- 77 Dîn içinde pişvâlardur bize
Anlaruñ ta‘ nı hevâlardur bize
- 78 Çünki anlardan biz a‘lem olmaduk
İşleri esrârına yol bulmaduk
- 79 Bir dağı budur benüm pendüm size
Gül gibi dutuñ kulağ bu hoş söze
- 80 Rük-n-i dîndür hubb-ı evlâd-ı resül
Hem ta‘aşşub terkidür aşl-ı uşûl
- 81 Ehl-i beyt-i Muşafâdur Muşafâ
Şubh-ı âyin maṭla‘-ı şıdk u şafâ
- 82 İstemezse her ki imân fetretin
Muḳtedâ itsün resülün ‘ıtrete
- 83 Varsa sende zerre deñlü mihr-i âl
Fey’-i ğam imānuña virmez zevâl

75 anlardur :S , P. bunlardur

76 bunları :S. bunlaruñ

79 Bir dağı budur benüm pendüm size :S Bir dağı budur benüm pendüm size /dutuñ : tutuñ

80 aşl -ı uşûl: S aşlû’l-uşûl

82 ‘ıtrete :S ğayrete

- 75 Ehl-i islām içre anlardur güzîn
Kofî ta‘ aşşub kavminüñ nâ-hak sözün
- 76 Bunları çünkim resülün şohbeti
Kıldı teşrîf oldı hayrû’l-ümme
- 77 Dîn içinde pîşvâlardur bize
Anlaruñ ta‘ nı hevâlardur bize
- 78 Çünki anlardan biz a‘ lem olmaduk
İşleri esrârına yol bulmaduk
- 79 Bir dağı budur benüm pendüm size
Gül gibi dutuñ kulağ bu hoş söze
- 80 Rûkn-i dîndür hubb-ı evlâd-ı resûl
Hem ta‘ aşşub terkîdür aşl-ı uşûl
- 81 Ehl-i beyt-i Muştafâdur Muştafâ
Şubh-ı âyin matla‘-ı şıdk u şafâ
- 82 İstemezse her ki îman fetretin
Muhtedâ itsün resülün ‘itretin
- 83 Varsa sende zerre deñlü mihr-i âl
Fey’-i ğam îmanuña virmez zevâl

75 anlardur :S , P. bunlardur

76 bunları :S. bunlaruñ

79 Bir dağı budur benüm pendüm size :S Bir dağı budur benüm pendüm size /dutuñ : tutuñ

80 aşl -ı uşûl: S aşlû’l-uşûl

82 ‘itretin :S ğayretin

	84	Her ki bunlarla muvālāt eyledi Mihr ü mähı nūr-ıla māt eyledi
S4 ^b	85	Bil muḥabbet Muṣṭafā’nuñ āline İktidādur sıret ü aḥvāline
T6 ^a P5 ^b	86	Anuñ-içün sevdügi-y- ile ādemi Didi peygāmbere ḳopar maḥşere demi
	87	Oldurur ‘ālemde hem āl-i resūl Sıreti üzre resūlūñ vardı yol
	88	Anları sevmek resūli sevmedür Dīn içinde ṭoğrı yolu sevmedür
	89	Sevgisidür ḥōd resūlūñ ḥubb-ı ḥaḳḳ Ḥubb-ı ḥaḳḳdur ‘āleme dün gün sebaḳ
	90	Bu sebaḳdur menba‘-ı ‘ilmü’l-yaḳīn Bu sebāḳdur reh-nümā-yı müttāḳīn
	91	Pes muḥabbet aṣl-ı dīn oldı bilūñ Din gerekse aña göre iş ḳılūñ
	92	Oldı dīn ehline pes itmek revā Ḥubb-ı evlād-ı resūli piş-vā

86 demi :S günü

87 āl -i resūl : ālū’r-resūl

88 Resūli: S resūl

92 Ḥubb-ı evlād-ı resūli : T , P. Ḥubb-ı evlādū’r-resūli

	93	Bunları redd eyleyen merdūd olur Raḥmet-i Ḥaḳ'dan ebed maṭrūd olur
	94	Küfri ḥaḳḳında Nebī'den var ḥadiṣ Māriḳīndür diyü ol ḳavm-i ḥabiṣ
	95	Līk yakınınde erbāb-ı maḳāl Ḳıldılar bürhān ile çok ḳıl u ḳāl
	96	La'net itmekde Yezīd ü āline Baḳdılar icmā'-ı ümmet ḥāline
	97	Buldılar küfr-ile imāndan niṣān Lā-cerem oldu muḥālif ḥükm-i ṣān
T6 ^b P6 ^a	98	Cür'et itdi la'nete bir ṭā'ife Biri ḳaçdı Ḥaḳ'dan olup ḥā'ife
	99	Küfrine ḥükm itmeyüp 'iṣyān-ıla Tevbesin ḳıldı recā imān-ıla
S5 ^a	100	Ḳıble ehliḍür ḥaberler hep ḥilāf Didiler la'netde vardur i'tisāf
	101	Kimi aṣḥāb u kimidür tābi'ın Salṭanat emrine oldılar mu'ın
	102	İtmediler dīn ü imāndan rücū' Ġāyet-i 'iṣyāna itdiler ṣürū'

100 hep : T, S. hem
102 itdiler: S ḳıldılar

- 103 La‘net iden gördi istihfâf-ı dîn
Hem muşirr eyledi ol kavm-i mühîn
- 104 Şaldılar ferzîn –veş bu na‘ â at
Oldılar bu ortalıkda şâh mât
- 105 Ğayret idüp ol mükerrerrem kanlara
La‘net itdiler felâ-büd anlara
- 106 Fâzıl-ı Rûm ol Hızır Beg bin Celâl
Nazm içinde gösterüp sihr-i halâl
- 107 Eyler iken midhat-ı âl-i Nebî
Böyle didi aḥz idüp ol mezhebî
- 108 Fe-lâ ‘ıḳābe bi-terki’l-la‘ni min eḥadin
Fî ḥaḳḳı iblîsi ve hüve’l-kâfirü’l-cânî
- 109 Fe-lâ yezidü Yezidü minhü mefsedet
Fe’sküt velâ tarza bismi le‘ânî *2
- T7^aP6^b 110 Ya‘ni la‘net itmeseñ şeytâna ger
Saña eyler mi ‘ıḳāb ol dâd-ger
- 111 Çünkü şeytândan Yezîd artuḳ degül
Aduñı li‘âna daḳma sâkit ol

103 eyledi ol kavm -i mühîn :S eyledi ki

106 ol : S o

*2 Şeytan , en cāni bir kâfir olduḡu halde , ona lanet etmeyi terk etmek , kişi hakkında nasıl ki ceza gerektirmezse (Yezid) ondan daha fazla müfsid olmadığından sus. Adını lanetçiye çıkarma. (108-109)

110 itmesen : S. itmişin

- 112 Lîk gûş it şāhib-i faşlû'l-ḥiṭāb
Ḥoş beyān itmiş bu ḳavli pür-şavāb
- 113 Dimiş ol bürhān-ı dīn taḥḳīḳ idüp
Mezhebini luṭf-ıla tevfiḳ idüp
- 114 Düşmen-i evlād içün ehl-i 'ırāk
Eylediler la'net üzre ittifāk
- S5^b 115 Kimi aşḥāb-ı Semerḳandī çü ḳand
Şöyle ḳıldılar teberrā-yı gezend
- 116 Anları yād itmegi la'netle hem
Görmediler lāyık-ı ehl-i himem
- 117 Anlaruñ ḥubşın ḥoş idrāk itdiler
La'netinden dillerin pāk itdiler
- 118 Anlara itdügi nā-ḥaḳ iş yiter
Bendesin sen anlara andan beter
- 119 Nitekim 'Abdü'l-'Azīz oğlu 'Ömer
Ḳuṭb-ı 'ālem ol imām-ı mu'teber
- 120 Didi budur şol dimā'-ı nā-sezā
Destimüz pāk eyledi andan Ḥudā

111 li'āna : S liḳāne / sākit : S. sākin

115 Kimi : S Lîk / Semerḳandī :T Semerḳand

116 lā'netle: T. lā'netde / himem :S hūmem

120 Ḥudā : S Ḥuzā

121 Pes gerek dest ü zebân pāk idevüz
Dilimüz şamt-ıla taḥhīr idevüz

T7^bP7^a 122 Ḥayr u şer yād itmeyüp ol ḵanları
Ḥaḵḵa tefvīz idevüz hep anları

Ḳāle ‘Ömer ibn ‘ Abdül‘ azīz rażiyallahu te‘ālā ‘ anḥü “tilke dimā’ün
ḵad-ṭahharallahü eydīnā ‘ anḥā felā nülevvişü biḥā el-sinetenā bel bi-küllīn emruhum
ilāllahi te‘ālā”³

123 İy dirīgā līk ḵanı iḥtiyār
Nāgehānī zīkr olıcaḵ ol şirār

124 Levh-i dilden ḥakk olup bu ḵıl u ḵāl
Terk-i la‘ net itmege ḵalmaz mecāl

125 İtdi bir ḵaç nesne icāb işbu dem
Ol zamānuñ ba‘zı ḥālīn zīkr idem

126 Ol kerīmüñ iltimāsıdur biri
Ḥāş u ‘āmuñ iltibāsıdur biri

127 Bir daḡı ol kim bunı gūş ideler
Ṭaş yürekler ṭaşuban cūş ideler

S6^a 128 Ağlasunlar işidüp bu mātemi
Dem aḵıtsunlar añup ol bir demi

121 pāk : T. pūr :P. bir /şamt : S. samt

122 ḥayr u şer : S ḥayr şer

³ ‘Ömer Bin Abdüllaziz dedi ki : “ Bu öyle kanlı bir olay ki Allah bizi (elimizi bu olaya) bulaştırmadı.O halde biz dilimizi bununla kirletmeyelim.Bilakis bu olayı tamamıyla Allah’a havale edelim.

127 Ol kim : T. oldur kim : S. Ol ki /gūş ideler : S. gūş idelüm /cūş ideler : S. cūş idelüm

	129	Bu odı añup yüz ursunlar yire Dūd-ı āhı boyasunlar göklere
	130	Şu gibi taşlarla döğüp başların Baħr-veş döksünler acı yaşların
	131	Doğrasunlar tığ-i ğamlarla ciger Şerħa şerħa eylesünler sīneler
T8 ^a P7 ^b	132	Cāme-i mātem giyüp sūnbül gibi Yaķalar çāķ eylesünler gül gibi
	133	Odlu efgān eylesünler nāy-vār İñilesünler cān u dilden zār zār
	134	Ola kim bu göz yaş-ıla ol ħūdā Odumuz teskīn ide yevmü'l-cezā
	135	Ger necāt isterseñüz oddan ebed Göz yaşından isteñüz her dem meded
	136	Var taleb eylerseñüz firdevse rāh Eyleñüz bād-ı seħer-veş her dem āh
	137	Anda ger isterseñüz dīdārını Yoğ olup koñ bunda dünyā varını

128 dem :S. demler

131 Doğrasunlar : T, S. Toğrasunlar

134 bu göz : T. bu gün / ħūdā / S. ħūzā

135 oddan : S. otdan

137 dīdārını : S. dizārını

138 Yanuban bu od-ıla hāk oluñuz
Gayr-ı Hāk'dan ser-te-ser pāk oluñuz

139 Salṭanat tācı ki oldur terk-i terk
Terk-i hestīdūr velī hem terk-i terk

140 Çün bu rıḳḳat el vire oldur murād
Lāmi' i miskīn ola ḥayr-ıla yād

141 Çehresini geldi idüp pāy-māl
Bendeñüzdür luṭfuñuz eyler sūāl

142 Size 'arz-ı faẓl ide ol kim durur
Fātiḥā iḥsān diler mücrīm durur

S6^b Bab3 Ḥāzret-i Zī'n-nūreyn 'Oṣmān İbn-i 'Affān
raḍīye'llahu 'anh şehīd T8^b olduḡdan soñra Ḥāzreti 'Alī İbn-i P8^a Ebi
Ṭālīb'ūñ raḍīye'llahu 'anh ve kerremallahu vecheḥ ḥilāfeti ve Mu'āviye İbn-i
Süfyān'ūñ muḥālefeti ve Ḥāzreti 'Alī'nüñ 'Abdu'r-Rahmān İbn-i Mülcem elinden
şehādeti ve Ḥasan İbn-i 'Alī'nüñ zehrden vefātı devri zıkr olunur.*4

143 Gel berü iy bülbul-i pür-derd ü ğam
Nāy-veş feryād u efgān it bu dem

144 Yan cigerden derd-ile micmer gibi
'Ālemi pür-'ıtr kıl 'anber gibi

139 tācı ki oldur :S, P. tācı olupdur

141 Çehresini : S çehresin

142 Size : T Sizde

*4 raḍīye'llahu 'anh :S-/ Ḥāzreti 'Alī ibni Ebi Ṭālīb'ūñ:S 'Alī bin Ebi Ṭālīb/ raḍīye'llahu 'anh ve
kerremallahu vecheḥ :S -/ Ḥāzreti 'Alī'nüñ:S 'Alī'nüñ/ vefātı devri zıkr olunur: T vefātıdur

	145	Çün oduñ cān içredür fānūs-vār Nağmeler göster bize kaḡnūs-vār
	146	Bu nevānuñ ins ü cin ‘uṣṣāḡıdur Cān u dil elḡānınuñ müṣṭāḡıdur
	147	Nüh felek ṭolsun semā‘ uñda şafā Çarḡa girsün mihr ü meh iy bü’l-vefā
	148	Gül gibi her ‘āşık idüp cāme çāk Eşk-i ḡünñ ile ṭolsun rüy-ı ḡāk
	149	İşidüp nevḡañ felekler iñlesün Nāleñi cāndan melekler diñlesün
	150	İşit imdi böyledür ḡavl-i şaḡiḡ Kim tevāriḡ ehli yazmıṣdur şariḡ
T9 ^a	151	Cem‘ olup bir nice muzlim dil-pelīd Çünki Zī’n-nūreyni ḡıldılar şehīd
	152	Anda ḡāzır olan aşḡāb-ı rızā Ba‘ de yevmin baye‘ ü bi’l-murteza ^{*5}
P8 ^b	153	Oldı istiḡḡāk-ıla ol şeh imām ḡıldı dīn bābında lā-būd ihtimām

146 ins ü cin ‘uṣṣāḡıdur : S. ins ü cān ‘uṣṣāḡıdur
147 girsün :T. görsün/semā‘ uñda : S, P. semā‘ undan

T9 ^b	154	Añladı ‘ummāl-i ‘Oşmāndan fesād Cümlesin ‘azl eyledi o hoş nihād
S7 ^a	155	Ol zamān ‘Oşmān ki fermān-rān idi Şāh-ı Şām İbn-i Ebi Süfyān idi
	156	Murtażā’nuñ kılmayup ‘azlin qabūl Bey‘ at inden lā-cerem itdi ‘udūl
	157	İctihādında haṭā idüp tamām Ümmete şimdi benüm didi imām
	158	Hūn-ı ‘Oşmān-ıla idüp töhmeti Murtażādan halka virdi nefreti
	159	Ol sebebdan oldı ‘ālem pür-fiten Efser ü ser terkīn itdi nice ten
	160	Eyledi pes Murtażā şirāne ceng Yir yüzün kıldı ‘adūv çeşmine teng
	161	Görđi kim bī-ḥad olur sefk-i dimā’ Kıldı te’ḥīr idüp andan ihtimā
	162	Şulḥ fikrin eyleyüp ol nām-dār Kūfe şehrinde gelüp kıldı qarār

*5 Bir gün sonra Murteza’ya (Hz. Ali’ye) biat ettiler.
154 o : T, P. ol

	163	Her tarafda var-ıdı aşhāb-ı resūl Görmedi qatlin revā ol pūr-uşūl
	164	Kışsaçuk geçdi bu hāl üzre duhūr Her yañadan fitneler itdi zuhūr
P9 ^a	165	Haydar-ı Kerrāra ‘ işyān itdiler Dinde kerrāt-ile tuğyān itdiler
T10 ^a	166	Gördi kim tōldi havāriçden cihān Nehrevān’dan kıldı hūn nehrin revān
	167	Şaldı her düşmen egerçi aña at Cümlesin harbü’l-Cemelde kıldı māt
T10 ^b	168	Her birin def ^e eyleyince Murtażā Nāgehān cā el-kaza zākal feza ^{*6}
	169	Kūfe içre bir murādı var-ıdı Hārici vū müdbir [ü] murdār-ıdı
S7 ^b	170	İbn-i Mülcem dirler-ıdı künyetin İşit imdi dīninūñ keyfiyetin
	171	Şu virüp zehr-ile tīgın bī-hirās Gizledi ‘ uryān idüp tahte’l-libās

160 Şirāna : S. Şirān

163 eşhāb-ı : T, P. şahbū’r-resūl

167 aña :S. oña

*6 Kaza gelince , feza daraldı.

171 Gizledi : S. Gözledi

	172	Olmış-ıdı sāl-i hicret erba‘ın Māh-ı rûze rûz-ı Cum‘ā ol la‘ın
	173	Şubḥ vaktine okunmadan ezān Mescidinde Kûfe’nün oldu nihân
	174	Hâşıl idüp dilde teslîm ü rızā Çün gelüp tûrdı namāza Murtażā
	175	Gāfil iken ol kemînden şāh-ı dîn Urdı ol tîg-ile bu mel‘ûn hemîn
	176	Zahm-dâr idüp mübârek başını Kendüye urdurdı la‘net taşını
P9 ^b	177	Zehr aña çünkim sirâyet eyledi Cem‘ idüp âlin vaşîyyet eyledi
	178	Pes üçünci gün şabâḥ itdi vefât Kerremâllahu vechehu bi’l-mekrumât ^{*7}
	179	Yirine oldu anuñ Ḥasan imām Bey‘at itdi Kûfe ehli ḥāş u ‘ām
T11 ^a	180	Bulmamışdı ol la‘ın çünkim ḥalâş Oda yakdılar tenin idüp kışâş

175 Urdı ol tîg-ile :S. İrdi ol tîg-ile

176 başını : S. başın / taşını S. taşın

177 aña : T, S. oña : S. okunmuyor

*7 Allah ona kerem kılarak şanını yüceltsin.

	181	Ümmete çünkim Ḥasan oldu imām Çekmedi a‘ dāya tīg-ı intikām
	182	Şefkat ü takvā ile mevşūf idi Rûz u şeb tã‘ ât-ile me’lûf idi
	183	Gördi-kim vardur hilâfetde hilâf Eylemez inşâf ehl-i i‘ tisâf
	184	Şubḥ-ı mahşer olmağ-ıçün ‘öxr-ḥ‘âh Şulḥ kıldı ehl-i Şâm-ile o mâh
S8 ^a	185	Oluban Ḥaḳ kullığında şubḥ u şâm Geldi Yeşrib şehrini kıldı maḳâm
	186	Böyledür târiḥ ehlinden haber Şulḥ olup def‘ oldu gerçi şûr u şer
	187	Olmadı lâkin emîn sālâr-ı Şâm Ol imâmı fıkır iderdi şubḥ u şâm
	188	Añlamışdı anuñ-ıçün ittifâḳ Ḥaşş-ı ḳavm-i Kûfe vü ehl-i ‘Irâḳ
P10 ^a	189	Aldayup ḥatunını mâl-ile ol Buldı zehr-ile onuñ ḳatline yol

182 Rûz u şeb : S. Rûz-ı şeb

186 şûr u şer : S. şûr şer

187 lâkin : T. lîkin / sālâr -ı Şâm : S. salâ-ı şâm

189 oñun : S , P. añun

T11 ^{b*8}	190	Böyle yazmış şāhib-i-faşlü'l-ḥiṭāb Altı kez virdiler aña zehr-i nāb
	191	Çün vücūdı ser-te-ser tiryāk-idi Zehr-i her dūndan dili bī-pāk idi
T12a	192	Olmagın lākin şehādetden 'aṭā Lā-cerem altıncısı kıldı ḥaṭā
	193	Geldi başı üzre kardaşı Hüseyin Didi iy 'ālem yüzinde nūr-ı zeyn
	194	Saña kim virdi bu zehri kıl beyān Tiğum-ıla tā kılam bağrını kan
	195	Luṭf-ıla ol şāh aña virdi cevāb Didi kim iy cümle güftār-ı şavāb
	196	Neslimüzde gamz ider yokdur güzāf Hem ecel taḳdīr-i Ḥaḳdur bī-ḥilāf
	197	İtmegil bu perdede dem-sāzlık Bilmiş ol kim itmezem gammāzlık
	198	Ḥaḳ baña yarın kılursa mağfīret Kātilümden eyleyem çok ma'zeret

*8 T11^b de minyatür olduğu için 2 beyit var

190 aña : T. ola

194 Tiğum ile ta kılam : S. Tiğ ile ta kim kılam

197 perdede : T, P. perdeden/ Bilmiş: T. Bulmuş

	199	Kılmayam ben cenneti ansuz kabûl Böyledür Hakk-ile ‘ahdüm şahid ol
S8 ^b	200	Hicretüñ elli yılında pes o şah Kuds gülzârını kıldı cilve-gâh
P10 ^b	201	Nicedür gör kâr-ı merdân-ı hüdâ Derd ü miñnet-le olup cāndan cüdâ
	202	Düşmenin Hakk’dan diler olup şefî‘ Zî-sehâ vü fazl u zî-hulq-ı bedî‘
	203	Sen ahibbâñ-ile eylersin müdām Gâh mekr ü âl ü gâhî ihtîşām
	204	Rûz u şeb da‘vâmuz îmân ola âh İşimüz ‘işyân u tuğyân ola âh
	205	Ger necât isterseñüz oddan ebed Göz yaşından isteñüz her dem meded
	206	Var taleb isterseñüz firdevse rāh Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh

Bab4 Mu‘āviye Yezîd’e halkı bey‘at itdürdigi ve Mu‘āviyeden soñra Yezîd padişāh olıcağ imām Hüseyn’üñ aña ‘adem-i itā‘ati ve Medîne’den Mekke’ye rihleti ve ehl-i ‘Irāquñ da‘veti ve Müslim ibn-i ‘Uḳaylūñ şehādetidür.*9

201 hüza : T, P. hüdâ / Derd ü miñnetle : S. derd -i miñnetle / cüdâ : S. cüzâ
204 Rûz u şeb : S. rûz-ı şeb / ‘işyân-ı tuğyân

	207	Yine efgān eyle iy murğ-ı garīb Derd ü miḥnetdür saña çünkim naşīb
	208	Cān u dil müştāḳdur āvāzuña Şavt bağlar gökde zühre sāzuña
	209	Bilürem göynüklüsün micmer gibi Ḥôş nefessin nāy-ı efgān-ger gibi
P11 ^a	210	Yanuban çıksun göge āteşlerüñ Dehri yaqsun nāle-i dil-keşlerüñ
	211	Nevḫalar kılsun demüñden ins ü cān Nāle vü feryād-ile ṭolsun cihān
S9 ^a	212	Diñleñüz uş derd ile kıldum nevā(h) Mātem ehli gibi eyleñ āh u vāh
T13 ^a	213	Zehrden çünkim Ḥasan oldu şehīd Şām şāhı qaldı mülkinde ferīd
	214	Sağlığında istedi kim bī-nizā‘ İde ḫalk oğlu Yezīd’e ittibā‘
	215	Olmaya tā kendüden-soñra cidāl Qılmaya bir kimse hergiz qıl u qāl

^{a9} itdürdigi : T. itdügi

212 gibi : S. kib/ āh u vāh : āh vāh

213 qaldı : S. kıldı

215 bir kimse hergiz : T, P. hergiz hergiz

216	Bey' at için nāmeler gönderdi ol İdeler mülk-i Yezîdi tâ kabûl
217	İşidüp ol hükmi her mîr ü vazî' Kimi kerhen oldu kim tav'ân muţî'
218	Dutmadı lâkin bu emri beş emîr Aşl u fer' in aîlayup anuñ nekîr
219	Birisi anuñ Hüseyn İbn-i 'Alî Biri dağı İbn-i 'Abbās-ı Velî
220	Birisi İbn-i Zübeyr İbn-i 'Avvām Birisi İbn-i 'Ömer ol nîk-nām
221	Bu üçünüñ adı 'Abdullāhdur Her biri aşhāb içinde şāhdur
P11 ^b 222	Birisi şiddîk-ı ekber oğlu bil 'Abdü-Rāhmāndur adı bî-kāl u kîl
223	Mā-ḥaşal bu beş emîr-i nām-dār İtmediler bey' at u 'ahd u qarār
224	İşidüp İbn-i Ebî Süfyān anı Zāhiren 'add itmedi 'işyān anı

216 Yezîdi : S. Yezîd

218 lâkin bu emri :S. bu emri lâkin /Aşl u fer' in : T. Aşl -ı fer' in

220 Zübeyr ibni 'Avvām:S. Zübeyr bin 'Avvām

223 ahd :P. ahde :S. - ahd

T13 ^b	225	Liki tedbîrine meşğûl oldu key Nâ-gehân irdi ecel ‘ömr oldu tay
	226	Huṭbe vü sikke Yezîd’üñ oldu pes Bey‘atunı tecdîdini kıldı heves
S9 ^b	227	Cümle-i Şâm u Horasân u ‘Irâk Eylediler bey‘ât üzre ittifâk
	228	Qalmadı bey‘at itmedük bernâ vü pîr Virmedi lâkin rızâ bu beş emîr
	229	Bilüp ol ḥâli Yezîd-i nâ-bekâr Cân u dilden gâyet oldu bî-ḳarâr
	230	Ol zamân Yeşrib’de ḥâkim bî-‘anîd Olmuş-idi ‘Utbe’nün oğlu Velîd
	231	Nâme yazdı aña ol pür-mekr ü âl Ol beşün yâ bey‘atın yâ başın al
	232	Ḥânedân ḳaşdın çü kıldı ol pelîd Lâ-büd itdi bunları da‘vet Velîd
	233	‘Özr idüp ‘arz eyledi ol nâmeyi Didi kim ḳoparmadın hengâmeyi

226 Yezîdün : S. Yezîde
 227 cümle-i Şâm : S. Cümle vü Şâm
 228 bey‘at : T. ahd
 229 cân : S. nân
 231 pür :S. pîr

P12 ^a	234	Bey' at idüp oluñuz āsūde siz Yoksa kopar 'ālem içre rüst-e-ḥiz
	235	Didiler yarın nidā kılğıl tamām Cem' olunsun mescid içre ḥāṣ u 'ām
	236	Bey' at emri evde pinhān olmasun Bize tōhmet ḥalka ' işyān olmasun
T14 ^a	237	Böyle diyüp çıkdı her biri hemān Oldı ol şeb Mekke'den yaña revān
	238	İrtesi çün bildi bu ḥālī Velid Cān u dilden eyleyüp ḥavf-ı Yezid
	239	Leşker-ile sürdi ardın irmedi Biri anlardan eline girmedi
	240	Döndi pes nevmid olup ol ehl-i şer Yazdı aḥvālī Yezid'e ser-te-ser
	241	Gice gündüz bu yaña ol beş emir Sürdiler idüp şabāḥ u şāmı bir
S10 ^a	242	İrdi evvel Mekke'ye İbnü'z-Zübeyr Ḥalk anuñ tutdı kudūmin fāl-i ḥayr

234 yoksa : S. yoḥsa

235 cem' olunsun : T. cem' olsun

238 bu : T. çü

241 ol : T. bu

242 tutdı : T, P. dutdı.

	243	Her birine tuhfeler gönderdi ol Mekke kavmin kendüye dönderdi ol
	244	Bey' at itdiler gelüp ihfâ-ile İy nice işler biter hoş rây-ile
	245	Mekke şehrinüñ emîri ol zamân Hâriş İbn-i Hâlid idi bil 'ayân
P12 ^b	246	Anı ma'zül eyleyüp İbnü'z-Zübeyr Cem' kıldı yanına çok ehl-i hayr
	247	İki günden soñra irişdi Hüseyin Mekke'ye ferruḥ cemâli virdi zeyn
	248	İstimâlet itdi kendü âline Tınmadı İbnü'z-Zübeyr'ün ḥâline
T14 ^b	249	İhtifâ vaz' ın kabûl idüp hemân Mekke'de kıldı ikâmet bir zamân
	250	Bildi kim İbnü'z-Zübeyr âl-i 'abâ Bey' atından kendünün eyler ibâ
	251	Gösterüp lâ-büd tecâhül şüretin Tutdı luṭf-ile temehhül sîretin

242 İrdi : T. ardı

245 Hâriş İbn-i Hâlid : S, P. Hâriş bin Hâlid

	252	Kıldı bu hāl üzre çok müddet mürür Devlet-i İbnü'z-Zübeyr itdi zuhūr
	253	Hem Hüseyn'üñ ihtifāsın bildiler Mekke içre inzivāsın bildiler
	254	Kūfe kavmine çün irdi bu haber Ġamdan oldı dilleri zır ü zeber
	255	Nāmeler gönderdiler ol servere Da' vet itdiler sürüp yüzler yire
	256	İştİYākın halkuñ i' lām itdiler Cān u dilden ġāyet ikdām itdiler
S10 ^b	257	Meyl idüp ol hālete lā-būd imām Söyledi aşhābına hāli tamām
P13	258	Didi Müslim bin 'Uḡayl iy şāh-ı dīn Bey' at itdiler saña budur yaḡīn
	259	Līk bundan mu' teber oldur kelām Ben varup irsāl idem saña peyām
	260	Bu sözi gördi revā ol pūr-hüner Müslīm için yol yaraḡın gördiler
T15 ^a	261	Pes nihānī Mekke'den tūtup delīl Kūfe 'azmin kıldı Müslim bin 'Uḡayl

249 idüp : S. itdi
261 tūtup : T , P. dutup

- 262 Geldi gördi Kûfe kavminden vifāk
Nice kavm-i Kûfe hep ehl-i ‘Irāk
- 263 Her birinüñ bey‘ atın alup hemān
Mekke’ye gönderdi bir ādem revān
- 264 Mih-terān Kûfe’deñ idüp selām
Bey‘ at itdi didi saña hāşş u ‘ām
- 265 Kılı Selmān’ı dahı ol şehriyār
Başra’ya göndermiş-idi peyk-vār
- 266 Başra kavminüñ yazup da‘vetlerin
Ol dahı ‘arz eyledi bey‘ atlerin
- 267 Çün ‘Irāk ehlinden aňlatdı vifāk
Gördi ol şeh Kûfe ‘azmine yarak
- 268 İbn-i ‘Abbās işidüp men‘ eyledi
Gitme diyü nice sözler söyledi
- 269 Çok naşihat eyledi İbnü’z-Zübeyr
Didi kim yokdur ‘Irāk ehline hayr
- 270 Ger dilerseñ saña bey‘ at ideyin
Bey‘ at ehlin bunda da‘vet ideyin

262 kavminden : S. kavminde
264 didi saña :P. saña didi / hāşş u ‘ām :S. hāşş ‘ām
265 şeh -i yār: S. şeh -yār
270 ideyin :S. ideyim

P13 ^b	271	Çäre yokdur çünki taqdirüñdür iş Olacaq āhir olur yüz biñ dürüş
S11 ^a	272	Kār-dānlık hiç kılmaz fā‘ide Hile vü tedbîr olur bî-‘āyide
T15 ^b	273	Pes diyüp aḥbāba ol şāhü’l-firāk Āli ile eyledi ‘azm-i ‘Irāk
	274	Bu yaña Müslim durup her şubḥ u şām Bey‘atın alurdu ḥalkuñ ḥaşş u ‘ām
	275	Var-ıdı ‘Abdullah adlu bir pelid Kūfe şehrinden hevā-dār-ı Yezid
	276	Da‘vetini Müslim’üñ bilüp ‘ayān Kūfe’nüñ mîrine gamz itdi nihān
	277	Ol zamānda Kūfe şehrinde müşîr Bir kişi-di adı Nu‘mān bin Beşîr
	278	İtmedi gamzına anuñ i‘tibār Didi maḥfi iş olur pür-i‘tizār
	279	Olıcaḳ nevmîd Nu‘mān’dan ol it Döndi pür-gam neyledi āhir işit

273 Āli ile : S. Āli –ile
 274 durup : T. ṭurup
 275 şehrinden : P. şehrinde
 278 i‘tizār: T, P. i‘tibār
 279 döndi : T. didi

	280	Nāme yazdı gönderüp bir peyk-i şer Kıldı ol işden Yezîd'i bā-ḥaber
	281	Didi bir bir Müslim'ün āhvālını Daḥı Nu' māl'ın kamu ihmālını
	282	Uşbu gün yarın iriserdür Hüseyn Emri olur 'ālem üzre farz-ı 'ayn
P14 ^a	283	İşidüp anı Yezîd itdi sitiz Nāme yazdı Başra vālīsine tiz
	284	Kūfe'yi daḥı saña virdüm didi Ben daḥı arduñdan uş irdüm didi
T16 ^a	285	Tiz irişüp Müslim'ün kes başını Bey'at ehlinün akit kan yaşını
	286	Ger irişürse Hüseyn İbn-i 'Alī Kıl naşihat emrüne disün belī
S11 ^b	287	Pend-ile olmazsa bend it çāresin Tig-ile kaṭ' it nizā'ın arasın
	288	Çün irişdi Başra'ya ḥukm-i Yezîd Başra'nun vālisi ol bī-dīn 'anīd

282 iriserdür : T. olısardur : S. irişürdür / olur : T. olup
284 Kūfeyi : S. Kūfe/ arduñdan uş : S. uş arduñdan

	289	Anda kardaşın koyup kâyim-makâm Bî-tevaḳḳuf çekdi tîğ-ı intikâm
	290	Dirler-idi ol ite İbnü'z- Ziyād Şevket-ile bulmuş-idi izdiyād
	291	Hûnî vü bî-şefkat ü cebbār-idi Tûnî vü bed-sîret ü ḳahhār-idi
	292	Başradan çok leşker ile tırdı tîz İtmeyüp bir dem tevaḳḳuf sürdi tîz
	293	Kûfe'ye ḳaldıḳda bir menzîl hemân Hoş ' Arab resmine girdi ol la'ın
	294	Taylasân şarkıtdı Mekkîler gibi Važ'ın itdi âl-i peygâmbere gibi
P14 ^b	295	Yüzünü şardı özünü kıldı zeyn Tâ görenler diyeler oldur Hüseyn
	296	Bilesince bir gûlâm aldı hemân Leşkerini kıldı ardınca revân
T16 ^b	297	Kûfe'ye beyne'l-'ışâyin irdi ol Şandı görenler anı İbnü'r-Resûl

288 bî -dîn : T. bî -dil
 289 çekdi : P. çekitdi
 293 resmine : P. resmi-y-le
 293 ḳaldıḳda : ḳaldıḳla

298	Çağırup cān u gönülden es-selām Didiler ehlen ve sehlen yā imām
299	Ol münāfık itmeyüp i' lām özün Tutdı Nu' mām kaşrına toğrı yüzün
300	Göricek Nu' mām anı yaptı kapu Damuñ üstine çıkup itdi tapu
301	Didi kim hoş varmamışsın yā imām Geç bu sevdādan ferāgat kıl tamām
S12 ^a	302 Kō cidāli başa varmaz işbu kār Eyle kardaşuñ gibi şulḥ ihtiyār
	303 Fāsık ardında çü cāizdür namāz Pes Yezīd'ün bey' atına vir cevāz
	304 Gördi ol seg kim kapu olmaz küşād Didi yā Nu' mām benem İbn-i Ziyād
	305 Aç kapuñı maşlahāt vardur kavī Beste olmak hoş degül mihmān evi
	306 Bilüben Nu' mām kapuyı açdı tīz Ehl-i bey' āt her yaña itdi girīz

295 yüzünü : T. yüzini / özünü : T. özini
299 özün: T. özin / tutdı : P. dutdı / yüzün: T. yüzün
300 dāmuñ: T, P. tām
303 ardında : T, P. ardınca
304 olur : S. olmaz

P15 ^a	307	Kûfe kavmi cümle nevmîd oldılar Derd ü miḥnet içre cāvîd oldılar
	308	Daḥı olmadın şabāḥ irdi sipāh Toldı a' dā cümle şeh̄r ü şāh- rāh
T17 ^a	309	Kûfe kavmin cem' idüp İbn-i Ziyād Didi itmişsiz Ḥüseyn'e inḳıyād
	310	Cümlesi ol 'ahde inkār itdiler Ḥavfdan kızb üzre ısrār itdiler
	311	Şordı Müslim'den didiler bilmezüz Emrünüzdən taşra bir iş kılmazuz
	312	Pes Yezîd için idüp biñ dürlü cehd Aldı anlardan girü peymān u 'ahd
T17 ^b	313	Müslim'i öldürdi ol bî-ters u bāk Kılmayup Ḥaḳ'dan hirās itdi helāk
	314	Kim görür bunu revā iy dehr-i dūn Müslim'ün kāfir kıla baḡrını ḥūn
	315	'Ālem içre yürüyüp her bir şaḳī Eyleye bî-bāk ḳatl-i müttakī

307 nevmîd : S. nevmîz

308 olmadın: S. olmadın / sipāh :S. peyām / rāh-ı şāh : T. şāh-rāh

309 Ḥüseyne :S. Ḥüseyn

313 öldürdi : T. buldurdı / pāk : T. bāk

314 Müslim'ün : P. Müslim'e

	316	İy müsülmânlar gelüñ âh idelüm Nâleler şâm u seher-gâh idelüm
S12 ^b	317	Bu muşîbet odına döymeز yürek Yanalum pervâne-veş n'itmek gerek
	318	Ger necât isterseñüz oddan ebed Göz yaşından isteñüz her dem meded
P15 ^b	319	Ger taleb isterseñüz firdevse rāh Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh
Bab5 İmām Hüseyn'ün 'Irāk'a 'azîmeti ve 'Abdullāh Ziyād ve 'Ömer bin Sa'd Vakḳās'ı imām Hüseyn üzerine leşkerle gönderdügi ve Hürre İbn-i Yezîd Hüseyn'i Mekke'ye dönderdügi ve rāh-ı ğalat idüp Kerbelā'ya irdügi beyânıdır.*¹⁰		
	320	Yine ğamdan bir ser-aġāz idelüm Süz-ıla söz bezmine sāz idelüm
	321	Rişte-i cānum dutışdı şem'-vār Hā söyünmez dilde bir oddur niyāz
T18 ^a	322	Bağrımuñ yağın eritdüm şu gibi Ḳanlara yundum gül-i ḥōd-rū gibi

315 bi-pāk : T. bi-bāk

318 oddan : S. otdan

319 Ger : T, P. var / isterseñüz : T, P. eylerseñüz

*¹⁰ rāh-ı ğalat : P. ğalat-rāh / irdügi beyânıdır : P. irdügidür

320 idelüm : T. eyledüm

	323	Nār-ı ğam baġrum kebāb itdi benüm Gözlerüm yaşın şarāb itdi benüm
	324	Uġradum bir derde kim dermānı yok Şerha gelmez ġuşşamuñ pâyānı yok
	325	Göñlümi bir derde virdüm āh vāh Gice gündüz oldu virdüm āh vāh
	326	Beñzemez bir derde bu derdüm benüm Yandı cān-ı derd-perverdüm benüm
	327	Güş idüñ ‘arz ideyim göynüklerüm Söyleyim şol taġ götürmez yüklerüm
P16 ^a	328	Mekke’den çün kim çıkup İbnü’r-resül ‘Azm-i kavm-i Kūfe idüp tutdı yol
	329	Her ne yire kōnşa ol āl-i nihād Eyler-idi kışsa-i Yaḥyā’yı yād
	330	Dir-idi dünyāya yokdur i‘tibār Devletidür bī-şebāt u bī-ķarār
S13 ^a	331	Ol Nebīnūñ başı yitmez mi nişān Bir zen-i bī-dīne olmaķ armaġan

321 söyünmez : P. sönmez

325 virdüm : P. derdüm : S -

326 bir : P. bu : S -

327 taġ : T. taş

328 tutdı: T. dutdı / İbnü’r-resül : P. İbn-i resül

	332	Böyle diyüp her gice eylerdi āh Yine iderdi seherden ‘azm-i rāh
	333	Gelmemişdi қаtl-i Müslim’den haber Bilmez-idi қopduғın түfān-ı şer
T18 ^b	334	Yolca buluşdı Farazdāk şā‘ire Ol belāgat reh-nümünī sāhire
	335	Şordı қavm-i Kūfe’nün hālin aña Didi düpdüz muntazırlardur saña
	336	Fitneden öñ gitmiş idi ol hümām Didi kim sür‘atle iriş yā imām
	337	Pes o söz birle emīr-i kām-yāb Dağı artuқ eyledi ‘azm u şitāb
	338	Bu yaña aldı haber İbn-i Ziyād Kim irişdi āli ile ol cevād
	339	Pes ‘Ömer İbn-i Sa‘d Vaққās’ı ol it Da‘vet idüp ol zamān n’itdi işit

331 yitmez mi : P. yitmezdi

333 Gelmemişdi : S. Almamışdı: T. Gelmiş-idi / қopduғın :T. қopduғı

335 dübdüz : didiz

336 öñ : T. evvel

337 ‘azm u şitāb : S. ‘azm-i şitāb

338 āli ile : S. āli-y-ile

339 ibn: P. bin / Vaққāsı : S vaққāzı : P. Vaққās

P16 ^b	340	340 bir kaç biñ aña erbāb-ı ceng Didi kim ‘azm-i Hüseyn it bî-direng
	341	Fitnenüñ tevsî‘ idüp hengāmesin Oña ‘arz itdi Yezîd’üñ nāmesin
	342	Pes Yezîd adına bir menşûr idüp Şundı oña la‘net emrin berk-idüp
	343	Didi kim olduñ bu gün sālār-ı rey Uşda hil‘at dañı key cehd-ile gey
	344	İrmedin şehre yakın İbn-i ‘Alî Sür‘at-ile bir kıl iki menzili
	345	Rāy-i rey gālîb olup pes İbn-i Sa‘d Yürüdi leşker çeküp mānend-i ra‘d
T19 ^a S13 ^b	346	Kādisiyye menzilin idüp makām Anda ārām itdiler irince şām
	347	Ol dañı bitürmek-içün bu işi Koşdı Hürri İbn-i Yezîd’e biñ kişi
	348	Kesmek-içün anda ehl-i dîne yol Piş-rev kıldı anı cündine ol

340 bir kaç biñ aña :S. aña bir kaç biñ

341 oña: S, P. aña

342 pes : S, P. hem /oña: S ,P. aña /emrin : T -

343 key : T -

344 irmeden : S. irmedin / şehre : S. şehir

347 ol dañı bitirmek-içün :T. oldu bitürmek-içün :P. ol dañı yitürmek-içün / ibni:S. biñ

348 kesmek içün : T. kesmek-içün

	349	Ol oturdu sürdi Hürri İbn-i Yezîd Nâgehân âl-i Hüseyn oldu bedîd
	350	Şi‘ asından ol imâmuñ bir kişi İrişüp evvel dimişdi bu işi
	351	Olmuş-idi mużtarib gâyet imâm Eyler-iken Müslim’üñ yasın tamâm
P17 ^a	352	Karşudan ‘ asker görüp vehm itdiler Girü düşmân olmamak fehm itdiler
	353	Âli içinden çıkup ol nâm-ver Karşulayup anları kıldı nazâr
	354	Göricek Hürri’i didi iy pehlivân Hel-lenâ em ^{*11} ‘aleynâ kıl beyân
	355	Didi kim “lâ-bel-‘ aleyküm ^{*12} ” yâ emîr Hağ senüñdür bildüm ammâ yok güzîr
	356	Şa‘ d Vakķāş oğlı gönderdi beni Tutuban tâ kim aña iltem seni

349 ibn: S. biñ

352 vehm : S. fehm / düşmân : T. düşmen

353 nâm -ver: S. nâmuver

354 hürri: S. hürri / iy : S. yâ

^{*11} 354 Kimden yanasın ?

^{*12} 355 Bilakis karşı taraftanım.

356 tutuben : T, P. dutuben

	357	Ol dağı ardumcadur kıl i' tikkād Böyle emr itmiş-durur İbn-i Ziyād
T19 ^b	358	Üç biñ er vardur yanında kīne-ver Her birinüñ cānı ceng-içün iver
	359	Koşdı biñ er Kūfe kavminden baña Cenge gönderdi beni senden yaña
	360	Uş irişdüm saña budur hāl u kāl Yā kabül it bey' at it yāhūd kıtāl
S14 ^a	361	Kıssayı çün bildi İbn-i Murtażā Didi āhir siz virür misiz rızā
	362	Bey' at idem ben Yezīd-i fāsıka Şorıcağ yarın ne dirsiz Hālīka
	363	Nāmelerle eyleyüp da' vet beni Beñzer itmişsiz o dem niyyet bunı
P17 ^b	364	İricek maşşerde Hāzretten hitāb Ceddüme ne yüzle virürsüz cevāb
	365	Mekr ü āl-ile getürdüp ālini Onda ister āhıret aḥvālını

357 ibni Ziyād :S. ibnū'z-Ziyād

359 baña : T , S. yaña

360 irişdüm: S. iriştüm /hāl u kāl : S. kāl u kıl / kabül it : S. kabüli : P. kabül [u] beyāt /yāhūd:S. yāhuz

361 siz : S. ser / kıssayı : P. kıssa

362 şorıcağ : S. şor-icek

364 virürsüz : S virürsüz

365 getürdüp : T getürüp / onda:S otda

	366	Oña kim dise nebîñüz hayr u âl Dest-i düşmende kılasız pây-mâl
	367	Cümlesi mülzem olup âh itdiler Ol tarafından ‘özü-i ikrâh itdiler
	368	Qıldılar terk-i cidâl üzre karar İtdiler ol hâle setri ihtiyâr
	369	Bu yaña yine Yezîd-i pür-sitiz Nâme yazmışdı Ziyâd oğluna tiz
T20 ^a	370	Kim Hüseyn emrinde takşîr eyleme Fitnesin def’ eyle te’hîr eyleme
	371	Qanda ise bul getür anı ele Fitne ‘ırqın kes irişdür Fayşal’a
	372	Okıyup hükmin Yezîd’ün ol dağı Nâme yazdı İbn-i Şa‘d’a k’iy ağı
	373	Bilmiş ol ihmâle hergiz yok mecâl Yoksa hâl ayruksı olur lâ-mahâl
	374	Okudı ol nâmeyi çün-kim ‘Ömer Eyledi gam göñlini zîr ü zeber

366 oña : S , P. aña / dise : S , P. diye

367 ikrâh :S. ikrâm

368 setri : S. setr

369 yazmışdı : P. yazmışdır / oğluna : S. oğluna

371 irişdür : S. iriştür

	375	Göricek nā-çār hükmi-i gālîbi Ol-dağı gönderdi bir kaç hâcibi
S14 ^b P18 ^a	376	Kim irişüp Hürre'e tehdîd ideler Gösterüp ol hükmi te'kîd ideler
	377	Eyler-iken 'ahdi Hürre-ile imâm Nâme ile irdi hâcibler tamâm
	378	Hürre'e didiler Yezîd'ün şiddetin Hem dağı İbn-i Ziyâd'un hiddetin
	379	Hürri bu sözler diger-gün eyledi Hufyeten bulup Hüseyin'i söyledi
	380	Didi ancak kâdirem ben yâ emîn Kim saña bu gice yol virem hemîn
	381	Ceng-içün bağlanmadan yarın şufûf Olmadan ahvâle leşkerden vukûf
T20 ^b	382	Bu aradan bî-tevaşkuf gidesin Ehlüñ-ile bir yaña 'azm idesin
	383	Ol kelâmı pes kabûl idüp imâm Ehlîni ol gice göçürdi tamâm

376 Hürre : S. Hürre / hükmi : S. emr

378 P -

380 kâdirem : P. kadirem / emîn : S. emîr

381 bağlanmadan : S. bağlanmadın / P. bağlanmadı / olmadan : S. olmadın

383 kelâmı : S. kelâ

	384	Göz yaşın āli-i Resūl ider seyl Girdiler biñ ḥavf-ıla tıttup delīl
	385	Düşdiler gāh deşte gāhī vādīye Dutdılar nā-çār rāh-ı bādīye
	386	Şubḥ olunca sürdiler ol şeb tamām İrdiler bir şūr-ı deşte müstehām
	387	Göricek anı kılavuz itdi āh Didi-kim olmuş ḡalaṭ ḡafletle rāh
	388	Kerbelā'dur adı-y-ıla bu diyār Yine dönmekdür bize tedbīr-i kār
P18 ^b	389	İşidüp anı imāmü'l-müttakīn Didi kim kerb ü belā oldu yakīn
	390	Mevtedür şimden ḡirü dāyim şalā Ḳad eteynā erḡa kerbin vel-belā ^{*13}
S15 ^a	391	Derd-ile iy gözlerüm nūrı konuñ Dem-be-dem ḥūnī cigerlerle yunuñ
	392	Bu keder-ḡāhdan bize yokdur ḡüzār Şahn-ı ḡūristānımızdur bu diyār

384 āl -i Resūl : T, P. ālū'r-resūl /ider : T, P. idüp / tıttup : T, P. dutup

385 gāh : T, P. geh / gāhī : S. gāh

387 kılavuz : S. kılāḡuz /itdi : S. didi

*13 Sıkıntı ve Belanın olduğu yere geldik.

391 ḥūnī cigerlerle yunuñ : T, P. ḥūn-ı cigerle göz yunuñ

	393	Böyledür taķdīr-i Hāķķ ‘azze ve cell ^{*14} Kim bu yirde iriſe bize ecel
T21 ^a	394	Bu sözinden ol imāmuñ cümle āl Kıldılar ķan yaſlar-y-ıla ķehre al
	395	Ķurdılar inüp muſibet ķāderin Ķözdiler derd-ile miĥnet yüklerin
	396	Ķondurup anda meſaķķat ĥaylini Dökdiler gözden nedāmet seylini
	397	Emr kıldı pes imām-ı nām-ver Ĥaymeler devrine ĥandaķ ķazdılar
	398	Eyleyüp heyzümle pür ol ĥandaķı Ķıldılar vird-i zebān zıkr-i Hāķķı
	399	Pes kılup feryād evlād-ı Ĥüseyn Didiler vā ĥasretā iy nūr-ı ‘ayn
	400	Hiķ ola mı bu muſibetden ‘azīm Deſt-i ģamda ķoyasın neslūñ yetīm
P19 ^a	401	Bir yaña ķardaſları idüp fiġān Dirler-idi el-amān yā Müste‘ān

392 kederġāhdan :T, P. ġüzergehden

^{*14} Ŗanı büyük.

396 ĥaylini :T. ĥaylini

397 imām -ı nām -ver : S. imām u nāmuver/ ĥayme : S. ĥayme

398 zıkr -i Hāķķı : S. zıkrü Hāķķı

- 402 Bize sensiz olmasun hergiz hayāt
Yeg-durur bu zindegāniden memāt
- 403 İy müsülmānlar yanup an aqlañuz
Minet od-y-ıla cigerler aqlañuz
- 404 Ger necāt isterseñüz oddan ebed
Göz yaşından isteñüz her dem meded
- 405 Ger aleb eylerseñüz firdevse rāh
Eyleñüz bād-ı seer-veş her dem āh

T21^b S15^b Bab6 ‘Ömer İbn-i Sa‘ d Vaās Kerbelā’da Hüseyn’e i‘ tizār
ve İbn-i Ziyād’uñ istikbārı ve Şemr’i gönderüp cenge idāmı ve nāmeyi İbn-i
Ziyād’a i‘ lāmudur.*¹⁵

- 406 Yine orandı ciger yandı yürek
Çıkmaa cānum iver n’itmek gerek
- 407 Dilde peydā oldu bir āteş yine
Heft deryā-y-ıla şanma söyüne
- 408 Şöyle cūş itdi cigerden hūn-ı dil
Kim kılrur ūfānını Nūh’uñ acıl

402 sensiz : S. sensüz

405 ger : T. var

*¹⁵ İbn-i Ziyād’a: S. İbn-i Ziyād’uñ

407 bir : S. bu

	409	Her kaçan bu demleri yād eylerem Yanuban ney gibi feryād eylerem
	410	Ben degül işitse bunu taş taş Yıkılup gökler tokına taş taş
P19 ^b	411	Cāme-i mātemle tā yevmü'l-cezā Yir ü gök kan ağlaya duta 'azā
	412	Geçdi miḥnet tiri derdā cānuma Güş uruñ bir dem ğam u efgānuma
	413	Kerbelā deştini çün-kim ol imām Miḥnet ü derd-ile idindi maḳām
	414	Bu yaña İbnü'z-Ziyād -ı kīne-ver Devşürüp on biñ kişiden artuḳ er
	415	İbn-i Şa' d' uñ irüp ardından hemīn Hışm idüp anı göçürdi ol la' in
T22 ^a	416	Ol daḫı nā-çār olup çekdi sipāh Kıldı ardınca imāmın 'azm-i rāh
	417	İzleyüp ol deşte irdi nāgehān Gördi tolmış dehr içi āh u figān

409 feryād : S. efgān

410 işitse bunu : S. bunu işitse / gökler : S, P. tağlar / tokına: T. tokına : P. dokına

411 ağlaya : S, P. ağlayup

414 İbnü'z-Ziyād -ı : S. İbnü'z-Ziyād u : P. İbn-i Ziyād-ı / devşürüp : T, P. divşürüp / artuḳ : T, S. artuḡ

	418	Göricek āl-i Hüseyn āh itdiler Göge yirden āh-ile vāh itdiler
S16 ^a	419	Anda etbā' -ı Hüseyn'ün bī-gümān Kırk atlu yüz yaya-y-ıdı hemān
	420	Ba' zılar leşker didi heftād idi Birkaçı anuñ dağı evlād idi
	421	Cümlesi şaf bağladılar bī -hılāf Tā ölince ideler ceng ü muşāf
	422	İrişüp evvel 'Ömer virdi selām Söyleşüp luṭf-ile didi yā imām
P20 ^a	423	Ṭapuña bir söz direm gūş eylegil Baña incinme dilün hōş eylegil
	424	Bilürem sensin imām-ı ḥaḳ bu gün Lāyık-ı tāk u kemer muṭlaḳ bu gün
	425	Līk şol merd-ile eylersin cidāl Furşat ile başa varmaḳdur muḥāl
	426	Bu 'amelden kıl ferāḡat ihtiyār Ḳo anuñ olsun ḳamu mülk ü diyār

418 vāh : T , S. rāh

419 yaya-y-ıdı:T, P. yayaḡ -ıdı

420 heftād idi:S. heftād-dı

421 muşāf: S. cidāl

422 söyleşüp :S. söyleyüp : T. buluşup

424 lāyık -ı tāk : S. lāyık u tāk

425 varmaḳdur muḥāl :T. vir meḳdür mecāl

	427	Olmasun islām içinde Һarb ü Һarb Gölmesünler bize ehl-i şark u ğarb
T22 ^b	428	Olmadı nāfi‘ atañ itdi kıtāl Kıldı Һardaşuñ Һasan Һüsni’l-Һışāl
	429	Gerçi teslīmüñde Һāşıldur Һarār Lik reddüñden olur yüz ol Һadar
	430	Pes Һüseyn İbn-i ‘ Alī virdi cevāb Didi kim ma‘ lüm-durur rāh-ı şavāb
	431	Gelmedi bu emr-içün benden taleb Evvel ü āһir ğirü sizsiz sebeb
	432	Ger bu ğün Һaşd itdüñüzse zecrete Viresiz yarın cevābın Һazrete
	433	Kılduñuz çün naķz-ı ‘ ahd üzre Һarār Üç Һarīķuñ birin eyleñ iһtiyār
S16 ^b	434	Bir bu kim Һoñ Mekke ‘ azmini idem Alup ehlüm ğeldüğüm yola ğidem
P20 ^b	435	Bir budur kim Rüm’a idem irtihāl Eyleyem küffār-ile Һarb ü kıtāl

427 Һarb ü Һarb:S , P. Һarb u Һarb /bize :T, P. size

428 kıldı : S. kılmadı

430 İbni : S. bin

431 ğörüsüz :T. ğörüsiz

432 zecrete : T, S. hicrete / viresiz : S. viresüz

	436	Bir dağı budur ki idem ‘azm-i Şām Söyleşem anda Yezîd-ile tamām
	437	Pes ‘Ömer didi sözüñ kıldum kabûl Lîk i‘lām itmedin müşkildür ol
	438	Yazayım İbnü’z-Ziyād’a hâli heb Eyleyem tãpuñ-içün ruḥşat taleb
	439	Böyle diyüp ol arada kındılar Sür‘at-ile şaldılar bir nâme -ber
T23 ^a	440	Şöyle gönderdi haber İbnü’z-Ziyād Eylerem bu söze ol vaḳt i‘timād
	441	Kim Hüseyn’i baña irsâl idesiz Halkı gâmdan fâriḡü’l-bâl idesiz
	442	Ben Yezîd’e anı irsâl eyleyem Nice oldı ‘arz-ı aḥvâl eyleyem
	443	Olmadı ol hâlete râzı Hüseyn Añladı ol zâlîme varmağı şeyn

434 geldüğüm : S geldigim

436 ki : T kim

437 kıldum : S kılduk/ itmedin : T,P. itmeden

438 heb : T , P. hep

439 şaldılar:T yazdılar

441 idesiz : S idesin / gâmdan : S ondan /idesiz : S idesin

443 varmağı: T varmağa

	444	Geçdi bir hafta bunufı üzre tamām İntizār-ı şulh iderdi hāş u ‘ām
	445	Her kaçan olsa şalāt-içün nidā Halk iderdi hep Hüseyn’e iktidā
	446	Leşker-ile bile uyardı ‘Ömer Hayr ola diyüp umar-ıdı haber
P21 ^a	447	İşidüp ol hāleti İbnü’z-Ziyād Hışmı odı cānda bulırdı ziyād
	448	Şemr’i ser-leşker idüp gönderdi tiz Didi kopsun varduğunda restihiz
S17 ^a	449	Ger ‘ömür yarı kalursa tınma hiç Eyle cengi dime hergiz ir ü giç
	450	Pes ol leşkerden alup dahı mu‘in İbn-i Şa‘da irişüp Şemr-i la‘in
	451	Hükmini İbn-i Ziyād’uñ itdi ‘arz Düzdi ol-dem leşkerine tül u ‘arz

446 diyüp umar-ıdı : S, P. diyü umarlardı

447 odı cānda bulırdı ziyād:P. odı cānda bulırdı ziyād :T urdı cānda buldı izdiyād

448 varduğunda : S vardıgıñ dem

449 kalursa :P. kılursa / giç : S hiç

450 alup : T. olup

451 Ziyāduñ: T Sa‘ duñ

T23 ^b	452	Görüp ol hâli imâm-ı nâm-dâr Didi bu gün mühlet iy kavm-i şerâr
	453	Şemr eyitdi virmezem bir lahza mehl Düşmene mühlet olur gâyetde cehl
	454	Zî-cehennem kelbi zî bî-dîn cehûl Düşmeni ola anuñ âlü'r-resûl
	455	Gûş idüp leşker anı kıldı gulû Hep şefâ' at eyledi kiçi ulu
	456	Pes zarûrî virdi ol zâlim emân Lîk şudan yanını aldı hemân
	457	Bekledüp âb-ı Furâtı ol 'adû Didi olmasun ki düşmen içe şu
	458	Rûzgâr-idi katı' pür-tef ü tâb Şefkât idüp virmedi bir kaçre âb
	459	Ġâlib oldu teşnelik evlâda pes Bize yok mı didiler feryâd-res
	460	Kardeşi 'Abbâs'a emr itdi imâm Kim varup şu içün ide ihtimâm

452 bu gün : S bu kez
459 feryâr-res: S feryâd u res

	461	Elli merd-ile varup ol nām-cū İstedi-kim ala bir miqdār şu
T24 ^a	462	Men‘ idüp ceng itdi ol kavm-i şerār Şu yirine kanlar oldu cuy-bār
	463	Virmeyüp şu kıldılar harb-i şedid İtdiler iki müsülmānı şehid
T24 ^b S17 ^b	464	Döndi İbn-i Murtaẓā aşhāb-ıla Yatdılar bī-āb ol şeb tāb-ıla
	465	Pend idüp şabr-ıla āline imām İder-idi her dem iy kavm-i kirām
	466	Şabr olur rûz-i muşibet çāre-ger Şabr iden mü‘minleri Raḥmān sever
	467	Enbiyāmız işidür çün kim belā Ḥaḳḳ ider sevdüklerini mübtelā
	468	Ben dimezdüm bağıñuz ḥûn eyleyem Yaşuñuz derd-ile ceyḥûn eyleyem
	469	Böyle imiş nidelüm taḳdîr-i Ḥaḳ Kim şuna dest-i ecel bir ḥûn ṭabāk

461 nām-cū: T nām -cūy / şu :T şuy

466 olur : T olup

467 Enbiyāmuz işidür : S Enbiyā mîrāsîdur

469 böyle imiş : T , S. bunda imiş

	470	Çün bizi bunda çekendür hakümüz Çıkısa şusuz tañ mı cān-ı pākümüz
P22 ^a	471	Koñ beni bunda virem cān teşne-leb Siz halāş olmaklığı eyleñ taleb
	472	Sizüñ-içün istedüm bu mühleti Ben kabül itdüm bu gün her zilleti
	473	Çün degildür çäre bunlar-ıla rezem Eyleñüz siz bu gice bir yaña ‘azm
	474	Çün bu zālimler beni bunda bula Sizüñ-içün degme gez düşmen bula
	475	Oldı haqqumda tamām ihsānuñuz Kalmasuñ boynumda bāri kanuñuz
T25 ^a	476	Bu sözi güş idüp ol āl-i Hudā Didiler olsun saña cānlar fidā
	477	Yā imām-ı Haqq kaçan olur bu kār Tapuñı bunda koyup kılmağ firār
	478	Yoluña terk itmeyince cümle ser Saña olmaz kim bula düşmen zafer

470 çıkısa:S. çıka / cān-ı pākümüz :S cān u pākümüz

472 istedüm: S itdüm

473 siz bu gice / S , P. bu gice siz

476 idüp ol āl-i hüdā : S eyleyüp āl-i hüdā

477 firār : S qarār

S18 ^a	479	Bize oldur ‘ıyd ü şādī vü tarāb Olavuz qurbān öñüñde cümle heb
	480	Şor-icek ceddüñ seni yevmü’l-ḥişāb Ḥaḡ ḥuzūrında gerek bizden cevāb
	481	Göricek bu şıdḡı anlardan imām Didi ḥoş dutsun sizi Rabbü’l-enām
	482	Eyleyüp her dem rızāsını qarın Yiriñüz kılsun ebed ḥuld-i berin
P22 ^b	483	Böyle diyüp itdiler bī-ḡıl ü ḡāl Birbir-y-ile āḡiret ḡaḡḡın ḡelāl
	484	Şubḡa dek ağlaşdılar zārī kılup Birbirinüñ derdine yarı kılup
	485	Teşnelikden ol gice bī-hurd u ḡ’āb Ṭolmış-idi her birinüñ içi tāb
	486	Çün imāmuñ göñlini ḡayḡu alur Ḳudret-ile çeşmini uyḡu alur
	487	Görse kim gelmiş ṭurur cedd-i resül Bile aşḡāb-ı güzīndür şaḡ u şol

479 heb : T , P. hep
480 seni : S sini / bizden : S -

T25 ^b	488	Ağlama dir iy gözüm nūr-ı Hüseyn Dem-durur kim viresün firdevse zeyn
	489	Göresim geldi seni iy kurretī İştīyākum saña bī-haddür katı
	490	Bile yarın tuta gelgil kavmüñi Aç benümle şām iricek şavmuñı
	491	Uyanup bu hālet-ile ol imām Didi cāndan eş-şalātātü ve's-selām
	492	Cem' olup aşhābı didiler hemîn Sıçrayup niçün çağırduñ yā emîn
	493	Didi da' vet kılduğın ceddī resül İstedi pes cān-ıla Hāk'dan kabül
S18 ^b	494	İşidüp kıopardılar efgān yine İy gözüm kan ağladı dil yan yine
P23 ^a	495	Ger necāt isterseñüz oddan ebed Göz yaşından isteñüz her dem meded

487 güzindür: S. güzide

488 dir: S. der

489 seni : S. sini

490 kavmüñi : S. kavmiñi /şavmuñı : S. şavmuñı

491 hālet-ile ol imām : T. hālete ol şeh imām

492 aşhabı : S. aşhāb

493 kılduğın : S. kıldığın

495 isterseñüz: T. eylerseñüz

496 Ger taleb eylerseñüz firdevse rāh
Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh

Bab7 Yārān harb iştigāl idüp evlād-ı kirāmuñ teşnelikden
cigerleri yandığı ve her biri sa‘adet-i şehādet bulup kanlara boyandığı ve cihān-
āşubla taldığı ve imām Hüseyn şehīd olduğu beyānıdır.*¹⁶

T26^a 497 Yine dilden oldum uş āteş-feşān
‘ Āşıka çün odlu āh olur nişān

498 Yansun odumdan bu çarḥ-ı ser -nigūn
Āhumuñ odı-y-la olsun nıl-gūn

499 Derd ile seyyārelerden şubḥ-gāh
Döküben kan yaşlar itsün odlu āh

500 Cāmesin her şeb siyāh itsün bu ğam
Kanlar aḳsun dīdesinden dem-be-dem

501 Gökde mihrüñ cānın od kılsun bu tāb
Yirde dögsün taşlara başını āb

502 Yolunup kuşlar hevāda zār zār
Şuda mähīler dutuşsun teşne-vār

503 İns ü cin bu derd-ile kan ağlasun
Kimi peydā kimi pinhān ağlasun

*¹⁶ olduğu beyānıdır : S , P. olduğudur

497 feşān : S. fiğān

498 odı -y-la : S. dūdı-y-la

499 itsün : T. alsun / odlu : S. odlar / P -

501 Yirde : T, P. Yire / başını : P. yaşını

P23 ^b	504	Yire düşsün giryelerden zelzele Göge çıksun nâlelerden velvele
S19 ^a	505	Dinleñ imdi nice oldı bu firāk Āhuñuzdan dehre düşsün ihtirāk
	506	Çün şafākdan tıldı şubhuñ bağı ƙan Āteş-i mihr-ile tutuşdı cihān
	507	‘Arz-ı meydān itdi ceng-içün sipihr Ƙavs u tīg u siper oynatdı mihr
	508	Çarha dikdi ejdehā peyker ‘alem Berƙ-veş dehr içre urdı odlı dem
T26 ^b	509	Turdı yirinden imām-ı nām-ver Ƙıldı aşhāb-ile fecri muhtaşar
	510	Derd ü miñnetle dönüp evlādına Didi kim meşgöl oluñ Hāƙƙ adına
	511	Göresiz ol dem ki tenvīr-i ƙıtāl Tīgler berƙından ide iştigāl

502 şuda mähiler : T. şu mähilere / dutuşsun : S. tutuşup

504 giryelerden : S. girlerden

506 tutuşdı : S. dutuşdı

507 sipihr : S. mihr

508 dehr içre urdı odlı dem : S. dehre urdı odlı dem

509 Turdı yirinden : S. Tutdı yayundan / Muhtaşar :S. Muhtaşar

510 dönüp : T. dutup

511 tenvīr -i : S. tennūr-ı/ iştigāl : S. iştikāl

	512	Od uruñ ħandaħdaki odunlara Gün yüzi devr-ile dönsün dūnlara
	513	Āteş-ile ħandaħ olsun mümtelī Size tā kim ırmeye düşmen eli
	514	Böyle diyüp ‘azm-i meydān eyledi Dillerin evlādınuñ ħan eyledi
	515	Baġlayup sāz u silāhı düzdi şaf Didi benem pūr-ı sulţān-ı Necef
P24 ^a	516	Nesl-i Hāşim ħurretü’l-ayni’r-resūl Ṭayum İbrāhim’dür anam Betül
	517	Evvel İslāma gelen ceddüm durur Raĥm idüñ şol çeşme kim pūr-dem durur
	518	Ca‘fer-i Tayyār’dur ‘ammüm benüm Dīn içindür ser-te-ser hemmüm benüm
	519	‘Alem içre baña bu faĥr-ı neseb Kime olmışdur müyesser iy ‘aceb

512 devr-ile : P. dūd-ıla dütsün

514 S -

515 pūr-ı sulţān Necef : S. pūr-edeb İbni ‘Alī sulţān -ı Necef

517 İslāma : S. İslām

518 hemmüm : S. himmetüm / ser-te-ser :P. ser-be-ser

519 faĥr-ı neseb : P. faĥr u neseb

	520	Ümmeti her kim geçerse ceddümüñ Kadrini bilmek gerekdür ceddümüñ
T27 ^a S19 ^b	521	Her zamān kavm-i Naşārā bī-sitiz Merkeb-i ‘İsāyı dutdılar ‘aziz
	522	Şaklayup biñ ‘izzet ile muhterem Tırnağına yüz sürerler şimdi hem
	523	Bir uyuz it kalsa Mūsā’dan eger Tutar anı her Yehūdī mu‘teber
	524	Siz dilersiz cān virüp bī-ters ü pāk Uş nebñüz oğlını itmeñ helāk
	525	Kavm-i Şālih’dan betersiz fikr idüñ Nākanuñ ‘ākırlarını zıkr idüñ
	526	Koñ beni hālümde iy kavm-i saķım Ceddüm üstinde varup ölem muķım
	527	Böyle diyüp huṭbesin kıldı tamām Diñledi hep anda olan ḥāş u ‘ām
P24 ^b	528	İtmeyüp inşāf ol kavm-i mehīn Bağladılar ceng-içün şaflar hemīn

522 Tırnağına : S. Topuğına : P. toynağına

523 Tutar : P. Dutar

524 bī-ters ü pāk : T. ters –pāk

527 ḥāş u ‘ām : S. ḥāş ‘ām

528 hemīn : S. mühīn

	529	Görüp ol aḥvāli evlād-ı kirām Didiler “yā veylen el-iḥtişām ^{*17} ”
	530	Āh idüp āfākı pür-dūd itdiler Ḥandaḵ için ser-te-ser od itdiler
	531	Ca‘de oğlu ḥaşm ḳavminden irüp Söyledi ta‘rîz-ile diller virüp
	532	Didi n’eylersin yañulduñ yā Ḥüseyn Oda urduñ cānuñı pür-derd u şeyn
T27 ^b	533	Luṭf-ıla didi imām iy pür-belā Oda yarın kim gide ma‘lūm ola
	534	Şordı bu kimdür didiler bu pelīd Ca‘de oğlıdur hevā-dār-ı Yezīd
	535	Pes Ḥüseyn el kaldurup itdi enīn Didi yārab āteş-ile yaḳ tenin
S20 ^a	536	Çarḥdan ol dem geçüp tîr-i du‘ā İrdi sür‘at birle te’sir-i du‘ā

529 görüp : S. gidüp

^{*17} Düşmanlık yaptığımızdan dolayı bize yazıklar olsun.

530 āfākı : S. āfāk

531 ta‘riz-ile S. na‘rası-y-la / diller : S. dil

532 pür-derd ü şeyn : T, S. pür-dūd u şeyn

533 gide : S. girer

534 didiler : S. diledi

535 tenin : S. şenin

536 mānendi : T. mānend

	537	Atı ser-keşlik idüp mănend-i berķ Yire urup ħandaķ içre ķıldı ħarķ
	538	Görđi çün ol ħāli Hürri İbn-i Yezīd Didi göñli-y-ile nihān “hel-min-mezid” ^{*18}
	539	İbn-i Şa‘ da baş koyup sıçratdı at Lu‘ b-ile ķıldı felek şāhını māt
P25 ^a	540	Bir ġulāmı birle irdi ol hümām Ķāmetini lām idüp virdi selām
	541	Didi kim geldüm saña iy şehriyār Yoluña tā kim ķılam cānlar nişār
	542	Andan ol luţfi görüp didi imām Ente fi‘d-dāreyni ħürrün ^{*19} yā imām
	543	Göriceķ Şemr-i la‘ in ol ħāleti Tāķatı tāk oldu incindi ķatı
	544	Yā ‘Ömer didi şavaş itmek gerek Bunlaruñ baġrını yaş itmek gerek

537 ħandaķ içre ķıldı : P. ķıldı ħandaķ içre

538 çün ol ħali Hürri İbn-i Yezīd :T. ol ħalet çü Hürri İbn-i Yezīd : P. ol ħāli çü Hürri bin Yezīd

^{*18} Daha fazla yok mu?

539 şāhını : S. şāhın

540 ķāmetini : S. ķāmetin

^{*19} Sen iki cihanda da hürsün.

544 yaş : S. baş

T28 ^a	545	Yoksa ser-leşkerlik itme vazgel Kim baña ısmarlanupdur ‘ aqd u hıll
	546	Sözüme ger eylemezseñ i‘ timād Uşda meşhūr Emīr bin Ziyād
	547	Pes ‘ Ömer ol-dem tutup tır ü gümān Uş Hüseyini eyledüm didi nişān
	548	İtdi ol-dem kavmini eşhād idüp Āteşini fitnenüñ iḳād idüp
	549	Leşkeri anı görüp kıldı hücum Çarḡ-mānend oldı meydān pūr-nücūm
	550	Gözlerinden akıdup derd-ile yaş Eyledi āl-i ‘ Ali bir bir şavaş
S20 ^b	551	Şöyle kıldı āl-i Ḥaydar anda ceng Ḥün-ı a‘ dādan zemīn oldı peleng
P25 ^b	552	Her biri meydāna girdi şīr-vār Kıldılar merdāne ceng ü kār u zār
	553	Kırdılar bī-ḥad Yezīdīlerden er İtdiler dīn gayretine terk-i ser

545 yoksa:S. yohsa

546 ger : S. gel / meşhūr Emīr bin Ziyād :T. menşūr Emīr İbnü’z-Ziyād : S. : P. menşūr Emīr İbn-i Ziyād

547 tutup : T, P. dutup

548 ol dem : S. andan / ateşini fitnenüñ: S. ateşin fitne

549 anı görüp :T, P. görüp anı / nücūm : P. rücūm

550 bir bir :S. bin bir

552 girdi : P. girüp / kār u zār : T, P. kār zār

T28 ^b	554	Hem girüp meydāna Hürri ibn-i Yezîd Çok mübâriz öldürüp oldu şehîd
	555	Gördi bir bir bitmez iş Şemr ü ‘Ömer Cümle leşker hamle kılsun didiler
T29 ^a	556	İtmeyüp Hâk’ dan hirās at depdiler Âl u evlād üstine ok sepdiler
	557	Çalmadı evlād içinde hergiz at Kıldı bî-ḥad hem Hüseynîler vefât
	558	Yürüdi fırsat bulup Şemr-i la‘în Ḥayme-i evlāda kaçd itdi hemîn
	559	Şemr’üñ atın çaldı Nāfi‘ bin Hilāl Oldı bî-ḥad ḥayme üstinde kıtāl
	560	Şemr’e bir at daḥı çekdi kulları Seyl-i ḥundan bağladılar yolları
	561	Vakt-ı zuhr irüp çağırdı ol imām Eş-şalāte iy kavm-i ḥarbin bi’l-kıyām ^{*20}

554 Hür ibn-i Yezîd: S, P. Hürri bin Yezîd

555 Şemr ü ‘Ömer : S. Şemr ‘Ömer

556 üstine : S. üstüne/ sepdiler : S. serptiler

557 evlād : S - / bî-ḥad hem : P. hem bî-ḥad

559 çaldı: T. çekdi / üstinde : S. üstünde

^{*20} Ey savaşçılar , namazı kıyamda kılın.

	562	Virmeyüp a‘dā emān ceng eyledi Her muḥanneṣ cenge āheng eyledi
	563	Kendü kavmine olup lā-büd müşîr Pes şalātü’l-ḥavf kıldı ol beşîr
P26 ^a	564	Diledi-kim ‘azm-i meydān eyleye Kendüni yārāna ḳurbān eyleye
	565	Her yañadın yār u aḥbāb üşdiler Yalvarup hep ayağına düşdiler
S21 ^a	566	Didiler biz sağ-iken olur mı ol Kim saña ḥarb-ile düşmen bula yol
	567	Pes hemān-dem eyleyüp bir bir vedā‘ Düşmen-ile kıldılar ceng ü vika‘
T29 ^b	568	Oynayup cānlar şehādet buldılar İki ‘ālemde sa‘ādet buldılar
	569	Böyle yazmış şāhib-i faşlü’l-ḥitāb Kim anuñ naḳlinde yokdur irtiyāb
	570	Murtaẓānuñ anda biş oğlu be-nām Öldi teşrîf-i şehādet-le tamām

562 virmeyüp : S. virüp
566 sağ iken : S. sağ –iken

571	Adı ile diyeyim anlar kim idi Ca' fer ü ' Abbās u İbrāhīm idi
572	Dağı Bu Bekr idi hem ' Osmān idi Bişi dağı ana bir ihvān-idi
573	Düşdi hem biş dağı ebnā-yı ' Uḡayl İki dağı nesl-i Ca' fer ile bil
574	Üç dağı ebnā-yı Hāşim var-idi Cümlesi on biş ' aded aḡbār idi
575	Böyledür naḡl-i tevāriḡ diñle sen Bile idi didi Ḳāsım bin Ḥasen
P26 ^b 576	Hep Ḥüseyn öñinde oldılar şehīd Zī-sa' ādet zī-şeref zī-ḡadr u ' ıyd
577	Üç dağı var-ıdı ebnā-yı Ḥüseyn ' Ālem-içre-her birisi nūr-ı ' ayn
578	Kiçisinüñ adı ' Abdullāh idi Bir yaşında mihr içinde māh idi

567 hemān-dem : T. hemān dem /düşmen ile :T. düşmen -ile /viḡā' :T, P. defā'

571 adı ile : T. adı -y-ıla

572 Bu Bekr idi: S. Bu Bekr -idi / S. ' Osmān idi : ' Osmān-idi/ihvān idi:S ihvān -idi / Bişi : P. Biş

573 hem :T -

574 aḡyār idi: S. ahyār-idi

575 tevāriḡ : P. fevātiḡ

576 zī-ḡadr : T. ḡadr

578 mihr : S. mehd : P -

	579	İkisinüñ nāmı olmuş dı ‘ Alī Atası adın қоmışdı ol velī
T30 ^a	580	Aşğar u ekber diyüp ta‘ yın için Her birin şaqlarlar-idi dīn için
S21 ^b	581	Gördi pür-âşüb oldı kâyināt Pes ‘ Ālī-yi ekber ol-dem şaldı at
	582	On sekiz yaşında idi ol emīn Zahm urdı girdüğü dem bir la‘ in
	583	“Yā ebā nā el-ataş” ^{*21} diyüp o hān Haqqa teslim eyledi ol demde cān
	584	Göricek anı Hüseyn-i nām-dār Odlu āh idüp irişdi berķ-vār
	585	Қуçdı oğlın inüp atından hemān Bağrına başdı idüp қan yaş revān
	586	Her yañadın aña oқ üşürdiler Atını pür-zahm idüp düşürdiler
	587	Götürüp ferzendini ol şeh yayaқ Haymeye iltüp didi āh el-firāk ^{*22}

579 İkisinüñ :S. Kіçisinüñ

580 diyüp : S. diñüp / birin : T, P. biri

^{*21} Ey babacığım , su!

587 āh : T -

^{*22} ah ayrılık

	588	Çopdı ehlinden ğırıv-i āh u vāh Gökde bu derd-ile yandı mihr ü māh
P27 ^a	589	Ḥaste idi anda Zeyne'l- 'Ābidīn Ol 'Ali-yi aşğar ol sulṭān-ı dīn
	590	Çār-sāl ekberden ol efzūn-idi Ḥastalığıdan bağı ğāyet ḥūn idi
	591	Ceddi sağ-iken çü toğıdı ol cevād Pes 'Ali-yi aşğar oldı aña ad
T30 ^b	592	Qalmamışdı teşnelikden tākātı İñler-idi yatduğı yerde qatı
	593	Seyr idüp ol ḥāleti kavm-i Yezīd Şād-mān olup oqurlardı neşīd
	594	Nā-gehān 'Abdullāh ol ma' şūm-ı pāk Mehd içinde kıldı zārī derd-nāk
	595	Raḥm idüp feryādına anuñ emīr Çıkarup aldı eline pūr-nefir
S22 ^a	596	Ḥaymeden taşra götürdi aūlayu Teşnelikden ḥaste cānın tağlayu

588 mihr ü māh : mihr māh

590 efzūn idi: T efzūn -idi/ḥūn idi: T ḥūn -idi

591 toğıdı :P. doğdı / aña :S oña

592 yatduğı : S yatdığı

595 pūr-nefir :P. bir-nefir

	597	İdüben bir tır-ile anı nişān Urdılar ağızından oldu hūn-feşān
	598	Bir kez ağızın açup ol ma' şūm u pāk Oldı dizinde atasınuñ helāk
	599	Diyüben "innā ileyhi rāciūn"* ²³ Kodı ol ma' şūmı yirde bağı hūn
	600	Kaşd-ı gāret eyleyüp Şemr-i la' in Hayme üzre yürüdi pür-kibr ü kīn
P27 ^b	601	İbn-i Sa' d'ı çağırup didi imām Yoğ-ısa ger haşyet-i Rabbü'l-enām
	602	Kānde gitdi gayret-i nesl-i ' Arab Halkdan bārī utan iy bī-edeb
	603	Dönderüp Şemr-i la' ini pes ' Ömer Didi ehl-i perde keşfinden hāzer
T31 ^a	604	Teşne olmuşdı be-gāyet ol imām Hürr-i harb u derd-i aşhāb-ı kirām

597 ağızından: T, P. ağızında

598 atasınuñ : S. anasınuñ

599 yirde : P. yire

*²³ Biz yine ona döneceğiz.

601 İbn-i Sa' dı : T, S. İbn-i Sa' da

602 bārī utan: S. utan bārī

603 lā' ini : S lā' in / keşfinden : T. keşfinden

604 olmuşdı: T. olmuşdur

	605	Çünkü a‘ dādan bu deñlü buldı yol Cān atup irdi kenār-ı āba ol
	606	Dutuşup dil tölmiş-idi sîne tāb İstedi-kim içe bir kaç kaçre āb
	607	Çomañuz diyü çağırdı Şemr-i dūn Şu yirine eyleñüz bağrını hūn
T31 ^b	608	Ger koyasız kim içe bir kaçre āb Cism ü cānına irişür ferr ü tāb
	609	Sîr olıcağ şudan ol şîr-i jeyān Çanuñuz içüp kıllur bî-had zebān
	610	Şunmış-iken şuya destin ol emîn Tîr-i bārān eyledi a‘ dā hemîn
S22 ^b	611	İrişüp bir oğ mübārek ağına Geçdi sehmü’l-mevt gibi mağına
	612	Tükürüp kan çekdi el şudan revān Nicesinden şu gibi akıtdı kan
P28 ^a	613	Her tarafından yağdırup tîr-i belā Kıldılar ol şāhı katl-içün şalā

605 kenār -ı āba : S. kenāra āb

606 dutuşup : S tutuşup

608 kim içe bir kaçre : S bir dem anı içe /irüşür : P. irüşüp /ferr ü tāb : S ferr tāb

609 sîr: S. siz /jeyān : S. zebān /içüp : T, P. için

610 Tîr-i bārān :T Yine bārān

614	Neylesün bir haste cân biñ tır-ile Şır-i tenhâ bir sürü hınzır ile
615	Otuz üç yirde yiyüp zaḥm-ı ‘azım Çok kişi aḥtardı ceng itdi delim
616	Hem ‘ataş itmişdi ol şāhı zebün Cismi olmuşdı ser-ā-ser ġarḳ-ı hūn
617	Yüz urup toprağa pür-derd ü enin Ḥaḳḳa teslīm itdi cânın ol emin
618	İy dirīġā kim döyer bu māteme Ḳaḡı cân eyler taḥammül bu ġama
619	Eyleyüp āl-i resūli teşne-cān İdeler baġrını biñ zaḥm ile ḳan
T32 ^a	620 Ümmetiyseñ āh u efgān eylegil Bu ġam-ıla baġruñı ḳan eylegil
	621 Taş iseñ taş dök yaşıñı derd ile Taşlar alup dög başuñı derd ile

613 yaġdırup: T yaġdurup
 614 sürü: T. sürü
 616 ġarḳ-ı hūn :S. ġarḳa hūn
 617 pür : T. bir
 618 döyer : S. didi
 619 ideler : T. eyledeler
 620 baġruñı : S. baġrını
 621 taş :S , T. taşa

622 Ger necāt isterseñüz oddan ebed
Göz yaşından isteñüz her dem meded

623 Ger taleb eylerseñüz firdevse rāh
Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh

Bab8 Şemr-i mel'ün imām Hüseyn'ün başını kesüp
cihān zulümāt-ile boyandığı P28^b ve āsumāndan kanlar yağup havā hūn-beste gibi
göründüğü ve hānedān-ı Hüseyn'ün esir olması muşibeti ve Şemr hātununuñ hikāyetidür.

S23^a 624 Yine pür-zaḥm oldu sīnem nāy-vār
Ağlasam her dem 'aceb mi zār zār

625 'Aşr elinden bağı hūnum çün 'ineb
Tāk-veş kan ağlasam olmaz 'aceb

626 Lāle-zārum bu ḡam-ıla dağ-vār
Yā ney-istānum ki od düşmiş yanar

627 Bende ki işbu benefseç gibi dūd
Cismimüñ kibriti odıdur kebūd

628 Kevkeb-i eşküm dökülür her seher
Giceler encüm şayar cān bu seher

622 oddan : S. otdan

623 Ger :S Var

624 Ağlasam : S, P. inlesem

625 Tāk-veş : S Nāle-veş

626 dağ-vār : T, P. dağ-dār / od : P. oda

627 gibi dūd : S. kinever / kibriti odıdur :T: kibriti oddur

628 dökülür : T, P. dökülür / bu : T, S. pür

T32 ^b	629	Dīde yağıdur meger bu eşk-i teft Artırur her dem odum mānend-i neft
	630	Şöyle urdı nār-ı ğam dāğ üzre dāğ Bir yirüm yok çarḥ-veş sīnemde şağ
	631	Āsumānı nīl idüp dūdum benüm Yaḳsa ṭaī-mı ‘ālemi odum benüm
	632	Çün naşībüm zehr-i ğamdur yiyeyim Diñle bu göynüklerümden diyeyim
	633	Çünki teslīm itdi cānın ol emīn Şemr-i mel‘ūn indi atından hemīn
P29 ^a	634	Kesdi ḥançerle mübārek başını Seyl kıldı ‘ālemüñ ḳan yaşını
	635	Nice şabr itsün kişi bu derde āh Ḥikmet ü ‘ibret senüñ iy pād-şāh
	636	Kim senüñ ‘ıṣḳuñla olsa mübtelā Gönderürsin pīşkeş derd ü belā
	637	La‘l-veş ḳan yutdurup kāmillere Doldurursın bağrını cāhillere

629teft: S neft /artırur: S arturur/mānendi : T mānend
632 yiyeyim : T. yiyem

	638	İñledürsin ney gibi ‘uşşākuñı Çeng idersin kâmet-i müştākuñı
S23 ^b	639	Yok durur bu derde pâyân nidelüm Kışsanuñ yine tamâmın eydelüm
	640	Böyle yazmış ba‘zı erbâb-ı siyer Çün şehîd oldu Hüseyn-i nâm-ver
T33 ^a	641	Nice kim cehd eyledi ol bed-fi‘âl Bogazından bulmadı kaţ‘a mecâl
	642	Öpdügi-çün ol makâmı Muştafâ Hançerüñ dönüp yüzi idüp hayâ
	643	Dönderüp ol kâfir-i bî-şerm tîg Eñsesinden kesdi başın iy dirîg
	644	Şerm kıldı âhen-i sengin fuâd İtmedi rahm ol seg-i kâfir nihâd
	645	Diñleyüp bu kışşayı pür-süzî sen Ger şorarsañ sâl ü mäh u rüzî sen
P29 ^b	646	Yevm-i ‘aşûrada idi bu kıtâl Hem dahı ihdâ vü sittin idi sâl

636 gönderürsin : S. gönderürsiñ

638 İñledürsin : S. iñledürsin/‘uşşākuñı: S. ‘uşşākını/ idersin: S idersiñ

639 tamâmın : S. tamâmet

641 kaţ‘an : S. nutka

643 kâfir -i bî -şerm : S. kâfir-i bî -dîn şerm / başın : P. başı

	647	Cum‘a diyü ba‘zılar yazmış şarîh Rûz-ı şembedür velî kavî-i şahîh
	648	Çün tamām oldı cidāl u darb ü harb Toldı ol gün zulmet-ile şark u ğarb
	649	Giydi ‘âlem mâtem içün kara ton Âsumāndan yağdı yağmur gibi hūn
	650	Ol nevāhîde ne varsa çüb ü seng Oldı ol hūndan ser-a-ser la‘l-reng
	651	Ser-te-ser hūn-beste gibi āsumān Halk çeşmine görindi çok zamān
	652	Nevhasın çünki işitdiler tamām Ol diyār ehli ne kim var hāş u ‘ām
T33 ^b	653	Medhler bünyād idüp eş‘ār-ile Mersiye dirlerdi cān-ı zār-ile
S24 ^a	654	İşidüñ ol nazm olan gevherleri Biri bir budur didi iy ‘ışkuñ eri
	655	Meseha‘r-rasûlü cebinehu felehu berîkun fi‘l-hudūd Ebevāhu min ‘ulyā kıreyşin ve ceddehu min hayri‘l- cüdūd ^{*24}

646 ihda : aḥad

649 ton : P. don

654 ‘ışkuñ : S ‘ışk

^{*24} Allah Resûlü (Hz. Hüseyin’in) alnını mesh etti (okşadı). Mesh ettiğinden dolayı yanaklarında nur belirdi./ Anne ve babası Kureyş’in ileri gelenlerinden , soyu da soyların en hayırlısındandır.

	656	Gerçi oldu çok ‘alaim bî-kıyās Lîk inşāf itmedi ol şerr-i nās
P30 ^a	657	Añmayup bir dem Hudā’nuñ ğayretin Şaklamayup Muşafā’nuñ hürmetin
	658	Bî-tevakḳuf kesdi başın ol şehüñ Yağdı bu ğamdan dilin mihr ü mehüñ
	659	Kaşd kıldı k’ide ğāret mālına Hem kıla bî-ḥad ḳahāret āline
	660	İrüp ehl-i beyti ḥıfz itdi ‘Ömer Lîk cümle mālı ğāret kıldılar
	661	Yatur idi ḥaste Zeynü’l-‘Ābidîn Göricek anı didi Şemr-i la‘în
	662	Didi bu daḥı helāk olmaḳ gerek Fitneden dehr içi pāk olmaḳ gerek
	663	Ümmü Gülsüm-ile Zeyneb ol zamān İşidüp ol sözi kıldılar figān
	664	Didiler varup ol itüñ yanına Toymaduñ mı āl-i Aḥmed ḳanına

658 ḳaharet : S. ḥaḳāret

660 irüp :S. irdi: T. ayırup / beyti : S. beytin : P. beyt / cümle malı : S, P. mal-ı cümle / kıldılar : S. itdiler

T34 ^a	665	Ƙomadı irüp ‘Ömer anı daħı Didi ħavf itgil Ĥudā’dan iy āħı
	666	Ger dir-ise erkegin ƙır hep emīr Uşda yatur ħaste vü zār u faƙīr
	667	İltelüm İbnü’z-Ziyād’uñ öñine Ƙatl iderse eylesün ol bize ne
S24 ^b	668	Pes Ĥüseyn’uñ başın alup döndiler Geldiler menzillerine ƙondılar
P30 ^b	669	Bekçiler ƙodı ‘Ömer ħatunlara Günleri dönmiş ƙarañu dünlere
	670	Ol gice āħ u fiğānla yatdılar Göz yaşına ħün-ı diller ƙatdılar
	671	Çün münādī seħer ƙıldı nidā İtdiler biñ hicr-ile fecri edā
	672	Yırlarından ƙalkuban Şemr ü ‘Ömer Ĥalka göçsün diyüben emr itdiler
	673	İdüp ol ħatunları üstür-süvār Küfe ‘azmin itdiler bī-iħtiyār

662 dehr : S. mülk

666 uşda : S, P. üşte / ħaste vü zār u faƙīr : S,P. ħastedür zār u esīr

670 yaşına : T. yaşından :P. yaşında

671 çün : S çü / seħer : S seħer

673 idüp : P. irüp

- 674 Olmış idi ol zamān bīdār u gīr
Nesl-i Hāřim'den on iki ten esīr
- 675 Biri Zeyneb ālemūñ nīk aŗteri
Murtaẓā'nun hem Betūl'ūñ duŗteri
- 676 Ūmmū Gūlsūm idi biri anlaruñ
Ol daŗı sırrı bu iki cānlaruñ
- 677 Kim anı şatun idinmişdi 'Ömer
Murtaẓā izni ile iy nām-ver
- 678 İki si daŗı Hüseyn'ūñ kızları
Çarŗ-ı 'ismet burcınıñ yıldızları
- 679 Daŗı zevcāt-ı imām-ı pāk zāt
Birisi bint-i 'Uķayl ol hōř-řıfāt
- 680 Sāyiri daŗı kamu hīř u ķarīb
İçlerinde biri yok yār u ģarīb
- P31^a 681 Cümlesin ol ģün giriftār itdiler
Yüz ģam u biñ derd ile zār itdiler
- 682 Naķl iderler ģoŗdı ķün şemr u 'Ömer
Kendüsinūñ leřkerine döndiler

674 ten : S zen

677 izni ile : P. izni-y-ile

678 yıldızları : P. nīk aŗteri

681 Cümlesin :T,P. Cümlesi / ol ģün :T anda / itdiler : P. idiler

682 döndiler : S didiler

S25 ^a	683	Bir yire cem [‘] eyleyüp meyyitlerin Kıldılar defn ol cehennem itlerin
	684	Didiler mecrūhlardan gayrı bil Seksen idi cümle anlardan katil
	685	Anda evlāduñ şehid olanların Kodılar deşt içre soyup tenlerin
	686	Ba [‘] zılar didi idüp Zeyneb figān İstedi yalvarup anlardan emān
	687	Komayup ol deşt içinde anları Defn kıldı ol mükerrerrem cānları
	688	Ba [‘] zılar didi gidüp leşker tamām Çünkü hālī kaldı ol deşt ü maqām
T35 ^a	689	Ol araya var idi bir köy yakın ‘Āşuriyye adı kavm-i ehl-i dīn
	690	Çün bu hālī bildi ol kavm-i kirām Geldiler defn itdiler bil-ihtirām
	691	Bu yaña çün göçdi ol yirden ‘Ömer Bilesince ehl-i beyt-i nām-ver

687 kıldı : T. kıla

689 ‘Āşuriyye : S, T. ‘Āşuriyye

690 bildi : T buldı

691 bilesince : S bileyince

	692	Böyle kılmışdur rivāyet Vākıdī Ol belāgat dürrlerinüñ nākıdı
P31 ^b	693	Kūfe'ye irdi muḳaddem baş-ile Şemr-i mel'ün bir iki yoldaş-ile
	694	Gice idi ḥānesine geldi ol Bir ṭağar altına başı şaldı ol
	695	Yatdı yorgun idi ol kelb-i 'aḳūr Gördi ḥātunı ki ṭoldı ḥāne nūr
	696	Baḳınup çepçevre gördi ol ṭağar Āfitāb olmuş bu nūr andan ṭoğar
	697	Şaldı ol pertev bir āteş cānına Cān atup irdi ṭağarun yanına
S25 ^b	698	Ḳaldurup gördi ki bir ser şāh-veş Nice ser nūr-ı musavver māh-veş
	699	Matla'-ı envār olmuş tal'atı 'Aḳla şıgmaz ḥüsninüñ keyfiyyeti
	700	Za'ferān olmuş ruḥınuñ ḥilyesi Ḳana boyanmış mübārek liḥyesi
T35 ^b	701	Şām-veş ġisūları ġarḳ-ı şafāk Şubh-āyın gün yüzi zerrin ṭabāk

697 pertev : S pūr –nūr

698 ḳaldurup gördi :P. ḳalduruben gördi :S. ḳaldurup gördi ki / muşavver :P. münevver

	702	Ğurre-i şubḥ-ı sa‘ âdet çehresi Pertevinden keşf olur cān şübhesi
	703	Göricek ol başı ferḥunde-fāl Bir zamān ḳaldı olup āşufte-ḥāl
	704	Geldi zevcini uyardı ḥ‘ābdan Ṭuramazdı sīne-i pūr-tābdan
P32 ^a	705	Didi-kim tizcek ḥaber vir iy baḡi Nice serdür bu ṭaḡar altındaḡı
	706	Şemr eyitdi bir ‘adūnuñ başıdur K’ol ḥavāriç zümresinüñ başıdur
	707	Didi-kim adı nedür itgil beyān Kim cemālinden siyādetdür ‘ayān
	708	Didi adıdur Ḥüseyn İbn-i ‘Ali ‘Āṣi olmışdur ṭutup egri yolu
	709	Başını kesdüm Yezīd’e ilterem Vire bī-ḥad baña dīnār u direm

702 çehresi : S cebhesi

703 ol : P. bu

705 vir iy : T virdi

706 eyitdi : S eydür / K’ol ḥavāriç : S Ki ḥavāriç

708 ṭutup : S, T. dutup

709 bī-ḥad : T ḥadsiz / dīnār u direm : S dīnār direm

712 olmuşsın beri : S olmuş beri

713 Bu beyit dahil 25 beyt S nüshasında görölmedi.(713-738)

	710	İşidüp atun anı kıldı fıġān Didi iy ‘āşī vü müdbir altabān
	711	atl kılmışsın zamānuñ mefarın Almaġ-ıçün seglerüñ sım ü zerīn
	712	Meşhedinde incidüp peygāmbere İy dirīġā dīnden olmışsın berī
T36 ^a	713	Böyle diyüp aġlayuraġ gitdi ol Baġrını bu derd ile ūn itdi ol
	714	Çün yine ol kelb-i bī-dīn uyudu Pes alup atun ol başı oş yudu
	715	Anı ġarġ idüp ġulāb u müşke ôş Şardı bir nāzik arīr-i üşke ôş
	716	Da‘ vet idüp bir nice atunları Kıldılar ol şāh içün efgānları
P32 ^b	717	Gicenüñ nışfı geçüp efgān-ile H‘āba vardılar dil-i bīmār-ile
	718	Çünkü ‘āb alup atunuñ gözin ‘Ālem-i cān seyrin eyler añsuzın

714 oş : T -
717 vardılar : P. varurlar
718 alup : P. alur

719	Görse kim nāzil olur idüp zuhūr Āsumāndan bir bulut mānend-i nūr
720	İki şakḳ olup hemān-dem ol ğamām Gün gibi toĝar iki bedr-i tamām
721	Ḥüsn-ile ḥūrāya beñzer her biri Berḳ urupdur aya beñzer her biri
722	Alup ol başuñ öperler gözlerin Āh idüp oña sürerler yüzlerin
723	Aĝlaşurlar ḳurretü ‘aynī diyüp İy serāy-ı sīnemüz zeyni diyüp
724	Aña dirler bu iki gün yüzlü māh Kim ḳılurlar cān u dilden āh u vāh
T36 ^b	725 Ol Ḥadīce anadur bu Fāṭimā Anları kim sevse yakmaz ḥāṭimā
726	Ba‘ dehü gördi erenler geldiler Ḥānenüñ içine pertev şaldılar
727	Cümlesinüñ yüzleri şan māh-tāb Līk her birinüñ cemāli āfitāb
728	Didiler bu mihr-i ṭal‘at pür-şafā Ḥaḳ ḥabībidür Muḥammed Muşṭafā

719 olur : T. olup
724 Aña : T,S. Oña

P33 ^a	729	Ḥamza'dur ol biri Bū Ca' fer durur Ol Ḥasan'dur bu biri Ḥaydār durur
	730	Sāyiri aşḥābdur ensābdur Mātem-içün geldiler aḥbābdur
	731	Her biri ol başı idüp buse-gāh Ağlaşurlardı kılup derd-ile āh
	732	Pes ol iki mu'teber ḥatun aña Didiler kim raḥmet itsün Ḥaḳ saña
	733	İste bizden her ne isterseñ murād Ḥıdmetün baş üzredür iy ḥôş-nihād
	734	Ben daḥı didüm ki oldur mültemes Kim sizünle bile olam hem-nefes
	735	Didiler itdük ḳabül iy pür-uşul İntizāruz saña imdi bilmiş ol
	736	Çünki ol ḥatun uyandı ḥ'ābdan Sīnesini gördi ṭolmış tābdan
T37 ^a	737	Uyarup yoldaşlarını söyledi Düşini bir bir ḥikāyet eyledi

729 ol : S. evvel / bu biri : P. biri
732 iki : T. öñi

	738	Çün şabāḥ oldı güneş kaldurdı ser Uyḡudan açdı gözin ol peyk-i şer
S27 ^a	739	Bulmadı başı tağar altında çün Eyledi ḡatunına ḡışm ile ün
	740	İstedi başı didi ḡatun aña Ḥürmet-i Aḡmed ḡaḡı anı saña
P33 ^b	741	Virmezem big yolını gör yolını Vir hemān baña ayağum yolını
	742	Oldı yanumda senüñ küfrüñ ‘ayān Dünye vü ‘ukbāda ḡahr odına yan
	743	Ḥışm idüp anuñ sözinden ol la‘in Yürüdi üstine tığ-ile hemīn
	744	Virmedi ol başı virdi başını Cān virüp tatdı şehādet aşını
	745	Merd isen ol zenden algıl ‘ibreti Ḥavf-ı cān mı aındurur dīn ḡayreti
	746	Adı ḡatundur işi merdānedür Nice şāhlar māt ider ferzānedür

743 üstine tığ-ile : S. tığ-ile üstüne

745 Ḥavf-ı cān : T. Ḥūn-ı cān

	747	Âh kim pâyânı yokdur derdümüñ Yaşı durmaz çeşm-i gam-perverümüñ
	748	İy müsülmānlar gelüñ âh idelüm Nāleler şām u seher-gāh idelüm
T37 ^b	749	Ger necāt isterseñüz oddan ebed Göz yaşından isteñüz her dem meded
	750	Ger taleb eylerseñüz firdevse rāh Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh
Bab9 Hāzret-i Hüseyn'ün mübārek başını āl-i kirām-ıla Kūfe'de İbn-i Ziyād'a 'arz itdükleri ve andan Şām'dan Yezīd'e alup gitdükleri beyānındadır.*²⁵		
P34 ^a	751	Yine dil deryāsı taşdı cūş ider Gümleyüp 'ālemleri medhūş ider
S28 ^b	752	Acı yaşlar akıdur bu derd-ile Kim neler olmuş-durur gelmez dile
	753	Bilürem hāmūşlık yegdür bu dem Rūzgārūm böyle gösterdi n'idem

746 şāhlar : P. şehler / merdānadür : S. merdāndür/ ferzānedür : S. ferzāndür

747 derdümüñ : S. derdimiñ/durmaz : S. тұrmaz

749 oddan :S. otdan

750 ger : T. var

*²⁵ andan Şamdan : T. anda Şamda / gitdükleri beyānındadır : S , P. gitdükleridür

P34 ^b	763	Küfe'nün soğakların devr itdiler Ahmed'ün âline çok cevır itdiler
	764	Didi kim Zeyd İbn-i Erkam ben o dem Ğurfem içre otururdum pür-elem
	765	Akıdurdum gözlerümden kanlu yaş Gördüm irdi anda ol ferhunde baş
	766	‘Arşa degmiş nūr-ı Rahmān rāyetin Rıfķ-ıla okur bu Qur’ān āyetin
S29 ^a		Enne eşhābe’l-kehfi ve’r-raķīmi kānū min āyātina ‘aceben ^{*26}
	767	Ya‘ni ehl-i kehf ü aşhāb-ı Raķīm Çekdiler mi bir elem bundan ‘azīm
	768	Heybetinden tūru geldi her kılum Yavu kıldum kendüzüm şaşdı bilüm
	769	Eyleyüp bī-ihtiyār ol dem nidā Didüm olsun saña yüz biñ cān fedā
T38 ^b	770	Tańrı haķķı şekke yokdur dilde yol Bu senüñ başuñdur iy İbni’r-resül

763 soğakların : soğakların

764 Ğurfem :T. ğüznüm / İbn-i :S, P. bin

766 degmiş : S dikmiş / rıfķ ile : S. rif at ile

^{*26} Kehf Sūresi , Kur’ān-ı Kerim , 9. ayet : Ashāb-ı Kehf ve Rakim (bizim ayetlerimiz içinde) ibret verici ayetlerdendir.

771	Cümle ahvālũñ ‘acebdendür ‘aceb İy şerîfũ’l-aşl v’ey âl-i neseb
772	Mâ-ḥaşal çün ehl-i beyt-ile ‘Ömer Kûfe’nũñ esvâķına kıldı güzer
773	Her ṭarafdan çıkuban pîr ü civân Ağlaşurlardı idüp kan yaş revân
P35 ^a	774 Dir-idi Zeyneb ki iy kavm-i ‘Irâķ Bize sizden irdi âḥîr bu firâķ
775	Şimdi ğamdan sîneler ṭağlar mısız Mekrũñüz yâd eyleyüp ağlar mısız
776	Men‘ idüp zârîsin ol ķavmũñ ‘Ömer Gidirek İbnũ’z-Ziyâd’a irdiler
777	Ehl-i beyt gördi çün İbnũ’z-Ziyâd Şâd olup buldı sürûri izdiyâd
778	Pes dönüp şordı ‘Aliy-i aşķarı Kim durur bu didi ol dînden berî
779	Didiler budur Ḥüseyn oğlı ‘Alî Ḥastalıkdan câna irmişdür velî

768 kılum : S. kılum / yavu kıldım : T, S. yav kıldım
775 Mekriñüz yâd : T. Mekri tād

S29 ^b	780	Emr idüp cellāda ol bī-dīn la‘īn Bunı daḡı öldürüñ didi hemīn
	781	Görüp anı düşdi Zeyneb üstine Ol itüñ çağırdılar hep üstine
T39 ^a	782	Ümmü Gülsüm eyleyüp āh u figān Didi kim zūlm itmegil Ḥaḡ’dan utan
	783	Nice milletdensüñ ve dīnüñ nedür Aḡmed’ün evlāduna kinüñ nedür
	784	Bize maḡrem bu kalıpdur ālden Destiñi çek nā-sezā ef’ālden
	785	Sözlerinden ḡaṣyet idüp ol pelīd Cümlesini kıldı irsāl ol Yezīd
P35 ^b	786	Anları alup yine Ṣemr ü ‘Ömer Ṣām’a ‘azm-içün kuşandılar kemer
	787	İrdiler āḡir Yezīd’üñ ḡatına Rūzgāruñ kıl naḡār āfātına
	788	Ḥāke yüz urup du‘ālar soñına Ḳodılar başı o kelbüñ öñine
	789	Eyleyüp evlādı bir bir ‘arz āña Söylediler ḡıṣṣayı öñdin soña

	790	Göricek şāhuñ serin ol bed-fi‘āl Zāhiren gösterdi halka infi‘āl
	791	Didi gönderdüm mi size ben haber Kim anı katl idesiz iy ehl-i şer
	792	Dutup anı gönderüñ didüm baña Bey‘ atın alvirüñ didüm baña
	793	Olmış emrimden tecāvüz iy dirîğ Uymamışsız söze düpdüz iy dirîğ
T39 ^b	794	Ger sözinden anuñ olsa şıdka yol Cümlesin yirine katl eylerdi ol
S30 ^a	795	Pes dönüp kavmine didi kim Hüseyn İtmiş-idi bize çün-kim kaşd-ı şeyn
	796	Hak aña virdi cezāsın lā-cerem Hakķımı mahşerde da‘vā eylerem
	797	Kendü cürmin setr içün ol bî-edeb Çıkarur ol pāki mücrim iy ‘aceb

793 emrimden: T. emrimden / Uymamışsız söze düpdüz : T. Eylemişsiz söze hālif

794 sözinden : S, T. sözinde

795 şeyn : S. kin

797 kendü :S. kendi / içün : S. idüp / çıkarur : T. çıkarur

P36 ^a	798	Böyledür kim târiḡ ehlinden ḡaber Taḡtı üstinden Yezîd-i ḡiyre-ser
	799	Bir ṡabāk içinde koyup ol seri Ḥalka söylerdi süḡanlar serseri
	800	Var-idi destinde bir nâzik nihâl Ânuñ-ile ḡāḡ ḡāḡ ol bed-fi‘âl
	801	Urup ol şāḡuñ leb ü dendānını Medḡ iderdi ḡalka kendü şānını
	802	Ḥāzır-idi anda aşḡābuñ biri Yād idüp bezm-i dem-i peygāmberi
	803	Didi ol lebden elüñ çek iy şakī Görmüşem peygāmberi Tañrı ḡakḡı
	804	Büse eylerdi urup aḡzın aña Şimdi lu‘ bet-ḡāḡ mı oldu ol saña
	805	Böyle diyüp aḡladı ol şāḡ-ı dīn Aḡladılar bilesince şāḡidin
T40 ^a	806	‘ Bî-ḡuzūr olup Yezîd-i nâ-bekār Ḥalk içinde düşdi ḡayet şerm-sār

798 kim :S , T. - / üstinden Yezid-i ḡiyre-ser : S. üstünden Yezid-i şerre-ser

799 süḡanlar : S. saḡaflar

804 oldu ol saña :T. oldu saña

806 Yezîd -i nâ-bekār :S Yezîd ü nâ-bekār

- 807 İduben ta‘ n-ı ħalāyıkdan hirās
Ehl-i beyti ħôş dutup ol şerr-i nās
- 808 Her birine luţf u tekrīm eyleyüp
Mekke’ye gönderdi ta‘ zīm eyleyüp
- 809 Bunda söz çok lık çoğı müfterā
Görmedük lā-büd anuñ zıkrin revā
- S30^bP36^b 810 Hem muşībet ħôşdur olmaķ ihtisār
Luţf idüñ el-i‘ tizār el-i‘ tizār
- 811 Ger necāt isterseñüz oddan ebed
Göz yaşından isteñüz her dem meded
- 812 Ger taleb eylerseñüz firdevse rāh
Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh

Bab10 Ĥazret-i imām-ı Ĥüseyn’ün Kerbelā deştinde şehīd
olduĥdan-şoñra mübārek parmaĥların kesmeĥ cü’ret iden şütürbānı ve ona vāki‘ olan
‘uķūbet ve ol nekbetüñ ĥikāyetidür.*²⁷

- 813 Gel beru iy ‘āşık-ı şūrīde-dil
Kim kıılır bülbülliği naĥmeñ ĥacīl
- 814 Bir varaĥdan daĥı idüp zemzeme
Kıl nevālar kim irişmez demdeme

809 zıkrin : S. işin

810 ĥoşdur : S ĥoşdurur

811 oddan : S otdan / her dem :S dün ĥün

*²⁷ şütürbānı :T şütürbān-revāmı / ol nekbetüñ : T nekbetüñ

814 irişmez : S irmez

T40 ^b	815	Cān ṭabībīdūr dilūn iy ḥôş-beyān Aç süḥan dārū'ş-şifāsında dūkān
	816	Derd ile tīr-i cerāḥāt vir bize Bir nefes dārū-yı raḥmet vir bize
	817	Gül yüziñden çün olur tağ üsti bağ Tīr urğıl tağımız üstine dağ
	818	Mübtelāyuz eylegil dermānımız Uşbu ğamdan çıkmak ister cānımız
	819	Çün bu gün ṭapuñ durur 'īsī nefes Cānımız diñleñsün oldur mültemes
P37 ^a	820	Böyle naql itmiş-durur ba'zı rüvāt Dutuñuz bu söze cān ğuşın oñat
	821	Çarşu-yı Mekke içre ol zamān Gördiler kim bir siyāh eyler fiğān
S31 ^a	822	Degşürilmiş cümle a'zāsı anuñ Münḥarif olmuş ser ü pāsı anuñ
T41 ^a	823	Kim görürse şüretin ikrāh ider Dögünüp ol taşlar-ile āh ider

815 ṭabībīdūr :T ṭalebidūr / dārū'ş-şifāsında : S. dārū'ş-şifāsından

816 raḥmet : S. rāḥat

817 dağımız :T. ṭağımız

820 dutuñuz :S. tutuñuz

	824	Çağırup eydür ki yâ ehle's-sebîl Oluñuz evlād içün baña delîl
T41 ^b	825	Didiler kim hâcetüñ kılğıl beyân Didi-kim benem fülân İbn-i fülân
	826	Didiler kim ol şabîhü'l-vech idi Hem şaḥîḥ u hem melîhü'l-vech idi
	827	Pür-sekâmet ser-te-ser cismüñ senüñ Dive beñzer şüret-i resmüñ senüñ
	828	Didi vallâh ki ben oyam bî-hilâf Cismüm ol vech-ile idi ḥûb u şâf
	829	Dinleñüz luṭf eyleyüp aḳvâlimi Diyeyüm bir bir size aḥvâlimi
	830	Mekke'den çünkim Ḥüseyn İbn-i 'Ali Çıkdı 'azm-i Kûfe idüp ol velî
	831	Ol zamân anuñ şütürbânı idüm Cân u dilden bende-fermânı idüm
P37 ^b	832	Şehrebânüyı aña şâh-ı 'Acem İdicek tezevvüç iy kavm-i Ḥarem

825 Didiler : S. Diyeler / benem : P. benven

828 ki : P, S -

830 İbn-i : S bin

832 tezevvüç : S. tezvîç

	833	Virmiş ol şāha bir uçkur kıymeti Kim nazarda gözler alur zīneti
	834	Gözüm ol uçkura dokunmuş idi Gūyiyā cennetde dokunmuş idi
	835	İrişicek Kerbelā'da ol belā Bir yaña kaçmış idüm ben mübtelā
	836	Hâtıruma düşdi ol uçkur benüm Şan bırağdı içüme bir qor benüm
T42 ^a S31 ^b	837	Girü döndüm Kerbelā deştine ben Çün irişdüm ol belā deştine ben
	838	Buldum ol şāhuñ vücūdın ğarka-ğün Yāsemin-veş cismi olmuş ser-nigün
	839	Pārelenmiş gül gibi nāzik teni Her yaña şaңılmış oğlar dikeni
	840	Göricek uçkurını diş biledüm 'Uğdesin hal idüp almak diledüm
	841	Şağ elini kaldırıp destüm benüm Şöyle urdı şandum ayrıldı tenüm

834 Gözüm ol uçkura dokunmuş idi:S, P. ikinci beyit / gūyiyā cennetde dokunmuş idi:S, P. ilk beyit

835 idüm : P. didüm

838 vücūdın :T, P. vücūdı / ser-nigün : T, S. lāle-gün

839 Pārelenmiş : P. Yaralanmış

840 diş biledüm : T yaş siledüm / almak diledüm : P. almak eyledüm

	842	Dutdı andan-şoñra ol bendi avı Dağı bedter oldı peyvend-i avı
	843	Ayağum gögsine başdum zôr idüp Virmedi el kendüyi mestür idüp
P38 ^a	844	Tünd olup hışm-ıla çekdüm aña tığ Ol alem barmakların kesdüm dirığ
	845	şol eliyle dutdı pes ol baştiyâr Aña dağı eyledüm bu resme kâr
	846	Nâ-gehân gördüm ki bir cemm-i ğafir Cümlesi fersâd u sâdât u emîr
	847	ıbleden gün gibi itdiler zuhûr Yüzlerinden ber ururdu dehre nûr
	848	Hôř oularla meşâmum dutdılar Heybet ü şevket-le aqlum ütdiler
T42 ^b	849	Çünki gördüm anları ben bağı hûn Okudum “innâ ileyhî râciûn?”
	850	Anları şandum hayât ehlin arar avm-i düşmenden şebât ehlin arar

841 şandum : S, P. şanki

843 gögsine :S göğsüne virmedi :T. virmeyüp

844 Tünd :T. Yin / aña : S. oña /barmakların : S parmakların

845 dutdı pes ol : S. dutdı ol dem

846 fersâd : P. fersât

848 oularla : S. favelerle :P. oulula

850 şandum : S. gördüm / arar :T. ayırur / düşmenden : P. düşmeni

	851	Gizledüm meyyitler içre kendüzüm Zārī idüp toprağa sürdüm yüzüm
S32 ^a	852	Ḥavfdan ‘aklum gidüp deng olmuşum Anda mevtā ile hem-reng olmuşum
	853	Önce gördüm kim biri pervāz ider Ḥaḡ resūliyem diyü ikrār ider
	854	Biri Zehrā’yam diyü eyler nidā Ḥamza’yam dir birisi ider şadā
	855	Biri benem Ca‘fer-i Tayyār dir Biri benem Ḥaydar-ı Kerrār dir
P38 ^b	856	Çağırur birisi kim benem Ḥasan Gör Ḥaḡḡun ḡudretlerin ‘ibretle sen
	857	Bildürüp ḡoş her birisi kendüzin Mā-ḡaşal geldiler ol ḡavm-i ḡüzīn
	858	Hep Ḥüseyn üstinde zārī ḡıldılar Mātem içün dehre yārī ḡıldılar

851 yüzüm : T yüzim

852 Ḥavfdan : S. Ḥûndan

853 ikrār : S, P. avāz

855 benem : P. benven

856 birisi kim benem : S. der birisi benem : P. birisi ki benven / ḡudretlerin : P. ḡudretleri

	859	Didiler āh eyleyüp yā kurretī Kim beyān eyler bu derd ü firqati
	860	Çeşm-i hūn-ālūde kimi diyelüm Cān-ı ğam-fersūde kimi diyelüm
T43 ^a	861	Ağlayalum mı kesilmiş başuñā İñleyelüm mi akan ған yaşuñā
	862	Teşnelikden yandugıñ mı añalum Қанlara boyandugıñ mı yanalum
	863	Kim döyer bu yaqılup yanmaqlara Yāhud ol maqtū ^c olan barmaqlara
	864	Қо esīr-i miñnet olan āliñi Ağlayavuz қанқı bir aḥvālīñi
	865	Ba ^c dehü emr itdi faḥrū'l-ālemīn Başın ol şāhuñ getürdiler hemīn
	866	Yirine qodı dürüst oldu tamām Қалқup oturdı hemān-dem ol imām
S32 ^b	867	Bağrına başdı hemān anı resūl Didi-kim iy gözlerüm nūrı oğul

859 derd ü firqati : T. derde firqati

860 çeşm : S. cism

861 kesilmiş :T. gülmüş / Ağlayalum mı : S. İñleyelüm mi

862 yanalum : S , P. añalum

864 Қо :T. Bu / esīr-i miñnet :S. esīr ü miñnet / қанқı :S. қанғı

867 hemān: S. hemān-dem

P39 ^a	868	Aç u şusuz görürem bu dem seni N'oldılar ol kavm derd ü gam seni
	869	Toyurup şu virselerdi bir nefes Anlara irürdi Hâk feryâd-res
	870	Şol zamân-kim halk muhtâç olalar Rûz-i mahşer şusuz ü aç olalar
	871	Pes dönüp yine didi iy kurretî İrişür anlara Hâk'un şiddeti
	872	Lîk kim kesdi beyân itseñ elüñ Baña hõd ma' lûm olupdur kâtilüñ
T43 ^b	873	İşbu kesdi diyü gösterdi beni Pes didiler baña iy Hâk düşmeni
	874	Țur yukaru gel berü virgil cevâb Kim saña eyler resûl-i Hâk hîṭâb
	875	Ditreyü Țurdum yirümden hâr u zâr Didüm iy fahr-i cihân el-i' tizâr
	876	Olmadum ben kâtiline anuñ mu' in Didi kim kesmeñ anuñ bir bârmağın

868 şusuz :S subsuz /görürem :S gördüm

870 şol zamân –kim : T şol zamân kim / Rûz-i mahşer :T. Rûz-i mahşerde

871 yine : S. yaña

872 kâtilüñ : kanlaruñ

873 hâk S -

875 Țurdum : S durdum

876 barmağın :S parmağın

	877	Zimmetüñde var-iken hâdsiz hâkı Katl kılmağdan eşeddür iy şakî
	878	Almağ-ıçün halk şeklünden sebağ Levnüñi tağyîr itsün didi Hâk
	879	Eyledüm çün kendüme ol dem nigâh Gördüm olmuş ser-te-ser cismüm tebâh
P39 ^b	880	Ol şakîden işidüp uşbu sözi Yanmadı bir kimsenüñ hergiz özi
	881	Üşüben bî-had melâmet itdiler La'net-i Hâk saña diyüp gitdiler
S33 ^a	882	İy müsülmanlar cihân 'ibret durur Hikmeti var işleyen kudret durur
	883	İrişür her hayr u şer şabr eyleñüz Ger şikest oldıysa dil cebr eyleñüz
	884	Gizlidür kahrında luğfi her zamân Rabbüñüz haqqında olmañ bed-gümân

Bab11 Hâzret-i Muştafâ (S.A.S) muhâlifinüñ helâki
haqqında vâki' olan beşâreti ve Murtaza'dan havâricüñ maqtûl olması bâbında rüşen
işâreti ve sayir 'ukûbâtuñ tafşilidür.

878 itsün : S. kılsun

880 uşbu sözi : S. ben bu sözi

883 Ger şikest oldıysa dil cebr eyleñüz: S ,P. Bu şınuk şarsağ dile cebr eyleñüz

884 Kahrinde luğfi : T. Her nede luğfi

T44 ^a	885	Şun şafâ cāmın yine sākī bize Çün cihān mülki degül bākī bize
	886	Hzır-veş nüş eyleyüp āb-ı hayāt Bulalum zulmet-i miḥnetden necāt
	887	Odumuz teskīn idüp ol āb ile Cānımız sır-āb ola aḥbāb ile
	888	Yakdı yandurđı derūnum tāb teb Şayruyam tīmār kıı iy nüş-leb
P40 ^a	889	Çeşmümüñ idüp kapağın pür-serāb Yiter itdün bağrumuz ğamdan kebāb
	890	Vakıdūr kim ğamdan āzād idesin Canımız bir cūr‘adan şād idesin
	891	Bulup ol cām-ile cān bezm-i şafā Rūşen idem dil evin iy bñ‘l-vefā
	892	Diñle imdi gör hikāyet nicedür Hağ resūlinden rivāyet nicedür

886 miḥnetden : S. baḥtından

889 bağrumuz : S. bağrumuz

890 cūr‘adan : S. cūr‘asın

891 dil evin : P. dillerin

892 gör : T. bir

	893	Naql kılmışdur Sa' id İbn-i Cübeyr Ol sa' âdet reh-nümûnı ehl-i hayr
T44 ^b S33 ^b	894	Peyk-i Hâk nâzil olup peygâmbere Böyle geldi didi vahy ol servere
	895	Hûn-ı Yahya-yı nebî için helâk Eyledüm yitmiş bin âdem zîr-i hâk
	896	Oğluñ için eyleyem iy bahtiyâr İki kez yitmiş biñ âdem hâk-sâr
	897	Hem rivâyetdür 'Alî'den mu' teber Dimiş ol dîn serveri virüp haber
	898	Çün ciger-güşum Hüseyn ola şehîd Geçmedin çok rûzigâr ola bedîd
	899	Saltanat Ehl-i Şakîfî bir gulâm Kavm bâğı-y-ıla kılup çok ihtisâm
	900	Aña zulm idenlerüñ kanın döküp Tığ-i kahr u harb-ıla bağrın söküp
P40 ^b	901	İde üç yüz seksen üç biñ kişi katl Ola anuñ gice gündüz işi katl
	902	Didiler ol pehlevānuñ adı ne Didiler Muhtâr okırlar adına

893 İbn-i: P, S. bin / reh-nümûnı ehl-i hayr : S. reh-nümîn ehl-i haber

894 geldi didi :T , P. didi geldi / vahy : P. vey

	903	Bu ‘Ubeyde atasınıñ künyeti Hısbetinden dīne ola nisbeti
	904	Pes o server nitekim kıldı beyān Geçmedin bu mātem üzre çok zamān
	905	Bām-ı kaşr üzre Yezīd içüp şarāb Oluban ol hīre-ser mest ü harāb
T45 ^a	906	Bir kenāra varuban efşān ider Uçuban kahr ile terk-i cān ider
	907	Ṭamdan ṭāmuya dek hōş cān atar Aña bu üslūb ile uçmak yiter
	908	Ba‘zılar didi şişüp cān virdi ol Mā-ḥaşal çünkim metā‘ın virdi ol
S34 ^a	909	Eyledi Muḥtār Tāyif’den ḥurūç Göklere ḥarb āteşi itdi ‘urūç
	910	İbn-i Sa‘d’ı Şemr-ile idüp helāk Oda yakdı cismini ol merd-i pāk
	911	İbn-i Sa‘d oğlu ḥaşmını daḥı hem Dutuban katl itdi ol ālī- himem

900 aña : oña

904 nite kim : S. yine

905 ḥāb : S. ḥarab

907 Aña : T, S. Oña

908 çünkim : T. çünki

	912	Dutulup ceng içre hem İbnü'z-Ziyād Emr idüp kesdürdi başın ol cevād
P41 ^a	913	Qırdı etba' ın Yezîd'ün bî-kıyās 'Ursını âl-i Ziyād'un kıldı yās
	914	Murtaẓā oğlı Muḥammed bin Ḥanîf Zinde idi ol zamān ol merd-i seyf
	915	Eylemişdi şehir –i Yezîd'e qarār Olmış-idi mâtem-ile cânı zār
	916	Eyleyüp Muḥtâr anuñla bey' ati Dehrüñ oldı işbu yüzden âfeti
	917	Key dilîr ü ḥüni vü qahhâr idi Adı gibi işleri muḥtâr idi
T45 ^b	918	Didi kim 'Abdu'l-melik gördüm anı Kûfe kaşrında oturmuş münḥanî
	919	Yatur öñünde ser- i İbnü'z-Ziyād Cümle a' vānı ile iy ḥoş-nihād
	920	Mu' temedlerden birisi söyledi Varuban gördüm diyü naql eyledi

911 ḥaşmını : T , S. ḥaşmın
 915 cânı : P. cân
 918 kaşrında : S. şehrinde
 919 a' vānı ile : P. a' vānı bile

921	Çün ‘Ubeyd İbn-i Ziyād olındı qatl Ol ḥabīṣ-i şer-nihād olındı qatl
922	Mescidinde Kūfe’nüñ gördüm ‘ayān Kõnmış-idi başı anuñ bî-gümān
923	Halk söylerdi ta‘accüb eyleyü Geldi geldi dirler-idi yine o
S34 ^b	924 Nāgehān gördüm ki geldi bir yılan Halkdan vehm itmeyüp oldu revān
P41 ^b	925 Çünkü başlar mecma‘ına irdi ol Burnuna varup ‘Ubeyd’ün girdi ol
926	Eyleyüp bir lahızadan şofıra mürür Geldigi yirden hemīn itdi ‘ubūr
927	Ġāyib olup bir zamān geldi girü Yine girdi ol delükden içeri
928	Eyledi birinci def‘a bu işi Anda gördi ḥāzır olan her kişi
929	Şol dimā‘uñ maḥzeni kim ola nār Olsa düzālḥ-veş ne tañ me‘vā-yı mār

921 ‘Ubeyd İbn-i Ziyād : S. ‘Ubeyd bin Ziyād : P. ‘Ubeyd İbnü’z-Ziyād

925 çünkü : S. çün o / varup : T,P. vardı

926 mürür : S. zuhûr / ‘ubur : S , P. mürûr

929 Şol : P. Ol / ola nār : S. tola nār

T46 ^a	930	Dirliginde hayye idi halka ol Öliceğ mağzına buldı hayye yol
	931	Naıldür çünkim Hüseyin oldu şehid Dutdılar üstürlerin bir kaç pelid
	932	Her birin boğazlayup pişürdiler Hôş ganimetdür diyü diş urdılar
	933	Acı çıkdı cümlesi mânendi şabr Lokması yinmezdi biñ kez olsa cebr
	934	Hem rivāyetdür ki ol dem Şemr-i hār Buldı ol yağmada bir miqdār zer
	935	Virdi ba' zısını anuñ bir zer-gere Duhterine tā hūliy idivire
	936	Oda urup çünki zer-ger itdi dem Bota içre cümlesi oldu 'adem
P42 ^a	937	Hile şanup anı Şemr-i bed-fi'āl Karşusunda sāyirin iderdi kāl
	938	Hāk mânend ol dağı gitdi yile Kaldı kendü yüzi karası-ile

931 çünkim : S. kim çün :T. kim o

933 kez :T , P. -

935 bir : T. nev

936 Bota : S. Pota

S35 ^a	939	İy müsülmānlar cihān ‘ibret durur Hikmeti var işleyen kudret durur
	940	İrişür her hayr u şer şabr eyleñüz Ger şikest oldısa dil hayr eyleñüz
	941	Gizlüdür kahrında lutfı her zamān Rabbüñüz hakkında olmañ bed-gümān

T46^b Bab12 Hāzreti Muşţafā (S.A.S) bir gice Medīne’den Kerbelā’ya varduğı ve evlādūñ kanların cem‘ idüp Ümmü Seleme’ye virdügidür ve oğlu İbrāhīm’i imām-ı Hüseyn’e fidye kılduğıdur.

942	İy gönül mürği ser-āgāz it yine Ko hadīdi evce pervāz it yine
943	Çünkü mebdedür şana āhir me‘ād Yine evvel fikrin it āhirde yād
944	Āşiyān-ı aşlunı yād eylegil Gülistān-ı vaşluñı fıkır eylegil
945	Hāne murgı olmağıl şeh-bāz iken Dāme düşmez āsumān pervāz iken

P42 ^b	946	Çün şaña oldı düşmen dest-i şāh Olmasun ser-bend-i çeşmüñ her külāh
------------------	-----	--

940 şikest : S. şikeste / hayr : S. cebr
944 yād : S. zıkr / fıkır : P. şād

947	Terk idüp bu külhanı kaçnūs-vār 'Arşı cevlan-gāh idüp tāvūs-vār
948	Mihr-āyīn çarha döndür tācuñı Bāl-i himmet eylegil mi' rācuñı
949	Bāz-ı kudsilerle hem şayd ol yūri Mülk-i ıtlāk içre bī-kayd ol yūri
950	Küngüre-i eflākden idüp şafir Zührenüñ cān mülkine çalsun nefir
T47 ^a S35 ^b	951 Ol nefir olup bize feryād-res Her nefes kıpsun dil ü cāndan heves
	952 İtdi uş ol bülbül cāndan hurūş Dutuñuz gül gibi her dem gūş-i hūş
	953 Dinleñüz iy mü'minān-ı bā-şafā 'Āşıkān-ı şaḥb u āl-i Muştafā
	954 Mu' cizāt-ı Ahmedi taşhīḥ iden Naql kıldı böyle Ümmü Selme'den
	955 Didi kim bir gice yanumdan resül Bir mühim düşmiş gibi gitdi 'acül

945 olmağıl : T. olmaz / Dāme : S. Hāke

947 'Arşı : T. 'Arşa : S. 'Arş

948 eylegil : S. itgil

949 şayd : P. seyr / bī-kayd : T. kayd

951 eyleyüp : S. olup

952 her : S, T. bir

953 mü'minān : T. mü'mināt / şaḥb u āl-i Muştafā : T. şoḥbet-i evlād -ı Muştafā

	956	Çok zamān eglenmeyüp geldi girü Toza ğarķ olmış ser-ā-ser rüy u mū
	957	Hem sa‘ ādetlü elini gonca-vār Yumuban tutmış turur bir nesne-vār
P43 ^a	958	Pes didim kim yā Resūl Allāh ne hāl Gün gibi çehreñde vardur bir melāl
	959	Didi kim bu dem beni alup ırāk Bir yire iletdiler adı ‘ Irāk
	960	Gördüm anda bir maķām-ı pür-belā Kim dimişler adın anuñ Kerbelā
	961	Ķatli yiridür Hüseyn’ün ol diyār Düşe çok evlādum anda hōr ü zār
	962	Baňa çün-kim ‘ arz olındı ol maķām Anlaruñ kanını devşirdüm tamām
T47 ^b	963	Ol-durur destümdeki diyüp hemān Destin açup avcuma koydı revān
	964	Didi tursun sende hıfz itgil bunı Bir kıızıl toprağ-ıdı gördüm anı

957 tutmış : P. dutmış

958 didim kim : T, P. didi-kim

	965	Aluban bir şişeye kodum hemîn Yir idüm her dem anuñ derd ü ğamın
S36 ^a	966	Çün Hüseyn itdi o dem ‘aẓm-i ‘Irāk Baña hāşıl oldı derd ü ihtirāk
	967	Eyleyüp ol şişeye her gün nazār Akıdurdum dīdeden hūn-ı ciger
	968	Çün Muḥarrem ayınuñ oldı onı Tāze ƙan olmış revān gördüm anı
	969	Bu ‘alāmet çün baña oldı bedīd Bildüm ol dem kim Hüseyn oldı şehīd
P43 ^b	970	Göz yaşın döküm firāvān ağlayup Ƙana ğark itdüm derūnum ƣağlayup
	971	İtmedüm ol mātemi lākin ‘ayān Tiz şādi ƙılmasun tā düşmenān
	972	Hem rivāyetdür ki bir gün Muştafā Oturırdı evde ol kān-i şafā
	973	Şağ dizini eyleyüp cāy-ı Hüseyn Oḡsar-ıdı diyüben yā nūr-ı ‘ayn

961 ƣatli : T. ƣatlı :

970 ağlayup : S. aġladum / ƣağlayup : S. ƣaġladum

971 lākin: T. likin

973 Oḡsar idi : T. Oḡsa idi / P -

975 peyk-i celil : T. peyk-i Cibril / Rabb-i Cemil : T. Rabb-i Celil

977 lā-büd almak diler anuñ : S. almak diler lā-büd anuñ

	974	Şol dizinde oğlu İbrāhim idi Ol cemāle cīm idi bu mīm idi
T48 ^a	975	Nāzil oldu nā-gehān peyk-i Celīl Didi kim yā Muştafā Rabb-i Cemīl
	976	Hāneñ içre bu iki t̄ābende şem‘ İstemez kim mihr ü meh-veş ola cem‘
	977	Birini almağ diler lā-būd anuñ Kağısıdur söyle muhtāruñ senüñ
	978	Qaldırup başın resūl-i kāyināt Didi kim oğlum Hüseyn ide vefāt
	979	İrür anuñ firqatinden baña nār Hem ‘Alī vü Faṭimā cānı yanar
	980	Līk İbrāhīm idicek intikāl ‘Alem içre bañadur ekşer melāl

976 içre : P. için

977 almağ diler lā-būd : T. lā-būd diler almağ

978 kim : S. ger

981 tā ki : T,P. tā kim

S36 ^b P44 ^a	981	Ben melālüm ihtiyār itdüm bu dem Çekmesünler tā ki anlar derd ü ğam
	982	Çünkü üç gün kıldı mihr ü mäh seyr ‘Arşa itdi rüh-ı İbrāhīm tayr
	983	Her kaçan görse Hüseyn’i Muştafā Dir idi iy nūr-ı çeşmüm merhabā
	984	Görmek-içün t̄apuñı her gün esen Fidye virdüm oğlum İbrāhīm’i ben
	985	İy dirigā añmayup bu rütbeti Nice çekdürdiler aña kürbeti
	986	Ol şehüñ lāyık gören bu firqatin Ceddinüñ yarın umar mı şefqatin
T48 ^b	987	Teşne-dil katl eyleyen anı ‘aceb Rüz-i maḥşer kevşer eyler mi taleb
	988	Lāmi‘i bu derde pāyān olmaya Nice dildür yād idüp kan tölmeye

- 989 Çünki kâşırdur menākıbden beyān
 Yum dehānuñ kim ziyānuñdur zebān
- 990 Kıo perişān sözleri ‘özü eylegil
 Bil kışuruñ sözde yiter söylegil
- P44^b 991 Eyleyüp dilden du‘āsın lillāhin
 Kıoma elden halka-i Hāk dergehin
- 992 Eylesün Hāk rahmet-ile anı şād
 Ben kılın hayr ile kim eyleyse yād

989 ziyānuñdur zebān : S, T. zebānuñdur ziyān

-III-

İNCELEME

1. EDATLAR ve BAĞLAMA İŞLEVLERİ

1.1. GENEL BİLGİLER

1.1.1. Kelimelerin Sınıflandırılmasında Edatların Yeri

Edatın öteki kelime türleri arasındaki yerine baktığımızda çeşitli gramer kitapları ve incelemelerde farklı şekillerde ele alındığı görülür :

J. Deny , “Türkçedeki muhtelif gramer kategorileri, meselâ , fransızcada (Fransızcada) olduğu kadar , tamamiyle ve sıkı sıkıya ayırt edilmiş değildir.” diyerek sözcük türlerinin Fransızca’da olduğu kadar kesin bir biçimde birbirinden ayrılmamış , sınırlanmamış olduğunu yazar.¹ Deny sözün kısımlarını şöyle sınıflandırır :İsim (değişir olanı , değişmez olanı), fiil , edat” olarak üç kısma ayırır.² Deny’e göre , kimi sözcüklerin hem ad , hem de sıfat olarak kullanılışları Fransızca’da çok daha seyrek : “Meselâ bir takım kelimeler , kâh alem(=zat ismi) , kâh sıfat olarak kullanılır. Böyle bir şey , fransızcada (Fransızcada) da , fakat daha çok seyrek olarak vakidir...”³ Bu Ad soyundan sözcükler , Türkçe’de birbirleriyle daha çok iç içe durumda olduğunu da Deny şu şekilde belirtir : “Kaldıki(Kaldı ki) bu üç büyük sınıf ta (da) birbirine girgin bir halde bulunuyor.” Deny , Türkçenin fiilinde isim düşüncesinin egemen olduğuna da değinir. Edatları ise üç bölüme ayırır : 1. İlgiçler 2. Bağlaçlar 3. Ünlemler⁴

Tahsin Banguoğlu ise , kelime köklerinin isim kökleri ve fiil kökleri şeklinde tabii olarak iki sınıfa ayrılması düşüncesinden yola çıkarak , Türkçede her şeyden önce iki kelime sınıfı isim ve fiil , olduğuna temas ederek , isim sınıfını parçalamanın ve kelimeleri söz içindeki işleyişlerine göre ayırmanın yeterli olmayacağını söyler. Daha geniş bir sınıflandırmaya tabii tutmak gerekliliği sonucuna ulaşır. Sonuç olarak kelimeleri ad ,sıfat , zamir , zarf , takı , bağlam , ünlem ve fiil şeklinde sınıflandırır.⁵

¹ Jean Deny , *Türk Dili Grameri* , çev. Ali Ulvi Elöve , İstanbul , Maarif Matbaası , 1941, s. 144

² Jean Deny , A.e. , s.147

³ Jean Deny , A.e.

⁴ Jean Deny , A.e , s. 558

⁵ Tahsin Banguoğlu , *Türkçenin Grameri* , 4. bs. , İstanbul , TDK , 1974 , s. 151

N. Hacıeminoğlu da Türkçe’de “ Edatlarla diğer kelimeler arasında bilhassa kullanış sahasında ortaya çıkan bu farklar bir tarafa bırakıldığı takdirde , Türkçedeki her edatı ilk ve aslı şekil bakımından ya bir isme ya da bir fiil köküne bağlamak mümkündür.” şeklinde ifade ederek kelimeleri sadece iki farklı gruba ayırır. ⁶ Hacıeminoğlu edatları mana ve vazifelerine göre de on gruba ayırır : çekim edatları, bağlama edatları, kuvvetlendirme edatları, karşılaştırma-denkleştirme edatları, soru edatları, çağırma-hitap edatları, cevap edatları, ünlem edatları, gösterme edatları ve tekerrür edatları şeklinde sınıflandırır. ⁷

M. Ergin ise mana ve vazife bakımından kelimeleri isimler , fiiller ve edatlar şeklinde sıralar isim ve filleri manalı kelimeler , edatları da vazifeli kelimeler olarak sınıflandırır. Türkçedeki her kelimenin muhakkak bu üç kelime çeşidinden birine girdiğini söyler. Geniş manası ile kelimeleri isim adı altında toplanırsa isim, sıfat , zamir ve zarf olmak üzere dört çeşit isim olduğuna yer vermektedir. ⁸ Bu sınıflandırmada edatların , daha önceki sınıflandırmalara kıyasla , adeta isimlerde olduğu gibi ; edat , bağlaç ve ünlemi içine alacak şekilde , geniş manasıyla ele alındığı , tür ismi olarak kullanıldığı görülmektedir. ⁹ M. Ergin , aynı sınıflandırma çerçevesinde edatları da ünlem edatları , bağlama edatları ve son çekim edatları ¹⁰ şeklinde üç çeşit olarak gösterilmektedir. ¹¹

M. Kaya Bilgegil de Avrupa gramerlerini bu konuda örnek aldığını belirttiikten sonra kelimeler için iki soy kabul ettiğini belirtir : İsim soyundan kelimeler ve fiil soyundan kelimeler. ¹² Bir sözün , yargı bakımından üç şekilde ele alınabileceğini belirten Kaya Bilgegil , bunları edat ¹³ , fil ve isim adı altında toplar.

⁶ Necmettin Hacıeminoğlu , *Türk Dilinde Edatlar* , 4. bs. , İstanbul , MEB , 1992 , Giriş s. VI.

⁷ A.e. , Giriş s. VIII.

⁸ Muharrem Ergin , *Türk Dil Bilgisi* , İstanbul , Bayrak , 1992 , s.206

⁹ Kenan Sayacı , “*Şirvānlı Mahmud Tarih-i İbn-i Keşir Tercümesi*” , c.1 , İstanbul Üniversitesi (Doktora Tezi),1996 , s. XIX.

¹⁰ N. Hacıeminoğlu , A.e. , s.1, “Türkçenin bünyesine uygun olmayan bir diğer husus da , çekim edatlarının yanlış isimlendirilmesidir.” diyerek bu konuda “Avrupalı Türkologlar kendi dillerinin hususiyetine kıyasla Türkçedeki çekim edatlarına postposition <sona gelen edat> adını vermektedirler. Bu ,preposition’un <öne gelen edat> zıddı kabul edilerek düşünülmüş bir terimdir. Bizim gramerçilerimiz de umûmiyetler bu ismi benimsemişlerdir: Halbuki Türkçede bir <öne gelen edat> veya ek olmadığına göre bunlar için <son çekim edatı> tabirini kullanmak da hatalıdır” görüşünü savunur ve çekim edatları terimini kullanır. M. Ergin de hal ekleri ile karşılanamayan bir çok zarf hali olduğunu ve bunların son çekim edatları ile zarf haline getirildiğini ve bunlara kısaca çekim edatları denilebileceğini kaydeder. (s. 366).

¹¹ Muharrem Ergin , A.e. , s. 348

¹² M. Kaya Bilgegil , *Türkçe Dilbilgisi* , 2.bs. , İstanbul , Dergah Yayınları , 1982 , s.166-167

¹³ A.e. s.166 “Bütün edatlar , zarflar , ünlemler , ekler bu niteliktedir ki , tamamı <edat> genel adı altında toplanırdı”

H. Ediskun , kelimeleri isim , sıfat , zamir , zarf , edat , bağlaç , ünlem , fiil şeklinde sınıflandırmıştır.¹⁴

Tahir Necat Gencan'da sözcükleri sekize ayırır:ad, sıfat , adıl , eylem , belirteç , ilgeç , bağlaç ve ünlem.¹⁵

Z. Korkmaz da kelimeleri , sınıf maddesinde ele almıştır. Cümledeki işleyişleri , aldıkları , çekim ve yapım ekleri ve taşıdıkları kavramlar bakımından aralarındaki ortak noktalara göre ayrılmış olan kelime türüdür diyerek kelimeleri *isim , sıfat , zamir , zarf , edat , bağlaç ,ünlem , fiil* şeklinde sınıflandırmıştır.¹⁶

Doğan Aksan da “sözcük türleri”ni Türkiye Türkçesinde sözcük türleri diye sözcük türlerini Latince adlarıyla birlikte , *ad (nomen ve substantivum), sıfat (adiectivum), belirteç (adverbium) , adıl (pronomen) , ilgeç ,bağlaç (coniunctio) ,ünlem (interiectus) , eylem (verbum)* şeklinde sınıflandırır.¹⁷

K. Grönbech de kelimeleri iki ana gruba ayırır: *ad* ve *fiil*. Grönbech bu kelime sınıflarından her birinin , hepsi kendi kelime sınıflarıyla kesinkes sınırlandığını , gramer ve türetme eklerinden ibaret özel bir gruba dahil olduğunu , bir sınıftaki kelimenin ekinin diğer sınıftaki kelimelere getirilmesinin çok az görüldüğünü ve çok nadir olarak tek başına kalmış teşkillerde bulunduğunu belirtir.¹⁸

Kononov da sözcük türleri üzerinde hem genel çizgileriyle hem de bunları tek tek ele alır. “Sözcüğün hangi türle ilgili olduğunun bir tek belirtiye göre değil , biçim , sözdizimi ve anlam açısından 11 bölüğe ayırmaktadır : 1.*ad* 2. *sıfat* 3. *sayı sıfatı* 4. *adıl* 5. *eylem* 6. *belirteç* 7. *sonak* 8. *bağlaç* 9. *ilgeç* 10. *ünlem* 11. *yansıma sözcükler*.”¹⁹

Bu sınıflandırmalar üzerinde , M. Ergin'inki merkeze alınarak bir değerlendirmeye gidildiğinde çekim edatlarının T. Bañguoğlu'nda “takı”ya ; T. N. Gencan²⁰ ,Doğan Aksan ve Kononov'da “ilgeç”e , Jean Deny , T.N. Gencan , K. Bilgegil, H. Ediskun ve Z. Korkmaz'da “edat”a ; bağlama edatlarının T. Banguoğlu'nda “bağlam” , J. Deny , K. Bilgegil , H. Ediskun ve Z. Korkmaz, Doğan Aksan ve Kononov'da “bağlaç”a ; ünlem

¹⁴ Kenan Sayacı , “Şirvānī Mahmud Tārīh-i İbn-i Keşir Tercümesi” , c.1 , İstanbul Üniversitesi (Doktora Tezi),1996 , s. XIX.

¹⁵ Tahir Nejat Gencan , *Dilbilgisi Lise I-II-III* , 26. bs. , İstanbul , Kanaat Yayınları , 1991 , s. 82

¹⁶ Zeynep Korkmaz , *Gramer Terimleri Sözlüğü* , Ankara, TDK Yayınları:575 , 1992, s. 134

¹⁷ Neşe Atabay , Dr. İbrahim Kutluk , Sevgi Özel , *Sözcük Türleri* , yay. haz. Doğan Aksan , Ankara, TDK yay:421 , 1983 , s.24

¹⁸ K. Grönbech , *Türkçenin Yapısı* , TDK Yayınları :609 , s.18

¹⁹ Neşe Atabay , Dr. İbrahim Kutluk , Sevgi Özel , A.e. s. 23

edatlarının da J. Deny , T. Banguoğlu , T. N. Gencan , K. Bilgegil ve H. Ediskun'da “ünlem”e tekabül ettiği görülmektedir.

1.1.2. Edatın Tarifi

M. Ergin , “Edatlar manaları olmayan , sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir”²¹ şeklinde tarif etmektedir Tek başlarına manaları olmayan edatlar , manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle gramer vazifesi görürler.M. Ergin , buna dayanarak edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz görüşünü savunur.²²

N. Hacıeminoğlu ise , Arapça bir kelime olan edatın , gramerdeki yerini tespit ederken aslî manası olan “alet” ve “vasıta”nın mutlaka dikkate alınması gerektiğine değinir ve edatı “tek başlarına manaları olmayıp , ancak cümledeki diğer kelime ve kelime gurupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan ‘alet sözler’dir, ‘vasıtalar’dır” diye tanımlar.²³

T. Banguoğlu , edatlara “isimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran kelimeler” diye bir tanım getirir. Ayrıca takıların başlı başına bir kavram sahibi olmayıp iki kavram arasındaki ilişkiyi belli etmeye yaradığını²⁴ ; T.N. Gencan , edatların kavramlar arasında çeşitli anlam ilgisini kurmaya yarayan ve anlamları ancak bu görevleriyle beliren, ortaya çıkan kelimelere ilgeç denildiğini²⁵; H. Ediskun , başlı başına anlamları olmayan edatların , ancak anlamlı kelimelerle çeşitli anlam ilişkileri kurmak suretiyle kendi anlamlarını sezdirdiğini²⁶ ; K. Bilgegil , edatların anlamlarının eksikliği yüzünden tek başlarına bir hükme hedef olamayan veya haklarında hüküm verilmeyen , esasen nefislerindeki mahsur anlam da , takip ettikleri isim soylu kelimedden sonra meydana çıkabilen sözler diye ifade etmektedir.²⁷ Z. Korkmaz da edatı yalnız başına bir anlam taşımayan ; ancak , isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran , gramer görevli

²⁰ T. N. Gencan A.e. s.226 “İlgeçler” başlığını kullanırken parantez içinde (Edatlar) başlığını da kullanmıştır.

²¹ Muharrem Ergin , A.e. , s. 348

²² Muharrem Ergin A.e.

²³ N. Hacıeminoğlu A.e. , Giriş , s.V

²⁴ T. Banguoğlu A.e. s. 385

²⁵ T. N. gencan A.e. s.226

²⁶ Kenan Sayacı , A.e. , s. XX.

²⁷ K. Bilgegil A.e. s.220

müstakil kelime diye tanımlar²⁸.Görüldüğü gibi , burada çekim , bağlama ve ünlem edatlarını içine alacak şekilde geniş anlamıyla ele aldığımız edatların en bariz özelliği , tek başlarına herhangi bir mana ifade etmemeleridir. Edatlar isim ve fiillerin yanında yardımcı bir unsur durumunda olup , beraber oldukları kelimelerin , kelime gruplarının ve cümlelerin ifade imkan ve kabiliyetlerini zenginleştirici ve genişletici bir vazife üstlenmiş görünmektedirler.

Edatların diğer bir hususiyeti de , “kalıplaşmış söz” olmaları itibarıyla çekime girmemeleridir. Çekim edatlarının bazılarında karşılaşılan çekim eki almak suretiyle isimleşme durumu (başka , doğru , gibi , göre , geri vb.) bunların henüz tam edatlaşmamasından , yahut tersine bir gelişmeyle edatken isimleşmesinden ileri gelmektedir. Tamamıyla kalıplaşmış olan asıl edatlar (dahi , acaba , işte , haydi , evet , nitekim vb.) hiçbir şekilde çekime girmezler.

İşte bu iki hususiyet , edatları hem dilin bütünü içinde , hem de gramer unsuru olarak cümle içinde isim ve fiillerden ayırt etmektedir. Asılları ne olursa olsun bu hususiyetleri taşımayan kelimelerin edat olarak isimlendirilmesi yanlıştır.²⁹

Esas itibarıyla , dilin eksiz unsurları olan edatlar , yeni kelime yapımına da elverişli değildirler³⁰ ; ancak isimleşen edatlardan kelime yapılabilir.

1.2. EDATLARIN KENDİ İÇİNDE SINIFLANDIRILMASI

Edatların sınıflandırılmasındaki görüşler:

1.2.1. Jean Deny , edatları şu şekilde gruplandırır :

1.2.1.1. İlgiçler

1.2.1.2. Bağlaçlar

1.2.1.3. Ünlemler

1.2.2. N. Hacıeminoğlu , edatları yapı , menşe ve mahiyet bakımından beşe ; mana ve vazifelerine göre de on gruba ayırır:

²⁸ Z. Korkmaz A.e. , edat maddesi , s.51

²⁹ N. Hacıeminoğlu A.e. Giriş , s. V

³⁰ M. Ergin A.e. s.329

1.2.2.1. Yapı , Menşe ve Mahiyet Bakımından Edatlar : N. Hacıeminoğlu , Eski Türkçe devresinden bu yana dilimizde var olan edatları yapı , menşe ve mahiyet bakımından beşe ayırmıştır :³¹:

1.2.2.1.1. *Fiilden türeyenler* : göre , oza, tapa , öte, isterse , bakalım vb.

1.2.2.1.2. *İsimden türeyenler* : uçun , önün , birle , içre , sonra , kibi vb.

1.2.2.1.3. *apısı ve menşei bilinmeyenler* : ara ,erki , ok/ök vb.

1.2.2.1.4. *aklidî söz mahiyetinde olanlar* : oh , ah , ey , ha , vah vb.

1.2.2.1.5. *Yabancı asıllı olanlar* : ger , hod , fakat , meger , lakin , hatta vb.

1.2.2.2. Mana ve Vazifelerine göre Edatlar :

1.2.2.2.1. Çekim edatları³²

1.2.2.2.1.1. Bağlama edatları

1.2.2.2.1.2. Kuvvetlendirme edatları

1.2.2.2.1.3. Karşılaştırma-Denkleştirme edatları

1.2.2.2.1.4. Soru Edatları

1.2.2.2.1.5. Çağırma-Hitap edatları

1.2.2.2.1.6. Cevap edatları

1.2.2.2.1.7. Ünleme edatları (ünlemler)

1.2.2.2.1.8. Gösterme edatları

1.2.2.2.1.9. Tekerrür edatları

1.2.3. Edatları Tahsin Banguoğlu istem bakımından ; yapı bakımından diye iki farklı şekilde sınıflandırmaya gider. ³³

1.2.3.1. İstem Bakımından Takılar

1.2.3.1.1. Kim hali isteyen takılar

1.2.3.1.2. Kime hali isteyen takılar

1.2.3.1.3. Kimden hali isteyen takılar

1.2.3.1.4. Adı katkı alan takılar

1.2.3.2. Yapı bakımından takılar

Kök olan takılar : şeker dek , akşama dek , kıştan beri

³¹ N. Hacıeminoğlu , A.e. Giriş , s. VI.

³² T. Banguoğlu , A.e. , s. 1-3 : Çekim edatları : 1. Başkalık , farklılık ifade edenler 2. Benzerlik ve miktar bildirenler 3. Mekân ve zaman bildirenler 4. Cihet bildirenler 5. Sebep ve gaye bildirenler 6. Tarz ve mukayese bildirenler 7. Beraberlik ve vasıta bildirenler

1.2.3.2.1. İsimden üreme takılar : âdet üzre , yarına değin

1.2.3.2.2. Fiilden üreme takılar : ölçüye göre , bundan ötürü

1.2.3.2.3. Yer yön Adlarından takılar :masa üstüne , duvar dibine

1.2.4. M. Kaya Bilgegil , edatların sınıflandırılması konusunda edatların asıllarını ve yapılışlarını göz önünde bulundurmamız gerektiğini belirtmiştir.³⁴

1.2.4.1. Edatların asıllarına ve yapılışlarına göre :

1.2.4.1.1 *Asıllarına göre ya doğrudan edat olanlar ya da edat yerine kullanılan edatlar* : kadar , gibi , için, sanki ... kelimeleri aslında edat olanlar ; göre, karşı , nazaran... kelimeleri ise , edat yerine kullanılan sözlerdir.

1.2.4.1.2.*Edatlar hâl ve çoğul eki almamakla beraber , bir hâl ekini takip eden yapıda olabilir, bu durumda sınıflandırma için önemlidir.Buradan yola çıkarak bir edat basit ya da birleşiktir diyebiliriz:* gibi , için , üzre edatları basit ; -e rağmen , -den dolayı edatları birleşiktir.

1.2.4.2.Ayrıca Kaya Bilgegil “Muhtelif Edatlar” başlığını kullanarak yedi farklı edat grubu ortaya koymuştur³⁵:

1.2.4.2.1. Benzetme edatları

1.2.4.2.2. Sebep edatları

1.2.4.2.3. Vasıta (instrumental) edatları

1.2.4.2.4. İntiha edatları

1.2.4.2.5. Yönelme edatları

1.2.4.2.6. İlgi edatları

1.2.4.2.7. Üstlük edatları

1.2.5. Bu konuda M. Ergin’in ise edatları üç grupta toplamış olduğunu görüyoruz.³⁶:

1.2.5.1.*Son Çekim Edatları* : İsimlerden sonra gelirler ve onların çeşitli zarf hallerini yaparlar. Bu edatlar hal ekleri gibidir. Hal ekleri ismin nominal hallerini , isim hallerini ; son çekim edatları ise ismin adverbial hallerini , yani zarf hallerini oluştururlar.

³³ T. Banguoğlu , A.e. , s. 386-389

³⁴ K. Bilgegil A.e. s. 220

³⁵ M. Kaya Bilgegil , A.e. s. 220-227

³⁶ M. Ergin A.e. s. 348

Böylece her ikisi de ismi isim dışı unsurla bağlantıya hazırlarlar. M. Ergin son çekim edatlarını kullanışlarına göre şöyle sınıflandırır.³⁷

1.2.5.1.1. *Öteki isimlerin yalın , zamirlerin genitif veya aklenzatif halleri ile birleşenler* : ile, için, gibi, bigi vb.

1.2.5.1.2. *Yalın hal ile birleşenler* : ara üzre , içre , sıra, diye vb.

1.2.5.1.3. *Datif hali ile birleşenler* : kadar , göre, karşı , doğru vb.

1.2.5.1.4. *Ablatif hali ile birleşenler* : dolayı , ötürü, beri , önce , evvel vb.

1.2.5.2. M. Ergin son çekim edatlarını fonksiyonlarına göre şöyle sınıflandırır.³⁸

1.2.5.2.1. *Vasıta ve beraberlik edatları* :ile , bile

1.2.5.2.2. *Sebep edatları* : için , üzre , dolayı , ötürü , diye

1.2.5.2.3. *Benzerlik edatları* :gibi , bigi ,tek

1.2.5.2.4. *Başkalık edatları* :başka , özge , gayri

1.2.5.2.5. *Diğer hal edatları* : göre , nazaran , dair , ait , rağmen

1.2.5.2.6. *Mikdar edatı* : kadar , rütbe , mertebe

1.2.5.2.7. *Zaman edatları* : beri , evvel , önce , böyle , sonra

1.2.5.2.8. *Yer ve yön edatları* : kadar , değin , dek , karşı , dapa , yana , taraf

1.2.6. T. Nejat Gencan benzetme ilgeçleri başlığını kullanarak “gibi , kadar ve sanki”yi benzetme edatları başlığı altında toplamış , daha sonra diğer çekim edatlarını sıralamıştır.³⁹

1.2.6.1. Gibi

1.2.6.2. Kadar

1.2.6.3. Sanki

Bu maddelerden sonra sıralanan edatlar şunlardır :için , ile , yalnız , ancak.

1.2.7. M. Ergin ve N. Hacıeminoğlu’nun çekim edatları sınıflandırmasına gelince , birbirine oldukça yakın olan bu iki sınıflandırmanın mezc edilmesiyle yeniden yapılacak bir çekim edatları sınıflandırmasının , bu edatların fonksiyonlarını daha iyi ortaya koyacağı aşikardır. Buna göre çekim edatları şöyle sınıflandırılabilir.⁴⁰

1.2.7.1. *Çekim Edatları* :

1.2.7.1.1. *Vasıta ve beraberlik edatları* : ile , birle , beraber.

³⁷ M. Ergin A.e. s. 367-369

³⁸ M.Ergin , A.e. , s.369-372

³⁹ T.N. Gencan A.e. s.226

⁴⁰ Kenan Sayacı , A.e. , s. XXIII.

1.2.7.1.2. *Sebeup edatları* : için , üzere , nâşi , ötürü , diye , dolayı.

1.2.7.1.3. *Benzerlik edatları* : gibi , tek , bigi

1.2.7.1.4. *Başkalık edatları* : başka , özge , gayrı , hariç.

1.2.7.1.5. *Tarz ve mukayese edatları* : göre , nazaran , nispetle.

1.2.7.1.6. *Aitlik ve bahis edatları*: ait , dair.

1.2.7.1.7. *Miktar edatları* : kadar , derece , deñlü.

1.2.7.1.8. *Zaman edatları* : beri , dek , evvel , önce , sonra , geri , öñdin.

1.2.7.1.9. *Yer ve yön edatları* : kadar , değın , dek , karşı , doğru , yana , içeri , üzre , ara , öte vb.

1.2.7.2. *Ünlem Edatları* : Bunlar his ve heyecanları , çeşitli ruh hallerini , tabiat seslerini , seslenmeleri , tasdik , ret , sorma , gösterme gibi beyan şekillerini beyân eden edatlardır.⁴¹ Umumiyetle geniş bir ifade kabiliyetine sahip olan ünlem edatlarının bir kısmı , bu ifade kabiliyetlerini kendi ses yapılarından ; bir kısmı da beraber kullanıldıkları cümlelerden almaktadır. İfadeleri ses yapılarına dayanan , ses yapıları bir şeye delâlet eden ünlem edatları tek başlarına bir şeyler ifade edebilirler . İfadeleri bir rada kullanıldıkları cümlelere dayananlar tek başlarına bir şey ifade etmezler ve kullanılmazlar.

Ünlem edatları *ünlemler* , *seslenme edatları* , *sorma edatları* , *gösterme edatları* ve *cevap edatları* olmak üzere beşe ayrılır:

1.2.7.2.1. *Ünlemler* : ah , vah , of , vay , pat , küt , sakın , aman , aferin.

1.2.7.2.2. *Seslenme edatları* : a , ey , hey , yâ , yahu , bre.

1.2.7.2.3. *Sorma edatları* : hani , acep , acaba , mı.

1.2.7.2.4. *Gösterme edatları* : işte , nah

1.2.7.2.5. *Cevap edatları* : evet , hayır , yok.

1.2.7.3. *Bağlama Edatları* : Bunlar kelimedden küçük dil birliklerini , kelimeleri , kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan , onlar arasında bir bağ kuran edatlardır.⁴²

Başlıca bağlama edatları şunlardır:

1.2.7.3.1. *Sıralama edatları* : ve , ile vb.

⁴¹ M. Ergin A.e. s. 349-352

⁴² M.Ergin , A.e. , s. 352

1.2.7.3.2. *Denkleştirme edatları* : ya , veya vb.

1.2.7.3.3. *Karşılaştırma edatları* : ya ya.., hem... hem.. vb.

1.2.7.3.4. *Cümle başı edatları* : fakat , lākin , çünkü vb.

1.2.7.3.5. *Sona gelen edatlar* : dahi , de , ki vb.

1.3. BAĞLAMA FONKSİYONU

Dilimizde bağlama fonksiyonu için Kaya Bilgegil şöyle bir açıklama yapmıştır: “Aralarında toplayıcı yön(=cihet-i cāmia’) bulunan terimlerin(=hadlerin) bir hükümle birleştirilmesi veya hükümlerin bir kavrama isnadı , bağlaç gruplarını meydana getirir. Ahmet ile Mehmet , ağaç ve yaprak , ne kadın ne erkek, hem öğrenci hem öğretmen , ister Ali ister Hasan.....”⁴³ “Fatih geldi , gitti. – Hakan uyuyup ders çalıştı.” sözleri de aynı durumdadır. Ancak bunların bağlama fonksiyonu , ilk cümlede “geldi” fiilinin , ikinci cümlede de “uyuyup” gerindiumunun , “hemen ardından” anlamını katacak şekilde kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır.

1.3.1. Bağlama Fonksiyonunun Kurulma Şartları :

Bu konuda Kaya Bilgegil şu şartları ortaya koymuştur:⁴⁴

1.3.1.1. *Toplayıcı yön* (cihet-i Cāmia):

Terimleri zihinde birleştiren ilgeye toplayıcı yön denir : Siyahla beyaz,su ile ekmek , gitmekle gelmek vb. kavramları arasında toplayıcı yön vardır. Toplayıcı yön akla , hayale , ve vehme bağlı olabilir:

1.3.1.1.1. *Akla bağlı toplayıcı yön* : Dört çeşittir:

1.3.1.1.1.1. *Türde beraberlik*(Temāsül) :elma,erik,armut , kayısı ;

Ali,Hasan, Hakan

1.3.1.1.1.2. *Zıtlık* (Tezat): güzel ile çirkin , ölü ve diri , iyi ile kötü

1.3.1.1.1.3. *Karşıtlık* (Tekābul) : yerle gök , evle sokak

⁴³ M. Kaya Bilgegil , A.e. , s.145.

⁴⁴ Kaya Bilgegil , A.e.

1.3.1.1.1.4. Birlikte düşünülme (Tezayüf) : karı ile koca , baba ve oğul

1.3.1.1.2. *Vehme bağlı toplayıcı yön* : Üç çeşittir :

1.3.1.1.2.1. Tür beraberliği zannı (şibh-i temāsül) : Bu arslan ve sınıfımızın diğer öğrencileri bizim gururumuzdur.

1.3.1.1.2.2. Zıtlık zannı (şibh-i tezağ): kaşıkla çatal , defter ve kitap

1.3.1.1.2.3. Birlikte düşünülme zannı (şibh-i tezāyüf): kara ile beyaz

1.3.1.1.3. *Hayale bağlı toplayıcı yön* : Eşyanın tasavvuruyla zihinde hasıl olan suretler arasında yer , zaman , âdet ve örfe göre değişebilen yakınlıklar kurulmasıdır. Kitap kelimesinin mücellit , müellif , matbaacı ve kütüphaneciye farklı şeyler hatırlatması gibi...

Bağlama fonksiyonunun kurulmasında , iki terim arasında toplayıcı yön bulunması yeterli değildir. Sözü yerine göre , o toplayıcı yönün kastedilmesi gerekir. “Bu yapraklar solgundur ve Hasan’ın perdesi de solgunmuş” denemez. Bunların birbirine bağlanabilmesi için “solgun” olan şeylerin sıralanmasını gerektiren bir anlatıma ihtiyaç vardır.

1.3.1.2. *Hükümde birleştirilme* :

Toplayıcı yön en az iki kelime için söz konusudur. Bu yüzden bağlama fonksiyonu da en az iki kelime arasında , ya iki şeyin bir eylem veya sıfatta, yahut iki eylem ve sıfatın bir şeyde toplanması suretiyle ortaya çıkacaktır. Nitekim “ Mektubu yazdım,gönderdim.” cümlesinde iki fiil, “Yaşlıyım ve yorgunum.” cümlesinde iki sıfat “ben” kavramında birleşmiştir. “Ender ve Burak gelmiş” , “ Oğuz ve Canan zekidir ” cümlelerinde hükümler tek , bu hükümlerin isnat olduğu varlıklar ikişerdir.

Toplayıcı yön , iki ve daha çok cümleler arasında da olabilir. Aralarında toplayıcı yön bulunan cümlelerin bağlama fonksiyonuyla bir araya getirilebilmesi , iki cümlenin de haber cümlesi veya yine ikisinin de inşa cümlesi olması gerekir. “ Yemek hazırlandı ve yesek ” denilemez. “Yemek hazırlandı ve yedik” veya “ Yemek hazırlansa ve yesek ” denilebilir.

1.3.2. Bağlama Gruplarının Kurulması :

Bağlama grupları üç yolla kurulmaktadır.⁴⁵

1.3.2.1. *Uysurlar arasında vasıta kullanmadan ve değıştirmeden yan yana getirerek :*

1.3.2.1.1. *İsimlerle :* Erdoğan , Tuba evlendiler.

1.3.2.1.2. *Sıfatlarla :* Soğuk , tatlı bir su

1.3.2.1.3. *Zamirlerle :* Onu , bunu söylemedi.

1.3.2.1.4. *Zarflarla :* Evine er geç dönecek.

1.3.2.1.5. *Fiillerle :* Geldim , gördüm.

1.3.2.2. *Birinci terimin arasına zarf-fiil getirerek :*

Ertuğrul gidip araştırdı.

1.3.2.3. *Bağlama edatları kullanarak :*

1.3.2.3.1. Birden çok özelliğın bir varlık veya nitelikte toplanması , bu bağlaçla- yüklem üzerine bazı şeyler atfedilerek ifade olunur. “Arabayı deniz kenarına kadar götürdü (ve) iskeleye çıkanları görebilecek bir noktada durdurdu” (H.Z: Uşaklıgil , Aşk-ı Memnû , 1316,s.441)⁴⁶

1.3.2.3.2. Birden çok öznenin bir yüklem de birleşmesi de özne üzerine bazı terimlerin atfıyla açıklanır. “Bulgar kendi saadetini sapandan (ve) Bulgaristan kendi saadetini köylülerden ve köylülerden bekler.” (C. Şehabeddin , Avrupa Mektupları , 1335 , s. 20)⁴⁷

1.4. BAĞLAMA EDATLARI ve FONKSİYONLARI

1.4.1. Menş ve Gelişme :

Türkçe cümle kuruluşunda önemli bir görev üstlenen bağlama edatları ; kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında anlam veya şekil yönünden çeşitli ilişkiler kuran sözlerdir.

⁴⁵ M. Kaya Bilgegil ,A.e. s.147

⁴⁶ M , Kaya Bilgegil , A.e. , s.148

⁴⁷ M. Kayabilgegil , A.e

M. Ergin Türkçe’de aslında bağlama edatı olmadığını , bu edatların sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıktığını kaydeder.⁴⁸ “Bütün bunlara rağmen Türkçe’de öteki islam dillerinin tesiriyle yine bağlaçlar kullanılmasına sebep olmuştur; fakat bunlar nispeten az miktarda ve hemen hepsi de farsça veya arapçadan alınmadır ; ve bu edatlar dahi Türkçeye geçerken bir dereceye kadar mahiyet değiştirmiş bulunuyor.”⁴⁹ T. Banguoğlu , sayıca az olmakla beraber Eski Türkçe’den beri dilimizde “bağlam” işleyişindeki kelimelerin varlığından bahseder.⁵⁰ N. Hacıeminoğlu ise , Eski Türkçe’de bağlama edatı olarak kabul edilebilecek sözlerin , dilimizde sonradan ortaya çıkan bağlama edatları ile mukayese edildiğinde bağlama fonksiyonu bakımından zayıf kaldıklarını ifade etmektedir. Ona göre , yabancı dillerin tesiri olmakla beraber , bağlama edatlarının ortaya çıkışını tamamen , bu tesire bağlamak doğru değildir.⁵¹ Eski Türkçe’den bu yana dilimizde bağlam görevinde kelimeler vardır. Ama bunlar sayıca oldukça azdırlar. Bağlam sınıfının geç gelimesinde Türk dillerinin ifade kısalığı vardır. Yine bir başka sebep Türkçe’nin zengin bir zarf-fiiller sistemi geliştirmiş olmasıdır.⁵² Diğer örneklerin yanında metnimizde karşılaşılan : “bir budur kim , tā kim ” gibi örnekler örnekler bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır.

1.4.2. Bağlama Münasebetleri Yönünden

Birçok bağlama edatının , birden fazla anlatım ve kullanımının olması , bu sahada sağlıklı bir sınıflandırma yapmayı güçleştirir. T. Banguoğlu , M. Ergin ve N. Hacıeminoğlu dışında , bağlama edatlarının , bağlama münasebeti , mana yönünden sınıflandırılmadan sıralaması herhalde bu yüzdendir. Mesela T. Banguoğlu sınıflandırmasında üsteleme bağlamları içinde yer alan “üstelik , kaldı ki , zâten , hatta” edatları⁵³ , M. Ergin sınıflandırmasında netice ve izah ifade eden cümle başı edatları içinde gösterilmektedir.⁵⁴ Bu kelimelerde , üsteleme anlamı yanında netice ve izah anlamı da

⁴⁸ M. Ergin , A.e. s.352.

⁴⁹ J. Deny , A.e. , s. 636

⁵⁰ T. Banguoğlu , A.e. , s. 393

⁵¹ N. Hacıeminoğlu A.e. , s.112

⁵² T. Banguoğlu , A.e. , s. 394

⁵³ T. Banguoğlu , A.e. s.391

⁵⁴ M. Ergin , A.e. , s.356

mevcuttur , ancak Banguoğlu sınıflandırmasındaki açıklama bağlamları içinde bu kelimelere rastlanmaz.⁵⁵ Hacıeminoğlu sınıflandırmasında da “üstelik , hatta, zâten” kelimeleri cümle başı edatları içinde anılmakla yetinilir.⁵⁶

Bu nedenle bu çalışmamızda , M. Ergin sınıflandırması esas alınarak ve öteki sınıflandırmalardan yararlanmak suretiyle , metnimizde rastladığımız bağlama edatlarını da kapsayacak şekilde bir sınıflandırmaya yapılmıştır.⁵⁷

1.4.2.1. *Sıralama edatları* : Bunlar arka arkaya gelen kelimeleri , kelime gruplarını ve cümleleri “ve” ifadesiyle birbirine bağlayan edatlardır :

ve , ile , u , ü , vü , ve dağı , ve hem , bile , birle , hem , ve bir dağı

1.4.2.2. *Denkleştirme edatları* : Bunlar birbirine denk olan iki unsuru bağlayan (karşılaştıran) ve karşılaştırılan unsurlardan birini denkleştirme ifadesiyle diğerinin yerine koyan edatlardır:

yâ , veyâ , yâhüd , veyâhüd , eger

1.4.2.3. *Karşılaştırma edatları* : Bunlar iki veya daha fazla unsuru mukayese ifadesiyle birbirine bağlayan edatlardır :

1.4.2.3.1. *Karşılaştırılan unsurlardan biri ifadesi taşıyanlar* :

ama.... ama , gâh.....gâhi , ha.....ha , ister ister , yâyâ , ya.....veyâhüd , yâ.....yâhüd , yâhüd.....veyâhüd

1.4.2.3.2. *Karşılaştırılan unsurların hepsi ifadesi taşıyanlar*:

da.....da, eger.....eger , hemhem , da.....dağı , dağı.....dağı , gereksegerekse , ve hem.....ve hem

1.4.2.3.4. *Karşılaştırılan unsurlardan hiç biri ifadesi taşıyanlar* :

ne.....ne

⁵⁵ T. Banguoğlu , A.e. , s.392

⁵⁶ N. Hacıeminoğlu , A.e. , s.114

1.4.2.4. *Cümle başı edatları* : Bunlar cümleleri mana yönünden birbirine bağlayan edatlardır :

1.4.2.4.1. *Fakat ifadesi taşıyanlar*:

fakat , lākin , ancak , yalnız , ammā , līkin , velākin , velīk , velīkin , velīki , şu kadar var ki, ancak velākin , evet

1.4.2.4.2. *Eğer ifadesi taşıyanlar* :

eger , ger , şāyed

1.4.2.4.3. *Gerçi ifadesi taşıyanlar* :

gerçi , egerçi , vākıa , her ne kadar , gerçi kim , egerçi ki , gerçi ki

1.4.2.4.4. *Çünkü ifadesi taşıyanlar* :

çü , çün , çünki , çünkim , zīrā , zīrā ki , zīrā kim

1.4.2.4.5. *Mademki ifadesi taşıyanlar* :

mādem , mādem ki , çün , çü , çünki

1.4.2.4.6. *Netice ve izah ifade edenler* :

meger ki , meger kim , şöyle kim , meger , binaen‘aleyh , öyle ki , oysa ki , şöyle ki , nitekim , hālbuki , hāl budur kim , kaldı ki , üstelik , belki , hattā , imdi , ya‘ni , kezā , demek

1.4.2.4.7. *Benzerlik ifade edenler* :

sanki , ādetā , nasıl ki , niteki , niçe ki , gūyā , keennehu

1.4.2.4.8. *Şarta ve dereceye bağlayanlar* :

tek , yeter ki , meger , meger ki , velev , velev ki , tā , tā ki , tā kim , illā , bārī

1.4.2.4.9. *Aksi halde ifadesi taşıyanlar* :

⁵⁷ Metnimizde tespit edilen bağlama edatları , altı çizilmek suretiyle belirtilmiştir.

yoksa, yoğ-ısa , yohsa , aksi halde , aksi takdirde

1.4.2.4.10. Sona gelen edatlar :

Bunlar sonuna geldikleri unsurları , önceki veya sonraki unsurlara bağlayan edatlardır. Bu edatlarda bağlama yanında , kuvvetlendirme fonksiyonunun daha öne çıktığı görülmektedir.

dahı , da , de , ise , ki , kim , bile , değil , ya

2. METNİMİZDE KULLANILAN BAĞLAMA EDATLARI ve ÖZELLİKLERİ

Bağlama edatları , incelediğimiz metinde kelime , kelime grupları ve cümleler arasında çok çeşitli yönlerden değişik münasebetler kurmaktadır. Bazı bağlama edatlarının birden fazla farklı anlatım ve kullanılışı ile karşılaşılmaktadır. Metnimizde geçen bütün bağlama edatlarının , her türlü fonksiyonu incelenmiş bulunmaktadır.

ammā :

Mana yönünden bir sınırlama ifade eden ve manaca birbirine karşı olan cümleleri birbirine bağlayan ammā edatı ile , yan cümleler ana cümlelerin hükmünü sınırlamakta , şarta bağlamakta veya bir yönden zayıflatmaktadır. Metnimizde “ancak” anlamında zıtlık ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurmaktadır.

Didi kim “lā-bel-‘aleyküm” yā emīr / Hâk senüñdür bildüm ammā yok güzīr B355

ancak :

“ammā gibi , mana yönünden birbirine karşı olan cümleleri bağlayan “ancak” da , ana cümlelerin hükmünü sınırlamakta , şarta bağlamakta veya bir yönden zayıflatmaktadır.

Didi ancak kâdirem ben yā emīn / Kim saña bu gice yol virem hemīn B380

andan :

Mana yönünden birbiriyle ilgili cümleleri bağlayan “andan” metnimizde şu fonksiyonlarla kullanılmıştır :

1. “ bunun üzerine ” anlamında , sonuç ifadesiyle cümleler arasında alt alta bağlantı kurmaktadır :

Andan ol luṭfı görüp didi imām / Ente fi'd-dāreyni ḥürrün yā imām B542

2. “ hem de , ayrıca , üstelik , bundan başka ” anlamlarında üsteleme ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurmaktadır :

Anlara itdüḡi nā-ḥaḡ iş yiter / Bendesin sen anlara andan beter B118

anuñ-içün :

Bu edat “ bu yüzden , bundan dolayı , bu sebeple , onun için ” anlamlarında sonuç cümlesini sebep cümlesine bağlayarak cümleler arasında alt alta bağlantı kurar.

Anuñ-içün sevdüḡi-y- ile ādemi / Didi peygāmbere ḡopar maḡşere demi B86 ;

Añlamışdı anuñ içün ittifaḡ / Ḥaş-ı ḡavm-i Kūfe vü ehl-i ‘Irāḡ B188

bārī :

Metnimizde bir yerde karşılaşılan bu edat “ hiç değilse ” anlamında şart ifadesiyle cümleler arasında alt alta bağlantı kurmakta , aynı zamanda , kendisinden önceki cümleyi , “ tercih-temenni ” istikametinde genişletici bir özellik de göstermektedir.

Ḳande gitdi ḡayret-i nesl-i ‘Arab / Ḥalkdan bārī utan iy bī-eḡeb B602

bile/birle :

Bu edat metnimizde şu şekillerde kullanılır:

1. “ -den dolayı , ile ” anlamlarında sebep bildirerek sıralama ifadesiyle bağlama grubu oluşturur.

Gerçi kim adri-y-le ol eflkdr / Meskenet birle nihd hkdr B65

Pes o sz birle emr-i km-yb / Daı artu eyledi ‘azm u itb B337

ardan ol dem geup tr-i du‘ / İrdi sr‘at birle te‘sir-i du‘ B536

Bir glm birle irdi ol hmm / metini lm idup virdi selm B540

2. “bile , dahi” anlamlarında kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanılır:

Leker ile bile uyard ‘mer / Hyr ola diyup umar idi hber B446

Grse kim gelmi urur cedd-i resl / Bile ab- gzndr a u ol B487

 :

1. Metnimizde be yerde karılaılan bu edat ,  yerde “-dı iin , -dından dolayı” anlamlarında sebep cmlesiyle ana cmle arasında alt alta balant kurmaktadır:

Hnedn adn  kld ol peld / L-bd itdi bunlar da‘vet Veld B232

Fs ardnda  cizdr namz / Pes Yezdn bey‘at na vir cevz B303

Cedd-i a-iken  td ol cevd / Pes ‘Ali -yi aar oldu aa ad B591

2. Metnimizin iki yerinde ise bu edat “gibi” anlamında kullanılmıtır:

f- minetden ilup addm  kf / Eyledm dil ka‘besinde i‘tikf B49

Kimi ab- Semerand  and /yle ıldılar teberry geend B115

çün :

Metnimizde şu fonksiyonlarda kullanılmıştır :

1. “çünkü , zirā ” anlamlarında , sebep cümlesi ile ana cümle arasında alt alta bağlantı kurmaktadır.

Çün bu rikḳat el vire oldur murād / Lāmi‘ī miskīn ola ḥayr ile yād B140

Eşk-i çeşmümle yazup ḥünin berāt / Ağzıma mühr urmuş-idüm çün devāt B36

Çün ‘Irāk ehlerinden anlatdı vifāk / Gördi ol şeh Kūfe ‘azmine yarak B267

Yine dilden oldum uş âteş-feşān / ‘Āşıka çün odlu āh olur nişān B497

Girü döndüm Kerbelā deştine ben / Çün irişdüm ol belā deştine ben B837

2. “-dığı için , dığından dolayı” anlamlarında sebep cümlesiyle ana cümle arasında alt alta bağlantı kurmaktadır :

Pişvāmuz çün ḥabībūndür senūñ / Raḥm kıl kullar ġarībūndür senūñ B19

Çün oduñ cān içredür fānūs-vār / Nağmeler göster bize ḳaḳnūs-vār B145

Çün vücūdı ser-te-ser tiryāk idi / Zehr-i her dūndan dili bī-pāk idi B191

İrtesi çün bildi bu ḥālī Velīd / Cān u dilden eyleyüp ḥavf-ı Yezīd B238

Ḳışşayı çün bildi İbn-i Murtażā / Didi āhir siz virür misiz rızā B361

Öpdüğü çün ol makāmı Muşṭafā / Ḥançerūñ dönüp yüzi idüp ḥayā B642

3. “-ınca , -r -maz , -dığı gibi ” anlamlarda cümleler arasında , aynı anda , hemen yapılma ifadesiyle alt alta bağlantı kurar:

Hāşıl idüp dilde teslīm ü rızā / Çün gelüp tırdı namāza Murtażā B174

Çün irişdi Başraya hük-m-i Yezîd / Başranuñ vālîsi ol bî-dîn ‘anîd B288

4. “-ınca , -dığı zaman” anlamlarında cümleler arasında zaman yönünden beraberlik ifadesiyle alt alta bağlantı kurar :

Kûfe kavmine çün irdi bu haber / Ğamdan oldu dilleri zîr ü zeber B254

Çün münādî seher kıldı nidā / İtdiler biñ hicr ile fecri edā B671

5. “-ınca , -dıktan sonra ” anlamlarında , sonralık ifadesiyle cümleler arasında alt alta bağlantı kurar :

Çün şafâkdan tıldı şubhuñ bağırı kan / Āteş-i mihr ile tutuşdı cihān B506

Çün tamām oldu cidāl u darb ü harb / Tıldı ol gün zulmet ile şark u ğarb B648

Çün bu hālî bildi ol kavm-i kirām / Geldiler defn itdiler bil-ihtirām B690

Çün yine ol kelb-i bî-dîn uyudu / Pes alup hatun ol başı yudu B714

6. “gibi” anlamında kullanılır:

‘Aşr elinden bağırı hūnum çün ‘ineb / Tāk-veş kan ağlasam olmaz ‘aceb B625

Böyle yazmış ba‘zı erbāb-ı siyer / Çün şehîd oldu Hüseyn-i nām-ver B640

Naql iderler göçdi çün Şemr u ‘Ömer / Kendüsinüñ leşkerine döndiler B682

Bu yaña çün göçdi ol yerden ‘Ömer / Bilesince ehl-i beyt-i nām-ver B691

çünki :

1. “çünki” edatı burada “-dığı için , dığından dolayı” anlamlarında , sebep cümlesini ana cümleye bağlamaktadır:

Zıkr-i Hâkdur çünki aşl-ı her fūrū‘ / Söze bismillāh diyüp itdük şūrū‘ B1

Midhatında çünki kâşırdur kelām / İdelüm maqşūd içün ihtimām B67

2. “çünki” edatı burada “çünkü , zirā” anlamlarında , sebep cümlesini ana cümleye bağlamaktadır:

Dîn içinde pîş-vālardur bize / Anlaruñ ta‘nı hevālardur bize B77

Çünki anlardan biz a‘lem olmaduk / İşleri esrārına yol bulmaduk B78

Ya‘ni la‘net itmeseñ şeytāna ger / Saña eyler mi ‘ikāb ol dād-ger B110

Çünki şeytāndan Yezīd artuk degül / Aduñı li‘āna daqma sākıt ol B111

çünkü :

Metnimizde şu fonksiyonlarda kullanılmıştır :

1. “-dığı için , -dığından dolayı ” anlamlarında , sebep cümlesiyle ana cümle arasında alt alta bağlantı kurmaktadır:

Meyl-i dervîşān kıla çünkü emîr / Hızmetin vācib görür lā-būd fakîr B64

Bunlaruñ çünkü resûlūñ şöhetî / Kıldı teşrîf oldu hayrū‘l-ümmetî B76

Zehr oña çünkü sirāyet eyledi / Cem‘ idüp âlin vaşîyyet eyledi B177

Bulmamışdı ol la‘în çünkü halāş / Oda yakdılar tenin idüp kışāş B180

Yine efgān eyle iy murğ-ı garīb / Derd ü miḥnetdür saña çünkü naşib B207

Zehrden çünkü Ḥasan oldu şehīd / Şām şāhı kaldı mülkinde ferīd B213

Enbiyāmuz işidür çün kim belā / Ḥaḥḥ ider sevdüklerini mübtelā B467

Pes dönüp ḳavmine didi kim Ḥüseyn / İtmiş-idi bize çünkü ḳaşd-ı şeyn B795 ;

Ḥaḥ aña virdi cezāsın lā-cerem / Ḥaḥḥımı maḥşerde da' vā eylerem B796

Baña çün kim 'arz olındı ol maḳām / Anlaruñ ḳanını devşirdüm tamām B962

2. “-dıktan sonra , --ınca , --dığı zaman” anlamlarında , sebep cümlesiyle ana cümle arasında alt alta bağ kurmaktadır.

Ümmete çünkü Ḥasan oldu imām / Çekmedi a'dāya tīg-ı intikām B181

Mekkedden çünkü çıkup ibnü'r-resül / 'Azm-i ḳavm-i Kūfe idüp tutdı yol B328

Oḳudı ol nāmeyi çünkü 'Ömer / Eyledi ḡam göñlini zır ü zeber B374

Dinleñüz luṭf eyleyüp aḳvālimi / Diyeyüm bir bir size aḥvālimi 829 ;

Mekkedden çünkü Ḥüseyn İbn-i 'Ali / Çıkdı 'azm-i Kūfe idüp ol velī B830

Naḳldür çünkü Ḥüseyn oldu şehīd / Dutdılar üstürlerin bir ḳaç pelīd B931

3. “çünkü , zirā” anlamlarında , iki cümle arasında yan yana bağlantı kurar :

Geçdi miḥnet tīri derdā cānuma / Gūş uruñ bir dem ḡam u efgānuma B412; Kerbelā deştini çünkü ol imām / Miḥnet ü derd ile idindi maḳām B413

dahı :

Metnimizde şu fonksiyonlarda kullanılmıştır :

1. “de , ve , ve de” anlamlarında , cümleler arasında , sıralama ifadesiyle yan yana bağlantı kurar:

Bir budur kim medh-i evlād-ı kirām / Bir dahı maḳṣūd idindi ol hümām B63

Bir dahı budur benüm pendüm size / Gül gibi dutuñ kulaḳ bu hoş söze B79

Bir dahı ol ki bunı gūṣ ideler / Taş yürekler taşuban cūṣ ideler B127

Ba‘zılar leşker didi heftād idi / Birḳaçı anuñ dahı evlād idi B420

Bir bu kim ḳoñ Mekke ‘azmini idem / Alup ehlüm geldüğü yola gidem B434 ;

Bir budur kim Rūma idem irtihāl / Eyleyem küffār ile ḥarb ü kıtāl B435 ; Bir dahı budur ki idem ‘azm-i Şām / Söyleşem anda Yezīd ile tamām B436

İkisi dahı Hüseynüñ kızları / Çarḫ-ı ‘ismet burcınuñ yıldızları B678 ; Dahı zevcāt-ı imām-ı pāk zāt / Birisi bint-i ‘Uḳayl ol ḥôṣ-şıfāt B679 ; Sāyiri dahı ḳamu ḥiṣ u ḳarīb / İçlerinde biri yok yār u ḡarīb B680

2. Sonuna geldiği isim unsurunu , daha önce zikredilen aynı cinsten başka bir isim unsuruna ilave ifadesiyle bağlamaktadır :

Birisi anuñ Hüseyn İbn-i ‘Alī / Biri dahı İbn-i ‘Abbās-ı Velī B219

Bu sözi gördi revā ol pür-hüner / Müslim için yol yarağın gördiler B260 ; Pes nihānī Mekkedden tutup delīl / Kūfe ‘azmin kıldı Müslim bin ‘Uḳayl B261 ; Ḳulı Selmānı dahı ol şehriyār / Başraya göndermiş idi peyk-vār B265 ; Başra ḳavminüñ yazup da‘vetlerin / Ol dahı ‘arz eyledi bey‘atlerin B266

Didi bir bir Müslimün āḫvālını / Dahı Nu‘mānuñ ḳamu ihmālını B281

Ol dahı bitürmek-içün bu işi / Ḳoşdı Hürri İbn-i Yezīde biñ kişi B347

Şa‘d Vaḳḳāş oğlu gönderdi beni / Tutuban tā kim aña iltem seni B356 ; Ol dahı ardumcadur ḳıl i‘tikād / Böyle emr itmiş durur İbn-i Ziyād B357

Okıyup ḥükmin Yezīdüñ ol dahı / Nāme yazdı İbn-i Şa‘da k’iy aḫı B372

Göricek nā-çār hük-m-i gālîbi / Ol-dağı gönderdi bir kaç hācibi B375

Ol dağı nā-çār olup çekdi sipāh / Kıldı ardınca imāmın ‘azm-i rāh B416

Adı-y- ıla diyem anlar kim idi / Ca‘fer ü ‘Abbās u İbrāhīm idi B571 ; Dağı Bu

Bekr idi hem ‘Osmān idi / Bişi dağı ana bir ihvān idi B572

Ümmü Gülsüm idi biri anlaruñ / Ol dağı sırrı bu iki cānlaruñ B676

3. “ayrıca , hatta , hem de , üstelik ” anlamlarında , cümleler arasında , üsteleme ifadesiyle yan yana bağlantı kurar :

Kūfeyi dağı saña virdüm didi / Ben dağı arduñdan uş irdüm didi B284

4. “daha , henüz” anlamlarında , zarf fonksiyonunda kuvvetlendirme göreviyle kullanılır :

Dağı olmadın şabāh irdi sipāh / Toldı a‘dā cümle şehr ü şāh- rāh B308

5. “daha çok” anlamlarında , zarf göreviyle kuvvetlendirme fonksiyonunda kullanılır :

Pes o söz birle emīr-i kām-yāb / Dağı artuğ eyledi ‘azm u şitāb B337

Didi kim olduñ bu gün sālār-ı rey / Uşda hil‘at dağı key cehd ile gey B343

Pes ol leşkerden olup dağı mu‘in / İbn-i Şa‘da irişüp Şemr-i la‘in B450

Dutdı andan şoñra ol bendi kavī / Dağı bedter oldu peyvend-i kavī B842

6. “daha , bir daha , gene” anlamlarında zarf göreviyle kullanılır :

Şemre bir at dağı çekdi kulları / Seyl-i hundan bağladılar yolları B560

7. “ de , da ” anlamında sıfatı sayı sıfatı olan ismin sonunda , mevcudun , söz konusu sayı kadarın aynı noktada veya özellikte toplanmasını sağlar :

Adı-y- ıla diyem anlar kim idi / Ca' fer ü 'Abbās u İbrāhīm idi B571 ; Dahı Bu
Bekr idi hem 'Oşmān idi / Bişi dahı ana bir iḥvān idi B572

Düşdi hem biş dahı ebnā-yı 'Uḳayl / İki dahı nesl-i Ca' fer ile bil B573

Üç dahı ebnā-yı Hāşim var idi / Cümlesi on biş 'aded aḥbār idi B574

Üç dahı var idi ebnā-yı Hüseyn / 'Ālem içre her birisi nūr-ı 'ayn

İkisi dahı Hüseynüñ kızları / Çarḥ-ı 'ismet burcınıñ yıldızları B678

8. “bile” anlamında ; sonuna geldiği isim unsurunun , daha önce geçen veya geçebilecek başka bir isim unsuruna , beklenmezlik fikri taşıyan bir ilave olduğunu göstermek için kullanılır :

Didi bu dahı helāk olmak gerek / Fitneden dehr içi pāk olmak gerek B662

Şol eliyle dutdı pes ol baḥtiyār / Oña dahı eyledüm bu resme kār B845

Hāk mānend ol dahı gitdi yile / Qaldı kendü yüzi ḳarası-ıla B938

9. “bunun üzerine ” anlamında cümleler arasında yan yana bağlantı kurar :

İste bizden her ne isterseñ murād / Hıdmetüñ baş üzredür iy ḥôş-nihād B733 ;

Ben dahı didüm ki oldur mültemes / Kim sizüñle bile olam hem-nefes B734

10. “de” anlamında isim unsurunun sonunda sadece pekiştirici olarak ter alır :

Kūfeyi dahı saña virdüm didi / Ben dahı arduñdan uş irdüm didi B284

Emr idüp cellāda ol bî-dîn-i la' in / Bunı dahı öldürüñ didi hemîn B780

11. “ dahi olsa , da olsa , en azından ” anlamında küçültme veya yakarma fonksiyonunda kullanılır:

Bir varakdan dahi idüp zezeme / Kıl nevâlar kim irişmez demdeme B814

dahi-hem : bk. hem-dahi

eger / ger :

Metnimizde şu fonksiyonlarda kullanılmıştır :

1.“eğer , şayet ” anlamlarında , şart cümlesinde pekiştirme unsuru olarak yer almaktadır :

Bir uyuz it kalsa Mūsādan eger / Tutar anı her Yehūdī mu‘teber B523

Ger kılursa icthād ehli haṭā / Mağfiretdür Haḫ Te‘alādan ‘atā B74

Ya‘ni la‘net itmesen şeyṭāna ger / Saña eyler mi ‘iḳāb ol dād-ger B110

Ger necāt isterseñüz oddan ebed / Göz yaşından isteñüz her dem meded B135 , B205

Ger taleb eylerseñüz firdevse rāh / Eyleñüz bād-ı seher-veş her dem āh B136

Anda ger isterseñüz didārını / Yoğ olup koñ bunda dünyā varını B137

Ger dilerseñ saña bey‘at ideyin / Bey‘at ehlin bunda da‘vet ideyin B270

Ger irişürse Hüseyn İbn-i ‘Alī / Kıl naşihat emrüne disün belī B286

Ger bu gün kaşd itdünüzse hicrete / Viresiz yarın cevābın hażrete B432

Ger ‘ömür yarı kılursa tınma hiç / Eyle cengi dime hergiz ir ü giç B449

Sözüme ger eylemezseñ i‘timād / Uşda menşür-i emīr ibnü’z-Ziyād B546

İbn-i Şa‘da çağırıp didi imām / Yoğ-ısa ger haşyet-i Rabbü’l-enām B601 ; Kande gitdi ğayret-i nesl-i ‘Arab / Halkdan bārī utan iy bī-edeb B602

Diñleyüp bu kışşayı pür-süzī sen / Ger şorarsañ sāl ü mäh u rüzı sen B645 ;

Yevm-i ‘aşūrada idi bu kıṭāl / Hem dahi ihdā vü sittin idi sāl B646

Ger dir ise erkeğin kır hep emīr / Uşda yatur haṣte vü zār u faḫīr B666

Ger sözinden anuñ olsa şıdka yol / Cümlesin yirine katl eylerdi ol B794

İrişür her hayr u şer sabr eyleñüz / Ger şikest oldıysa dil cebr eyleñüz B883

2. “eğer , şayet” anlamlarında , istek cümlesini şart ifadesiyle ana cümleye bağlamaktadır :

Ger koyasız kim içe bir katre āb / Cism ü cānına irişür ferr ü tāb B608

egerçi bk. gerçi

gāhgāh / gehgeh / gāh.....gāhī :

“bazan.... bazan , kāh ... kāh” anlamlarında nöbetleşelik ifadesiyle bağlama grubu oluşturmaktadır :

Sen aḥibbāñ-ile eylersin müdām / Gāh mekr ü āl ü gāhī iḥtişām B203

Düşdiler gāh deşte gāhī vādīye / Dutdılar nā-çār rāh-ı bādiye B385

gerçi/ gerçi kim/ egerçi :

“ her ne kadar , ise de ” anlamlarında , zıtlık fikri ifade eden bir şart ifadesiyle , cümleler arasında yan yana bağlantı kurmaktadır :

Gerçi kim olmışdı dil ‘uzlet-pezīr / Olmadı līkin bu fermāndan güzīr B62

Gerçi kim kādri-y-le ol eflākdür / Meskenet birle nihādı ḥākdür B65

Muştafādan şoñra aşḥāb içre bil / Gerçi oldı çok cidāl u kāl u kıl B71

Şaldı her düşmen egerçi oña at / Cümlesin ḥarbü’l-Cemelde kıldı māt B167

Böyledür tārīḥ ehlinden ḥaber / Şulḥ olup def’ oldı gerçi şūr u şer B186

Gerçi teslīmünde ḥāşıldur zarar / Līk reddüñden olur yüz ol kadar B429

Gerçi oldı çok ‘ālayım bī-kıyās / Līk inşāf itmedi ol şerr-i nās B656

hem :

1. “ve , ve de” anlamlarında , sıralama ifadesiyle isim tamlamalarının tamlayan unsurları arasında bağlama görevi görür :

Biri Zeyneb ālemüñ nīk aḥteri / Murtażānun hem Betülüñ duḥteri B675

2. “ve , ve de” anlamlarında , sıralama ifadesiyle cümleler arasında bağlama görevi görür :

Ümmetin hâşş eyledüñ beyne’l-ümem / Da’vetin ‘âm eyledüñ âfâka hem B24
Rükn-i dindür hubb-ı evlād-ı resül / Hem ta’aşşub terkîdür aşl-ı uşul B80
Oldurur ‘âlemde hem âl-i resül / Sireti üzre resülün vardı yol B87
Kıble ehlidür haberler hem hilâf / Didiler la’netde vardur i’tisâf B100
La’net iden gördi istiḥfâf-ı dîn / Hem muşirr eyledi ol kavm-i mühîn B103
Hem Hüseynüñ ihtifâsın bildiler / Mekke içre inzivâsın bildiler B253
Hem sa’âdetlü elini gonca-vâr / Yumuban tutmuş turur bir nesne-vâr

3. “üstelik , ayrıca , hem de , hatta” anlamlarında , üsteleme ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurar :

Anları yâd itmegi la’netde hem / Görmediler lâıık-ı ehl-i himem B116
Saltanat tâcı ki oldur terk-i terk / Terk-i hestîdür velî hem terk-i terk B139
Neslimüzde gamz ider yokdur güzâf / Hem ecel takdîr-i Ḥaḫdur bî-hilâf B196
Hem girüp meydâna Ḥürr ibn-i Yezîd / Çok mübâriz öldürüp oldu şehîd B554
Kaşd kıldı k’ide gâret mālına / Hem kıla bî-ḫad ḫahâret âline B659
Emr kıldı ol mübârek başı hem / Bir sünûye dikdiler pür-derd ü gam B762
Hem muşîbet ḫôşdur olmak ihtîşâr / Luṭf idün el-i’tizâr el-i’tizâr B810
Hem rivâyetdür ‘Alîden mu’teber / Dimiş ol dîn serveri virüp haber B897
Dutulup ceng içre hem İbnü’z-Ziyâd / Emr idüp kesdürdi başın ol cevâd B912
Hem rivâyetdür ki ol dem Şemr-i ḫâr / Buldı ol yağmada bir miḫdâr zer B934
Bâz-ı ḫudsîlerle hem şayd ol yûri / Mülk-i ıtlâḫ içre bî-kayd ol yûri B949
Hem rivâyetdür ki bir gün Muşṭafâ / Oturırdı evde ol kân-i şafâ B972
İrür anuñ firḫatinden baña nâr / Hem ‘Alî vü Faṭımâ cânı yanar B979

hem-dağı/ dağı.....hem :

1. “ve , ile ” anlamlarında , sıralama ifadesiyle bağlama grubu oluşturur :

Hürre didiler Yezîdüñ şiddetin / Hem dağı İbn-i Ziyādun hiddetin B378

2. “ve , ile ” anlamlarında, sıralama ifadesiyle cümleleri birbirine oluşturur :

Dağı Bu Bekr idi hem ‘Osmān idi / Bişi dağı ana bir iḥvān idi B572

Yevm-i ‘āşūrada idi bu kıtāl / Hem dağı ihdā vü sittin idi sāl B646

3. “üstelik , ayrıca , hem de ” anlamlarında , üsteleme ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurmaktadır :

Düşdi hem biş dağı ebnā-yı ‘Uḳayl / İki dağı nesl-i Ca‘fer ile bil B573

İbn-i Sa‘d oğlu ḥaşmın dağı hem / Dutuban ḳatlı itdi ol ālī- himem B911

4. “üstelik , ayrıca , hem de” anlamlarında , üsteleme ifadesiyle bağlama grubu oluşturmaktadır :

hem.....hem :

Metnimizde istisnasız bırakma ifadesiyle bağlama grubu oluşturur :

Didiler kim ol şabihü’l-vech idi / Hem şahih u hem melihü’l-vech idi B826

ile :

1. “ ve ” anlamında , sıralama ifadesiyle bağlama grubu teşkil etmektedir :

Anuñ-içün sevdügi-y- ile ādemi / Didi peygamber ḳopar maḥşer demi B86

Medhler bünyād idüp eş‘ār ile / Mersiye dirlerdi cān-ı zār ile B653

Ümmü Gülsüm ile Zeyneb ol zamān / İşidüp ol sözi kıldılar figān B663

Mā-haşal çün ehl-i beyt ile ‘Ömer / Kūfenüñ esvākına kıldı güzer B772

2. “da, de” anlamında lokatif fonksiyonunda kullanılmıştır :

Hüsn- ile hūrāya beñzer her biri / Berķ urur bed-rāy beñzer her biri B751

imdi :

“öyleyse , o halde” anlamlarında , sonuç cümlesini sebep cümlesine bağlar :

İşit imdi böyledür kavı-i şahīḥ / Kim tevāriḥ ehli yazmışdur şarīḥ B150

İbn-i Mülcem dirler idi künyetin / İşit imdi dīninüñ keyfiyetin B170

Dinleñ imdi nice oldı bu firāk / Āhuñuzdan dehre düşsün ihtirāk B505

Diñle imdi gör hikāyet nicedür / Hāk resūlinden rivāyet nicedür B892

kaçan :

1. “-ınca , -dıkta , -dığı zaman” anlamlarında , zamandaşlık ilgisiyle yardımcı cümleyi ana cümleye bağlar :

Her kaçan bu demleri yād eylerem / Yanuban ney gibi feryād eylerem B409

not : “kaçan”ın zarf olarak kullanımına örnek :

1. “Ne zaman” anlamında soru zarfı :

Her kaçan olsa şalāt-içün nidā / Hālķ iderdi hep Hüseyme iktidā B445

Her kaçan görse Hüseyni Muştafā / Dir idi iy nūr-ı çeşmüm merḥabā B983

2. “nasıl ” anlamında soru zarfı :

Yā imām-ı Hākķ kaçan olur bu kār / Tapuñı bunda koyup kılmak firār B477

ki / kim :

1. Yardımcı cümleyi fail ilgisiyle ana cümleye bağlaması :

Zıkr-i Hakkā ol bulur bil vuşlatı / Kim bu keşret içre şordı vahdeti B12

İstemezse her ki imān fetretin / Muktedā itsün resülün 'ıretin B82

Her ki bunlarla muvālāt eyledi / Mihr ü mähı nūr ile māt eyledi B84

Yoluña terk itmeyince cümle ser / Saña olmaz kim bula düşmen zafer B478

Böyledür kim tārīh ehlinden haber / Tahtı üstünden Yezīdi hıyre-ser B798

Şol dimāguñ mahzeni kim ola nār / Olsa düzāh-veş ne tañ me'vā-yı mār B929

Hem rivāyetdür ki ol dem Şemr-i hār / Buldı ol yağmada bir miqdār zer B934

Hem rivāyetdür ki bir gün Muştafā / Otırdı evde ol kân-i şafā B972

2. Yardımcı cümleyi nesne ilgisiyle ana cümleye bağlaması:

Gördi kim bî-had olur sefk-i dimā' / Kıldı te'hır idüp andan ihtimā B161

Gördi kim tıldı havāriçden cihān / Nehrevāndan kıldı hūn nehrin revān B166

Gördi kim vardur hilāfetde hilāf / Eylemez inşāf ehl-i i'tisāf B183

İtmegil bu perdede dem-sāzlık / Bilmiş ol kim itmezem gammāzlık B196

Sağlığında istedi kim bî-nizā' / İde hālk oğlu Yezīde ittibā' B214

Bildi kim İbnü'z-Zübeyr āl-i 'abā / Bey'at ından kendünüñ eyler ibā B250

Gördi ol seg kim kapu olmaz küşād / Didi yā Nu'mān benem ibn-i Ziyād B304

Elli merd-ile varup ol nām-cū / İstedi kim ala bir miqdār şu B461

Görse kim gelmiş turur cedd-i resül/ Bile aşhāb-ı güzındür sağ u şol B487

Diledi- kim 'azm-i meydān eyleye/ Kendüni yārāna qurbān eyleye B564

Dutuşup dil tılmış-idi sīne tāb / İstedi- kim içe bir kaç katre āb B606

Şemr eyitdi bir ‘adūnuñ başıdur / K’ol havāriç zūmresinūñ başıdur B706

Görse kim nāzil olup idüp zuhūr / Āsumāndan bir bulut mānend-i nūr B719

Ben daḥı didüm ki oldur mültemes / Kim sizūñle bile olam hem-nefes B734

Dirdi Zeyneb ki iy kavm-i ‘Irāk / Bize sizden irdi āḥir bu firāk B777

Pes dönüp kavmine didi kim Hüseyn / İtmiş-idi bize çün kim kaşd-ı şeyn B795

Bir varakdan daḥı idüp zemzeme / Qıl nevālar kim irişmez demdeme B814

Çarşu-yı Mekke içre ol zamān / Gördiler kim bir siyāh eyler fiğān B821

Çağırup eydür ki yā ehle’s-sebīl / Oluñuz evlād içün baña delīl B824

Didi vallāh ki ben oyam bī-ḥilāf / Cismüm ol vech-ile idi ḥūb u şāf B828

Nā-gehān gördüm ki bir cemm-i ḡafir / Cümlesi fersād u sādāt u emīr B846

Önce gördüm kim biri pervāz ider / Ḥaḡ resūliyem diyü ikrār ider B853

Hāneñ içre bu iki ṭābende şem‘ / İstemez kim mihr ü māh ola cem‘ B976

3.Yardımcı cümleyi yer tamlayıcısı (dolaylı tamlayıcı) ilgisiyle ana cümleye bağlaması :

Uğradum bir derde kim dermānı yok / Şerḥa gelmez ḡuşşamuñ pāyānı yok B324

Didi ancak kādirem ben yā emīn / Kim saña bu gice yol virem hemīn B380

Evvel İslāma gelen ceddüm durur / Raḥm idūñ şol çeşme kim pür-dem durur B517

Kaşd kıldı k’ide ḡāret mālına / Hem kıla bī-ḥad ḡahāret āline B659

4. Yardımcı cümleyi “yüklem ismi” ilgisiyle ana cümleye bağlaması :

Zıkr oldur kim bula cān içre yol / Eyleye fānī seni ser-cümle ol B9

Salṭanat tācı ki oldur terk-i terk / Terk-i hestīdür velī hem terk-i terk B139
Bir bu kim koñ Mekke ‘azmini idem / Alup ehlüm geldüğüm yola gidem B434
Bir dağı budur ki idem ‘azm-i Şām / Söyleşem anda Yezīd ile tamām B436
Bir budur kim Rūma idem irtihāl / Eyleyem küffār ile ḥarb ü kıtāl B435
Ağlama dir iy gözüm nūr-ı Hüseyn / Dem durur kim viresün firdevse zeyn B488
Vaktidür kim ğamdan āzād idesiñ / Canımız bir cür‘adan şād idesiñ B889

5. Zarf ilgisiyle yardımcı cümleyi ana cümleye bağlaması :

5.1. Sebep Bildiren Zarf İlgisiyle Bağlanması

5.1.1.Çünkü , zira anlamıyla

Böyledür taḳdīr-i Hakk ‘azze ve cell / Kim bu yirde irişe bize ecel B393
Āh kim pāyānı yokdur derdümüñ / Yaşı durmaz çeşm-i ğam pūr-derdümüñ B747
Ah kim miḥnet nehengi bu zamān / Her yañadan baña eyler kaşd-ı cān B755

Gel beru iy ‘āşık-ı şūrīde-dil / Kim kıılır bülbülleri nağmeñ hacīl B813

5.1.2. Gaye , Maksat İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlaması :

Şa‘d Vakḳāş oğlu gönderdi beni / Tutuban tā kim aña iltem seni B356
Kim irişüp Hürre tehdīd ideler / Gösterüp ol hükmi te‘kīd ideler B376
Kim Hüseyni baña irsāl idesiz / Halkı ğamdan fāriğü’l-bāl idesiz B441
Ḳardeşi ‘Abbāsa emr itdi imām/ Kim varup şu içün ide ihtimām B460
Āteş-ile ḥandaḳ olsun mümtelī / Size tā kim irmeye düşmen eli B513

Böyle yazmış şāḥīb-i faşlü’l-ḥitāb / Kim anuñ naḳlinde yokdur irtiyāb B569

Acı yaşlar aḳıdur bu derd ile / Kim neler olmışdurur gelmez dile B752

Didi gönderdüm mi size ben ḥaber / Kim anı ḳatlı idesiz iy ehl-i şer B791

Çağırur birisi kim benem Ḥasan / Gör Ḥakkun ḳudretlerin ‘ibretle sen B856

Tur yukaru gel berü virgil cevāb / Kim saña eyler resül-i ḥaḳ ḥitāb B874

Ben melālüm ihtiyār itdüm bu dem / Çekmesünler tā ki anlar derd ü ğam B981

5.2. Tarz Zarfı İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlaması

Şöyle cüş itdi ciğerden hūn-ı dil / Kim kılar tūfānını Nūhuñ hacīl B408

Bunda imiş nidelūm taqdīr-i Hāk / Kim şuna dest-i ecel bir hūn tabāk B469

5.3. Zaman Zarfı İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlaması:

Bu yaña aldı haber İbn-i Ziyād / Kim irişdi āli ile ol cevād B338

Göresiz ol dem ki tenvīr-i kıtāl / Tiğları berkından ide iştiğāl B511

Şol zamān- kim halk muhtāç olalar / Rūz-i mahşerde şusuz ü aç olalar B870

5.4. Hal , Durum İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlaması:

Nice kim cehd eyledi ol bed-fi'āl / Boğazından bulmadı kaç' a mecāl B641

Oña dirler bu iki gün yüzlü mäh / Kim kırlar cān-ı dilden āh vāh B724

lākin :

Metnimizde cümleler arasında “fakat , ancak , ama ” anlamlarında , zıtlık ifadesiyle yan yana bağlantı kurmaktadır. Mana olarak sınırlama ifadesi bildiren bu edat , başına geldiği yardımcı cümle ile , ana cümleyi sınırlamaktadır :

Güş idūñ iy sālīk-i rāh-ı hüdā/ Muḳtedā eyleñ bu pendī ibtidā B70 ; Muştafādan şöñra aşhāb içre bil / Gerçi oldı çok cidāl u kāl u kıl B71 ; İtmeñüz lākin bu emri işidüp / T a'n u levm anlara buğzı iş idüp B72

Böyledür tārīḥ ehlinden haber / Şulḥ olup def' oldı gerçi şūr u şer B186 ;Olmadı lākin emīn sālār-ı Şām / Ol imāmı fīkr iderdi şubḥ u şām B187

Çün vücūdı ser-te-ser tiryāk idi / Zehr-i her dūndan dili bī-pāk idi B191 ; Olmağın lākin şehādetden 'aṭā / Lā-cerem altıncısı kıldı ḥaṭā B192

İşidüp ol hükmi her mîr ü vazî‘ / Kimi kerhen oldu kim tav’ân muṭî‘ B217 ;
Dutmadı lâkin bu emri beş emîr / Aşl u fer‘ in aîlayup anuñ nekîr B218

Cümle-i Şâm u Horasân u ‘Irâk / Eylediler bey‘ ât üzre ittifâk B227 ; Kalmadı
bey‘ at itmedük bernâ vü pîr / Virmedi lâkin rızâ bu beş emîr B228

Göz yaşın dökdüm firāvân ağlayup / Kana ğark itdüm derûnum tağlayup B970 ;
İtmedüm ol mâtemi lâkin ‘ayân / Tîz şâdi kılmasun tâ düşmenân B971

lâkin / lîki :

“Lâkin” ile aynı fonksiyonda kullanılmıştır :

Bildi ol fermânı dil Hâkdan hemân / Didi fermân bir olup yâ Müste‘ân B61 ; Gerçi
kim olmışdı dil ‘uzlet-pezir / Olmadı lîkin bu fermândan güzîr B62

Lîki tedbirine meşğul oldu key / Nâ-gehân irdi ecel ‘ömr oldu tay B225
Didi Müslim bin ‘Uḡayl iy şâh-ı dîn / Bey‘ at itdiler saña budur yaḡîn B258 ; Lîk
bundan mu‘teber oldur kelâm / Ben varup irsâl idem saña peyâm B259

Bilürem sensin imâm-ı ḡaḡ bu gün / Lâyık-ı tâc u kemer muṭlaḡ bu gün B424 ;
Lîk şol merd-ile eylersin cidâl / Fursât ile başa varmaḡdur muḡâl B425

Gerçi teslimüñde ḡaşıldur zarar / Lîk reddüñden olur yüz ol kadar B429
Pes ‘Ömer didi sözüñ kıldum kabûl / Lîk i‘lâm itmeden müşkildür ol B437
Pes zarûrî virdi ol zâlim emân / Lîk şudan yanını aldı hemân B456

Gerçi oldu çok ‘âlayım bî-kıyâs / Lîk inşâf itmedi ol şerr-i nâs B656

Kaşd kıldı k’ide ğâret mālına / Hem kıla bî-ḡad ḡahâret âline B659 ; İrdi ehl-i
beyti ḡıfz itdi ‘Ömer / Lîk cümle mālî ğâret kıldılar B660

Cümlesinüñ yüzleri şan mâh-tâb / Lîk her birinüñ cemâli âfitâb B727

Bunda söz çok lîk çoğı müfterā / Görmedük lâ-büd anuñ zıkrin revā B809

Pes dönüp yine didi iy kıretti / İrişür anlara Hakkun şiddeti B871 ;Lîk kim kesdi
beyân itseñ elüñ / Baña hûd ma‘ lûm olupdur kıtilüñ B872

Kaldırup başını resûl-i kâyinât / Didi kim oğlum Hüseyin ide vefât B978 ; İrür anuñ
fırkatinden baña nâr / Hem ‘Alî vü Faţımā cânı yanar B979 ; Lîk İbrâhîm idicek
intikâl / ‘Alem içre bañadur ekşer melâl B980

meger :

1. “ayrıca , hatta , hem de ” anlamlarında yan cümleyi ana cümleye bağlar :

Hâme-gîr olup ‘utârid-veş meger / Nazm idem pervîn-şıfat bir kaç güher B52

2. “-dığı için” anlamında sebep cümlesini ana cümleye bağlar :

Dîde yağıdur meger bu eşk-i teft / Artırur her dem odum mânendi neft B629

Nice kim :

“-dığı için ” anlamında , sebep ifade eden bir hal zarfı ilgisiyle yardımcı cümleyi
ana cümleye bağlar :

Nice kim cehd eyledi ol bed-fi‘âl / Boğazından bulmadı kı‘a mecâl B641

nitekim :

1. “nasıl ki , -dığı gibi” anlamlarında , üsteleme ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurar :

Nitekim buyurdı fâhru’l-‘âlemîn / Kalmasa Allah dir yirde hemîn B6 ; Yıkılup
gökler cihân tutmaz kıarâr / Olur ol sâ‘at kıyamet ‘âşikâr B7

Nitekim ‘ Abdü’l-‘ Azîz oğlu ‘ Ömer / Kûṭb-ı ‘ âlem ol imâm-ı mu‘teber B119;
Didi budur şol dimâ’-ı nâ-sezâ / Destimüz pâk eyledi andan Hudâ B120

2. “ şöyle , şu şekilde ” anlamlarında , üsteleme ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurar :

Pes o server nitekim kıldı beyân / Geçmedin bu mâtem üzre çok zamân B904

ol sebebden :

“o sebepten , bu yüzden , onun için ” anlamlarında , sonuç cümlesini sebep cümlesine bağlar :

Ol sebebden oldı ‘ âlem pür-fiten / Efser ü ser terkîn itdi nice ten B159

pes :

1. “çünkü” anlamında , sebep cümlesini ana cümleye bağlamaktadır :

Zıkr-i Hâkdur pes cihānuñ varlığı / Zıkr-i Hâk ile gider cān ırlığı B8

2. “ bu yüzden , bu sebepten , bundan dolayı ” anlamlarında izah cümlesiyle sebep cümlesine bağlar :

Pes muḥabbet aşı-ı dîn oldı bilüñ / Din gerekse aña göre iş kıluñ B91

Pes gerek dest ü zebân pâk idevüz / Dilimüz şamt-ile taḥhîr idevüz B121

Eyledi pes Murtażâ şirâne ceng / Yir yüzün kıldı ‘ adüv çeşmine teng B160

Fâsık ardında çü cāizdür namâz / Pes Yezîdün bey‘ at ına vir cevâz B303

Gûş idüp leşker anı kıldı gulû / Hep şefâ‘ at eyledi kiçi ulu B455 ; Pes zarûrî virdi ol zâlim emân / Lîk şudan yanını aldı hemân

3. “o halde , öyleyse” sonuç cümlesini ana cümleye bağlar.

Oldı dīn ehline pes itmek revā / Ḥubb-ı evlād-ı resūli piş-vā B92

4. “bunun üzerine” anlamında sonuç cümlesini , izah ifadesiyle ana cümleye bağlar:

Ḥuṭbe vü sikke Yezīdün oldı pes / Bey‘ atunı tecdīdini kıldı heves B226

Döndi pes nevmīd olup ol ehl-i şer / Yazdı aḥvālī Yezīde ser-te-ser B240

Pes Yezīd için idüp biñ dürlü cehd / Aldı anlardan girü peymān u ‘ahd B312

Pes o söz birle emīr-i kām-yāb / Daḥı artuḫ eyledi ‘azm u şitāb B337

Pes ‘Ömer ibn Sa‘d Vaḫḫāsı ol it / Da‘vet idüp ol zamān n’itdi işit B339

Pes Yezīd adına bir menşūr idüp / Şundi oña la‘net emrin berkidüp B342

Pes kılup feryād evlād-ı Ḥüseyn / Didiler vā ḥasretā iy nūr-ı ‘ayn B399

Kılduñuz çün naḫz-ı ‘ahd üzre qarār / Üç tarīḫuñ birin eyleñ ihtiyār B433 ; Bir bu kim koñ Mekke ‘azmini idem / Alup ehlüm geldüğüm yola gidem B434 ; Bir budur kim Rūma idem irtihāl / Eyleyem küffār ile ḥarb ü kıtāl B435 ; Bir daḥı budur ki idem ‘azm-i Şām / Söylešem anda Yezīd ile tamām B436 ; Pes ‘Ömer didi sözüñ kıldum ḳabūl / Līk i‘lām itmeden müşkildür ol B437

tā :

1. Yardımcı cümleyi “-ması için , -sın diye” anlamlarında , gaye ifadesiyle ana cümleye bağlar :

Ben cihāndan bu ḡam-ile bī-ḡaber / Tā ki irdi bir resūl-i nāme-ber B194

Olmaya tā kendüden soñra cidāl / Kılmaya bir kimse hergiz kı l u ḳāl B215

Bey‘at için nāmeler gönderdi ol / İdeler mülk-i Yezīdi tā ḳabūl B216

Yüzini şardı özini kıldı zeyn / Tā görenler diyeler oldur Ḥüseyn B295

Virdi ba' zısını anuñ bir zer-gere / Duhterine tā hūlā idivire B935

İtmedüm ol mātemi lākin ‘ayān / Tīz şādi kılmasun tā düşmenān B971

2. “-e kadar” anlamında zaman ifadesiyle cümle içerisinde kullanılır:

Cāme-i mātemle tā yevmü’l-cezā / Yir ü gök ıan ağlaya duta ‘azā B411

3. Yardımcı cümleyi “-ıncaya kadar ” anlamında , zaman ifadesiyle ana cümleye bağlar:

Cümlesi şaf bağladılar bī –hīlāf / Tā ölince ideler ceng ü muşāf B421

tā ki :

1. Yardımcı cümleyi “-ıncaya kadar” anlamında , zaman ifadesiyle ana cümleye bağlar :

Ben cihāndan bu gam-ile bī-haber / Tā ki irdi bir resūl-i nāme-ber B50

2. Yardımcı cümleyi “-sın diye” anlamlarında , gaye ifadesiyle ana cümleye bağlar :

Ben melālüm ihtiyār itdüm bu dem / Çekmesünler tā ki anlar derd ü gam B981

tā kim :

Yardımcı cümleyi “ması için –mak için, -sın diye” anlamlarında gaye ifadesiyle ana cümleye bağlar:

Şa‘ d Vaqqāş oğlı gönderdi beni / Tutuban tā kim aña iltem seni B356

Āteş-ile hūndaq olsun mümtelī / Size tā kim ırmeye düşmen eli B413

Didi kim geldüm saña iy şehriyār / Yoluña tā kim kılām cānlar nişār B541

u / ü :

Metnimizde şu fonksiyonlarda kullanılmıştır :

1. “ile , ve” anlamlarında , sıralama ifadesiyle bağlama grubu oluşturur :

Müdde‘iler gibi yoksa hāy u hūy / Da‘vī-i bī-ma‘nīdūr pūr reng ü būy B10

Yā ilāhī cānumı pūr-nūr kıl / Bu hicābı cān u dilden dūr kıl B15

Deh zebānum var iken sūsen mişāl/ Gonce-veş yumay dehān bī-kıl u kāl B39

Ehl-i beyt-i Muştafādur Muştafā / Şubh-ı āyin maṭla‘-ı şıdk u şafā B81

Ol kerīmūñ iltimāsıdır biri / Hāş u ‘āmuñ iltibāsıdır biri B125

Oluban Hāk kullığında şubh u şām / Geldi Yeşrib şehrinı kıldı maḳām B185

Mücrim ü ‘āşī senüñdür yā Aḫad / Muştafā rūḫından irişdür meded B17

Her nefes bī-ḫad taḫiyyāt ü selām / Aḫmed ü āline min-ğayr infişām B31

2. “veya” anlamında seçmelik ifadesiyle bağlama grubu teşkil etmektedir :

Ḥayr u şer yād itmeyüp ol kanları / Hākka tefvīz idevüz hep anları B122

Aşğar u ekber diyüp ta‘yīn için / Her birin şaḳlarlar-idi dīn için B580

Ger ‘ömür yarı ḳalursa tınma hiç/ Eyle cengi dime hergiz ir ü giç B449

velī :bk. lakin

vu / vü :

1. Birleşik fiillerin oluşmasında birleşik fiilin isim unsurlarını bağlar:

Ḳadrini Ṭāhā vü Yāsīn eyledüñ / Şadrına Ḳur’ānı telḳīn eyledüñ B22

2. “ve” anlamında , sıralama ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurar :

Yine bülbül gibi efğān eyleyem / Tāze vü ter bir gülistān eyleyem B53

Küfe içre bir murādı var idi / Hāricī vü müdbir (ü) murdār idi B169

3. “veya” anlamında seçmelik ifadesiyle bağlama grubu oluşturur :

Kalmadı bey‘ at itmedük bernā vü pîr / Virmedi lâkin rızâ bu beş emîr B228

ya‘ni :

1. Cümleler arasında “demek olu ki , şu demek ki” anlamlarında , açıklama ifadesiyle yan yana bağlantı kurar :

Dîdelerden ağıdup hūnîn süyûl / Ya‘ni diyem maḳtel-i âl-i resûl B59

2. Beyitte geçen yabancı bir kelime veya cümleyi “ manası şudur ki , demek olur ki” anlamında açıklama ifadesiyle bağlama grubu teşkil eder :

Ya‘ni la‘ net itmeseñ şeytāna ger / Saña eyler mi ‘ikāb ol dād-ger B110

Ya‘ni ehl-i kehf ü aşḫāb-ı Raḳīm / Çekdiler mi bir elem bundan ‘azīm B767

yine :

“üstelik , ayrıca , bundan başka , hem de , hattâ” anlamlarında , üsteleme ifadesiyle cümleler arasında yan yana bağlantı kurar :

Yine bülbül gibi efgân eyleyem / Tāze vü ter bir gülistān eyleyem B53

yoksa :

Cümleleri “aksi halde , aksi takdirde” anlamlarında şart ifadesiyle bağlar:

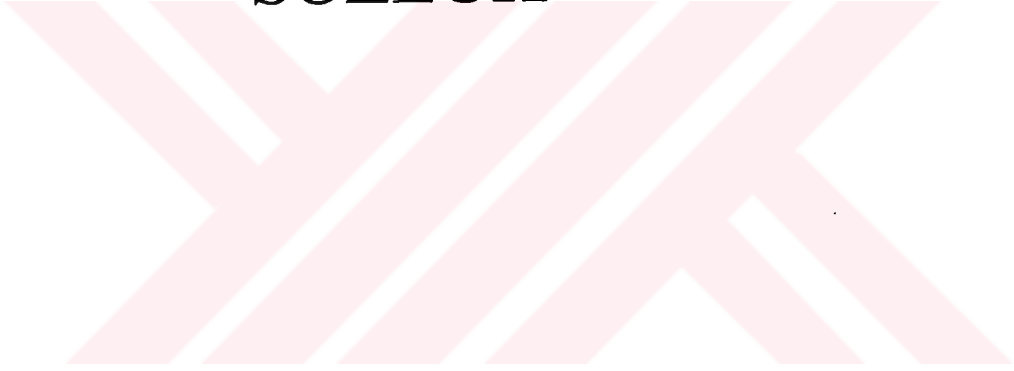
Bey‘ at idüp oluñuz āsûde siz / Yoksa kopar ‘âlem içre rüst-e-ḥîz B234

Bilmiş ol ihmāle hergiz yok mecāl / Yoksa hāl ayruḳsı olur lâ-maḥāl B373

Yoksa ser-leşkerlik itme vaz gel / Kim baña işmarlanupdur ‘aḳd u ḥill B545

-IV-

SÖZLÜK

-A-

āb (f.): Su B457, B458, B501.

‘abā (a.): Kumaştan yapılmış bol , geniş giyecek [mec. dervişlik , şeyhlik].

āl-i ‘abā: Peygamberimizin kendisiyle birlik te kızı Fatıma , damadı Ali , torunları Hasan ve Hüseyinden oluşan ailesi B250.

āb-veş (f.): Su gibi B25.

‘aceb (a.): Acaba , hayret , gariplik , şaşılacak şey B624, B625, B771.

‘aceb (a.): Hayret, şaşma ,acaba B519, B771.

‘Acem (a.) :İran ülkesi B832.

acı : Keder,üzüntü,tasa B130, B752, B757.

‘āciz (a.):Zayıf , güçsüz.

‘a. kıl-: Güçsüz hale getirmek B66.

aç :Tok olmayan B815, B867,B870.

aç- : 1. Kapalı halden açık hale getirmek B305 ,B306. 2. İftar etmek, oruç açmak B490. 3. Uyanmak B738. 4. El açmak , avuç açmak B963.

ad : İsim , nam, ün B111, B571, B591.

a. ko-:İsim vermek B579.

a.ına : Namına , onun için B510.

a.ını aziz it-:İsmini yüceltmek, ululamak B69.

a‘dā (a.): Düşmanlar , yağılar B181, B308, B551.

‘add (a.): İtibār etme , edilme

‘add it-: Saymak , itibar etmek B224.

ādem (a.): İnsan, kişi, adam B86, B263,B895.

‘adem (a.): Yokluk , bulunmama B936,Bap4.

adlu : İsimli , namlı B275.

‘adū, ‘adūv (a.) : Düşman , yağı B457.

‘adūv bk. ‘adū B160.

āfāk (a.): Ufuklar , gök kenarları , gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yerler B24, B530.

āfāt (a.) : Belālar , musibetler B787.

āfet (a.): Büyük felāket , belā B916.

āfitāb (f.): 1.Güneş B696. 2. Güneş gibi parlak güzel yüz B727.

ağāz (f.): Başlama B320.

ağız: Ağız B36, B597, B611.

ağla- : Ağlamak B488, B805, B970.

ağlaş-: Hep birlikte ağlamak B484, B731,B773.

āh (f.):İnleme , feryat, beddua, yazık B206, B332, B498, B587, B722, B823, B859.

aḥad (a.):Tek , bir , Allah'ın sıfatlarından biri B17.

aḥbāb (a.):Dostlar, bildikler, tanıdıklar B565, B730, B887.

aḥcāb (a.): Perde B14.

‘ahd (a.):Söz verme , sözleşme B199.

‘a. eyle-: Söz vermek B377.

‘a. it-: Söz vermek B223.

āhen (f.): :Demir, kılıç B644.

āheng (f.): Uyma, girme , katılma.

a. eyle-: Uymak , girmek , katılmak B562.

aḥı : Yakın , dost , kardeş B372, B665.

aḥıbbā (a.): Dostlar , sevgililer , tanıdıklar , bildikler B203.

- āhīr** (a.) : Son , sonra B279, B361, B431.
a. eyle-: Sona erdirmek B20.
a. ol-: Son bulmak, sona ermek B271.
- āhiret** (a.) : Öbür dünya , öteki dünya B365, B483.
- ahtar-**: Yenmek B615.
- ahter** (f.): Yıldız B675.
- aḥvāl** (a.) : 1. Bir kimsenin tavırları , davranışları B85. 2. Durumlar , vaziyetler B240, B281.
- aḥz** (a.): Alma, kabul etme B107.
- ak-** : Akmak , dökülmek B500, B861.
- ‘aḳd** (a.) : Sözleşme , anlaşma , sulh B545.
- ‘aḳır** (a.): Kısır , verimsiz B525.
- aḳıt-** : Dökmek, akıtmak B59, B967.
dem akıt-: Kan akıtmak B128.
kan akıt-: Kan dökmek , yaralamak B612.
yaş akıt-: Ağlamak B550.
- ‘aḳl** (a.):İnsandaki anlama gücü, akıl , us.
a.a sığ-: Anlamak, idrak etmek B699.
‘a.ı git-:Akli başından gitmek , aklını yitirmek B852.
‘a.ını üt-: Aklını çelmek B848.
- ‘aḳūr** (a.): Yaralayan , ısırın , azgın , kuduz [hayvan].
kelb-i ‘aḳūr : kuduz köpek B695.
- aḳvāl** (a.) : Sözler , laḳırdılar B829.
- āl¹** (a.): 1. Aile B177, B273, B349. 2.Evlat, çoluk çocuk B85, B87, B248. 3. Sülâle B96,B294.
- āl-i ‘abā**: Peygamberimizin kendisiyle birlikte kızı Fatıma, damadı Ali ,torun- ları Hasan ve Hüseyinden oluşan ailesi B250.
mihr-i āl : Aile sevgisi B83.
- āl²** (a.): Hile , düzen , tuzak B203, B231, B365.
- āl³** (a.):Yüce , yüksek B329, B366, B911.
- āl⁴** : Kırmızı B394.
- al-** : 1. Almak B840. 2. Beraberinde götürmek , yanına almak B434, B786, B959. 3. Tutmak, eline almak , ele geçirmek B621, B714 B668.
baş al-: Kellesini koparmak, başı gövdeden ayırmak B231.
bey’at al-: Kabul ve tasdik sözü almak B274.
gözler al-: Gözleri büyülemek , büyüleyici olmak B833.
h’āb al-: Uykusu gelmek B718.
haber al- : Öğrenmek , haberi olmak B333.
‘ibret al-:Ders almak B745.
kayḡu al-: Kaygılanmak B486.
uyhu al-: Uykusu gelmek B486.
yanın al-:Yanına yaklaşmak , yakınına gelmek, yaklaşmak , yakınında bulunmak B456.
- ‘ālaim** (a.): Alâmetler B656.
- ‘alâmet** (a.) : İşaret , iz , nişan , belge B969.
- alda-**: Aldatmak B189.
- ‘alem** (a.): Bayrak B508.
- a’lem** (a.): En iyi bilen , bilgin B78.

- ‘ālem** (a.): Dünya , alem ; halk bütün **andan** : Ondan B542, B696, B842.
herkes B18, B159, B634. **āndelīb** (a.): Bülbul B33.
alıvir- : Alıvermek B792. **añdur-**: Hatırlatmak, anımsatmak B745.
‘Aliy (a.): Yüksek ,büyük , necip , meşhur, **anı** : Onu B20, B387,B867.
ünlü B778. **‘anīd** (a.): İnat eden , inatçı [kimse] B288, B230.
Allāh (a.): Tanrı , Rab B6, B958. **añla-** : Fehmetmek , idrāk etmek B154, B188, B218, B443.
alt: Aşağı , alt, alttaki B694, B705, B739. **anlar** : Onlar B117, B353, B981.
altı: Altı.[sayı] B190. **anlardan** : Onlardan B481, B684, B686.
altıncı: Altıncı [sırada olan] B192. **anları** : Onları B353, B849, B850.
ālūde (f.):Bulaşmış , bulaşık B860. **anlat-**: Nakletmek , söylemek B267.
‘ām(m) (a.): Umūmī , genel , herkese ait **ansuz**: Onsuz , o olmadan B199.
B24. **añsuzın** : Aniden , birdenbire B718.
has ü ‘ām : Herkes B126. **anuñ** : Onun B242,B454, B743.
‘amel(a.):İş , dinin buyruklarına uygun **anuñ içün**::O yüzden , o sebepten ,o nedenle B188.
davranış B426. **anunla**: Onunla B916.
‘amm (a.) : Amca B518. **ara** :1. Mesafe , uzaklık , yer B689. 2. Ara , iki
ammā(a.): Ama , fakat , lākin ,ancak , şu tarafın ortası , iki kişi veya grubun arası B287.
kadar ki , o kadar ki , öyle ki B355. **arada**: Zamanda , aralıkta B439.
an- , **añ-** :1.Söylemek B862. 2. Yad **aradan** : Yerden B382.
etmek , kadrini bilmek B128, B129, B657. **ara-** : Aramak , bulmaya çalışmak B850.
ana :Anne , ana B516, B725. **‘Arab** (a.): Irak , Şam , Ceziretü'l-Arab , Hicaz,
ana, aña: Ona B91, B231, B572. Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın şimalinde
aña bkz. ana. bulunan semitik kavmin umūmī adı B293.
‘anber (a.): 1. Hint Denizi kıyılarında **ārām** (f.):Durma , istirahat etme , karar kılma
yaşayan anber balığının bağırsaklarında B346.
toplanan yumuşak yapışkan ve misk **ard** : Arka , iz B239, B284, B357, B415.
gibi kokan güzel koku B144. **ardınca** :Arkasından , hemen arkasından
ancağ : Ancak bu kadar , anca böyle B296,B416.
B380. **ardında** : Arkasında B303.
anda : Onda , orada , oraya, o zaman ,o
an B348, B396,B589.

- armağan** (f.): Hediye B331. **āsūde** (f.): Rahat , gailersiz , dinç [olan]
- ‘ārş** (a.): Göklerin en yüksek katı , bütün B234. **‘ārş** (a.): Göklerin en yüksek katı , bütün B234.
- kainatı çevreleyen âlem tasavvurunun **āsumān** (f.): Gök , sema B631, B649, en yüksek noktası kabul edilen yer B651.
- B766, B947, B982. **aş** : Yemek B744.
- artır-** : Çoğaltmak , artırmak B629. **‘aşıq** (a.): Birine , bir şeye tutkun B148 , B497, B813.
- artuk** : 1. Fazla , artık B414. 2. Başka , **‘aşıqān** (a.) : Aşıklar B56, B953.
- gayrı B111. **aşikār** (a.) : Açık , belli , meydanda B7.
- arż** (a.): Dünya B27. **aşikār ol-**: Belli olmak , açık olmak , meydanda olmak B7.
- ‘arż** (a.): Bir büyüğe sunma , gösterme, **aşiyān** (f.): Yuva B944.
- bildirme, önüne koyma. **-āşūb** (a.) : Karıştıran , karıştırıcı B581.
- ‘a. it-**: Sunmak , göstermek, bildirmek B45, B233. **āşufte** (f.): Çıldırırçasına seven , bu yüzden
- ‘a. olın-**: Verilmek , sunulmak B962. **āşufte** (f.): Çıldırırçasına seven , bu yüzden perişan bir halde , azgın ve baştan çıkmış
- ‘arż-ı aḥvāl eyle-**: Halini açıklamak , deli gibi olan, iffetsiz kadın B703.
- halini anlatmak B442. **āşufte-ḥāl** (f.): Hâli , vaziyeti , durumu
- ‘arż-ı fazl it-**: Fazilet , ihsan göstermek, ihsanda bulunmak B142. **āşūra** (a.): Muharrem'in onuncu günü [pişirilen buğday tatlısı] B646.
- ‘arż-ı hüner** : Marifet gösterme B42. **at**: Satranç oyununda L şeklinde ilerleyen , at
- ‘arż-ı meydan it-**: Meydan okumak , ortaya çıkmak B507. **at çek-**: Binmek üzere at getirmek B560
- aşğar** (a.) : (daha , pek , çok , en) Küçük **at-** : Atmak.
- B580, B778. **can at-**: Çok istemek , arzu etmek B605, B907.
- aşḥāb** (a.): 1. Sahipler, malik ve mutasarrıf olanlar B115. 2. Peygamberimizi görmek ve sohbetine erişmek şerefini kazanmış kimseler B29, B101, B163.
- ‘āşī** (a.): Günahkar , ahlaksız B17, B708. **ata** : Baba B428, B579, B598.
- ‘asker** (a.): Er , cünd , leşker B352. **‘atā** (a.): Bağışlama , bahşiş B74, B192.
- aşl** (a.) : Temel , esas B80, B91. 2. Soy, **‘ataş** (a.): Susama , susuzluk , hararet B616.
- nesep , bir şeyin belli başlı kısmı B944. **āteş** (f.): Od , harâret, kızgınlık B210, B407, B697.
- ‘aşr** (a.): Zaman , devir B625.

āteş-feşān (f.): Ateş saçan B497.	kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi
a‘vān (a.) : Yardakçılar , yardım edenler hareket eden B890.	
B919.	‘aẓīm (a.): Büyük , ulu B767.
āvāre (f.): Dağınık,perişan B55.	‘azīz (a.): Muhterem ,sayın.
āvāz (f.): Ses , seda B208.	‘aziz dut- : Muhterem , aziz saymak B521.
avuc : Avuç, elin içi B963.	‘azīz it-: Saygın kılmak, değerli yapmak
ay : 1.Yılın 12’de birlik kısmı B968.	B69.
2. Dolunay B721.	‘azl (a.):İşinden çıkarma , yol verme B154,
ayak: Ayak B565, B741, B843.	B156.
‘ayān (a.) :Belli , açık , meydanda B276,	‘azm (a.): Kasıt , niyet, karar B267.
B707 , B742.	‘azm eyle-: Yola çıkmak , yolculuk
‘ayān it-: Belli etmek, açık etmek Bap2.	etmek , gitmek B473.
‘ayb (a.): Kusur , noksan , eksiklik , leke	‘azm-i Kūfe it-: Kūfe’ye yönelmek
B42.	B830.
āyet (a.) : Kur'an'ın herhangi bir cümlesi	‘azm-i meydān eyle-: Meydana çıkmak , ileri
B766.	atılmak B514.
‘āyide (a.): Kār , kazanç , fayda B272.	‘azm-i rāh it-: Yola çıkmak B332.
āyin (f.): Merāsım , tören B81, B948.	‘azm-i rāh kıl-: Yola çıkmak B416.
āyīne (f.): Ayna B38.	‘azm u şitāb eyle- : Aceleyle yola çıkmak
āyīne-veş (f.): Ayna gibi B38.	B337.
‘ayn (a.) :Göz , asıl , temel B723.	
‘ayn-ı ‘aql :Akıl gözü B47.	-B-
farz-ı ‘ayn : Allah’ın teker teker her	
müslümanın yerine getirmesi lazım	bāb (a.): Kapı B47, B153, Bap11.
gelen emri B282.	bād (f.): Yel , rüzgār.
nūr-ı ‘ayn : Pek sevgili kimse B399.	bād-ı seher-veş :Tan yeli gibi B136.
ayrıl-: Parçalanmak B841.	ba‘dehu (a.): Ondan sonra B726, B865.
ayruksı :Başka , başka türlü , farklı B373.	bādiye (a.) : Çöl , kır B385.
a‘zā (a.): Uzuvarlar, organlar B822.	bağ (f.): 1. Dünya B899. 2. Bağ ,büyük
‘azā (a.) : Sabır.	bahçe B46, B817.
‘azā dut-: Sabretmek B411.	bağī (a.) : Serkeşlik , azgınlık eden B705.
āzād (f.) : Kurtulmuş , serbest olan ,	

- bağır** : Yürek , koyun , göğüs, sine B194, B468, B599.
- bağla-**:Kapatmak , tıkmak , kesmek B560.
- bahā** (f.): Kıymet , bedel ,değer B45.
- bā-ḥaber** (f.): Haberi olan , bilgi sahibi.
bā-ḥaber kıl-: Haberdar etmek , bilgi vermek B280.
- bahār** (a.): Bahar mevsimi B56.
- baḥr** (a.): Deniz.
baḥr-veḥ: Deniz gibi , sular seller gibi B130.
- baḥtiyār** (f.): Bahtlı , talihli , mesut , mutlu , kutlu B845, B896 .
- bāk** (f.): Korku, sakınma , kaygı B313, B315.
- baḥ-** : Göz atmak , izlemek B96.
- baḥn-**: Gözleriyle etrafa dikkatlice bakmak B696.
- bākī** (a.) : Daimī , kalıcı B885.
- bāl** (f.): Kanat B948.
- bām** (f.): Çatı , dam , kubbe B905.
- baña** :Bana B14,B545, B872.
- bārān** (f.) :Yağmur B610.
- bāri** (f.) : Hiç olmazsa , bir kere , hasılı , hūlasa B475, B602.
- barmak** : Parmak B844, B863, B876.
- baş-**: Üzerine basmak , ezmek , altına almak B843. 2. Kucaklamak , sıkıca sarılmak ,bağrına basmak B585,B867.
- bā-ṣafā** (f.): Safalı dostlar B953.
- baş** : Başkan , bir topluluğu yöneten kişi, öncü, lider B706 2. Kafa B231, B285, B668.
- b. it-*: Yaralamak B544.
- b. koy-*:Saygıyla baş eğmek B539.
- b. üzre* :Baş üstüne B733.
- b.a var-*: Sona ermek , sonuçlanmak B302.
- b.ı sal-*: Başını eğmek, başını gizlemek B694.
- b.ı üzre gel-* : Yanına gelmek ,baş ucuna gelmek B193.
- b.in kes-*: Başını almak , başını gövdesinden ayırmak B658.
- b.inı kaldır-*:Başını ileriye doğru bakacak şekilde yükseltmek B978.
- bāz** (f.): Doğan denilen yırtıcı av kuşu , avlayan , avcı B949.
- ba‘zı** (a.) : Birazı , bir kısmı B125, B647, B908.
- bed** (f.):Fena , yaramaz , çirkin B641.
- bed-fi’āl** (f.):Kötülük yapan , kötü işli , yaramaz B937.
- bed-fi’āl** (f.): Kötü işler işleyen B641,B800, B937.
- bed-gümān** (f.): Her şeyden şüphe eden , şüpheli , septik B884, B941.
- bedī** (a.): Eşi ve benzeri olmayan B202.
- bedīd** (f.) :Meşhur, görünür, açık, meydanda B349, B898, B969.
- bedr** (a.): Ay.
bedr-i tamām : Dolunay B720.

- bed-siret** (f.): Kötü huylu , ahlaksız B855, B856.
- B291. **benlik** : Kendilik , kendi olma B14.
- bedter** (f.) : Çok kötü ,fena B842. **beñze-** : Farklı olmak , aynı olmamak
- beğ** : Bey B106. B326.
- be-ğāyet** (f.):Pek çok , aşırı , son derecede **beñzer** : Eş , aynı , tıpkı B363 , B721,
- , pek ziyade B604. B827.
- beķā** (a.): Devam , sebat , evvelki hal -**ber** (f.): Alan , getiren , götürən B50.
- üzere kalmak B11. **berāt** : [Eskiden] rütbe , nişan ve imtiyaz
- bekār** (a.): Hiç evlenmemiş ,ergen [kimse] verildiğini bildiren ferman B36.
- B229. **berg** (f.): Yaprak.
- bekçi** : Gözcü B669. *berg-i ĥazan* : Sonbahar yaprağı B56.
- beklet-**: Durdurmak , beklemesini sağ- **berī** (a.):Sālīm , kurtulmuş , temiz B712,
- lamak B457. B778.
- belā** (a.) :Gam , keder,musibet, afet , ceza, **berīn** (f.) :Kutsal, pek yüce.
- gayet zor iş , büyük gaile B389,B533 , *ĥuld-i berīn* : Kutsal cennet B482.
- B613. **berk** (a.): Şimşek, kıvılcım B508, B537,B721,
- belāğat** (a.) : İyi , güzel , pürüzsüz söz B847.
- söyleme , uzdillilik B334, B692. **berkit-**:Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek,
- belī** (f.): Evet B286. pekiştirmek B342.
- ben** : Ben "1. teklik şahıs zamiri " B50, **berķ-vār** (f.): Şimşek gibi B584.
- B359, B471, B836. **berķ-veş** (f.): Şimşek gibi B508.
- benümle**: Benimle [birlikte] B490. **bernā** (f.) : Genç , delikanlı B228.
- bend** (f.): Bağ , yular, rābīta, bağlama. **berū** : Daha yakın , bu tarafa , buraya, bu
- bend it-*: Bağlamak B287. yöne B143.
- bend-i kavī*: Kuvvetli , güçlü bağ B842. *berū gel*: Buraya gel , beriye gel B143,B874.
- bende** (f.): Kul,köle,bağlı B118, B141, **bes** (f.) :Öyle ise , kāfī , yeter , elverir B20.
- B831. **beş** : Beş [sayı] B218, B223, B228.
- bende-fermānı** :Emir kulu , ferman kölesi **beşāret** (a.):İyi haber , müjde Bab11.
- B831. **beşīr** (a.): Müjde getiren , müjdecı B563.
- benefseç** (a.) : Menekşe B627. **beste** (f.) : Kapalı, bağlı.
- benem** :[O kişi] benim B304, B515,B825, *b. ol-*: Kapalı olmak , kilitli B305.
- beter** (f.) Daha fenā, çok çirkin B118,

- B525.** **bīdār** (f.): Uyanık , uyumayan , uykusuz
- beyān** (a.):Anlatma , açık söyleme , B674.
- bildirme** B989. **bī-dīn** (f.) : Dinsiz B288, B331, B714.
- b. eyle-**:Söylemek, bildirmek B859. **bī-direng** (f.) :Durmayan , çabuk , acele.
- b. it-** : Bildirmek, açıklamak B112, **bī-direng it-**: Koşmak , beklememek ,
Bab1. acele etmek B340 .
- b. kıl-**: Açıklamak B194. **bī-edeb** (f..) : Edepsiz , terbiyesiz B602,
B797.
- bey‘at** (a.):Biat , tabi olma B156. **big** : Bey B741.
- b. ehli**: Tabi olanlar , biat edenler **bī-gümān** (f.):Şüphesiz B419.
- B285. **bih** (f.) İyi , yeğ B43.
- b. eyle-**:Anlaşmak, sözleşmek B916. **bī-ḥaber** (f.):Habersiz ,bilgisiz , vurdumduymaz
B50.
- b. it-**: Biat etmek , tābi olmak B179. **bī-ḥad** (f.):Hadsiz , sınırsız , pek çok B31, B35,
B161.
- b.in al-**: Biat ettirmek , itaat ettirmek , **bī-ḥilāf** (f.):Ayrılıksız , dosdoğru , ayrılığa düş-
meden, yalansız B421, B828.
- söz almak B231. **bī-hirās** (f.): Korkusuz B171.
- beyn** (a.): Ara , arasında. **bī-ḥuzūr** (f.) : Huzursuz , rahatsız , tedirgin
B806.
- beyne ‘l- ‘iṣāyin** :Akşam ile yatsı arası **bī-iḥtiyār** (f.): Kendiliğinden , elde olmayarak
B769.
- B297. **bī-l-kıyās** (f.):Kıyaslanamaz, örneksiz, karşılaştı-
masız , ölçüsüz B656, B913.
- beyne ‘l-ümem** : Ümmetler arasında B24. **bil-** : 1. Anlamak , idrak etmek B12, B42,B197.
- beyt** (a.):Mesken , hane, ev , oda. 2.Öğrenmek , bilmek B276,B573. 3. Tahmin
etmek , anlamak B306. 4. Farkında olmak,
haberi olmak B311, B333 . 5. Kabul etmek ,
gibi düşünmek B34. 6. Değer , vermek,
saygı göstermek , kıymetini bilmek
B85 ,B520 .
- ehl-i beyt** : Hz. Peygamberin yakın
akrabası B660 , B772 ,B807.
- bezm** (f.) : Meclis B320 ,B802, B891.
- bırak-**: Düşürmek , koymak B836.
- bī** (f.): -sız , -maz [Farsça kelimelerin
başına getirilir.] B161, B222, B330,
B780, B828, B881, B913, B922, B949.
- bī-‘anīd** (f.): İnatçı olmayan B230.
- bī-‘āyide** (f.): Kārsız , kazançsız,faydasız
B272.
- bī‘l-kıyām** (a.) :Ayağa kalkarak B561.
- bī-āb** (f.) : Susuz B464.

- bildir-** : Bildirmek B760, B857. **birle** : İle B33, B337, B536.
- bile** :Beraber , birlikte B446 , B490 ,B734. **biş** : Beş B570, B573.
- bilesince** :Yanında , birlikte, beraberinde B296, B805. **bī-şebāt** (f.) :Sebatsız , döneke B330.
- bil-ihtirām** (a.) Saygı duyarak , saygıyla B690. **bī-şefkat** (f.): Acımasız , şefkatsiz B291.
- bilü**: Bilgi. **bī-şerm** (f.) :Utanmaz B643.
- bilü şaş-**: Bildiğini şaşırarak , aklı karışmak B768. **bī-sitiz** (f.) :Kavgasız , çekişmesiz B521.
- bī-ma‘nī**: Anlamsız , manasız B10. **bismillāh** (a.): Besmele.
- bīmār** (f.) : Hasta B717. **bismillāh di-** : Besmele çekmek B1.
- biñ**: Bin (sayı sıfatı) B312, B414, B522. **bit-**: Sona ermek B244, B555.
- bin** (a.): Oğul B106, B277, B895. **bī-ters ü pāk** (f.) :Korkusuz ve hilesiz B313, B524.
- binā** (a.): Yapı. **bī-tevaḳḳuf** (f.): Durmadan B289, B658.
- b. ur-** : Ev yapmak , inşa etmek B11. **bitür-**:Bitirmek , sona erdirmek B347.
- bī-nizā‘** (a.): Kavgasız , gürültüsüz B214. **biz**: Biz “çokluk 1. şahıs zamiri” B236, B427, B733, B795.
- bint** (a.) : Kız. **bī-zār** (f.): Rahatsız , bıkmış , usanmış , küskün B44.
- bint-i ‘Uḳayl** :Ukayl’ın kızı B679. **bī-zer** (f.) Hasis , cimri , pinti B44.
- bir** :1. Allah’ın birliği , tekliği benzer-sizliği için kullanılır B13. 2.Sayı sıfatı **boğaz** :Boğaz B641.
- bir B98, B263 , B407, B715, B960 .** **boğazla-**: Boğazını keserek öldürmek , kesmek , kurban etmek B932.
- bir bir** : Tek tek B737. **bota**: Kap B936.
- bir it-** :(Gece gündüzü) birleştirmek **boya-**: Boyamak B129.
- B241.** **boyan-**: Kana boyanmak her tarafı kan içinde kalmak B700, B862, Bab7.
- biri**: Birisi [Belirsizlik zamiri]B63, B523, **boyun** :Boyun , üzerinde sorumluluk olma,insa-nın üstüne borç olmak B475.
- B683, B814, B977.** **böyle** :Bu şekilde , bunun gibi B190, B393, B692.
- b.ine** : B808. **bu**: 1.Bu [sıfat] B481, B519 , B985. 2. Bu [zamid] B63, B79, B260.
- b.inüñ** : B263, B358, B727. **bu sebepten** : Bundan dolayı B51.
- b.isi** : B219, B577, B856.
- b.isini** : B433, B580, B932.
- birinci** : İlk , birinci B928.
- birkaç**: Birkaç B420, B606.

buğz (a.): Kin, nefret, sevmeme B72.

buyur- : 1. Söylemek B6. 2. Emretmek

bul-: 1. Bulmak , ulaşmak B9, B12. 2. B761.

Bul- mak , görmek B474, B838. 3. **bülbül** : Güzel öten mâruf kuş , andelîb ,

Kavuşmak , ulaşmak B180, B447, hezâr B26, B53, B143, B813.

B886. 4. Arayıp ortaya çıkarmak B371, B739.

bü'l-vefâ (a.) : Çok vefalı B147, B891.

bünyâd (f.) : 1. Asıl , temel , esas B5. 2.

zafer bul-: Galip gelmek , zafer elde Yapma, meydana getirme B653.

etmek B478.

bünyâd it-: Kurmak , oluşturmak B653.

mecâl bul-: Güç , kuvvet almak B641.

bürhân (a.): Delil, ispat , tanık B95,

sa'âdet bul-: Mutlu olmak, mutluluğu yakalamak B568.

B113.

şehâdet bul- : Şehit olmak , şehitlik mertebesine ulaşmak B568.

-C-

yol bul- : Fırsat bulmak B189.

câhil (a.) Bilmeyen , bilgisiz B637.

izdiyâd bul-: Artmak , çoğalmak B290, B777.

câiz (a.): İşlenilmesinde ruhsat olan , yapılmasında sakınca görülmeven B303.

buldur-: Aratıp yakalatmak B313.

câm (f.) : Kadeh B885, B891.

bulut : Bulut B719.

câme (f.): Elbise , çamaşır.

bunda: Burada , buraya , buradan B137, B270, B809.

câme-i mâtem giy-: Matem elbisesi giymek B132.

bundan: Buradan, B259, B767.

cân (f.): 1. Can, ruh B11, B15, B608. 2. Ya-

bunu , bunu: Bunu [işaret zamiri] B127, B314, B363, B410, B964.

şayanlar , canlılar B211, B979.

bunlar : Bunlar B76, B473, B544.

c. at-: Çok istemek , çok arzu etmek B605.

burc (a.): Güneşin ayrıldığı on iki kısımdan her biri B678.

c. guşı : Cân kulağı B820.

burun : Ön, Yakın.

cân gūşın dut-: Can kulağı ile dinlemek B820

burnına var-: Önüne varmak , çok yaklaşmak B925.

c. mülki : Cân ülkesi B950.

c. tarlığı : Gönül , iç sıkıntısı B8.

büse (f.) : Öpme , öpücük , öpüş B804.

c. vir- : Ölmek , can vermek B471.

büse-gâh (f.) : Öpülecek yer B731.

c-ı gam-fersûde: Dertten eskimiş cân B860.

c.ı yan-: Canı acımak , içi yanmak B979.

büy (f.) : Koku B10.

c.-ı zâr : İnleyen can B653.

- c.in tağla-*: Canını yaralamak , Yüreğini dağlamak B596.
- c.in teslim it-* :Canını teslim etmek ,ölmek B617.
- c.inı oda ur-*: Canını ateşe atmak B532.
- cāndan**: İçten , samimiyetle , yürekten B491.
- cāvid** (f.) Daimi kalacak olan , sonsuz, ebedî, bengî B307.
- cāvid ol-*: Ölümsüz olmak B307.
- cāy** (f.): Yer B973.
- cebbār** (a.): Cebredici , zorlayıcı , zorba B291.
- cebr** (a.): 1.Zor , zorlama B933.
- cebr eyle-* : Zorlamak B883.
- ced** : Dede , büyük baba ananın veya babanın babası B364, B517, B520.
- cehd** (a.): Çalışma , çabalama B312, B343, B641.
- cehennem** (a.): Ahirette , günahkar kul- ların gideceği azap yeri , tamu B454, B683.
- cehl** (a.) : Bilmezlik B42, B453.
- cehül** (a.): Pek cahil B454.
- celil**: Allah B975.
- cellād** (a.): İnsanı kesen , asan kimse B780.
- Cem** (a.): Süleyman peygamberin lakabı. *Asāf-ı Cem-menzilet* : Cem menzilli Asaf B51.
- cem'** (a.): Toplama , yığma.
- cem' eyle-*: Bir yere toplamak B683.
- cem' it-*: Toplamak B177.
- cem' kıl-*: Toplamak B246.
- cem' ol-*: Toplanmak , bir araya gelmek
- cemāl** (a.): Yüz güzelliği B247, B707, B974.
- cemel** (a.): Erkek deve B167.
- cemil** (a.): Allah B975.
- ceng** (f.): Savaş , vuruşma.
- ceng eyle-*: Savaşmak , vuruşmak B160.
- ceng kıl-*: Savaşmak , vuruşmak B551.
- ceng ü muşāf it-*: Savaşmak ve çarpışmak B421.
- erbāb-ı ceng* : Savaşçılar, askerler , savaş ehli B340.
- cennet** (a.) Uçmak B199, B834.
- cerāhāt** (a.) İrin , yara B816.
- cevāb** (a.): Sorulan şeye verilen karşılık [sözle , yazı ile] B480.
- cevāb vir-*: Yanıtlamak, cevaplamak B195.
- cevād** (a.): Cömert , eli açık B338, B591, B912.
- cevāz** : Cāiz olma , izin, mücadele B303.
- cevlān** (a.) Dolaşma , dolanma , gezinme B947.
- cevr** (a.): Haksızlık , eza , cefā , eziyet , gadir, zulüm , eziyet.
- cevr it-* : Eziyet etmek, zulüm etmek , haksızlık etmek B763.
- ceyhūn** : Akıtma , dökme.
- ceyhūn eyle-*: Akıtmak , dökmek B468.
- ceyhūn it-*: Akıtmak , dökmek B40.

- cezā** (a.): Cezā , karşılık [iyi veya kötü], azāp B134, B411, B796.
- Cibrīl** (a.): Cebrāīl adlı vahiy meleği B975.
- cibt** : Kāhin B903.
- cidāl** (a.): Karşılıklı savaş ,kavga B71, B215, B302, B648.
- ciğer** (f.): Ciğer , bağır B55, B131.
- ciğer-güş** (f.): Evlat , sevgili B898.
- cihān** (f.): Dünyā , ālem B50, B211.
- cihān mülki*:: Fani dünya malı B885.
- cihān-āşub** (f.): Dünyayı karıştıran Bab7.
- cihān-bānī** (f.): Cihani kuran , dünyayı yöneten , dünyaya hükmeden Bab1.
- cihān-gerd** (f.): Cihani , dünyayı dolaşan B54.
- cilve-gāh** (f.): Cilve yeri , cilve edecek yer B200.
- cīm**: Cim harfi B974.
- cinn** (a.): Gözle görünmez , lātif cisim-lerden ibāret bir yaratık (mahluk) B146, B503.
- cism** (a.) 1. Beden , gövde B608, B616, B828.
- civān** (f.): Genç B773.
- cum‘ā** (a.): Perşembe'den sonra gelen gün B172, B647.
- cüş** (f.): Coşma , kaynama B127, B408, B751.
- cüy** (f.): Nehir, akarsu, ırmak B54.
- cümle** (a.) : Bütün , hep B68, B154, B167.
- cünbüş** (f.): Eğlenti , zevk B2.
- cünd** (a.) : Asker , asker topluluğu B348.
- cür‘a** (a.) Yudum , içim B890.
- cür‘et** (a.): Cesāret , atılganlık , yiğitlik B98, Bab10.
- cürm** (a.): Suç B797, B900.
- cuy-bār** (f.) :Çay , dere , akarsu , ırmak B462.
- cüdā** (f.): Ayrı , ayrı düşmüş , ayrılmış B201.
- Ç-
- çāder** (f.): Çadır B395.
- çağır**:- Seslenmek , davet etmek B298, B492, B781.
- çāk** (f.): Yarık , yırtık.
- cāme çāk it*:- Elbisesini yırtmak , parçalamak B148.
- çāk eyle*:- Yırtmak B132.
- çal**:- Bir müzik aleti çalmak , çalgı çalmak.
- nefīr çalmak* : Boynuzdan yapılan boruyu çalmak B950.
- çār** (f.) Dört B30, B375, B385.
- çāre** (f.): Bir şeyi önleme yolu , çözüm B271, B466, B473.
- çarḥ** (f.): 1. Felek , Dünya B147. 2. Sema , gök B27.
- çarḥ-ı ‘ismet burcı* : Temizliğin en yüksek noktası B678.
- çarḥ-ı ser-nigūn* : Talihsiz dünya B498 .
- çār-sāl** (f.): Dört yıl B589.

çarşu (f.): Dört taraf , dört tarafı olan **çîn** (f.): Kıvrım , büküm , çatıklık , bu-
şey , pazar , çarşı B821. ruşukluk.

Çār-yār (f.): Dört dost [Hz. Ebübekir , **çîn it-**: Kıvrırmak , buruşturmak B37.

Ömer, Osman , Ali] B30.

çirāğ (f.): Fıtil ,kandil ,mum B46.

çehre (f.): Yüz,surat B141, B394 , B958 . **çok** :Fazla B45, B246,B615.

çek-: Çekmek.

ç. görmek :Layık olmadığını düşün- mek

sipāh çek-: Askeri geri çekmek B416. ,haddinden fazla , yüksek kabul et- mek B45.

derd ü gam çek-:Dertlenmek ve **çöz-**:Açmak B395.

tasalanmak B981.

çü (f.) : Gibi B49, B114, B232.

leşker çekmek :Asker sevk etmek B345. **çüb** (f.):Çöp , çer çöp B650.

tığ çek-: Kılıç çekmek , kılıcını kınından **çün** (f.): 1. Gibi B36 , B625. 2. Nice

çıkarmak B844.

B497. 3. Çünkü B19, B885. 4. Madem ki

elem çek-: Acı ve ıstırap çekmek B767. B632. 5. -dığı zaman , -dığı vakit B174,

destini çek-: Elini çekmek , uzaklaşmak B238.

karışmamak B784.

çünkü (f.) :1.Çünkü B1. 2. Zira B111.

çekdür-: Gam çektirmek , acı çektirmek
B985.

3.-mak , -mek için B151. 4. -dığında , -ınca
B633, B736. 5. Bundan dolayı ki , bu

çeng (f.) :Kanuna benzer , dik tutularak
çalınır bir çeşit saz.

sebepten ki.

çünkü : Çünkü , zira B64, B76, B177.

çeng it-:Çeng gibi çalmak B638.

çepçevre : Dört taraf , her taraf , her yan
B696.

-D-

çeşm (f.): Göz B160, B517, B889.

dād-ger (f.):İnsaflı , adaletli , doğru B110.

çık-: 1. Yükselmek , yukarı çıkmak

dāğ (f.) :Yara B630, B817.

B210,B300. 2. Dışarı çıkmak ,

dāğ-vār (f.) : Dağ gibi B626.

yola çıkmak B237,B328. 3. İleriye

dağı: Da, de ;ve ;dahi; daha, halā , o kadar;

doğru çıkmak , ortaya çıkmak B353.

ayrıca ,üstelik ,bundan başka B63,B219,

4. Kurtulmak , def temek B818 .

B308, , B357, B572, B573, B574, B577,

canı çık-: Ölmek , can vermek B406

B646, B662, B665.

çık-: 1. Dışarı çıkarmak B595.

dāim , dāyim (a.):Devamlı , sürekli B390.

2. Gibi göstermek B797.

dağ-: Vermek.

- ad dak-* :İsim vermek , isimlendirmek B111.
- dām** (f.) :Tuzak , ağ B945.
- dam** : Ev , üzeri örtülü yer B300.
- dāmān** (f.): Etek [elbisenin] B37, B48.
- dār** (a.): Sāhip , mālīk , ...lı,...lı
dār-ı dünya : Dünya B34.
- darb** (a.) .Dövme , vurma B427, B648.
- dārū** (f.) : İlaç B816.
- dārū’ş-şifā** (a.) : Şifa yurdu , sağlık yurdu B815.
- da’vā** (a.) :Mesele, iddia B204.
da’vā eyle- : Şikayetçi olmak , şikayet etmek B796.
- da’vet** (a.): Çağırma , çağrı B24, B266, B270, B493, B716.
- da’vī** (a.): Bir kimsenin hakkını araması B10.
- dāyim** bk. dāim.
- de-**: Demek , söylemek B430, B452, B481, B541.
- def’** (a.): Öteye itme, savma , savulma.
def’ eyle-: Savmak , öteye itmek ,ortadan kaldırmak B168.
def’ ol-: Savulmak B186.
- defā’** (a.):İleriye sevk etmek , güç vermek B567.
- def’a** (a.): Kez , kere , yol B928.
- defn** (a.): Gömme , gömülme B683, B687,B690.
- defter-dār** (f.): Bir vilāyetin para işle-
rini idare eden kimse Bab1.
- değ-**: Değmek , ulaşmak B766.
- degil , degül**: Değil B111, B305, B410, B885.
- değme** :Güçlü , kuvvetli B474.
- degsüril-**: Değiştirilmek B822.
- degül** bk. degil .
- deh** (f.): On [sayı].B39.
- dehān** (f.): Ağız B39, B989.
- dehr** (a.): Dünya B210, B314, B417,B505.
- dek** : Kadar , değin B484.
- delīl** (a.):1. Yol gösteren , klavuz B261, B384.
2. Şahit , belge , tanık B824.
- delīm** : Çok , bir çok , fazla B615.
- delūk** : Delik , kapı B927.
- dem** (a.): Kan B128, B211, B489.
- dem** (f.): 1.Soluk , nefes B496, B657. 2. An,
vakit , zaman B583, B548, B756, B769.
- dem-be-dem** : vakit vakit , daima B391, B500.
- demdeme** : Küfür , hakaret B814.
- dem-sāz** (f.): Arkadaş , dost B26.
dem-sāz-ı cān eyle- : Gönül dostu yapmak ,
can dostu olmak B26.
- dem-sāzlık** (f.): Arkadaşlık , dostluk B197.
- dendān** (f.) : 1. Diş [ağızda bulunan] B801.
- deng** (f.): Şaşkın , sersem B852.
- denī** (a.): Alçak , rezil, soysuz B47, B758.
- deñlū** : Kadar B83, B605.
- dep-**: Saldırmak , hücum etmek B556.
- depe** : Baş , kafa B60.
- derd** (f.): Dert , gam , keder , tasa , kaygı B14,
B143, B307 , B391,B636, B816.

derdā :Yazık , vah vah B412.

dergeh : Tekke B991.

dermān (f.) : 1. Çare B324.

B818.

derūn : Kalp , yürek , iç B888, B970.

dervīshān (f.): Dervişler B64.

deryā (f.) :Deniz B407, B751.

dest (f.) : El B48, B120,B366.

deşt (f.):Bozkır , çöl , ova , kır B385,

B400, B413 , B688 .

Dest-ber-dest (f.): Elden ele , peşin

satış B26.

devāt (a.): Divit , kalem koymak için

uzun , madenī sapı ve ucunda bir de

hokkası bulunan alet B36.

devlet 1. Bir hükümet idaresinde teşkilat-

landırılmış olan siyasi topluluk B252.

2.Büyük rütbe, mevki B330.

devr (a.): 1. Dönem , zaman, vakit Bab3.

2. Dönüp dolaşma, B763. 3. Bir

şeyin etrafını dolaşma , etraf , çevre

B397,B512.

devrān (a.): Dünya , felek,zaman talih ,

kader , devir B42.

devşür-, **divşür-**: Toplamak B414, B962.

deyil: değil B473.

di-: 1. Söylemek , demek B354 , B399,

B599. 2. Haber vermek B350. 3. An-

latmak B281, B632. 4.Demek, cevap

vermek B362.

dībāce: Önsöz B2.

dīdār (f.):Güzel yüz , çehre B137.

dīde (f.): Göz B59, B500, B967.

diger-gūn (f.): Renkten renge giren ,

2. İlaç kızarıp bozaran B379.

dik-: Dikmek , asmak , takmak B762.

diken : Diken B839.

dil (f.) : Gönül , yürek , kalp B238, B408,

B494.

dile gel-: Konuşulmak , söz edilmek ,

bahsedilmek B752.

dil-pelīd (f.):Gönlü kara , kötü niyetli

B151.

dil-keş (f.): Gönül çeken B210.

dile-: İstemek, arzu etmek B564, B840,

B977.

dilīr (f.) :Yürekli , cesur , yiğit B917.

dimā': Kanlar B120.

dimāğ (a.) :Beyin B929.

dīn (a.): Allah'a inanma ve bağlanma

B348, B518, B689, B778.

dīnār (a.): Eski zamanın çeyrek lirası de-

ğerinde bulunan bir nevi altın parası

B709.

dīnle-, **dīnle-**: Dinlemek , kulak vermek

B212 , B527, B575, B953.

dīnleñ-, **dīnleñ-**: Rahatlamak, istirahat etmek

B505 , B819.

direm (a.) : Gümüş para B709.

dirīğ (f.) : Eyvah , ah , aman , yazık B643,

B793, B844.

dirīgā (f.): Yazık, eyvahlar olsun B618 ,

B712 , B985.

diş :Diş , Ağızdaki yiyecekleri **duhūr** (a.): Defetme, kovma, uzaklaştırma
 çiğnememizi sağlayan uzuv B932. B164.

ditreyü tur-: Titreyip durmak B875. **dün** (a.): Alçak ,soysuz kimse B191, B314,
 dīv (f.): Dev B827. B512, B607.

diyār (a.): Şehirler , memleketler, yerler **dūr** (f.): Uzak.
 B388 , B426, B652. **dūr kıl-** : Uzak tutmak B15.

diyü: Diye B854, B873, B932. **dur-**: Dikilmek , bulunmak , görünmek

diz: Ayağının dibi , yakın B598., B973, B274.
 B974. **durur** :Dır, dir, dur, dūr B142, B357,

doḳın-: Görmek , takılmak , bakıp B517.
 kalmak, göz- lerini ayıramamak **dut-**: 1. Tutmak , kavramak (eliyle) B845,
 B834. B931. 2. Yakalamak , zorla getirmek
doldur-:doldurmak B637. B792 ,B911 3. Dinlemek, yerine getir- mek

döğ-: vurmak , çarpmak B130, B501, B218.
 B621. 'azā dut- : Sabretmek B411.

döğün-: Döğünmek B823. 'aziz dut- : Saymak , saygı göstermek

dök-: Akıtmak B130, B621, B900, B970. B521.

dökil-: Dökülme , akmak B628. cān gūşın dut-: Can kulağı ile dinlemek

dön-: 1. Geriye dönmek , geri gelmek B820.
 B388, B464, B668. 2. Çevirmek, eğri yolu dut- : Yanlış yola sapmak
 yüzünü dönmek B510 , B642. B708.

3.Geçmek , gitmek , ilerlemek (vakit) hoş dut-:Memnun etmek , sevindirmek,
 B512. gönlünü hoş tutmak B481, B807.

dönder-: Döndermek , döndürmek , meşam dut-:Kokusu burnunu etkilemek,
 çevirmek B243, B603, B643, Bab5. kokudan burnu etkilenmek B848.

döy-: Dayanmak B317, B618, B863. **dutış-** , **dutuş-**: Yanmaya başlamak , yanmak
 du'ā (a.): Allah'a yalvarma , niyaz B536, B321, B606.

B788, B991. **dutul-**:Yakalanmak , ele geçirilmek B912.

dūd (a.): İnilti B129. **dūzāḥ** (f.): Cehennem , tamu B34.

dūd (f.) : Duman B60, B532, B627 , **dūzāḥ-veş** (f.): Cehennem gibi B929.

B631. **dūkān** (a.):İçinde öte beri satılan oda , yer B815.

duḥter (f.): Kız , kerime B675, B935. **dün**: Gece B89, B669.

- dünyā** (a.): İçinde yaşadığımız alem , yer **ecel** (a.):Muayyen olan vade , ömrün sonu, yuvar- lağı *B34 , B137, B330, B742.* hayatın son demi *B196, B225, B393, B469.*
- dünye** bk. dünyā
- düpdüz:** Dosdoğru, tamamen, bütünüyle **edā**(a.):Borç veya borç gibi olan bir şeyi *B335.* ödeme , yerine getirme *B671.*
- dürlü :** Türlü , çeşit *B13 , B312.* **ef'āl** (a.):İşler , ameller *B784.*
- dürr** (a.): İnci *B692.* **efgān** (f.): İztırap ile haykırma , bağı- rıp
- dürüst** (f.) : Doğru , düzgün , sağlam çağırma ,inleme , bağırışma *B412, B494, B866.* *B620, B716.*
- dürüş-** :Uğraşmak *B271.* **eflāk** (a.): Semalar , felekler , gökler ,küre- ler , zamanlar nüh-felek ; dokuz gök *B25, B65,*
- düş :** Rüya *B737.*
- düş-:**1. Muhtaç olmak *B565.* 2. Olmak *B950.*
- B806, B955 , B961.* 2. Yığılmak , **efşān** (f.): Dağıtma.
- yıkmak [üzün- tüden] , eğilmek *efşān it-:* Dağıtmak , saçmak *B906.*
- B781.* 3.Düşmek, ak- mak *B504.* **efser:** Tāc *B159.*
4. Varmak , -da gitmek *B385.* **efzūn** (f.): Fazla , çok , yukarı , aşkın
- od düş-:* Ateş düşmek *B626.* *B590.*
- düşmān , düşmen** (f.): Düşman , hasm , **eger :** Şart edatıdır *B523.*
- adu *B352, B566, B567, B850.* **egerçi :** Her ne kadar ..., olsa da , ise de *B167.*
- düşmen** bk. düşmān **eğlen-:** Vakit geçirmek , zaman doldurmak
- düşür-:** Yere yıkmak *B586.* *B956.*
- düt-:** Tütmek *B512.* **eğri :** Eğri yol.
- düz-:** Saf düzmek sıraya girmek , hizaya *eğri yolu dut-:* Yanlış yola sapmak *B708.*
- girmek *B515.* **ehl** (a.):1. Tanıdıklar , eş dost *B382,B383,B434.*
2. Sāhip, mālīk , mutasarrıf olan *B306,B348, B427.*
- E-** **ejdehā** (f.):Korkunç ve hayali bir hayvan
- B508.*
- ebed** (a.): Sonu olmayan gelecek zaman *B318, B495, B622, B811.* **ekber** (a.): Daha büyük *B222, B581, B590.*
- ebnā** (a.): Oğullar *B573, B574, B577.* **ekser** (a.): En çok , daha ziyade *B980.*
- el :** El (Tutma organı) *B371, B513, B595,B612.*

- e. kaldır-*: El açmak , yakarmak , dua **emr** (a.): İş buyurma, buyruk B370.
etmek B535. *e. kıl-* : Emretmek B64, B397, B762.
- e.ine gir-*: Eline düşmek , avucuna **enām** (a.): Bütün mahluklar , yaratılmış olan düşmek B239. canlılar.
- e.inden*: Eliyle , vasıtasıyla , yüzünden **Rabbü'l-enām** : Bütün mahlukların tan- rısı Bab3. B481, B601, P1.
- el-amān** (a.): Yardım ve şikāyet edatı **enbiyā** (a.):Müstakil şariat sahibi olma- yan olarak “aman , medet ” manasınadır peygamberler , yalvaçlar B467.
B401. **encüm** (a.): Yıldızlar B628.
- elem** (a.): Ağrı , acı , sızı , sancı , keder , **enīn** (a.): İnilti , inleme B535, B617.
dert , maddi ve manevi ızdırap B764, **ensāb** :Şerler , belālar B730.
B767. **eñse** : Ense, boynun arka kısmı B643.
- el-firāk** (a.): Ayrılma , ayrılık sözü , **envār** (a.): Ziyalar , aydınlıklar , ışıklar , esenleşme B587. parlaklıklar B699.
- elḥān** (a.): Nağmeler , ezgiler. B146. **er** : Asker B358, B359, B414, B654.
- el-i'tizār** (a.): Beklemek B875. **erbāb** (a.):Ehil , muktedir ,becerikli , lāyık
- el-kıṣṣa** (a.): Hulāsa , hāsılı , sözün kısası, B340, B640.
sözden anlaşıldığına göre B60. **erbāb-ı ceng** : Savaşçılar, askerler B340.
- elli** : Elli [sayı] B200, B461. **erbāb-ı siyer** : Siyer yazarlar B640.
- elṭāf** (a.): İyi muāmeleler , iyilikler , **erba'in** (a.): Dervişlerin çile çıkarmak için iyiliksever- likler B29. hücreye kapandıklar kırk günlük müddet .
B172.
- el vir-**:Uygun olmak B140. **eren**:Ermiş kişi B726.
- emān** (a.): Aman dileme B456, B562, **erkek** : Erkek, dişi olmayan B666.
B686.
- emīn** (a.): Emin olunan kişi , kendisine **esen** : Sağlıklı , sağ salim ,tehlikede olma- mak inanılan kişi B380, B492, B633. B984.
- e. kıl-* :Emin yapmak , emin etmek , **esir** (a.):Savaşta düşman eline düşen kimse , emin ol- masını sağlamak B18 tutsak B674, B864, Bab8.
- e. olmak* :Güvenmek , içinde şüphe **esrār** (a.): 1. Gizlenilen ve bilinmeyen şeyler , olmamak , tereddütü olmamak B187. aklın eremiyeceği işler B23, B78.
- emir** (a.) : Büyük kavmin , bir şehrin **eş-şalāt** (a.):Salāt ve selām onun üzerine başı , beği B355, B337, B546. olsun B491, B561.

- es-selām** (a.): selāmlar , hayır dualar olsun [sulh ve selāmet] B298. *'azm e. B473.*
'azm-i 'Irāk e. B273.
- esvāk** (a.): Alışveriş yerleri , pazarlar , çarşılar B772. *'ikāb e..B110.*
azm-i meydān e. B514, B564.
- eş'ār** (a.): Vezinli ve kafiyeleli sözler B653. *bağrını hun e. B607.*
- eşedd** (a.): Daha , (en , pek) şiddetli , çetin ve sert B877. *bağrını kan e. B620.*
bahtiyār e. B896.
- eşhād** (a.):Şahitler , tanıklar B548. *bāl-i himmet e. B948.*
- eşk** (f.): Göz yaşı B36, B148, B628,B629. *beyān e. B859.*
- etba'** (a.):Birinin sözüne , işine , mesleğine uyanlar B419, B913. *bey'āt e. B227.*
būse e. B804.
- ev:** Ev,bark , yuva B236, B891,B972. *çāk e. B132.*
- evc** (a.): Yüce , yüksek , bir şeyin en üst noktası. *cebr e. B883.*
cehd e. B641
cem' e. B683.
ceng e. B449, B160.
ceyhūn e. B468.
da'vā e. B796.
da'vet e. B363.
def' e. B168, B370.
dem-sāz-ı cān e. B26.
dermān e. B818.
diger-gūn e. B379.
efgān e. B53, B133, B442
feryād e. B409
fiğān e. B821.
fikr e. B944.
gūş e. B423.
hālif e. B793.
harb u kıtal e. B435.
hayr e. B940.
hayrū'l-enām e. B28.
- evc-i felek :* Göklerin en üst katı , semaların en yüce katı B4.
- evlād** (a.): Çocuklar B63 , B420 ,B529.
- evrāk** (a.): Yapraklar B58.
- evvel** (a.):Eski , geçmiş , geçmiş zamanda B336, B350, B943.
- eyit-:** Söylemek B453, B706.
- eyle-:**Eylemek.
āh e. B332, B812, B859.
āh u efgān e. B620, B782.
āh u vāh e. B212.
aheng e. B562.
āhır e. B20.
artuk e. B337.
arz e. B233.
'arz e. B266, B789.
'arz -ı ahvāl eyle. B442.
'azl e. B154.

ḥayrū'l-ḥalef e. B69.
hikāyet e. B737.
hitāb e. B874.
hoş e. B423.
hūn e. B468.
hurūç e. B909.
ḥuruş e. B33.
i'tikāf e. B49.
ibā e. B250.
ihtiyar e. B433.
inşāf e. B183.
i'timād e. B546.
kan e. B514.
kār e. B845.
karar e. B915.
kasd e. B755.
kasd-ı garet e. B600.
katl e. B987, B794.
kurban e. B564.
lutf e. B775.
ma'zeret e. B198.
māt e. B84.
ma'zūl e. B246.
men' e. B268.
mescid e. B27.
müdām e. B203.
muḳtedā e. B70.
münādi e. B760.
mürūr e. B926.
muşirr e. B103.
nakl e. B920.
naşihat e. B177.
nazar e. B967.
nidā e. B769, B854, B916.
niğāh e. B879.
nişān e. B547.
nūş e. B886.
'özü e. B990.
pāk e. B120.
rāh e. B496, B623, B750.
rāki' e. B27.
redd e. B93.
sabr e. B883, B940.
sācid e. B27.
şād e. B992.
şādi e. B760.
savaş e. B550.
şefaat e. B455.
şerḥa şerha e. B131.
sirāyet e. B562, B177.
sırr e. B718.
tād e. B775, B973.
Tāhā vü Yāsīn e. B22.
tahammül e. B618.
taksīr e. B370.
taleb e. B405, B471, B812, B987
tamam e. B351
ta'accüb e. B923.
ta'zīm e. B808.
te'ḥīr e. B370.
tekrīm e. B775.
telkīn e. B22.
teslim e. B583.
teşne-cān e. B619.

tir-i bārān e. B610.

Fāhā e. B22.

taleb e. B136.

ün e. B739.

vaşıyyet e. B177.

yād e. B409, B944, B992.

zîr ü zeber e. B374.

zîr-i hāk e. B895.

eyt-: Söylemek B639.

ezān (a.): Müslümanları ibādete çağırarak çok defa mināreden kapak B145.

,muayyen kelimeleri söylemek suretiyle , yüksek sesle yapılan davet B173.

ezel (a.): Başlangıcı olmayan geçmiş zaman , öncesizlik B20.

-F-

faḥr (a.): 1. Şeref, onur, övünme, bôbürlenme, kıvanç B21. 2. Büyüklük , ululuk 3. Fazilet, erdem 4. Şöhret , ün B6, B519.

faḥrū'r-rūsul : Resüllerin en büyüğü , en şerefli B21.

faḥrū'l-enām: Yaratılmışların en şerefli B61.

faḥrū'l-'ālemīn : Alemin en şerefli , Hz. Muhammed B6.

faḥrū'l-'ālemīn: Alemlerin büyüğü , şerefli B865.

fā'ide (a.): Fayda, menfaat, kār, kazanç B272.

faḳīr (a.): Alçakgönüllülük göstererek "ben" manasına gelir B64.

faḳīr (a.): Zengin olmayan , yoksul , parasız, züğürt B666.

fāl : Talih , deneme B242.

fāl : Uğur , talih , deneme B703.

fānī (a.): Ölümlü B9.

fānūs(a.): Küre veyā silindir şeklinde cam

fāriğ (a.): Rahat , asude B441.

fāriğū'l-bāl : Başı dinç , gönlü rahat B441.

farḳ : Ayrılık , başkalık; fark etmek , arasındaki ayrılığı ayırt etmek B43.

farz (a.): Allah'ın işlenmesi kat'i olarak lüzumlu , terki günah olan emirleri [namaz , oruç , hac , zekāt gibi]

farz-ı 'ayn : Bizzat kişinin kendisinin yapması gerekli olan emir B282.

fāsık (a.): Allah'ın emirlerini tanımayan , sapkın, günah işleyen , fesatçı , kötülük eden B303, B362.

faşl (a.): Bir kitabın başlıca bölümlerinden her biri B112 , B190 , B569.

fātiḥā (a.): Kur'an'ı Kerim'in birinci süresi , Fātiha süresi B142.

fāzıl (a.): Faziletli , fazilet sahibi , erdemli , fâik , üstün B106.

fāzıl (a.): İyilik , fazilet , erdem , lütuf B142, B202.

fecri (a.): Sabaha karşı , Güneş **fersûde** (f.): Yıpranmış , eskimiş , aşınmış doğmadan önce ,ufkun gün doğusu ,eski , yırtık B860.

tarafından görünen aydınlığı , **tan feryād** (f.) :Yardım istemek için çıkarılan yerinin ağarması B509,B671. yüksek ses B595, B869, B951.

fedā (a.):Gözden çıkarma , uğruna **feryād-res** (f.): Feryād edenin imdadına vermek B769. yetişen ,feryada yetişen B16,B869, B951.

fehmi (a.): Anlama, anlayış B352. **ferzāne** (f.): Hakīm , feylesof B746.

fehmi it-: Anlamak B35. **ferzend** (f.) : Oğul , çocuk B587.

felā (a.): O halde , o zaman B105. **ferzīn** (f.): Satranç oyununda şahın

felek (a.): Gökyüzü , semāB4, B147,B149. müşaviri , veziri süretinde kullanılan bir

fenā (a.): Yok olma , yokluk , geçip gitme taş B104.

B11. **fesād** (a.): Bozukluk , fitne B154.

fer‘(a.): Dal , budak B218. **feşān** (f.):Saçan,saçıcı, serpen B497,B597.

ferāğ (a.) :Vazgeçme , bırakıp terketme **fetret** (a.): İki vak'a arasındaki zaman B82.

B46, B754. **fevātiḥ** (a.):Fatihalar B575.

ferāgat (o.): Vazgeçme , el çekme B41, **fey’**: Gölge , leke.

B301 , B426. *fey’-i ḡam* : Gam lekese , gam gölgesi B83.

ferḥunde (f.):Mübarek , mesut , **fi‘āl** (a.) : İşler , kârlar , ameller B641,

meymenetli , kutlu , mutlu , uğurlu B800.

B703, B765. **fidā** (a.): Fidyeye , bir esiri kurtarmak için

ferḥunde-fāl (f.):Falı kutlu , uğurlu olan verilen şey B476.

B703. **fidye** : Can kurtarma karşılığı verilen akçe

ferīd (a.):Tek , eşsiz, eşi olmayan ; kıyas vesaire B984, Bab12.

kabul etmez. **fiḡān** (f.): İztırap ile bağırıp çağırma ,

ferīd kal-: Tek olmak , eşsiz olmak inleme B663 , B670 , B686.

,rakipsiz kalmak B213. **fıkr** (a.): Fikir ,düşünce B13, B162, B187, B525.

fermān (f.) :Emir , buyruk B61, B831. **firāk** (a.): Ayrılık, ayrılma, sevişenlerin ayrılığı

fermān-rān (f.): Hüküm süren , emiri B273, B505, B774.

geçen , sözü dinlenilen B155. **firār** (a.): Kaçma, savuşma , izinsiz veya

ferr (a.): Firar , kaçma B608. nizamsız olarak ortadan kaybolma B477.

ferruḥ (f.): Uğurlu , kutlu B247. **firāvān** (f.) : Çok , bol , fazla , aşırı B970.

fersād (f.): Akıllı , bilgin , âlim B846. **firdevs** (a.): Cennet , uçmak B136, B206,B496.

- fırķat** (a.) :Dostlardan vesaireden ayrılık , **ġālib** (a.): Galebe eden , galebe çalan ,üs- tün ayrılık B859, B979, B986. gelen , yenen B345, B375, B459.
- fiten** (a.):Fitneler , ayartmalar , azdırmalar, **ġam** (a.) : Gam , keder , tasa , kaygı ara bozdurmalar B159. B320, B400, B632.
- fitne** (f.): Belā , mihnet, sıkıntı B548, **ġamām** (a.): Bulut B720. B662.
- fuād** (a.): Kalp , yürek , gönül B644. **ġam-fersūde** (f.): Gamdan sıkıntıdan yıpranmış B860.
- fūlān** (a.) :Herhangi bir şahıs , biri , **ġammāzlık** (a.): Birine iftira ederek belirsiz bir şey zarar veren , münafıklık ,fitnecilik , *fūlān ibn-i fūlān*: Falan oğlu falan B825. koğuculuk B197.
- fūlk** (a.) : Gemi B754. **gam-perver** (f.): Gam besleyen B747.
- Furāt** : Fırat Nehri āb-ı Furāt B457. **ġamz** (a.):1. Kaşla , gözle işaret , göz kırp- ma
- furşat** (a.) : Uygun zaman , elverişli B276. 2. Münafıklık etme, koğul- ma B196, durum, fay- dalanma sırası , elden B278.
- kaçırılmayacak faydalı vakit , hal ve **ġanīmet** (a.):Düşmandan alınan mal B932. münasebet B558.
- fūrū'** (a.): Tomurcuk , bir aslın neticesi, batı B427, B648.
- dal, budak B1. **ġāret** (a.): Çapul , yağma , akın [eski za- manlarda] düşman toprağına yağma için yapılan saldırı B600, B659, B660.
- G-
- ġarīb** (a.): Kimsesiz , zavallı B19, B207, B680.
- ġāfil** (a.): Gaflette bulunan , ihmāl eden , B680.
- ilerisini iyi düşünmeyen , dikkatsiz, **ġark** (a.):Batma , bulaşma , batırma B616, B715, B970.
- ihtiyatsız , dalgın tembel B175.
- ġafīr** (a.): Muhafız askerler B846. **ġark-ı hūn** : Kana batma , kan içinde kalma B616.
- ġaflet** (a.): Gafillik, boş bulunma , dalgınlık, dikkatsizlik B387. **ġāyet** (a.): Çok , fazla , son derece B351, B590, B604.
- ġāh** (f.): Zamān bildiren edat B203, B316, B385.
- subh-ġāh* : Sabah vakti B499. **ġāyib** (a.): Göz önünde olmayan , gizli *ġāyib ol-*: Kaybolmak , ortalıkta gözükmemek
- ġāhī** (f.): Bazen , arasıra B203, B385. **gayr** (a.): Ayrı ,başka ,özge , artık ,diğer,ma'dā, değil B138, B684.
- ġalaṭ** (a.): Yanlış , yanlışma B387, Bab5.

ğayret (a.): Çalışma , çabalama **getürt-**: Getirtmek B365.

B105,B553, B657.

gevher (f.): Elmas , değerli taş B43,

ğayret-i nesl-i 'Arab: Arap soyunun B654, B757.

çalışma ve çabalaması B602.

gey-: Üzerine elbise giymek , giyinmek

ğayrı bk. ğayr

B132,B649.

geç- : 1. Girmek , saplanmak , batmak **geydür-**: Elbise veya kıyafet ile üzerini

B611. 2. Vazgeçmek B301. 3. örtmek B58.

Belli bir süre veya zaman geçmek **gez**: Defa , kez B474.

B444, B717, B898. 4. (Rüz- gar) esmek **gezend** (f.): Elem , keder B115.

B898.

ğıriv (f.): Bağırma , çağırma B588.

canına geç-: Canına tak etmek B412.

gibi : Aynısı, benzeri , tıkkısı, tıpkısının

gel-: 1. Toplanmak , biraraya gelmek aynısı B302, B322, B409.

B316, B748. 2. Dönmek , geri gelmek **gice** : Gece , şam B332, B383, B694.

B748, B927, B956.

giç: Geç , sonra B449.

3. Gelmek B730, B857, B924. 4. **gîr** (f.): Harp ,kavga,savaş B674.

Namaza hazır vaziyete gelmek , **-gîr** (f.): Tutan , tutucu B52.

kıyâm haline gel- mek B174.

4. **gir-**: 1. Ulaşmak B147. 2. Kılık ve suret

Varmak , ulaşmak B162 , B185.

5. değiştirmek B293. 3. Avuca düşmek , ele

Huzuruna varmak , çıkmak B541. 6.

geçmek B239. 4. Yaklaşmak, yakın

Girmek, dahil olmak B517.

gelmek B925.

ger (f.): 1. "Eğer " kelimesinin **giriiftâr** (f.): Tutulmuş , yakalanmış , esir

kısaltılmışıdır , nazımda kullılır B681.

B466, B474, B546. 2. İsim- lerin

giriz (f.): Kaçma B306.

sonuna eklenen ve failiyet (yapıcılık)

girü : Geri B837, B956.

bildiren bir edat

girye (f.): Göz yaşı B504.

efğân-ger : İnleyen B209.

ğisü (f.): Omuza dökülen saç , uzun saç , saç

gerçi (f.): Her ne kadar , ise de B61,

örgüsü , kakül B701.

B429, B656.

git-: 1. Gitmek B434, B533, B881. 2. Kay-

gerek-: Lüzumlu olma , şart olmak

bolmak , yitmek B852.

B317, B544, B662.

gizle-: Saklamak B171, B851.

getir-, getür- : Getirmek B371, B761,

gizli, gizlü : Saklı B884, B941.

B865.

gonca , **ğonce** (f.): Konca , tomurcuk **göz yaşı**: Gözden akan sıvı B318, B384, ,açılma- mış çiçek [bilhassa gülün B495. açılmamış] B957.

gonca-vār : Gonca gibi , tomurcuk gibi , kanlı , genç B296, B540, B899. açılmamış çiçek gibi B957.

ğonce-veş (f.): Tomurcuk gibi B39.

göç: Bir yerden bir yere hicret etmek , taşınmak, yer değiştirmek B672, B682, B691.

göçür-: 1.Yer değiştirmek , nakletmek B383. 2. Öldürmek B415.

göğüs : Sine , göğüs kafesi B843.

gök : Sema, cihan , kâinât B411, B418, B500.

gönder-: Yollamak B359, B375, Bab5.

gönül : Gönül B374, B486, B538.

gör-: 1.Görmek B696, B918, B983. 2. Anlamak, bilmek B201, B304. 3. Yapmak,hazır- lamak B260. 4. Uy- gun bulmamak B163.

göre : Bir şeye uygun olarak B91.

görin-, görün-: Görünmek , karşısına çıkmak , göz önünde bulunmak, gözüne gözükmek B651, Bab8. ,cevher B52.

göster-:Göstermek ,tanıtmak B376,B753,B790.

götür- : Taşımamak , kaldırmamak B327,B596.

göynük : Acı , ıstırab B327, B632.

göynüklü : Acılı , kederli B209.

göz : Göz , görme organı B391, B396, B550.

gülām (a.): Tüyü , bıyığı çıkmamış deli- kanlı , genç B296, B540, B899.

gülû (a.):Hücum , saldırma ,üşüşme. **gülû kıl-**: Hücum etmek , saldırmak B455.

gurfe (a.): Çardak, köşk B764.

güristān (f.): Kabristan , mezarlık B392.

gurre (a.): Aklık , parlaklık B702.

guşsa (a.): Keder, kaygı,tasa B324.

güş (f.): Kulak B33.

ğ. dut-:Dinlemek , kulak vermek B820.

g.eyle-:Dinlemek , kulak vermek B423.

g. it- : Dinlemek, kulak vermek B57, B455.

g. ol-: Dinlemek , kulak vermek B756.

g. ur-: Dinlemek , kulak vermek B412.

güş-i hūş dut-: Can kulağı ile dinlemek B952.

gūyiya (f.): Sanki , adeta B834.

gūftār (f.): Söz B23, B195.

güher (f.):["gevher"in hafifletilmiş] El- mas

gül (f.): Bir tür çiçek B322.

gül-: Gülmek B427, B817, B952.

gülāb : Gül suyu B715.

gülistān : Gül-zār , gül bahçesi B944.

gül-şen (f.): Gül bahçesi B947.

gül-zār (f.): Gül bahçesi, gül tarlası B200.

gümān (f.):Zan,sanma ,sezme B547,B884,B941.

gümle-: Gümlemek B751.

gün : 24 saatlik zaman dilimi B343, *hādi-i hayrū's-sübül* : Hayır ve şerri gösteren B424, B432. Hz. Muhammed B21.

gün yüzi : Günler , vakit , güneş B512. **hadsiz** : Sınırsız B877.

gündüz: Sabah , gün B241, B325 , B901. **hafta** : 7 günlük süreye verilen isim B444.

güneş: Güneş B738. **hā'if (a.)**: Korkan , korkak, ödle B98.

güzāf: Bihūde , boş [lākırdı , söz] B196. **hakk (a.)**: Kazıma , kazınma.

güzār : Geçme , geçiş B392, B772. **hakk ol-**:Kazımak , kazınmak B124.

güzīn (f.): Seçen , seçilmiş , seçkin , **hāk (f.)**: Toprak B25, B65, B470.

beğenilmiş B75 , B487, B857. **Hāk (a.)**:Allah B32, B355, B493.

güzīr (f.): Çäre , derman B62, B355. **hākīm (a.)**: Her şeye hükmeden , Tanrı B230.

-H-

Hākķ : Allah B5, B510, B617.

hakķ (a.):İlgili, alakalı B94, B941, Bab11.

hā :Şaşırmayı anlatan ünlem B321. **hak-sār (f.)**: Toz toprak içinde kalmış , hali

hāb, h'āb (f.): Uyku , rüya B704, B717, perişan B896.

B718. **hāl (a.)**: Sûret ,keyfiyet, durum B164,

haber (a.):1 Bilgi, nakledilen bilgi B335, B690.

B186,B440, B446. **halāl (a.)** : Dinî açıdan yapılmasında bir

habīb (a.): Sevgili B19, B728. sakınca olmayan , haram olmayan B106.

habīs (a.): Kötü,alçak, pis , soysuz B94, **halāş (a.)**:Kurtulma , kurtuluş B180,B471.

B921. **halāyık (a.)**:Yaratılmışlar,mahlukat B807.

hācet (a.):İhtiyaç , lüzum , gereklilik , **halef (a.)**:Babadan sonra kalan oğul B69.

muhtaçlık B825. **hālet (a.)**:Haller , vaziyetler , durumlar

hācib (a.):Kapıcı , perdecı [evvelce] B443, B447, B491.

vezirlere , amirlere denilirdi B375, **Hālīķ (a.)**:Yaratan , yoktan var eden, yaratıcı , Allah B362.

hacīl (a.): Utanmış , utancıdan yüzü **hālī (a.)**: Boş , sahipsiz yer B688.

kızarmış B408, B813. **halī kal-**: Boş kalmak, sahipsiz kalmak

hadiķa (a.):Bahçe , dünya bahçesi Bab1. B688.

hādi (a.): Hidāyet eden , doğru yolu **hālīf (a.)**: Muhalefet eden.

gösteren B21. **hālīf eyle-**: Muhalefet eylemek B793.

halk (a.): Ahali .B214, B242, B923.

- hall** (a.): Çözme, çözülme , karışık bir **harem** (a.): Herkesin girilmesine mücadele- nin içinden çıkma , karar edilmeyen , saygıdeğer ve kutsal yer verip neticeye varma B840. B832.
- hāme** (f.): Kalem B35. **hāricī** (f.): Vaktiyle Hz. Ali'ye isyān eden cemaat fertlerinden her biri B169.
- hāme-gīr** (f.): Kalem tutan B52. **harīr** (a.): İpek B715.
- hāme-veş** (f.): Kalem gibi [yazan] B35, B60. **hark** : Yarıp yırtma , yırtılma B537.
- hamle** (a.):Atılış , atılma saldırış, saldırma **har-müfre** : Değersiz boncuk B43. B555.
- hāmūş** (f.):Susmuş , sessiz B756. **hār ü zār** : Hor , zavallı B875.
- hāmūşluk** : Susmuş , sessiz B753. **hāşş** (a.): Mahsus , özel B188.
- hān** (f.): Hükümdar , hakan B583. **has u ām**: Herkes B264, B274.
- hançer** (a.):Ucu sivri , iki yanı keskin seçkin kılmak B24. **hāş ey** : Halis yapmak , özel yapmak , bıçak B634, B642.
- handak** (a.): Büyük , geniş çukur B397, **hāşıl** (a.): Husūle gelen , husūl bulan , peydā olan , çıkan,üreyen , türeyen ,biten B512, B530.
- handān** (f.): Gülen , gülücü , **hasıl ol-**:Husule gelmek , ortaya çık- mak güler,sevinçli B966.
- handān ol-**: Mutlu olmak , tebessüm **hāşıl it-** : Husule gelmek,çıkmak , olmak B11. eder olmak B57.
- hāne** (f.): Ev B694, B726, B945. **haşm** (a.): Düşman B531, B911.
- hanedān** (f.): Kökten asil ve büyük aile kaçırlan bir nimete üzülp yanma, iç çekme , inleme , üzüntü , iç sıkıntısı , , ocak B232, Bab8. **hasret** (a.): Ele geçirilemeyen veya elden keder , zahmet , özleyiş B399.
- hār** (f.): Diken B934. **hastalık** : Hastalıklı olma hali , sıhhatin bozuk olması B779.
- hār-ı gam** :Gam dikenini B40. **haste** (f.): Hasta B589, B596, B666.
- harāb** (a.):Yıkık , viran , baş dönmesinden **hastelik**: Hastalık B590. yıkı- lacak halde olmak B905.
- harb** (a.): Cenk , kavga , döğüş , savaş **haşyet** (a.): Korku , korkma B601, B785. B427, B435, B604.
- harb** (a.): Mızrak B900. **haṭā** (a.): Yanlış, yanlışlık B74, B157, B192.
- hāṭimā** (): Kızgın ateş B725.

- hatır** (a.): Zihin , fikir B836.
- hatırla-**: Hatırlamak , hatırına gelmek B603.
- hāṭım** : Kırıcı , kırıp ufalayıcı B725.
- ḥatun** :Kadın , eş B677, B710, B758.
- havā** (a.):Hava, gökyüzü Bab8.
- ḥavāriç** (a.): "Hakemeyn Vakası"ndan B432.
- sonra Hz. Ali'ye isyan eden zümre, **heb** : Hep, uykudan uyanma B438, B479.
- hariciler B166, B706, Bab11.
- ḥavf** (a.): Korku , korkma B310, B563, B665.
- hāy** : Vay! , eyvāh B10.
- hāy u hūy*: Vaveyla,çağıltı B10.
- ḥayā** (a.): Utanma , sıkılma.
- ḥayā it-*: Utanmak , sıkılmak B642.
- ḥayāt** (a.): Ömür , dirilik , canlılık B402,B850, B886.
- Ḥaydār** (a.): Hz. Ali B729.
- Haydar-ı kerrār* : Döne döne hamle eden B165, B855.
- hayırlı**: Hayır sahibi B69.
- ḥayl** (a.): Güruh , zümre , at sürüsü B396.
- ḥayme** (a.): Çadır B397, B558, B559.
- ḥayr** (a.): İyi , faydalı , yarar B883.
- ḥayrū'l-enām*:Varlıkların hayırlısı B28,B940.
- ḥayrū'l-halef*: Hayırlı oğul B366.
- ḥayrū'l-ümmet* : Ümmetin hayırlısı B76.
- ḥayret** (a.): Şaşma , şaşırma , şaşakalma , ne yapacağını bilememe B33.
- ḥayye** (a.): Yılan B930.
- ḥazān** (f.): Sonbahar , güz B56.
- ḥazer** (a.): Sakınma , kaçınma , korunma , çekinme B603.
- ḥāzır** (a.):Huzurda , meydanda , göz önün- de olan , bizzat bulunan B152 , B802, B928.
- ḥazret** : Saygı göstermek üzere kulla- nılan ve büyüklere verilen ünvan B364, B432.
- heft** (a.): 7 sayısı B407.
- heftād** (a.): Yetmiş B420.
- helāk** (a.): Mahvolma , ölme B313, B524, Bab11.
- helāl** (a.): Hakkın helāl kılmak B483.
- hem** : Aynı zamanda , şöyle ki B378, B522, B675.
- hemān , hemen, hemīn** (f.): Hemen , der- hal , o anda , çarçabuk B175, B380, B743.
- hemān-dem**: Çabucak , o anda B720.
- hemīn** bk. hemān
- hemm** (a.): Gam , keder , tasa , kaygı B518.
- hem-nefes** (f.): Arkadaş B734.
- hem-reng** (f.): Bir renkte , rengi bir huyları bir olan B852.
- hengāme** (f.): Kavga , gürültü B233, B341.
- hep** : Bütün herkes , hep birden B527, B565 , B576. 2. Daima B445.
- her** : Her, tek tek, bütün B329, B358.
- hergiz** : Aslā , katiyyen , hiçbir vakit , hiçbir suretle B373, B449, B557.
- herkes** : Herkes B444, B527.

hestī (f.): Var olma , varlık.	hikāyet (a.):1. Anlatma B737. 2. Olmuş
hevā (a.): Heves , istek, arzu, sevgi , hadise B892, Bab8.	
hoşlanma B77, B502.	hikāyet eyle- : Anlatmak B737.
hevā-dār (f.): Yār, dost B275, B534.	hikmet (a.): 1. Hakimlik B635. 2. Sır ,
heves : Arzu , istek , gelip geçici istek B226 , B951.	sebepe B882.
heybet (a.): Korku ile saygı duygularını birden uyandıran hāl veya gösteriş B848. B183.	hilāf (a.): Karşı zıd B196, B421, B515.
heyzūm (f.): Kuru odun B398.	hilāfet (a.): Birinin yerini tutma B142,
hıdmet (a.):Hizmet B733.	
hıfz (a.): Saklama B660, B964.	hil'at (a.): Eskiden giyilen beğenilen , takdir edilen kimselerin giydiği süslü elbise , kaftan B343.
hınzır (a.): Pis ve katı yürekli kimse B614.	hile (a.): Oyun, aldatma, dubārā B272, B937.
hırmen (f.): Harman B37.	
hışāl (a.): Huylar , tabiatlar , ahlaklar B428.	hill : Şeriatçe yapılmasına izin verilmiş , helal B545.
hısbet (a.): Hesap işlerine bakan kimse , dinin koruyucusu , zabıta.	hilye (a.): Güzel sıfatlar B700.
hışm (f.): Kızgınlık , öfke B415, B447, B739.	himem (a.):Gayretler , emekler , çalışmalar , yüksek irādeler B116, B911.
hızır (a.): İçenlere ölmezlik veren āb-ı hayātı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdādına yetişmekle meşhur olan peygamber B106, B886 .	himmet (a.):Emek , çalışma , çabalama , gayret B948.
hicāb (a.): Utanma , sıkılma B15.	hirās (f.): Korku B171, B314, B556.
hicer (a.): Ayrılık B671.	hire-ser (f.): Sersem , alık B906.
hicret (a.): Memleketten memlete göç B172 , B200, B432.	hişāb (a.): Hesap , sayma , aritmetik B480.
hiç : Asla , yok denecek kadar az olan , yok olan B272, B400, B449	hisset- : Hissetmek B891.
hiddet (a.): Öfke B378.	hiş (f.): Akraba , soysop B680.
	hiṭāb (a.): Bir veyā bir çok kimselere a-ğızdan veya yazı ile söyleme B364, B569.
	hiyre (f.): Kötü niyetli , hain.
	hiyre-ser : Aptal , ahmak B798.

- hizmet** (a.): İş , iş görme , vazife, memur- **hūni** (f.): Kanlı , gaddar , zalim , katil B291, luk B64. B917.
- hōd** (f.): Kendi B89, B322, B872. **hūnīn** (f.): Kanlı , kana bulaşmış B36, B59.
- hōr** (f.):Bayağı , adi B961. *eşk-i hūnīn* :Kanlı gözyaşı B148.
- h^vorla-**: Hor görmek , hakir görmek , **hūrā** (a.): Ahu gözlüler , gözlerinin akı , aşağılamak , küçük görmek , karasından çok olanlar B721.
- küçümsemek B44. **hurd** (f.): Yiyecek.
- hoş** (f.):Güzel , iyi B244, B305, B481. *bī-hūrd u hāb* : Yiyeceksiz ve uykusuz
- hoş-beyān* :Güzel söz söyleyen , tatlı B485.
- dilli B815. **hurūç** (a.):Çıkış, çıkma , dışarı çıkma ,
- hōş-nihād** (f.): İyi huylu , iyi yaratılışlı ayaklanma B909.
- B733. **hurūş** (f.): Coşma , çağiltı , gürültü , şama- ta,
- hūb** : Hilekar , aldatıcı , kurnaz B828. telaş B33, B952.
- hubb** (a.): Sevgi. **hūş** (f.): Akıl , fikir , şuur , us B952.
- hubb-ı evlād*: Evlād sevgisi B80, B89. **hūşk** (f.): Kuru B715.
- hubb-ı haq* : Allah sevgisi B21. **hutbe** (a.): Cuma namazlarından evvel ,
- hubş** (a.): Kötülük , fenalık B117. bayram namazlarından sonra hatibin
- Ḥudā** (f.): Tanrı , Allah B70, B476, minberde halka verdiği öğüt Bab4, B665. B226,B527.
- hufyeten** (a.): Gizli ,saklı olarak , gizlice **Ḥuzā** bk. Ḥudā
- B379. **huzūr** (a.) : Makam , karşı , ön , yan B480.
- huld** (a.): Sekiz cennetten biri B482. **hücüm** (a.): Saldırış , saldırma B549.
- huliy** (a.) Altın , zümrüt , yakut , gümüş *hücüm it-* : Saldırmak , hamle yapmak B16.
- gibi zīnet eşyası B935. **hükūm** (a.): Hüküm , emir , komuta
- huliy idiver-*:Süslemek B935. B217, B376, B451.
- hulḳ** (a.): Huy, tabiat B66. **hümām** (a.):Himmetli , azimli (kişi) B63,
- hulḳ-ı bedī'*: Mükemmel huylu , eşsiz ve B336, B540.
- ben- zersiz huyu olan B202. **hüner** (f.): Mārifet , bilme B42, B260.
- hūn** (f.):Kan B391, B408, B469. **hürmet** (a.): Saygı B657, B740.
- hūn-ālūde** (f.): Kana bulaşmış B860. **Ḥüseynī** : Hz. Hüseyini seven , Hz. Hü-
- hun-beste**: Kanla kaplı B563. seyinin taraftarı B557, B983.
- hūsn** (a.): Güzel , iyi B66, B428, B721.

hüzn (a.): Hüzün , üzüntü B764.

-I-

ıla : Birlikte , ile B394, B533, B844.

‘ineb (a.): Üzüm B625.

‘ırk (a.): Soy, sop, neseb B371.

‘ışāyin (a.):Akşam ezanından yatsı B518, B530.

ezanına kadar geçen zaman B297.

ışmarlan-: Emanet edilmek , havale edilmek B545.

ısrār (a.): Ayak direme B310.

‘ışk (a.): Aşk , sevgi B636, B654.

‘itret (a.): Nesil , zürriyet B82.

ıtlāk (a.): Hapis ve sair cezadan kurtarma , affetme B949.

‘itr (a.): Güzel ve latif koku B144.

‘ıyd (a.):Bayram B576.

-İ-

ibā (a.): İğrenme , tiksınme.

ibā eyle-:İğrenmek , tiksınmek B250.

‘ibret (a.): Kötü bir hadiseden alınan ders B635, B856, B882.

‘ibret al-: Kötü bir hadiseden ders almak B475.

ibtidā (a.): İlkın , en önce , başta B70.

icāb (a.): Lāzım gelme, gerek.

icāb it-:Gerektirmek , gerekmek B125.

iç : 1. İç , bir şeyin iç kısmı B417, B662 , B836. 2. Arasında , içinde B427.

devrān içi : Dünya üstünde B42.

iç- : İçmek B457, B606,B608.

içerü : İçeri , içeriye B927.

için , içün : İçin "sebeup bildirir" B260,

B518, B530.

icmā (a.): Dağınık şeyleri bir araya getirme , toplama B96.

içre : İçinde ,içine B12, B145.

ictihād (a.): Fıkıh'da yeditülā sāhibi bü-yük din alimlerinin Kur'an-ı Kerim ve ahadis-i nebeviyye müsteniden vaz' ettikleri şer'i düstur B157.

ictihād ehli : Fıkıh'ta yeditülā sāhibi büyük din alimlerinin Kur'an-ı Kerim ve ahadis-i nebeviyyeye müsteniden vaz' ettikleri şer'i düsturlarla ilgili kişı B74.

idin- : Edinmek

hatun idin-: Evlenmek B677.

makām idin-: Yaşamak , ikamet etmek B413.

idrāk (a.): Anlayış, akıl erdirme B117.

ihdā (a.): Bir B646.

ihfā (a.): Gizleme , saklama , saklanılma B244.

ihmāl(a.): Ehemmiyet vermeme , mühimsememe , terk etme , haliyle bırakma , savsaklama B281, B373.

ihsān (a.) :İyilik etme B475.

- ihsān dile-*: Bağışlamak , lutfetmek B142.
- İhtifā** (a.): Saklanma , gizlenme B249, B253.
- ihtimā** (a.): Kaçınma B161.
- ihtimām** (a.): Dikkatle , gayretle çalışma , özenle iş görme B153, B460.
- ihtimām it-*: Dikkat etmek , itina etmek , özen göstermek B67.
- ihtimām kıl-*: Dikkat etmek B153.
- ihtirāk** (a.): Tutuşup yanma B505, B966.
- ihtisām** (a.): Husumet , düşmanlık etme B203, B529, B899.
- ihtişār** (a.): Kısaltma B810.
- ihtiyār** (a.): Seçme , seçilme B41, B46, B302.
- iḥvān** (a.): Sadık , samimi , candan dostlar B572.
- ‘ikāb** (a.): Ezā , cefā, eziyet , azap B110.
- ikād** (a.): Yakma , yakılma B548.
- ikāmet** : Oturma B249.
- ikdām** (a.): Gayret ve sebatla çalışma , devamlı çalışma B256, Bab6.
- iken** : -dığı sırada B566, B610, B877.
- iki** :İki [sayı] B720, B724, B976.
- ikrāh** (a.): İğrenme , tikslenme B367, B823.
- ikrām** (a.): Bir şeyi hediye , armağan olarak verme Bab9.
- ikrār** (a.): Dil ile söyleme , bildirme B853.
- iktidā** (a.): Tabii olma , uyma B85 , B445.
- ilā** (a.): ...ye kadar ,dek , ...değin
- ilā yevmi’l-kıyām*: Kıyāmet gününe kadar B28.
- ilāhī** (a.): Allah'ım , ey Allah B15 , B68.
- i‘lām** (a.): Bildirme , bildirilme , anlatma B256, B437, Bab6.
- ile** : Birlikte B395, B550, B693.
- ilet-** : Ulaştırmak , götürmek B26, B759, B959.
- ilhām** (a.): Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğdurulma B32.
- ‘ilm** (a.): Okuyarak öğrenilen bilgi, nazari bilgi Bab2.
- ‘ilmü’l-yakīn** : İlahi âlemle ilişik bilgileri toplayan ve doğruluğundan şüphe edilmeyen ilim B90.
- ilt-** :Götürmek , iletmek B587 , B667, B709.
- iltibās** (a.): Anlaşılması güç olma , müphem , zihni karışık olma B126
- iltimās** (a.): Talep , rica , yalvarma , niyaz B126.
- imām** (a.): Önde bulunan , önyak olan kimse B336, B604 , B679.
- īmān** (a.): İnanma , inanç B16, B99, B102.
- imdi** : Şimdi B170, B501, B891.
- imsāk**: Günün aydınlandığı an , güneşin doğma vakti B5
- imsāk it-*:Gün doğmak , havanın aydınlanması B5.
- in-** : İnmek , yüksekte aşağıya doğru hareket etmek B633.
- ināyet** (a.): Lütuf , ihsan , iyilik B20.

- ināyetler kıl*:- İhsanlarda bulunmak , lutfetmek B20.
- incin-** : 1. İncinmek , kırılmak B543. 2. Kızmak, darılmak B423.
- infi‘āl** (a.): Gücenme , darılma B790.
- infişām** (a.): Kırılma , kesilme yırtılma, üzülme B31.
- inkār** (a.): Reddetme, tanımama B310.
- inkıyād** (a.): Boyun eğme , kendini teslim etme B309.
- inle-** : İnlemek , sızlamak , ıztırap ile acı acı ses çıkarmak B133, B149, B592.
- ins** (a.): İnsanlar , insanlık alemi B146, B211, B503.
- inşāf** (a.): Merhamete , vicdana veya adalet B183, B528, B656.
- intikāl** (a.): Ölme , öbür dünyaya göçme B980.
- intikām** (a.): Öc alma B181, B289.
- intizār** (a.): Bekleme , beklenilme B444, B735.
- inzivā** (a.): Bir köşeye çekilme , çekilip hiçbir işe karışmama B253
- i‘tibār** (a.): Saygı gösterme B13.
- i‘timād** (a.): Güvenme , güven B546.
- ir** : Erken B449.
- ir-** : Olmak , ulaşmak ,varmak , gelmek B417, B540. 2. Ulaşmak B531.
- şām irmek* : Akşam olmak B490.
- iriş-** : Varmak , ulaşmak B450, B584, B608.
- irsāl** (a.): Gönderme , gönderilme ,yollama B441, B785.
- irsāl it-*:Göndermek B259.
- irte**: Sonra, daha sonra B238.
- irtihāl** : Göçme , göç etme B435.
- irtiyāb** (a.):Şüphelenme , duraklama B569.
- irüş-**: Olmak, başa gelmek, maruz kalmak B940.
- ise** : -sa, -sa [şart bildirir] B371, B666, B745.
- ‘ismet** (a.): Masumluk , günahsızlık , temizlik
- çarh-ı ‘ismet* : Temizlik çarhı B678.
- ‘isī** : Hz. İsa B819.
- islām** (a.): Hz. Muhammed'in Allah tarafından dayanan adalet B183, B528, B517.
- iste-** : Arzu etmek , heves etmek , canı çekmek , talep etmek B319, B365, B622.
- istihfāf** (a.): Hafifseme , ehemmiyet verme me , küçük görme B103.
- istihkāk** (a.): Hakkı olma , hak kazanma B153.
- istikbār** (a.): Büyüklenme , kendini büyü gösterme Bab6.
- İstimālet** (a.):Teselli etme , avutma B248.
- ‘işyān** (a.): İtaatsizlik , emre boyun eğmeme B99, B204, B224.
- işit-**: Duymak , dinlemek B72, B654, B663.
- işle-**: Yapmak B939.

- iştiğāl** (a.) : Meşgul olma , bir şeyle uğ-
raşma B511 , Bab7.
- iştiyāk** (a.): Şevklenme , göreceği gelme,
özleme B256, B489.
- it** : Köpek , de Yus B290 B339, B523.
- it-**: Etmek.
- 'add it- B224.
- āh it- B530 .
- 'ahd it- B228.
- aḥz it- B107.
- arām it- B346.
- 'arz it- B45.
- arz-ı meydān it- B507.
- 'ataş it- B616.
- 'ayān it- Bab2.
- āzād it- B890.
- 'azāz it- B69.
- 'azm-i ḫavm -i Kūfe it- B328.
- 'azm -i Hüseyin it- B340.
- 'azm it- B382.
- 'azm-i Kūfe it- B830.
- 'azm-i rāh it- B332.
- bağrını kan it- B619.
- baş it- B544.
- beñzer it- B363.
- beyān it- B112.
- bey'at it- B360.
- bī-ihtiyār it- B673.
- bī-kī u kāl it- B483.
- bir it- B241.
- būse-gāh it- B731.
- bünyād it- B653.
- cehd it- B312.
- cem' it- Bab12.
- ceng it- B462.
- ceng ü musāf it- B421.
- cevlān it- B947.
- cevr it- B763.
- ceyhūn it B40.
- cür'et it- Bab10.
- cuş it- B751.
- çāk it- B148.
- çeng it- B638.
- çīn it- B37.
- da'vet it- B232.
- defn it- B690.
- delīm it- B164.
- dem it- B936.
- dem-sāzluk it- B197.
- devr it- B763.
- edā it- B671.
- eḡān it- B143.
- eḡān it- B906.
- ehl-i şer it- B791.
- emr it- B460.
- enīn it- B535.
- eşhād it- B548.
- fāriḡü'l-bāl it- B441.
- faẓl it- B142.
- feh̄m it- B352.
- fiḡān it- B400.
- fīkr it- B517.
- ḡalat it- Bab5.
- ḡammāzluk it- B197.

ğamz it- B276.
garet it- B754.
gark it- B715.
giriſtâr it- B681.
girîz it- B309.
gûş it- B476.
hall it- B840..
hâşıl it- B174.
haşyet it- B785.
hata it- B35.
havf it- B665.
haya it- B642.
helâk it- B910.
hıfz it- B964.
hişm it- B415.
hirâs it- B556.
hûn it- B713.
hurûş it- B952.
hücûm it- B16.
hükûm it- B99.
ısrar it- B310.
icâb it- B125.
idrâk it- B117.
ihtimâm it- B460.
ihtiyâr it- B46.
ikâd it- B548.
ikdâm it- B256.
ikrâh it- B823.
iktida it- B445.
i'lâm it- B299.
imâm it- B465.
inkâr it- B310.

inkıyâd it- B309.
insâf it- B528.
intikâl it- B980.
intizâr-ı sulh it- B444.
irsâl it- B259.
irtihal it- B435.
istimâlet it- B248.
işyân it- B165.
iştigâl it- B511.
itibâr ' it- B278.
kabûl it- B35.
kâl it- B937.
kana gark it- B970.
kaşd it- B432.
kaşd-ı şeyn it- B795.
kat' it- B287.
katl it- B901.
kebâb it- B323.
halâş it- B180.
kıtâl it- B428.
lâm it- B540.
la'net it- B103.
lutf it- B810.
mağâm it- B346.
mât it- B746.
medh it- B801.
medhûş it- B751.
melâmet it- B881.
men' it- B776.
menşûr it- B342.
meşgûl it- Bab7.
mestûr it- B843.

meyl it B257.
muḳtedâ it B82.
mübtelâ it B467.
nakl it B682.
nâleler it B316.
naẓm it B52.
ne it B339.
nefes it B3.
nîl it B631.
nişân it B597.
od it B530.
‘öẓr it B233.
pāk it B121.
pend it B465.
pervāz it B853.
piş-vâ it B92.
pür-dūd it B530.
pür-hûn it B40.
pür-serāb it B889.
pür-zahm it B586.
rāh it B418.
rahm it B595.
rahmet it B732.
revān it B35.
rūşen it B891.
rücû it B102.
sabr it B466.
sadâ it B854.
şād it B890.
şarāb it B323.
savaş it B544.
sāz it B320.

sedd it B47.
şefkât it B458.
şehîd it B463.
selâm it B264.
ser-ağāz it B320.
serkeşlik it B537.
ser-leşker it B448.
ser-leşkerlik it B545.
seyl it B384.
seyr it B593.
sitîz it B283.
siyāh it B500.
şürû’ it B102.
tagyîr it B878.
tahkîk it B113.
tashîh it B954.
tathîr it B121.
tayr it B982.
tefvîz it B122.
tehdîd it B376.
te’hîr it B161.
te’kîd it B376.
terk it B947.
terk-i cān it B906.
terk-i la’net it B124.
teskîn it B887.
teslîm it B617.
tevakkuf it B292.
tevfîk it B113.
tevsî’ it B341.
tuğyân it B165
tapu it B300.

'ubûr it- B926.

'urûç it- B909.

'uryân it- B171.

üştür-süvâr it- B673.

vaşıl it B68.

vaz' it- B294.

vefât it B179.

vehm it- B352.

yâd it- B122.

yas it B58.

zahm-dâr it- B35.

zâr it- B681.

zârî it- B851.

zemzeme it- B814.

zeyn it- B56.

zîkr it- B125.

zör it- B843.

zuhûr it- B719.

zulm it. B900.

itâ'at (a.): Boyun eğme , dinleme Bab4.

i'tibâr (a.): 1. Ehemmiyet verme B278.

2. Şe- ref, haysiyet B330.

i'tikâd (a.) : İnanma , gönülden tasdik ederek inanma B357.

i'tikâf (a.):Bir yere kapanıp ibâdetle jeyân (f.): Kızgın , hışımlı , kükremiş vakit ge- çirme [bilhassa Ramazanın Şîr-i jeyân: Kızgın aslan B609. son on gününde camide maksûre denilen yerlere kapanıp ibâ- detle vakit geçirme B49.

i'timâd (a.):Güvenme B440.

i'tisâf (a.): Doğru yoldan sapma , yolsuzluk etme B183.

i'tizâr (a.): Özür dileme B278 , Bab6.

ittibâ (a.): Tâbî olma , uyma , ardısıra gitme B214.

ittifâk (a.):1.Birleşme, uyuşma, sözleşme B114, B227. 2. Birlikte,beraber, hem B188.

iv- : Acele etmek , çabuk davranmak B358, B406.

İy: Seslenme , hitap etmek için kullanılır. (Ünlem edatı) B316, B494, B618.

'izâm (a.): Büyütme , büyültme Bab2.

izdiyâd (a.): Ziyâdeleşme , çoğalma , artma B290.

izdiyâd bul-: Artma, çoğalma B290, B777.

izle-: Takip etmek B417.

izn (a.) : İzin , müsaade , ruhsat B677.

'izzet (a.):1. Kuvvet , kudret B48. 2.Yüce , ulu B69.

dest-i 'izzet :Kudret eli

-J-

jâle (f.): Kırığı , çığ B55.

jeyân (f.): Kızgın , hışımlı , kükremiş vakit ge- çirme [bilhassa Ramazanın Şîr-i jeyân: Kızgın aslan B609.

-K-

- ka'be** (a.): Hicaz'da , Mekke-i Mükerrerme' zor la , ezerek B758.
- de Harem-i şerif'in hemen hemen or- **kaḵnūs** (f.): Adı şark masallarında geçen gayet tasında bulunan kutsal bina B49. iri bir kuş olup , çok delikli olan gagasından,
- kaḅül** (a.): Tasdik , onay B360, B383, rüzgār estikçe türlü sesler çıkarırmış B947.
- B493.
- kaç** : Bir kaç B606.
- kaç-**: Uzaklaşmak B98, B835.
- kaçan** : Her ne zaman , her ne vakit , -dığı vakit an B409, B445, B983 .
- kādar** (a.): Miktarında ,ölçüsünde, derece- B784. 3. Bulunmak , var olmak, mevcut sinde B429. olmak B6. 4.Bitmek , tükenmek B592.
- kādd** (a.): Boy B49.
- kādir** (a.): Kudret sahibi , kudretli , ileriye doğru bakmak, bakışlarını kuvvetli , güçlü B380. yukarıya doğru hareket ettirmek B841 .
- kādr** (a.): Değer , itibār B22, B520. 2. 3. Güneşin doğması , güneşin göğe Onur , şeref B65. doğru yükselmesi B738.
- kāf** (a.): Masallarda , zümrüd-i anka **kālem**: Kalem , ince , uzun ve muntazam kuşunun yaşadığı rivāyet olunan dağ şekil B844.
- B49.
- kāfir** (a.):Allah'ın varlığına ve birliğine doğrulmak B672, B866.
- inan- mayan B314, B643, B644.
- kātabān** (f.): Pezevenk , karısı tara- findan boynuzlanmış B710.
- kāğıd** (f.): Kāğıt B45.
- kāhāret** (a.): Ziyadesiyle kahırlar etmeler **kāmet** (a.): Boy , boybos B540, B638.
- , yok etmeler , batırmalar **kāmīl** (a.): Alim , bilgin , geniş bilgili [kimse] B637.
- kāhāret kıl-**: Ziyadesiyle kahretmek , batırmak B659. **kāmu**: Bütün , hep B54, B73, B281.
- kāhhār** (a.): Ziyadesiyle kahreden, **kām-yāb** (f.): Kām bulucu , bulan , talih- li, kahredici , yok edici, batırıcı B291, isteğine ulaşmış ,bahtiyar , mutlu B337.
- B917.
- kāh** (a.):Mahvetme , helāk etme , **kān** (f.): Bir şeyin menbaı , kaynağı. **kān-i šafā** :Neşe kaynağı, safā kaynağı batırma, ezme B742, B900, B906. B972.
- kāhren** (a.):Kahr ile , kāhir suretiyle , **kan** : İnsanın damarlarında dolaşan

- kırmızı renkli hayati sıvı B322, **kār-dānlık** (f.): İş bilirlilik , işten anlarlık B272.
B394,B462. **ķardaş** :Kardeş B302, B401, B428.
- kan ağla-**:Çok derinden ağlamak , içi **ķarīb** (a.): Yakın , yakın olan , uzak olmayan ,
kanayacak kadar ağlamak B403, soyca yakın B680.
B503. **ķarīn** (a.): Bir şeye sahip olan , bir şeye nail
kanlara boyan-: Kanlar içinde kalmak olan B482.
- Bab7.** **ķarşu** :1. Karşı , uzak , ileri B352. 2. Ön,
ķanā‘at (a.): Kısmete razı olma , bir şeyi huzur , makam karşı B937.
yeter görüp fazlasını istememe B41. **ķarşula-**: Buyur etmek , ağırlamak B353,
ķand (a.): Şeker , şeker kamışının donmuş B761.
üşāresi B115. **ķaşd** (a.): 1. Niyet kurma B232, B600. 2.Bi-
ķanda, kande: Nerede B371, B602. le bile yapma B795. 3. Dövmeye ,
kande bk. kanda. öldürme ,yaralama gibi işlere kalkışma
ķaŋı : Hangi B618, B864, B977. B755.
ķanı : Hani B123. **ķasd-ı cān eyle-**:Canına kastetmek B755.
ķanķı bk. kaŋı. **ķāşır** (a.): Kusurlu B67, B989.
ķapak : Göz kapağı B889. **ķaşr** (a.):Köşk, kāşāne , saray B299,B905,
ķapu :Kapı B304, B305. B918.
ķapu yap-: Kapıyı kapamak B300. **ķat** : Hane , mevki , makam B787.
kār : Kazanç , temettu' B201, B388, **ķat‘** (a.): Kesme , kesilme , biçme B287,
B552. B458.
ķara : Leke, kötü hal B938. 2. Siyah **ķat’-ı zebān**: Sözü kesen B35.
B649. **ķat-**: Katmak, ilave etmek, eklemek B670.
ķarañu :Karanlık , siyah B669. **ķat‘an** : Asla , hiçbir vakit B641.
ķarār (a.):Durma , devamlılık , süreklilik **ķatı** :Çok , pek , fazla B489 , B543.
B330, B433. **ķatıl** (a.): Ölü , öldürülmüş B684, B872.
ķarār eyle-:Karar vermek, niyetlenmek **katıl** (a.): Öldürme B315, B613, B667.
B915. **ķatre** (a.): Damla , damlayan şey B458,
ķarār kıl-:Neticeye bağlamak, karar B606, B608.
vermek B433. **ķavī** (a.): 1. Kuvvetli , güçlü B842. 2.
ķarār tut-: Devam etmek , sürmek B7. Güvenilir , sağlam B305.
ķavl (a.): Lākırdı , söz B112, B150,B647.

- ķavm** (a.): 1. İnsan topluluğu B75, B266, B307. 2. Bir peygamberin gönderildiği topluluk B525.
- ķavs** (a.): Yay B507.
- ķayęu** : Kayęı , tasa , dert , sıkıntı B486.
- ķāyim-makām**: Kaymakam B289
- ķāyināt** (a.): Var olan şeylerin cümlesi , hepsi , yaratıklar B581, B978.
- ķaz-**: Çukur , hendek açmak B397.
- ķebāb** (a.): Ateşte alazlanarak veya kavruarak pişirilen her türlü nesne B323, B889.
- ķebūd** (f.): Gök rengi , mavi B627.
- ķeder-gāh** (f.): Gönle hüüzün veren yer, tasa evi , kayęı yeri B393.
- ķehf** (a.): İn , mağara B767.
- ķelām** (a.): Söz , lakırdı B37, B67, B259.
- ķelb** (a.): Köpek B454, B695, B788.
- ķemer** : Bele takılan kuşak B424, B786.
- ķemin** (a.): Pusu B175.
- ķenār** (f.): Kıyı , çevre B605 , B906.
- ķendi, ķendū** : Kendi "dönüşlülük zamiri" B563, B879, B801.
- ķendū bk.** kendi
- ķendūz bk** kendi B768, B857.
- ķerb** (a.): Tasa, kayęı , gam, keder B389.
- ķerhen** (a.): İstemeyerek , hoşlanmayarak , zorla , zoraki B217.
- ķerīm** (a.): Kerem sahibi, cömert B126.
- ķerrār** (a.): Savaşta döne döne saldıran. *ķaydar-ı ķerrār* : Döne döne saldıran arslan B165.
- ķerrāt** (a.): Kerreler , defalarca B165.
- ķes-** : 1. Kesmek , ayırmak , parçalamak B634 , B643, B658. 2. Soyu tükenmemek , neslinin devam etmesi , soyun kesilmeyip devam etmesi B28.
- ķesdūr-**: Kestirmek B912.
- ķesil-**: Kesilmiş, koparılmış B861.
- ķeşret** (a.): Çokluk , bolluk , ziyadelik B12.
- ķeşf** (a.): Açma , meydana çıkarma B603, B702.
- ķevķeb** (a.): Yıldız B628.
- ķevşer** (a.): Cennet'te bir havuzun adı B987.
- ķey** : Çok , pek fazla , büyük ,ulu B225, B343, B917.
- ķeyfiyet** (a.): Nitelik B170, B699.
- ķez** : Kere , defa B190, B598, B896.
- ķible** (a.): Namaza başlarken yönelinen taraf B100, B847.
- ķıl-**: Kılmak
- āciz ķıl-* B66.
- āh ķıl-* B731.
- āh vāh ķıl-* B724.
- āl ķıl-* B394.
- 'azm -i rāh ķıl-* B416.
- bā-ķaber ķıl-* B280.
- beşir ķıl-* B563.
- beyān ķıl-* B904.
- bir ķıl-* B344.
- cem' ķıl-* B246.
- ceng ķıl-* B551.
- ceng ū vika ķıl-* B567.
- cilve-gāh ķıl-* B166.
- çū ķāf ķıl-* B49.

defn kıl- B687.
derd-nāk kıl- B594.
dur kıl- B15.
ebed kıl- B482.
efgān kıl- B716.
eltāf-ı mezīd kıl- B29.
emin kıl- B18.
emr kıl- B397.
fā'ide kıl- B272.
ferāgat kıl- B301.
feryād kıl- B399.
feryād-res k- B16.
fidye kıl- Bab12.
figān kıl- B663.
firār kıl- B477.
ğaret kıl- B660.
gulū kıl- B166.
gūzer kıl- B772.
hacil kıl- B813.
hamle kıl- B555.
harb-i şedid kıl- B463.
hark kıl- B537.
hata kıl- B74.
hirās kıl- B313.
hücūm kıl- B549.
hūn kıl- B314.
hūsnu'l-hūsāl kıl- B428.
'itr kıl- B144.
ihtimā kıl- B153.
ihtimām kıl B153.
ihtisām kıl- B899.
ikāmet kıl B249.

ināyet kıl- B20.
i'tikād kıl- B357.
irsāl kıl- B785.
iş kıl- B311.
kabul kıl- B437.
kahāret kıl- B659.
[bağrını] kan kıl- B194.
karār kıl- B162.
kasd kıl- B166.
katl kıl- B711.
kāl u kāl kıl- B215.
mağfiret kıl- B198.
makām kıl- B185.
māt kıl- B167.
mürūr kıl- B252.
nakl kıl- B893.
naşihāt kıl- B286.
nazār kıl- B353.
nevā(h) kıl- B212.
nevālar kıl- B814.
nevḥā kıl- B211.
nidā kıl- B671.
od kıl- B501.
pāy-māl kıl- B366.
piş-rev kıl- B348.
pūr-nūr kıl- B15.
rahm kıl- B19.
revān kıl- B296.
rivāyet kıl- B692.
şādi kıl- B971.
salā kıl- B613.
şehīd kıl- B151.

- şerm kıl-* B644.
seyl kıl- B634.
seyr kıl- B982.
şulh kıl- B184.
tamām kıl- B527.
teng kıl- B160.
teşrîf kıl- B76.
tevbe kıl- B99.
tīmār kıl- B888.
üstüvār kıl- B30.
vefat kıl- B557.
virde-i zebān kıl- B398.
yārī kıl- B858.
yarı kıl- B484.
yās kıl- B913.
yav kıl- B768.
Yūsuf-ı şānī kıl- B66.
zārī kıl- B858.
zeyn kıl- B295.
- kır-**: Kılıçtan geçirmek , katletmek , **kiy** :ki iy B372.
öldürmek B553, B666, B913.
kırk: 40 kırk [sayısı] B419.
kışāş (a.): Öldüreni öldürme , yaralayanı Bırakmak , atmak , fırlatmak B788. 3.
yarala- ma cezası B180. Müsaade etmek B391 ,B471. 4.
kışşa (a.): Fıkra , hikayet , rivayet B361, Gömmek, defnetmek , bırakıp gitmek B639, B645. B685.
kıtāl (a.): Vuruşma , birbirini öldürme , **ad ko-**: İsim vermek B579.
savaş B428, B435, B511.
kıyām (a.): Ayağa kalkma , ayakta durma madde B847, B848.
B28. **k'ol** : ki ol B706.
kon-: Konaklamak , oturmak B329, B668.
kop-: 1. Kopmak 2. Çıkmak B951.
- kıyamet** (a.): Dünyânın sonu bütün ölümlerin
dirilerek mahşerde toplanacakları zaman B7.
kıyās (a.): Karşılaştırma B656 , B913.
kıymet (a.): Bedel , baha , tutar B833.
kız : Duhter , kerime , kız çocuk B678.
kızıl : Kırmızı B964.
ki : Ki bağlacı B511, B698, B981.
kibr (a.): Büyüklük , ululuk B600.
kibrit (a.): Kibrit B627.
kiçi : Küçük B455, B578.
kıl (a.): Söz B71, B124.
kıl ü kâl: Dedikodu B483.
kimse : Hiçbirisi B215, B880.
kîn (f.): Gizli düşmanlık , garaz B600.
kîne-ver (f.): Kinci , kin tutan , kin
besleyen B358, B414.
kirām (a.): Soydan gelenler , soyu temizler ,
ulular , şerefliiler B63, B604, B690.
kişi : Kişi , insan B347, B350, B414.
kızb (a.): Yalan söyleme, yalan B310.
ko-: 1. Koymak , bırakmak B75, B866. 2.
3.
4.

- rüst-e-hîz kop -:** Kiyamet kopmak B234. **kulak dut-:** Kulak vermek , kulağını açıp iyi-
tūfān kop-: Fırtına kopmak B333. **ce dinlemek B79.**
- kopar-:** Çıkarmak , meydana getirmek. **kullık:** Allah'a kul olma B185.
- efgān kopar-:** Bağırarak , inlemek B494. **kur-:** Kurmak, yapmak B395.
- hengāme kopar- :** Gürültü çıkarmak **Qur'ān (a.):** Hz. Muhammed'e inen kutsal ki-
 B233. **tap B22 , B766.**
- mahşer kop-:** Mahşer kopmak , kıyamet **kurbān (a.):** Allah'ın rızasını kazanmaya
 kopmak B86. **vesile olan şey B479, B564.**
- kor :** Ateş B836. **kurre(t) (a.) :** Işık , parlaklık B859,
- koş-:** Birlikte iş görmesi için bir şeyi ya da **B871.**
- birini başka birinin yanına katmak ,** **kurret-i 'ayn :** Göz nuru , göz ışığı B723.
- görevlendirmek B340 , B359.** **kuşur :** Eksiklik , kabahat , noksanlık B990.
- koy-:** 1. Atamak , tayin etmek B289. **kuş :** Kuş , kanatları olan ve uçabilen bir
 2. Bırakmak , müsaade etmek , izin ver- **çeşit hayvan B502.**
 mek B608. 3. Koymak , uzatmak **kuşan-:** Giymek , takmak B786.
- B963.** **kuṭb (a.):** Bir grubun , bir kavmin başı , bir
yetim koy-: Babasız bırakmak B400. **ulusun büyüğü B119.**
- köşe :** Köşe, bucak B41. **küffār (a.):** Kâfirler , hak dinini inkâr edenler
köy: Küçük bir yerleşim yeri B689. **B435.**
- kuç-:** Kucaklamak B585. **küfr (a.):** Dinsizlik, imansızlık B99, B742.
- kudret (a.):** 1. kuvvet , takat , güç B856. **külāh (f.):** Külâh , [eskiden] giyilen , ucu
 2. Al- lah yapısı B882. 3. Allah'ın **sivri veya yüksek başlık , başa giyilen şey**
ezeli gücü B486. **B946.**
- kuds (a.):** Temizlik , paklık , arılık B200. **külhan (f.):** Kül yığınının bulunduğu yer ,
 kudsî (a.): Kutsal B949. **küllük**
- kudūm (a.):** Uzak bir yoldan , uzak bir **künc (f.):** Köşe , bucak B34.
 yerden gelme B242. **küngüre (f.):** Kubbe B950.
- küh-veş (f.):** Dağ gibi B48. **künye (a.):** Bir kimsenin adı , soyadı ,
- kul :** Allah'a rām olmuş insan doğumu , memleketi , mesleği ve işi
 B265, B560 , B992. **gibi hususiyet- lerini gösteren ka- yıt**
 kulak : İşitme organı. **B170.**
- kürbet (a.):** Gam , tasa , kaygı B985.

küşād (f.): Açma , açılma , açılış *B304.*

-L-

lā-būd (a.): Mutlaka , şüphesiz *B153, B251, B257.*

lā-cerem (a.): Şüphesiz , besbelli , elbette *B97, B156, B192.*

lahza (f.): An *B453.*

la'ın (a.): Kovulmuş , nefret kazanmış , istenilmeyen *B172, B180, B293.*

lākin (a.): Ama , fakat , ancak , şu kadar var ki *B72, B187, B228.*

lāle (f.): Lāle *B55.*

lāle-gūn (f.): Lāle renkli *B838.*

lāle-zār (f.): Lalelik , lale yetişen yer , lale bahçesi *B626.*

la'l-reng : Kırmızı renkli , dudak renginde olan *B650.*

la'l-veş (f.): Yakut gibi *B637.*

lām (a.): Lam harfi.

ķāmetini lām it-: Boyunu posunu lam harfine benzetmek *B540.*

lā-maḥāl (a.): Yersiz yeri olmayan *B373.*

la'net (a.): Allah'ın mağfiretinden mahrumluk , beddua , ilenç *B110, B117, B124.* 2. Fena , kötü , uğursuz [şey] *B176.*

lāyık (a.): Yakışan , yaraşır , yakışık *B116, B424, B986.*

leb (f.): Dudak *B801, B803, B888.*

lem-yezel (a.): Zevāl bulmaz , zāil olmaz bākī, kalıcı (Allah'ın sıfatlarındandır) *B20.*

leşker (f.): Asker *B239, B292, B296.*

levh (a.): Yassı , düz , üzerine resim , yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.

levh-i dil : Dil denen yassı ve düz nesne , organ *B124.*

levm (a.): Zemmetme , çekiştirme, paylama, başa kakma *B72.*

levn (a.): Beniz , yüz rengi *B878.*

li'ān (a.): La'netleşme , birbirine la'net etme *B111.*

libās (a.): Esvap ,giysi , cāme *B58, B171.*

liḥye (a.): Sakal *B700.*

lik (f.): Lākin , fakat , ama , ancak *B95, B123, B259.*

likin (f.): lākin *B62.*

likin (f.): lākin *B62.*

loḳma (a.): Yiyecek , bir seferde yenilen yiyecek miktarı *B933.*

lu'b (a.): Oyun , eğlence *B539.*

lu'bet (a.): Oynanan , oynanılan şey , oyuncak.

lu'bet-gāh :Oyun yeri , tiyatro *B804.*

luṭf (a.): Hoşluk, güzellik *B113, B195, B251.*

-M-

mā-beyn (a.): İki şeyin arası , arasındaki şey , ara *Bab2.*

- mağfiret** (a.): Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması , yarlıgaması B74, B198.
- mağfūr** (a.): Allah tarafından günahları affedilmiş olması için dua edilen , ölmüş [kimse] B73.
- mağz** (f.): Beyin , dimağ B611, B930.
- māh** (f.): 1. Ay B588, B698. 2. Ay gibi parlak yüzlü B724. 3. On iki aydan her biri B184.
- mā-ḥaṣāl** (a.): Hāsıl olan , meydana gelen şey , netice B223, B772, B908.
- maḥfi** (a.): Gizli , saklı B278.
- māh-ı rūze**: Ramazan ayı , oruç ayı B172.
- māhī** (f.): Balık B502.
- maḥrem** (a.): Haram , şeriatın yasak ettiği şey B784.
- maḥşer** (a.): Haşrolunacak , toplanılacak yer B86, B364, B987.
- māh-tāb** (f.): Ay ışığı , mehtab , dolunay B727.
- māh-veş** (f.): Ay gibi B698.
- maḥzen** (a.): İçinde eşya saklanacak yer , yer altı , bodrum B23, B929.
- maḫāl** (a.): Söz, lakırdı B95.
- makām** (a.): 1. Kıyam edilen , durulan , durulacak yer , durak , yer B185, B346, B642. 2. Me'muriyet , memurluk yeri B289.
- maksūd idin-**: Amaç edinmek , kendine hedef yapmak B63.
- maḫşūd** (a.): Kasdolunan , istenilen şey , istek B68, Bab2.
- maḫtel** (a.): Katledilen , öldürülen.
- maḫtel-i āl-i resūl**: Hz. Hüseyin'in katledilmesi B59
- maḫtū'** (a.): Kat olunmuş , kesilmiş B863.
- maḫtūl** (a.): Katledilmiş , vurulmuş , öldürülmüş [kimse] Bab11.
- māl** (a.): 1. Bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey B659, B660. 2. Varlık servet B189.
- mānend** (f.): Benzer , eş B719, B345, B938.
- mānend-i ra'd**: Gök gürlemesi gibi B345.
- ma'lūm** (a.): Bilinen , belli B430, B533, B872.
- ma'rifet** (a.): Herkesin yapamadığı ustalık B44.
- māriḫ** (a.): Din değiştiren , mürted B94.
- ma'sūm** (a.): Suçsuz , kabahatsiz B594, B598.
- ma'zeret** (a.): İstenilmeyen bir hālın oluşuna yol açan kaçınılmaz sebep , özür , bahane B198.
- ma'zūl** (a.): Azledilmiş , işinden çıkarılmış B246.
- mār** (f.): Yılan B929.
- māriḫ** (a.): Mürted , din değiştiren kimse B94.
- maşlahāt** (a.): Ehemmiyetli iş B305.
- māt** (f.): Satranç oyununda yenilme, *māt it-*: Yenmek , yerle bir etmek B746.
- māt kıl-**: Yenmek B539.
- şah māt ol-**: Yenilmek B104.

- mātem** (a.): Hüzün , keder ve musibet zamanındaki ağlayış , yas B58, B411, B618.
- matla‘** (a.): Tulū edecek , doğacak yer B81, B699.
- maṭrūd** (a.): Tardolunmuş , kovulmuş , vazi fesinden çıkarılmış , kovuntu B93.
- me‘ād** (a.): Ahiret B943.
- mebde** (a.): Evvel , başlangıç , prensip , ilk unsur , ilmin ilk kısmı B943.
- mecāl** (a.): Fırsat , imkân B373.
- mecāl bul-*: Güç , kuvvet almak B641.
- mecāl kal-*: Güç kalmamak , takat kalmamak B124.
- mecma‘** (a.): Toplanılacak yer B925.
- micmer** (a.): Buhurdanlık , tütsü B144, B209.
- mecrūh** (a.): Cerholunmuş , yaralanmış B684.
- meded** (a.) :1.yardım , imdat B17, B205, B318.
- medh** (a.): Övme , birinin iyi şeylerini söyleme B63, B66, B653.
- medhūş** (a.): Dehşete uğramış , şaşırmış , korkmuş , ürkmüş B751.
- mefḥar** (a.):Övülmüş, önde gelen B711.
- meger** : Meğer, oysa ki halbuki , olsa olsa, ancak B52, B629.
- meh bk. māh**
- mehd** (a.):Beşik B594.
- mehīn** (a.): Hor , hakir , alçak B103, B528.
- mehl** : Vade ,vakit verme , bir işi muayyen bir zamana kadar bırakma B453.
- mekārim** (a.): Keremler ,cömertlikler , elaçıklı-ları , iyi ahlâklar Bab1.
- Mekkī** (a.): Mekkeli B294.
- mekr** (a.): 1. Hile , düzen B18, B203, B365. 2. Hile ile aldatma B775.
- melāl** (a.): Sıkılma , sıkıntı B958, B980, B981.
- melāmet** (a.): Ayıplama , kınama , azarlama , çıkışma B881.
- melek** (a.): Allah'ın , halleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar B4, B149.
- melih** (a.): Melāhat sahibi , güzel , şirin, sevimli.
- melihū'l-vech* : Yüzü sevimli , şirin yüzlü B826.
- me‘lūf** (a.): Ülfet edinilmiş , alışılmış ,alışmış, huy edilmiş B182.
- mel‘ūn** (a.): Lānetlenmiş , herkesin lānet ve nefret kimse B175, Bab8.
- memāt** (a.): Ölüm B402.
- men‘** (a.): Yasak etme , bırakmama , durdurma , esirgeme , vermeme , önleme B268, B462, B776.
- menākıb** (a.): Menkabeler , övünülecek vasıflar B989.
- menba‘** (a.): Kaynak B90.
- menşūr** (a.): Padişahın verdiği vezirlik , müşirlik veya kazilkuzatlık rütbelerinin tevcihini hāvī ferman B342, B546.

- menzil** (a.): 1. Yollardaki konak yeri B346. 2. Ev B668. 3. Bir günlük yol , konak B293. 4. Mesāfe B344.
- menzilet** (a.): Derece , rütbe , yükseklik derecesi B51.
- merd** (f.): Özü, sözü doğru kabadayı , yiğit B461, B910, B914.
- merdān** (f.): Mertler , insanlar , erkekler , yiğitler B201.
- merdāne** (f.): Ere, erkeğe yakışacak yol- da, mertçe , erkekçe B552, B746.
- merdūd** (a.): Reddolanmış , kovulmuş. *merdūd ol-*: Reddedilmiş B93.
- merḥabā** (a.): Günaydın , iyi günler, hoş geldiniz manasına bir selamlaşma sözü B983.
- merkeb** (a.): Rüküb edilecek , binilecek şey, binek, eşek B521.
- mersiye** (a.): Ağıt , birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzume B653.
- mescid** (a.): Secde edilecek , namaz kılınacak yer , küçük cami B27, B173, B922.
- meskenet** (a.): Miskinlik , fakirlik , yoksuluk B65.
- mestūr** (a.): Setr olunmuş , örtülü kapalı , gizli B843.
- meşakkat** (a.): Zahmet , sıkıntı , güçlük , zorluk B396.
- meşam dut-*: Kokusu burnunu etkilemek, kokudan burnu etkilenmek B848.
- meşāmm** (a.): Burun , koku alacak yer B848.
- meşgūl** (a.): Bir işle uğraşan , iş görmekte olan B225, B510.
- meşhed** (a.): Bir adamın şehit olduğu veya bir şehidin gömüldüğü yer B712.
- metā'** (a.): Sermāye , elde bulunan varlık B908.
- me'vā** (a.): Yurt , mesken , yer , sığınacak yer B929.
- mevc** (f.): Dalga B754.
- mevşūf** (a.): Vasfolunmuş , vasıflanmış B182.
- mevt** (a.): Ölüm B390, B611.
- mevtā** (a.): Ölüler , ölmüşler B852.
- meydān** (a.): Geniş , açık düz yer , alan B552, B564.
- meydana gir-* : Ortaya çıkmak , ortaya atılmak B552.
- meyl** (a.): Gönül akışı B64, B257.
- meyyit** (a.): Ölmüş B683, B851.
- mezheb** (a.): Gidilen tutulan yol B107, B113.
- mezid** (a.): 1. Artma , artırma , çoğalma B538 2. Artmış , arttırılmış , büyümüş, çoğaltılmış B29.
- mezkūr** (a.): Zikrolunmuş , adı geçmiş , anılmış B13.
- mı** : Soru eki B331, B400, B791.
- mi bk. mı**
- mi'rāc** (a.): Göğe çıkma B948.
- midḥat** (a.): Medhetme, övme B67, B107.
- mihmān** (f.): Misafir, konuk mihmān evi B305.

- miḥnet** (a.): 1. Gam, keder , sıkıntı , dert *B307, B403, B413.* 2. Belâ , musibet *B395.*
- mihnet evi** : Dünya *B34.*
- mihir** (f.) : Güneş *B658, B728.*
mihir-ayîn : Güneş gibi *B948.*
- mih-terân** (f.): Daha büyükler *B264.*
- miḳdâr** (a.): Parça , kısım , bölük *B461, B934.*
- millet** : Ulus, kavim *B783.*
- mîm** : Mim harfi *B974.*
- min-gayr** (a.): Olmayarak *B31.*
min-ğayr infisâm (a.): Kesilmeden , aralıksız, sürekli *B31.*
- mîr** (a.): Amir , baş , kumandan , bey *B217, B276.*
- miṣāl** (a.): Benzer , andırır *B39.*
- miskîn** (a.): Aciz , zavallı , beceriksiz , hareketsiz [adam] *B140.*
- mû[y]** (f.): Kıl *B956.*
- mu‘cizât** (a.): Mucizeler , tansıklar *B954.*
- mu‘în** (a.): Yardımcı *B101, B450, B876.*
- mu‘temed** (a.): Kendisine itimad edilen , inanılıp güvenilen kimse *B920.*
- muḥabbet** (a.): [doğrusu; "mahabbet"dir.] Sevgi *B85, B91.*
- muḥālefât** (a.): Muhāliflikler , uygunsuzluklar, aykırılıklar , düşmanlıklar. *Bab2.*
- muḥālefet** (a.): Muhāliflik , uygunsuzluk , aykırılık , düşmanlık *Bab3.*
- muhālif** (a.): Muhalefet eden , aykırılık gösteren , uymayan , uygun olmayan *B97, Bab11.*
- muḥanneṣ** (a.): Korkak , alçak , kadın tabiatlı , kalles *B562.*
- muḥārebāt** (a.): Harbetmeler , savaşmalar , harbler , savaşlar *Bab2.*
- muḥarrem** (a.): Kamer takviminin birinci ayı , aşure ayı *B968.*
- muḥtāç** (a.): İhtiyaç sahibi , bir şeye ihtiyacı olan *B870.*
- muḥtar** (a.): Seçkin *B917.*
- muḥtaṣar** (a.): İhtisar edilmiş , kısaltılmış , kısaltma , kısa *B509.*
- muḥterem** (a.): İhtirâm olunmuş , saygı değer , sayın *B522.*
- muḳaddem** (a.): Önde olan , önde giden *B693.*
- muḳîm** (a.): İkâmet eden , oturan *B526.*
- muḳtedâ** (a.): 1. iktidâ edilen , uyulan , örnek tutulan 2. Önde bulunan , kendisine uyulan *B70.*
- muḳtedâ** (a.): İktidâ edilen , uyulan , örnek tutulan *B82.*
- muntazır** (a.): İntizâr eden , gözleyen , bekleyen *B335.*
- mûr** (a.): Karınca *B51.*
- murād** (a.): 1. Arzu , istek , dilek *B169, B733.* 2. Maksat , merâm *B68, B140.*
- murdâr** (a.): Mundar , kirli , pis *B169.*
- murğ** (f.): Kuş *B207, B942, B945.*
- muṣāf** (a.): Savaş *B421.*
- muṣavver** (a.): Tasvirli , resimli *B698.*

- muşibet** (a.): Felâket , ansızın gelen belâ, **mühlet** (a.): Bir işin yapılması için verilen sıkıntı B317, B400, B810. zaman B452, B453.
- muşirr** (a.): İsrâr eden , direnen , ayak di- **mühr** (f.): Mühür , imza B36.
reyen B103. **mühre** (f.): 1. Cam boncuk. 2. Mühür.
- mu'teber** (a.): 1. İtibarlı , hatırı sayılır, *har-mühre* :Eşek boncuğu B43.
saygın B42, B119, B523. 2. İnanılır, *mühre ur-*:Mühürlemek B36.
güvenilir B259,B897. **mükerrem** (a.): Muhterem , azîz, sayın , saygı-
değer , sayılan , hürmet ve tazîme ermiş
B105, B687.
- mu'tî'** (a.): İtaat eden , boyun eğen B217. **mülk** :1. Saltanat , mülk B4. 2. Mal , servet
B426, B754, B950.
- mu'tlak** (a.): Kayıtsız , şartsız B424. *mülk-i melek* : Meleklerin Saltanatı ve mülkü
B4.
- muvâlât** (a.): Dostluk , karşılıklı sevgi , k **mültemes** (a.): İltimaslı , kayırılan B734,B819.
koruma , yardım B84. **mülzem** (a.): İlzâm edilen , baskın çıkarak sus-
turulan susturulmuş kimse [bir bahiste] B367.
- mu'zlim** (a.): Dehşetli , , kara , uğursuz **mü'minât** (a.):İmân etmiş , İslam dinine inan-
mış, Müslüman [kadınlar , kızlar] B953.
B151. **mü'min** (a.): İmân etmiş , İslam dinine inan-
mış , İslam, Müslüman B466.
- mu'ztarib** (a.): İztirâbı , sıkıntısı olan **mümtelî** (a.): Dolu , dolgun , dolmuş B513.
B351. **münādî** (a.):Nidâ eden , tellâl B671, B760.
- mübârek** (a.): Uğurlu , hayırlı , mutlu , **münâfık** (a.): Nifak sokan , iki yüzlülük eden,
kutlu B611, B634, B700. iki yüzlü B299.
- mübâriz** (a.): Döğüşe , güreşe kalkışan **münevvir** (a.): Parlatan , aydınlatan B698.
B554. **münhanî** (a.):İnhinâ eden , eğilen ,
eğrilen , eğri , kamburlu B918.
- mübtelâ** (a.): Tutkun , tutulmuş B467, **münharif** (a.): İnhirâf eden, sapan , doğru
gitmeyen B822.
B636, B818. **müntehâ** (a.): Nihâyet bulmuş B45.
- mücrim** (a.): Suçlu , cürûm işlemiş **münzevî** (a.): İnzivâ eden , çekilip bir
köşede oturan B34.
B17, B142, B797.
- müdâm** (a.): Devâm eden , süren , sürekli **mühim** (a.): Ehemmiyetli B955.

mürgān (f.): Kuşlar B57.
mürşid (a.): İrşad eden , doğru yolu gösteren , kılavuz B21.
mürūr (a.): Geçip gitme B252, B926.
müste‘ān (a.): Kendisinden yardım beklenen , yardım istenen B61, B401.
müstehām (a.): Şaşırmış , şaşa kalmış B386.
müsūlmān (a.): İslam dininde olan B316, B463 ,B939.
müşgīn (f.): Miskli , misk kokulu B37.
müşīr (a.): Emir ve işaret eden B277, B563.
müşk (f.): Misk B715.
müşkil (a.): Güç , zor, çetin B437.
müşṭāk (a.): İştīyāklı , özleyen , göreceği gelen , can atan B146, B208, B638.
müttakī (a.): Allah'tan korkan B315.
müttekīn (a.): Allah'tan korkan B90, B389.
müyesser (a.): Kolayı bulunup yapılan , kolay gelen , kolaylıkla olan B519.
müznib (a.): Günah , suç işleyen, suçlu B107.
pūr-mekr ü āl : Hile ve aldatmaca ile dolu B231.

-N-

nāb (f.): Hālis , saf , arı B190.
nā-bekār (f.): Haylaz , yaramaz , hayırsız B229, B806.

nā-çār (f.): Çaresiz , ister istemez B416.
nāfi‘ (a.): Menfaatlı , faydalı , karlı B428.
nāgehān (f.): Ansızın , birdenbire B349, B417, B594.
nağme (a.): Ahenk , ezgi , güzel ses B57, B813.
nā-ḥaḳ (f.): Haksız B75, B118.
nāk (f.): İsimlere takılarak sıfat meydana getiren bir edat olup "-li , -lü " manası verir.
derd-nāk : Dertli B594.
nāka : Dişi deve , maya B525.
nākīd (a.): Bir şeyin iyisini , kötüsünden ayıran , güzel sözden anlayan kimse B692.
nākīk (a.): Kurbağa, tavuk , kedi gibi hayvanların boğuk sesi B43.
naql (a.): Başkası yada başkalarına söyleme , aktarma B569, B575, B954.
naql it- : Söylemek , anlatmak , aktarmak B682.
naḳz (a.): Bir sözleşmeyi yok sayma.
nakz-ı ahd üzre karar kıl- : Bir sözleşmeyi yok saymayı kararlaştırmak B433.
nāle (f.): İnleme , inilti B149, B316, B504.
nām (f.): Ün , lakap B220, B640, B677.
namāz (f.): Namaz B303.
namāza tur- : Namaza başlamak B174.
nām-cū (f.): Yiğit B461.
nām-dār (f.): Namlı , ünlü B162, B452, B584.
nāme (f.): Mektup B341, Bab6.
nāme -ber (f.) : Mektup götüren , postacı

B439.

- nām-ver** (f.): Namlı , adlı , ünlü B640, **nefir** (a.): Boynuzdan yapılan boru B595,B950, B677,B691. B951.
- nār** (a.): Ateş , od B323, B630, B979. **nefret** (a.): Tiksinme , iğrenme B158.
- nās** (a.): insanlar , halk , herkes B807. **neft** (f.): Neft yağı B629.
- naşārā** (a.): Hristiyanlar B521. **neheng** (f.): Timsah B755.
- nā-sezā** (f.): Yakışmaz B120. **nehr** (a.): Akarsu , çay , ırmak B166.
- naşīb** (a.): Pay , hisse B207, B632. **nekbet** (a.): Felâket , musibet Bab10.
- naşihat** (a.): Öğüt B286, B269. **nekīr** (a.): Bilinmemiş şey [ma'rufun zıddı] B218.
- naṭ'** (a.): Meşinden yapılan döşek B104. **nerdübān** (f.): Merdiven.
- nāy** (f.): Ney , kamıştan yapılan düdük. *nerdübān it-*: Merdiven yapmak B25.
- nāy-vār* :Ney gibi inleyen B133. **neseb** (a.): Nesil , soy B519, B771.
- nazar** (a.):Bakma, göz atma B787, B833,B967. **nesl** (a.): Nesil , kuşak B400, B516, B573.
- nāzik** (f.): Güzel , zarif B715, B800, B839. **nesne** : Nesne , cisim , şey B125, B957.
- nāzil** (a.): Yukarıdan aşağı inen , inici *nesne-vār* (f.): Nesne gibi , şey gibi , cisim gibi B957.
- nāzil ol-*: Yukarıdan aşağı inmek B719, **neşid** (a.): Eski Arap müziğinde usüllü olmak şartıyla , irticalen veya hazırlanarak söylenen güfteli müzik eseri B593.
- naẓm** (a.): Vezinli , kafiyeli söz B106, B654,Bab1. **nev** (f.): Yeni , ilk B56.
- ne** : Ne "soru zamiri" B652, B707, B783. **nevā** (f.): Ses , sada , makam , ahenk , nāme B146, B212.
- nebī** (a.): Peygamber B94, B331, B366. **nevāhī** (a.): Nahiyeler , bucaklar B650.
- necāt** (a.): Kurtulma , kurtuluş B404, B495 ,B622. **nev-bahār** (f.): İlkbahar B56.
- nedāmet** (a.): Pişmanlık B396. **nevḥa** (a.) :Ölüye sesli ağlama B149, B211, B652.
- nefes** (a.): 1. Soluk B951. 2. Soluk **nevmīd** (f.): Ümitsiz , ümidi kırık B240, alacak ka- dar geçen zaman , an B279, B307.
- B869. 3. Okuyup üfleme B816 , **ney bk. nāy** B819. 4. Bektaşî tekkele- rinde **ney-istān** (f.):Kamışlık , sazlık B626.
- okunan manzum söz B209. **neyle-** : Ne yapmak , ne etmek B279, B614.

- nısf** (a.): Yarım , yarı B717.
- nice** : Bir çok, pek çok B151, B442, B635, B641.
- niçün** : Neden , sebep B492.
- nidā** (a.): Çağırma , bağırma , seslenme B445 , B671, B769.
- nigāh** (f.): Bakış , bakma göz B879.
- nihād** (f.): Tabiat , huy , yaratılış B65, B644, B759.
- nihāl** (f.): Taze , düzgün , fidan , sürgün B800.
- nihān** (a.): Gizli , saklı B173, B276, B538.
- nihānī** (f.): Gizlice , saklı B261.
- nīk** (f.): İyi , hoş , güzel , beğenilen B220, B675.
- niķāb** (a.): Peçe , yüz örtüsü B14.
- nīk-nām** (f.): İyi nam kazanmış , iyi adlı, iyi ünlü B220.
- nīl** (f.):Kaplama, tutma , ele geçirme
nīl it-:Kaplamak ,ele geçirmek ,tutmak B631.
- nīl-gūn** (f.): Çividi ,çivit renginde , lacivert B498.
- nişār** (a.): Saçma , serpmeye B541.
- nisbet** (a.): Bağlılık , ilgi B903.
- nişān** (f.):1. Nişan , iz , belirti B97, B497.
2. Amaç , hedef , vurulması istenilen nokta B547, B597.
- n'it-** : Ne yapmak , ne etmek B317, B639, B753.
- nitekim** :Nasıl ki , şöyle ki , benzeri B6, B119, B904.
- niyāz** (f.): Yalvarma, yakarma B321.
- niyyet** (a.): Niyet , meram , kurma B363.
- nizā'** (a.): Çekişme , kavga B214.
kat'-ı nizā': Kavgayı yatıştırma B287.
- n'ol-**: Ne olmak B868.
- nūr** (a.): Aydınlık , parıltı , parlaklık B488, B577, B973.
- nūş** (f.): Tatlı , bal.
nūş eyle-: Tatlılaştırmak , tatlandırmak, bal eylemek B886.
nūş-leb: Bal dudaklı B888.
- nücüm** (a.) : Yıldızlar B549.
- nūh** (f.): Dokuz B147.
- nūh-e-flāk** (f.): Dokuz gök B25.
- O-
- o** : O "3. tekil işaret zamiri " B154, B184, B200. 2. O "3. tekil şahıs sıfatı" B583.
- od** (f.): Ateş B129, B138, B145.
od it-:Ateş yakmak B530.
oda ur- :1. Ateşe atmak B37. 2. Ateşini yükseltmek , hasta etmek B60.
- odun** : Kesilmiş ağaç parçaları B512.
- oğul** : Erkek evlat B214, B222, B534.
- ok** : Tır ,bir çeşit silah B556, B586, B611.
- okı-, oku-** : 1. Okumak B372, B374, B849. 2. Söylenmek , denmek B902.
- oku- bk . okı-**

oķun- : Ezan okunmak , Műslűmanları
ibādete aķırmak iin çok defa
mināreden , muayyen kelimeleri
sűylemek suretiyle , yűksek sesle
yapılan davet yapmak B173.

ol :O (Allah için hitap zamiri) B734, B819.

2. O " işaret sıfatı" B267, B288 ,
B293. 3. O "işaret zamiri" B142,
B189, B297.

ol-: Olmak (Yardımcı fiil olarak birleşik
fiiller yapmada kullanılır.)

a ol- B870.

ad ol- B591.

'adem ol B936.

afet ol- B71.

āfitāb ol- B696.

āķir ol- B271.

a'lem ol- B78.

armaķan ol- B331.

'āsī ol- B708.

āsűde ol- B234.

'āřikār ol- B7.

ařűfte-hāl ol- B703.

ateş-feřān ol- B497.

'ayān ol- B742.

ayın onı ol- B968.

ayruksı ol- B373.

'aźīm ol- B400.

bed-gűmān ol- B941.

bedīd ol- B969.

berī ol- B712.

beste ol- B305.

bīdār u ģir ol- B674.

bī-ķad ol- B93.

bī-huzűr ol- B806.

bī-karar ol- B229.

bilmiş ol- B735.

bir ol- B61.

cāvīd ol- B307.

cebr ol- B933.

cem' ol- B976.

cidāl ol- B551.

cuy-bār ol- B71.

cűzā ol- B201.

arh-mānend ol- B549.

def' ol B186.

delīl ol- B824.

deng ol- B852.

dűřmān ol- B352.

dűřmen ol- B946.

dűřmeni ol- B454.

emīn ol- B428.

emr ol- B282.

esīr ol- Bab8.

fedā ol- B769.

fidā ol- B476.

firāk ol- B505.

galat ol- B387.

ģalib ol- B459.

ģam ol B254.

gark ol- B956.

gark-ı hűn ol- B616.

ģayet ol- B927.

ģice ģűndűz ol- B325.

göz yaş-ile ol- B134.

gül gibi ol- B33.

güzîr ol- B62.

hak ol- B138.

hâkim ol- B230.

hakık ol- B124.

halas ol- B471.

hame-gîr ol- B52.

hāmūş ol- B756.

handan ol- B446.

hā'ife ol- B98.

hasıl ol- B966.

hayrî'l-ümmet ol- B76.

hazır ol- B928.

helâk ol- B598.

hem-nefes ol- B734.

hem-reng ol- B852.

hun-feşân ol- B597.

ihtisâr ol- B810.

imâm ol- B71.

'isyân ol- B236.

kaçan ol- B477.

ķâl u ķîl ol- B71.

katl ol- B901.

keşf ol- B702.

kurban ol- B479.

lâle-gûn ol- B838.

la'l-reng ol- B650.

maḥfî iş ol- B93.

maktul ol- Bab11.

maktu' ol- B863.

malûm' ol- B872.

matla'-ı envâr ol- B699.

merdûd ol- B272.

meşgûl ol- B225.

mihnet ol- B864.

miskîn ol- B140.

muḥālîf ol- B71.

muhtâç ol- B870.

mu'in ol- B450.

muhtarib ol- B351.

mübtelâ ol- B636.

mülzem ol- B367.

münharîf ol- B822.

münzevî ol- B34.

müşîr ol- B563.

müyesser ol- B519.

nâr ol- B929.

nâzil ol- B719.

nazm ol- B654.

nevmîd ol- B240.

nice ol- B442.

nihân ol- B173.

nil-gûn ol- B498.

nisbeti ol- B903.

padişâh ol- Bab4.

pāk ol- B662.

pāyân ol- B988.

pedîd ol- B898.

peydâ ol- B407.

pinhân ol- B236.

pür-âşûb ol- B581.

pür-fiten ol- B159.

pür-zahm ol- B624.

revā ol- B559.
revān ol- B924.
sabah ol- B738.
sabr ol- B466.
sadeḡ-veṣ ol- B756.
sākit ol- B111.
sebeb ol- Bab1.
sensiz ol- B402.
sīr ol- B609.
sīr-āb ol- B887.
subh ol- B386.
şulḡ ol- B151.
şād ol- B777.
şād-mān ol- B593.
şāh māt ol- B104.
şefī' ol- B151.
şehid ol- B554.
şikest ol- B883.
tağ üsti bağ ol- B817.
tāk ol- B543.
tamām ol- B648.
tebāh ol- B879.
tecāvüz ol- B793.
teşne ol- B604.
töḡmet ol- B236.
'uzlet-peziir ol- B62.
vāki' ol- Bab10.
vukūf ol- B381.
yakīn ol- B389.
yin ol- B844.
yoğ ol- B137.
yol ol- B794.

za'ferān ol- B700.
zār ol- B915.
olun-: Olunmak , yapılmak , edilmek.
'arz olun-: Sunulmak , takdim edilmek ,
verilmek B962.
katl olun-: öldürölmek B921.
zīkr olun-:Anlatılmak Bab3.
on : On [sayı] B968.
on iki : On iki [sayı] B674.
on sekiz : On sekiz [yaş] B582.
oña : Ona B341, B342, B366.
oñat : İyi , doğru B820.
onuñ: Onun B189.
ortalık : Meydan B104.
otur-: Oturmak , beklemek , ilerlememek ,
yerinde kalmak B349, B764.
otuz üç : Otuz üç [sayı] B615.
oyna-: Mücadele etmek, savaşmak B568.
oynat-: Oynatmak , yerinden kıpırdatmak ,
hareket ettirmek B507.

-Ö-

öl-: Ölmek B421, B526, B570.
öldür- : Öldürmek , katletmek B554,
B758, B780.
'ömr (a.): Ömür , yaşama,yaşayış, hayat
B225, B449.
öñ : Göz önünde , göz ucunda , gözü
karşısında B576, B667, B759.
önce : Önce, bir şey olmadan, erken
B853.

öñdin : Baştan öndin sona baştan sona B789.

öp-: Öpmek B642, B722.

öz : Kendi , asıl , kök B299 , B295, B880.

‘özü (a.): Bir suçun veya kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep , bahane B233, B367, B990.

‘özü-ğ’āh (f.): Özür dileyen , özür bildirerek af isteyen B184.

-P-

padişāh (f.): Hükümdar, melik Bab4.

pāk (f.): 1. Temiz , arık B117, B120, B121. 2. Kutsal , mübārek B679, B910.

pāre (f.): Parça B55.

pārelen-: Parçalanmak B839.

parmak : Parmak Bab10.

pās (f.): Gam , keder , gönül üzüntüsü , iç sıkıntısı B822.

pāy (f.): Ayak B48.

pāyān (f.): Son , nihayet B324, B639, B747.

pāy-māl (f.): Ayak altında kalmış , çiğnenmiş B141, B366.

pehlevān (f.): Pehlivan, güreşçi , yiğit B354, B902.

peleng (f.): Panter B551.

pelid (f.): Alçak , rezil [kimse] B232, B275. 2. Pis , murdar B151, B534.

pend (f.): Nasihat , öğüt B70, B79, B287.

perde (f.): Dünya hayatı , sahne B197.

perişān (f.): Bozuk , düzensiz B990.

pertev (f.): Işık , parlaklık , yalım B697, B726.

pervāne (f.): Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek.

pervāne-veş: Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek gibi B317.

pervāz (f.): Uçma , uçuş B853, B942, B945.

perverd (f.): Besleyen , besleyici , büyüten, yetiştiren , yetiştirici , koruyan , terbiye eden manalarıyla birleşik kelimeler yapar B326.

pervīn-şifat (f.): Ülker yıldızı gibi B52.

pes (f.): O halde , sonra B8, B240, B261.

peyām (f.): Haber , başkasından alınan bilgi B51, B259.

peydā (f.): Meydanda , açıkta B503.

peydā ol-: Ortaya çıkmak , meydana gelmek B407.

peygāmbet (f.): Peygamber , Allah tarafından haber getiren , Allah'ın emirlerini insanlara getiren B86, B294, B802.

peyk (f.): Haber ve mektup götüren B265, 280, B975.

peyk-i Haḫ : Allah'ın elçisi B894.

peyker (f.): Şekil B508.

peyk-vār (f.): Postacı gibi , haberci gibi B265.

peymān (f.): Yemin , and B312.

peyvend (f.): Bağ , ilgi B842.

pezîr (f.): Kabûl eden , edici,alan B62.

pindâr , pindâre (f.): Bôbürlenme B14.

pinhân (f.): Gizli B236, B503.

pîr (f.): Yaşlı , ihtiyar B228,B773.

pîşkeş (f.): Peşkeş , hediye , armağan
B636.

pîş-rev (f.): Önde giden B348.

pişür-: Pişirmek B932.

pişvâ(f.):Reis, başkan , önder B19, B77,
B92.

pur (f.): Oğul B515.

pür (f.): Sâhip , mâlik [bu kelime ile (bir-
leşik kelimeler yapılır] B57, B143,
B159.

pür-belâ (f.): Belalı , çok belalı B960.

pür-dem (f.):Çok kanlı , kan dolu B517

pür-derd (f.): Çok dertli , derdli , derd sa-
hibi B747.

pür-dûd (f.): İnleme ile dolu B530.

pür-efgân (f.): Haykırışla dolu , inleme
dolu B57.

pür-elem (f.): Acı dolu B764.

pür-nûr (f.): Nur dolu , nur içinde , nurlu,
aydınlık B15.

pür -reng (f.): Çok renkli , rengârenk
B10.

pür-şafâ (f.): Çok şen , çok neşeli , neşe
dolu B728.

pür-serâb (f.):Gözlerin nem ile dolması ,
göz- lerin gözyaşı ile dolu dolu olması
B889.

pür-sekâmet (f.): Hastalık dolu , illet dolu
B827.

pür-tâb (f.):Çok aydınlık B704.

pür-uşûl (f.): Usûl dolu B735.

pür-zaḥm (f.):Yara dolu , yaralı B586.

-R-

Rabb (a.): Allah B884, B941, B975.

ra'd (a.): Gök gürlemesi B345.

raḍiye'llahu 'anh (a.): Allah ondan razı
olsun Bab3.

râh (f.): Yol B405, B496, B750.

rahm (a.): Acıma , esirgeme , koruma , yarlı-
gama B517, B595, B644.

Rahmân (a.): Allah B466, B766.

rahmet (a.): Acıma , esirgeme, koruma, yar-
lıgama B93, B732, B992.

râki' (a.): Namazda rûkû eden , ellerini dizle-
rine bağlayarak eğilen B27.

raḳîm (a.): Yazı , kitap ve saire.

aşḥâb-ı raḳîm: Yazarlar , eli kalem tutanlar
grubu B767.

rân (f.): "süren , sürücü, hükmeden "manalarıyla
birleşik kelimeler yapar.

fermân-rân : Hüküm süren , ferman sa hibi
, sözü geçen , söz sahibi B155.

rây (a.): 1. rey , fikir, oy B244, B345.

râyet (a.): Sancak , bayrak B766.

râzı (a.): Rıza gösteren , kabul eden ,
boyun eğin B443.

- recā** (a.): Yalvarma B99.
- redd** (a.): Geri döndürme ,döndürülme , geri çevirme, çevirilme , kabül etmeme B93, B429.
- reh-nūmūni** (f.): Kılavuzluk.
- reh-nūmā** (f.): Yol gösteren , kılavuz B90.
- reh-nūmūnī** (f.) : kılavuzluk B334, B893.
- reng** (f.): Renk B10.
- res** (f.): Yetişen B16.
- resāil** (a.): Mecmualar,dergiler B45.
- resn** (a.): Sûret , kıyafet, şekil, davranış B293,B827, B845.
- restihiz** (f.): Kıyamet , kıyamet günü B448.
- resul** (a.): Peygamber , yalvaç B328, B454,B892.
- revā** (f.): Yaraşır , uygun , yerinde B163, B314,B809.
- revā it-**: Yerine getirmek , uymak B92.
- revān** (f.): Yürüyen , giden , akan , su gibi akıp giden B585 ,B612, B968.
- revşān** (f.): Gidişler , yürüyüşler , usüller , tutumlar , yollar Bab11.
- rey** (a.): Görüş , hüküm B343.
- rıfk** (a.): Yumuşaklık , yavaşlık , tatlılık B766.
- rıhlet** (a.): Göç , göçme Bab4.
- rızā** (a.): 1. Hoşnutluk , memnunluk B152, B174, B482. 2 . Rāzı olma , pekiyi deme B228, B362.
- rikkat** (a.): Merhamet , acıma B140.
- rişte** (f.): İplik , tire.
- rişte-i cān** : Can ipliği , can bağı B321.
- rivāyet** (a.): Hikāye edilen bir haber , söz veya hadise B692, B934, B972.
- rū** (f.): "Biten, olan" manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.
- hod-rū** : Kendiliğinden B322.
- rū(y)** (f.): Yüz , çehre,surat B956.
- ruy-ı ħak** : Yeryüzü , toprağın üstü B148.
- ruy-ı vahdet** : Allah'ın birlik yüzü B14.
- ruh** (f.): Yanak , yüz , çehre B700.
- rūh** (a.): Can , nefes B17, B982.
- ruhşat** (a.): İzin , mücade B438.
- Rūm** (a.): Arap ilinde başka ilden olan kimse B106.
- rūşen** (f.): Aydın , parlak B891.
- rūz** (f.): Gün, gündüz B466, B645, B647.
- rūze** (f.): Oruç B172.
- rūzgār** (f.): 1. Zaman , devir B753,B898. 2. Yel B458, B787.
- rūcū'** (a.): Cayma , sözünden dönme , sözünü geri alma B102.
- rūkn** (a.): 1. Bir şeyin en sağlam tarafı ,temel direği B80. 2. Kolon , direk B30.
- rūst-e-ħiz** (f.): Kıyamet , mahşer B234.
- rūsul** (a.): Peygamberler B21.
- rūtbet** (a.): Sıra , derece , basamak B985.
- rūvāt** (a.): Rivāyet edenler , söylentide bulunanlar B820.

-S-

- sa'ādet** (a.): Mutluluk B568, B576, B893.
sa'ādet bul-: Mutlu olmak, mutluluğu yakalamak B568.
- sā'at** (a.): An , vakit B7.
- şabāḥ** (a.): Sabah B178, B308, B386.
- şabīḥ** (a.): Güzel , latif , şirin B826.
- şabr** (a.): Sabır , dayanma , katlanma B465, B635, B940.
- sācid** (a.): Secde eden , alnını yere koyan B27.
- şadā** : Ses B854.
- sādāt** (a.): Seyyitler , ulular B846.
- şadef-veş** (f.): Sedef , inci kabuğu gibi B756.
- şadr** (a.): Yürek B22.
- şāf** (a.): 1. Temiz , halis , katkısız , karışık olmayan B828. 2. Dizi , sıra , cami- de cemaatin sırası B421, B515, B528.
saf bağla-: Ellerini göğüsleri üzerine kavuşturup ayakta sıraya dizilmek B421.
- şafā** (a.): 1. Saflık , berraklık B81, B728. 2. Gönül şenliği , kedersizlik , neş'e , zevk , eğlence B885, B891, B972.
- şafir** (a.): İnce , güzel ses B950.
- şağ** : Hayatta , yaşayan , ölü olmayan B566, B591, B630.
- şağ** : Sağ taraf , sağ yan B487, B841, B973.
- sağlık** : Vücut zindeliği , Bedenin rahatsız olmaması hali B214.
- şahb** (a.): Sahipler , yakın dostlar B953.
- şāhib** (a.): Sahip
şāhib-i-faşlū'l-ḥitāb: Kur'an'ın bölümlerinin her birinin sahibi [Allah] B112, B190, B569.
şāhib-ḳırān : Her zaman başarı , üstünlük kazanan hükümdar Bab1.
- şahīḥ** (a.): Gerçek , doğru B150, B647, B826.
- sāḥire** (a.): Büyücü kadın B334.
- şahn** (a.): Oyuk , örtülü yer B392.
- sākī** (a.): İnsan ruhuna Allah sevgisi , Allah nuru saçan kimse B885.
- şakīfī** (a.): Kabile B899.
- şakīm** (a.): Hasta , hastalıklı B526.
- sākit** (a.): Susan , ses çıkarmayan B111.
- şakla-**: Gizlemek B522, B580, B657.
- sāl** (f.): Yıl B172, B590, B645.
- şal-** : Üzerine göndermek , üzerine [at] sürmek B167, B439, B694.
pertev sal-: Işık yaymak , aydınlatmak B726.
- şalā** (a.): Cuma namazına ve bazı yerlerde cena- zeye çağırmak için minarelerde okunan sala- vat B390, B613.
- sālār** (f.): Baş kumandan , başbuğ , en büyük âmir.
sālār-ı Şām: Şām'ın büyüğü, Şām'ın başı B187, B343, Bab2.
- şalāt** (a.): Namaz B445.
- sālik** (a.): Bir yola giren , bir yolda giden B70.

salṭanat (a.): Sultanlık , padişahlık ,
hükümdarlık B101, B139, B899.
šan-: Zannetmek B727, B841, B850
saña : Sana B335, B359, B380.
šançıl-: Batmak , saplanmak B839.
sānī (a.): İkinci B66.
şamt (a.): Sessizlik , sükût B121.
samt (f.): Doğru yolu bulma B121.
şar-: Sarmalamak , örtmek , kapamak ,
bezemek B295.
şarḥ (a.): Açık , meydanda B150, B647.
şarkıt-: Salmak , bırakmak [enseden
aşağıya doğru] B294.
şavāb (a.): Doğruluk , dürüstlük B112,
B195 , B430.
şavaş : Karşılıklı iki grubun birbirine
üstünlük kurma mücadelesi B544,
B550.
şavm (a.): Oruç B490.
şavt (a.): Ses, seda.
şavt bağla-: Sesle eşlik etmek B208.
şay-: Saymak B628.
şayd (a.): Av B949.
sayir (a.): Diğer , başka , gayrı B680,
B937, Bab11.
sayru : Hasta B888.
sāz (f.): Çalgı
sāz it-: Çalmak , girmek , eğlenmek,
katılmak B208, B320, B515.
sebak (a.): Ders B32, B89, B878.

sebāt (a.): Yerinde durma , kımıldamama,
sözünden kararından vazgeçmeme
B850.
sebeb (a.): Sebep , neden B159, B431, Bab1.
sebeb ol-: Neden olmak Bab1.
sebīl (a.): Hayrat olarak , parasız dağıtılan su
B824.
sebze (f.): Yeşillik , çimen B56.
sedd (a.): Kapama, tıkama B47.
sefk (a.): Dökme , akıtma.
sefk-i dimā' : Kan dökme , kan dökücülük
B161.
seg (f.): Köpek , it B644, B711.
seḥā (a.): Cömert , eli açık B202.
seher (a.): Uykusuzluk , gece uyuyama hasta-
lığı B206, B316, B628.
seḥer-gāh (f.): Seher vakti B316.
seḥer-veş (f.): Seher gibi B319.
sehlen (a.): Kolaylıkla , kolay olarak eh- len
ve sehlen , safā geldiniz , hoş geldiniz B298.
sehm (a.): Ok.
sehmü'l-mevt : Ölüm oku B611.
seg (f.): Köpek B304.
seḳāmet (a.): Hastalıklar , illetler B827.
seksen : Seksen [sayı] B684.
selām (a.): Selam , esenleme B422, B491.
selām it-: Selām vermek B51.
semā' (a.): İşitme, duyma B147.
semere (a.): Fayda , verim Bab1.
sen : İkinci tekil şahıs zamir B355, B359, B424.
seng (f.): Taş B650.
sengīn (f.): Taştan , taştan yapılmış B644.

- sep-** :Ok sepmek , ok yağmuruna tutmak , ok atmak B556.
- ser (f.):** 1. Baş , kafa , kelle B698 , B919, B946. 2. Uç kenar B738.
- ser –nigün (f.):** Baş aşağı olmuş , ters dönmüş B498, B838.
- serāb (a.):** Gözlerin göz yaşı ile dolması veya gözlerin nemden buhur buhur olması B889.
- ser-āğāz (f.):**Yeniden , baştan başlama B320, B942.
- ser-ā-ser (f.):** Baştan başa , büsbütün B616, B650, B956.
- serāy (f.):** Saray B723.
- ser-bend (f.):** Başa sarılan veya bağlanan şey B946.
- ser-cümle (f.):** Bütün, hepsi B9.
- ser-keşlik :** Dikbaşlılık , inatçılık , itaatsizlik B537.
- ser-leşkerlik :** Kumandanlık B545.
- ser-mest (f.):** Sarhoş B905.
- serseri (f.):** Boş , beyhude söz B799.
- ser-te-ser (f.):** Baştan başa , hep , bütün B530, B827, B879.
- server (f.):** Baş , başkan , ulu , reis B255, B889.
- setr (a.):** Örtme , kapama , gizleme B369, B797.
- sev- :** Sevmek B88, B466, B467.
- sevdā (f.):** İstek , heves, arzu B301.
- seyf (a.):** Kılıç B914.
- seyl (a.):** Sel B396, B560, B634.
- seyr (a.):**1. Gitme , hareket B982. 2. Seyretme, uzaktan bakıp karışmama B593, B718.
- seyyāre (a.):** Gezegen B499.
- sıçra-:** Yerinden doğrulmak , hızla ileriye atılmak B492.
- sıçrat-:** Atmak B539.
- şıddīk (a.):** Pek doğru ' sözünün eri [kimse] B29, B222.
- şıdk (a.):** Doğruluk B481, B794.
- sıfāt (a.):** Gibi , benzeyen B52.
- hoş-sıfat :** Güzele benzeyen , güzel vasıflı B679.
- şığ-:** Dar gelmek , kifayetsiz olmak , yetişmez olmak B699.
- şınuk :** Kırık , kırılmış B883.
- sırr (a.):** Gizli tutulan , kimseye söylenmeyen şey B676.
- sıhr (a.):** Büyü B106.
- sikke (a.):** Para üzerine vurulan damga B226.
- sil- :** Silmek, temizlemek B840.
- silāh (a.):** Silah B515.
- sīm (f.):** Gümüş.
- sīm ü zer :** Gümüş ve altın B711.
- sīne (f.):** Göğüs , yürek B46, B606 ,B630.
- 2. Kalp B723.**
- sipāh (f.):** Ordu B308, B416.
- siper (f.):** Gizlenilip savaşılabacak yer veya şey B507.
- sipihr (f.):** Semā B507.
- sīr (f.):** Tok , doymuş B609.
- sīr-āb (f.):** Suya kanmış B887.

- sirāyet** (a.): Geçme , buluşma, yayılma B177.
- sīret** (a.): Bir kimsenin içi , hali , tavrı , gidişi , ahlākı B85, B251, B291.
- sitiz** (f.): Kavga , çekişme B283, B369.
- sittin** (a.): Altmış B646.
- siyādet** (a.): Seyyidlik , efendilik , beğlik, sahip lik B707. 2. Hz. Hasan vasıtasıyla Hz. Muhammed'in soyundan olma hali Bab1.
- siyāh** (f.): 1. Kara B500. 2. Zenci B821.
- siyer** (a.): Ehl-i siyer Hz. Muhammed'in hayatını yazan kimse B640.
- siz** : Siz "2. çoğul şahıs zamiri" B361, B472, B524.
- şoḥbet** (a.): Görüşüp , konuşma, arkadaşlık B76.
- sokak** (a.): Bir yerleşim yerinde evlerin belli bir düzen ile dizilmesiyle ortalarında kalan boşluk B763.
- sol** : Sol yan, sol taraf B487, B845.
- soñ** : Son , bitiş B788, B789.
- soñra** : Sonra B842, B926, Bab10.
- şor-**: 1. Sormak B480, B778. 2. Araştırmak , bulmaya çalışmak B12.
- şoy-** : Giysilerini çıkarmak B685.
- sök-**: Çıkarmak , deşmek B900.
- söyle-**: Anlatmak B257, B377, B329.
- söyleş-**: Konuşmak , sohbet etmek , karşılaşp görüşmek B436.
- söyün-** : Sönmek B321, B407.
- söz** : Laf , kelime , sohbet B320, B394, B546.
- söze uyma-**: Sözünde durmamak B793.
- su** : Su, canlıların hayat kaynağı içecek B322, B502, B612.
- sūāl** (a.): Sorma.
- sūāl eyle-**: Talep etmek , istemek , beklemek B141.
- subḥ** (a.): Sabah , sabah vakti B81, B173, B184.
- subḥ-āyīn** (f.): Sabah merasimi, sabahın aydınlığının ortaya çıkması B701.
- şufūf** (a.): Sıralar , dizeler B381.
- şulḥ** (a.): Barış , barışma , barışıklık B162, B302, B444.
- sultān** (a.): Padişah , hükümdar B515, B589.
- sun-**: Arz etmek B342, B610, B885.
- şūret** (a.): Biçim , görünüş , kılık B251, B823, B827.
- şūreta** (a.): Görünüşte B756.
- sūsen** (f.): Susam B39.
- şusuz** : Su ihtiyacı olan , susamış , su olmadan B470, B870, B867.
- sūz** (f.): Dert, ızdır, acı B320.
- sūzī** (f.): Yanma , tutuşma ile ilgili B645.
- sübül** (a.): Yollar.
- ḥayrū's-sübül** : Yolların hayırlısı B21.
- sūḥan** (f.): Söz , lakırdı B799, B815.
- sūḥāndān** (f.): Söz bilen, güzel söz söyleyen B66.
- sūnbül** (f.): Sünbül B132.
- sūñū** : Süngü B762.

- sür-** : İlerlemek , [atını] ileriye sürmek **şām** (f.): Akşam B316, B346, B490
 B349. 2. Yol almak , yol katetmek **şām-veş** (f.): Akşam gibi B701.
 B386. 3. Sürmek, değdirmek B255, **şān** (f.): Ün , nam B801.
 B722, B851. 4. Takip etmek , izlemek , **şarāb** (a.): Şarap B323, B905.
 iz sürmek , peşinden gitmek B239. **şark** (a.):Avrupa kültürünün dışında kalan
sür‘at (a.): Çabukluk , hız B336, B439, Müslüman ülkeleri B427 , B648.
 B536. **şaş-**: Şaşmak B768.
sürūri (a.): Neşeli , keyifli B777. **şeb** (f.): Gece B386, B464, B500.
sürū : Bir sürü hıncır ile B614. **şedīd** (a.): Şiddetli , sert, katı , sıkıntı B463.
süvār (f.): Binen , binici manalarına **şefā‘at** (a.): Birinin suçundan geçilmesi veya
 gelerek birleşik kelimeler yapar. dileğinin yerine getirilmesi için edilen
üştür-süvār : Deveye binen , binici aracılık B455.
 B673. **şefi‘** (a.):Şefaate eden , bir suçun bağışlan- ması
 için aracılık eden B202.
süyūl (a.): Seller B59. **şefkāt** (a.): Şefkat , acıyarak ve esirgeyerek
 sevmek B458, B986.
 -Ş- **şeh** bk. **Şāh** B491, B587, B658
şād (f.): Sevinçli B777, B890, B992. **şehādet** (a.): Şehitlik B568, B570, B744.
şādī (f.): Memnurluk , sevinçlik , gönül *şehādet bul-*: Şehit olmak , şehitlik merte
 ferahlığı B479, B760, B971. besine ulaşmak B568.
şād-mān (f.): Sevinçli B593. **şeh-bāz** (f.): Bir cins iri ve beyaz doğan
 B945.
şafāk (a.): Guruptan sonraki alaca karan- **şehīd** (a.):Din veya yüksek bir ülkü uğrunda
 lık B506. ölen kimse , savaşta ölen B463, B554, B685.
şāh (f.): Padişah B635, B698, B946. **şehr** (f.): Şehir , kent , yerleşim birimi
şāhid (f.): Sevgili B805. B308, B344, B915.
şāh- rāh (f.):Büyük işlek yol , ana yol , **şehrebānū** (f.): Şehre bakan , şehir bekçisi
 cadde B308. B832.
şāh-veş (f.): Padişah gibi B698. **şehriyār** (f.): Padişah , hükümdar , komutan
 B541.
şā‘ir (a.): Kadın şair , ozan B334. **şekk** (a.): Şüphe , tereddüt B770.
şakī (a.): Şikāyetçi , haydut , yol kesen **şekl** (a.): Şekil , biçim , kılık B878.
 B315, B803, B877.
şakḳ (a.): Yarık , çatlak B720.

şem'(a.): Mum B976.

şembe (f.): Perşembe , Cuma'dan önce
gelen gün B647.

şem'-vār (f.): mum gibi B321.

şerha (a.): Dilim , kesilmiş , dilinmiş şey ,
parça B324.

şerîf (a.): Şerefli , mübarek , kutsal B771.

şerm (f.): Utanma.

bî-şerm : Utanmaz B643.

şer-nihād (f.): Kötü yaratılışlı , aksi huylu
B921.

şerr (a.): Fenā , fenalık eden adam , kötü
adam.

şerr-i nās : İnsanların en zararlısı , en
kötüsü B644, B656, B806.

şevket (a.): Büyüklük , heybet B848.

şeyn (a.): Leke , ayıp , kusur B443, B795.

şi'a (a.): Yardımcılar ve taraftarlar top-
luluğu B350.

şiddet (a.): Sertlik , katılık B378, B871.

şikest (f.): 1. kırılmış , kırık B883, B940.

şimden : Şimden girü B390.

şimdi : Şimdi , şu an B775, B804.

şîr (f.): Arslan B609.

şîrār (a.): Bedhah , uğursuz B452, B462.

şîr-vār (f.): Arslan gibi B552.

şiş-: Şişmek B908.

şişe :Şişe B965, B967.

şitāb (f.): Acele , sür'at , çabukluk B337.

şol :Şu B327, B517, B974.

şöyle : Şöyle , şunun gibi B551, B630,
B841.

şûr (f.): Tuzlu B386.

şûrîde (f.): Perişan , tutkun B813.

şûrû' (a.): Başlama B102.

şübhe (a.): Şüphe , kuşku B702.

şütürbān (f.): Deveci , deve çobanı B831,
Bab10.

-T-

tā (f.): 1. Diye B216, B356, B981. 2.Ka-
dek B411, B421. 3. Nihayet , sonunda
B50.

ta'accüb (a.): Şaşa kalma B923.

ta'aşsub (a.): Kendi dinini çok üstün tutarak
başka dinden olanlara düşman olma B75, B80.

tā'āt (a.): İbâdetler B182.

tāb (f.): Harâret B458, B606, B608.

tabāk (a.): Tabak [kap] B469, B701, B799.

tābende (f.): Parlayan , ışık veren B976.

tabīb (a.): Hekim , doktor B815.

tāc(a.): 1. hükümdarların başlarına giydikleri
cevahirli başlık B424, B948.

tafsil (a.): Etrafiyla , etraflı olarak bildirme ,
uzun uzadıya anlatma , açıklama Bab11.

tağ : Yara B817.

tağār (f.): Deriden yapılmış torba; yatak
B696, B697, B739.

tağla-: Yaralamak B596, B775, B970.

tağyîr (a.): Başkalaştırma , değiştirme ,
bozma B B878.

tāhā (a.):Taha suresi B22.

taḥammül (a.): Dayanma , katlanma B618.	tamām (a.): Tamam , tam , eksiksiz, tam olma B383, B527, B688.
taḥiyyāt (a.): "Allah ömürler versin!" demeler B31.	ta'n (a.): Sövmeye , yermeye, ayıplama B72, B77.
taḥkīk (a.): Doğru olup olmadığını araş- tırma. <i>taḥkīk it-</i> : Doğru olup olmadığını araş- tırmak B113.	tañ : Sövmeye , yermeye , ayıplama B470, B631. ṭāpu : 1. .Huzur , nezd , makam B300 , B438. 2. Zat , hazret B423. 3. Hizmet, vazife ,tazim B984.
taḥt (a.): Alt , aşağı B171.	ṭarāb (a.): Sevinçlilik şenlik , sevinçten gelen coşkunluk ve tepinme , ayş ve safa B479.
taḥt (f.): Hükümdarların oturduğu büyük koltuk B798.	tān :Şaşma B929.
ṭā'ife (a.): Bölük , takım , güruh , fırka B98.	ta'n (a.): Sövmeye , yermeye , ayıplama B807.
ṭāk (a.): yetme , kāfî gelme , bitme B543.	Ta'nır : Allah , Tanrı B770.
ṭākat (a.): Güç , kuvvet B543, B592.	ṭapu : Hizmet , itaat , ibadet B477, B819.
taḥdīr (a.): Beğenme , değer biçme , değer verme , verilme B196, B271, B393.	ṭaraf (a.): Yan , yön B163, B613, B773.
takṣīr (a.): Kusur etme, eksik yapma. <i>takṣīr eyle-</i> : Kusur etme, eksik yapma B370.	tārīḥ (a.): Tarih B186, B798.
taḥvā (a.): Allah'tan korkma, Allah kor- kusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma B182.	ṭarīk (a.): Yol B433.
tāk-veş (f.): Asma gibi , üzüm kütüğü gibi B625.	ta'rīz (a.): Dokundurma [sözle] , dokunaklı söz söyleme , taş atma , taşlama B531.
ṭal'at (a.): Güzellik, çehre B699, B728.	taḥhīḥ (a.): Yanlış doğrultma , yanlış düzeltme B954.
taleb (a.): İstek , dilek , arzu. <i>taleb gel-</i> : İstemek , arzu etmek B431.	taş : Taş B410, B621, B754.
ṭam : Dam B907.	taş- : Coşmak B127, B751.
ṭama' (a.): Doymazlık , çok isteme , aç gözlülük B47.	taşra : Dışarı B311, B596.
	ṭat- : Ulaşmak , kavuşmak B744.
	taḥhīr (a.): Temizleme. <i>tathīr it-</i> : Temizlemek B121.
	ṭav'ān (a.) : İsteyerek , kendi isteğiyle. <i>ṭav'an ve kerhen</i> : Hem isteyerek hem istemeyerek B217.
	tāvūs-vār (f.): Tavus kuşu gibi B947.

- ṭay** (a.): Yok olma, bitme , tükenme
B225.
- ṭay ol-**: Yok olmak , ortadan kalkmak ,
bitmek, tükenmek.
- ṭayr** (a.): Kuş B982.
- ṭāyu** : Dayı B516.
- ta'yīn** (a.): Ayırma , belli etme B580.
- taylasān** (a.) : Başa sarılan sarığın
omuzlar üzerine salıverilen ucu
B294.
- tāze** (f.): Tāze , körpe B53, B968.
- ta'zīm** (a.): Saygı , gösterme , ikrām etme
B808, Bab2.
- te'alā** (a.): "Yüksek olsun!" manasına
gelen bir söz olup Allah adıyla
birlikte kullanılır B74.
- teb** (f.) : Sıtma B888.
- tebāh** (f.): Berbat , harap , mahvolma,
tükenme.
tebāh ol-: Berbat olmak , harap olmak,
mahvolmak B879.
- teberrā** (a.): Uzaklaşma , uzak durma ,
çekilme B115.
- tecāhül** (a.): Cāhil gibi görünme , bilme-
mezlikten gelme B251.
- tecāvüz** (a.): Ötesine geçme , sınırı aşma ,
atlama B793.
- tecdīd** (a.): Yenileme , yenilenme , tāze-
lenme B226.
- tedbīr** (a.) : Bir şeyi te'min edecek yol
veyā çare B225, B272.
- tedbīr-i kār** : Zarar etmemek için alınan
önlem B388.
- tef** (f.): Sıcaklık B458.
- teft** (f.): Sıcak , ılık B629.
- tefvīz** (a.): İhale, sipariş etme , edilme
B122.
- tehdīd** (a.): Birinin gözünü korkutma ,
gözünü korkutulma , gözdağı verme B376.
- te'hīr** (a.): Sonraya , geriye bırakma , ge-
ciktirme , geciktirilme.
te'hīr it-: Geciktirmek, ertelemek B161, B370.
- te'kīd** (a.): Kuvvetleştirme , sağlamlaştırma.
te'kīd it- : Kuvvetleştirmek , sağlamlaştırmak
B376.
- tekrīm** (a.): Saygı gösterme , ululama B808.
- telkīn** (a.): Aşılama [fikir], kulağına koy- ma.
telkīn eyle-: Fikir aşılama , bir düşüncüyü
anlatmak B22.
- temehhül** (a.): Sıkılma, canı sıkılma B251.
- ten** (f.): Gövde , vücut , beden B159, B180,
B674,
- teng** : Dar , sıkıntılı [şey, yer].
teng kıl-: Dar etmek , sıkıntı vermek B160.
- tenhā** (f.): Yalnız B614.
- tenvīr** (a.): Işıklandırma , aydınlatma B511.
- ter** (f.): Tāze B53.
- tercümān** (a.) : tercüman, çevirmen.
tercümān kıl-: Haline tercüman yapmak. B23.
- terk** (a.) : Bırakma , bırakılma , koyuverme ,
salıverme vazgeçme , vazgeçilme B80,
B124, B139.

- terki cān it-*: Canını vermek , canını feda etmek B906.
- terk-i hestī* : Varlığı terk etme , maldan mülkten her şeyden vazgeçme B139.
- terk-i terk* :Nesi var nesi yok , her şeyini terkedip Allah'a yönelme B139.
- ters** (f.): Korku B313, B524.
- teskīn** (a.): Sākin kılma , kılınma , yatıştırma B134 , B887.
- teslīm** (a.): Bir şeyi yeni sahibine verme B583, B617, B633.
- teşne** (f.): Susamış B604, B619, B987.
- teşne-leb** (f.):Dudağı kurumuş , çok susamış , susuz , yanık B471.
- teşnelik** : Susuzluk B485, B596, B862.
- teşne-vār** (f.): Susamış gibi B502.
- teşrīf** (a.): Şereflendirme , şereflendirilme, şeref verme, verilme B570.
- teşrīf ol-*: Şereflendirmek , şeref vermek B76.
- tevakkūf** (a.): Durma,eğlenme, bekleme. *bī-tevakkuf*: Durmadan B292, B382.
- tevāriḥ** (a.): Tārihler B150, B575.
- tevbe** (a.): Tövbe, işlenmiş bir günah veya suçun bir daha işlenmeyeceğine dair verilen söz B99.
- tevfiḥ** (a.):Uydurma ,uydurulma , uygunlaştırma B113.
- tevsī'** (a.): Genişletme B341.
- tezevvūc** (a.): Zevce edinme , edinilme , evlenme B832.
- tīn-**:Ses çıkarmak , söylemek B248.
- tīn-** : Umursamak , önem vermek, B449.
- tīrnak** : Tırnak B522.
- tiğ** : Kılıç B171, B643, B900.
- tīmār** (f.): Yara bakımı.
- tīmār kıl-*: İyileştirmek , iyi etmek B888.
- tīr** (f.): Ok B412, B536, B614.
- tīr-i du'ā* : Dua oku B536.
- tiryāk** (a.): Panzehir B191.
- tīz** (f.): Tez, çabuk B283, B292, B971.
- tīzcek** : Hemen , acele olarak B705.
- toğ-**: Doğmak B591, B696, B720.
- toğrı** : Doğru B88.
- toğra-**: Parçalamak , bölmek , ufak parçalara ayırmak B131.
- toğran-**: Parçalanmak , kanamak B406.
- toḡn-**: Değmek , üst üste olmak B410.
- tol-**: Dolmak, kaplamak B147, B148, B211.
- ton** : Elbise B649.
- toprak** : Toprak , yer yüzü B617, B851, B964.
- tol-**: Dolmak B648.
- toy-**: Doymak , kanmak B664.
- toynak** : Tırnak B522.
- toyur-**: Doyurmak B869.
- toz** : Toz , toprak B956.
- tōhmet** (a.): Birine isnād olunan suç , işlenildiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç , kabahat B236.
- tōhmet it-*: Suçlamak B158.
- tuhfe** (a.): Hediye, armağan B243.
- tūnī** (f.): Evsiz barksız , dilenci , çingene B291.

tur-: Ayağa kalkmak B509, B874.

-U-

turama-: Yerinde duramamak B704.

tüşe (a.): Ölmeyecek kadar yenecek şey ,
azık B41.

tut-: Kabul etmek , hesaba katmak, say-
mak B523.

tutsak: Tutsak , esir B761.

tūfān (a.): Hz. Nūh zamanında yoldan
çıkmışları tedibetmek için Allah ta-
rafından hem gökten yağdırılan , hem
de yerden kaynayarak bütün dünya-
yı kaplayan su B333.

tuğyān (a.): Taşma , taşkınlık , azgınlık ,
coşkunluk B165, B204.

tuhr (a.): Temizlik , paklık.

tuhr it-: Temizlemek , paklamak B25.

tūl (a.): Uzunluk.

tūl u 'arz: Uzunluk ve genişlik B451.

tur-: 1. Kalmak , bulundurmak , saklamak
B964. 2. Yola çıkmak B292.

туру gel-: Dikilmek , diken gibi olmak
B768.

turur: Dur , dūr , dır , dir “bildirme
eki” B957.

tut-: 1. Tutmak , kavramak , yakalamak,
ele geçirmek B356. 2. [Yönünü veya
yüzünü] çevirmek.

tutuş-: Yanmak , alev almak B506.

tükür-: Tükürmek B612.

tünd (f.): Çabuk , hızlı , güçlü.

tünd ol-: Çabuk davranmak , hızlı olmak
B844.

u: Ve B298 , B313 , B515.

'ubūr (a.): Bir başka tarafa gitme B926.

uç-: Uçmak B906.

uçkur: Donun belde düşmemesini sağlayan
ip B833, B834, B836.

uçmak: Cennet B907.

'udūl (a.): Geri dönme , vazgeçme , cayma
B156.

uğra-: Maruz kalmak, rastlamak B324.

'ukbā (a.): Ahiret , öbür dünya B742.

'uqde (a.): İstenip de ulaşılamadığından ya
da yapılamadığından içe dert olan şey
B840.

'uqūbāt (a.): Eziyetler , işkenceler Bab11.

'uqūbet (a.): Eziyet , işkence , azap Bab10.

ulu: Sahip B455.

um-: Ummak , beklemek B446, B986.

'ummāl (a.): İdāre me'murları, mutasarrıflar,
ileri gelenler, vekiller B154.

ur-: 1. Değdirmek , sürmek B801. 2. Vurmak
B841.

ağzın ur-: Ağzını değdirmek , sürmek B804.

berķ ur-: Şimşek düşmek , şimşek parıltısı
gibi parlamak B721, B847.

diş ur-: Dişlemek , Yemek B932.

gūş ur-: Kulak vermek B412.

oda ur: Ateşe vermek B37.

tir ur-: Ok atmak , yaralamak B817.

yüz ur-: Yüzünü sürmek , değdirmek
B788.

yire ur-: Üzerinden atmak , yere atmak
B537.

zahm ur-: Yaralamak B582.

urdur-: Vurdurmak B176.

'urs (a.): Hanım , eş B913.

'urūç (a.): Yukarı çıkma , yükselme ,
B909.

'uryān (a.): Çıplak B171.

uşūl (a.): Bir ilmin veyā tekniğin asıl mev-
zūdan önce öğrenilmesi gereken esas ,
başlangıç bilgi B735. 2.Yol , yön-
tem , tertip , metod , nizam , kaide , düzen
B80.

uş : Şu B212, B360, B952.

uşbu : Bu , işte bu B818, B546, B880.

uşda : İşte B343, B546, B666.

'uşşāk (a.): Aşıklar B146, B638.

utan-: Mahcup olmak , utanmak B602,
B782.

'uṭārid-veş (a.): Merkür gibi B52.

uyan-: Anlamak , işin inceliğini kav-
ramak B491, B736.

uyar-: 1. İkaz etmek B446, B737. 2.Uyan-
dırmak B704.

uyḥu : Uyku B486, B714, B738.

uyuz : Uyuz B523.

'uzlet (a.) : Bir yana çekilip kendi ken-
dine tenhada yaşama, yalnızlık köşesine
çekilme B48.

'uzlet-pezīr (f.): Yalnızlık köşesine ,
çekilebilir, yalnızlığı kabul edebilmek
B62.

-Ü-

ü : Ve B30, B389, B547.

üç : Üç [sayı] B433, B577, B982.

üçünci : Üçüncü B178.

ümem (a.): Ümmetler B24.

ümmet (a.): Bir peygambere inanıp bağlanan
cemaat , taife B24, B76, B520.

ün : Seslenme nidası B739.

üslüb (a.): Farz , yol , biçim , usul B907.

üst : 1. Üzeri , üst kısım B300, B798, B817.
2. Yanıbaşı B526, B858.

üstivār (f.): Sağlam , kuvvetli , dayanıklı B30.

üş- : Yığılmak , toplanmak , üşüşmek B565.

üştür (f.): Deve B673, B931.

üştür-süvār (f.): Deveye binen B673.

üşür : Atmak , fırlatmak B586.

üt- : Yenmek , oyunda kazanmak.

akıl üt-: Akı karıştırmak , aklını çelmek
B848.

üzeri : Üst Bab5.

üzre : Üzerine, üzerinde , üstüne B310,
B368, B444.

baş üzre : Baş üstüne B733.

-V-

vā (a.): "Vāh yazık!" manasına gelerek esef
hayıf, hasret gibi kelimelerle kul-
lanılır B399.

- vācib** (a.): Terki caiz olmayan ,yapılması gerekli.
- vācib gör-**: Vacib kabūl etmek , vacib gibi muamele yapmak B64.
- vādī** (a.): İki dağ arasındaki uzun çukur, dere B385.
- vāfir** (a.): Çok ,bol B757.
- vāh** : Vāh, yazık, ay B212, B325, B588.
- vaḥdet** (a.): 1. Yalnızlık , teklik birlik B14. 2. Allah'a ulaşma B12.
- vaḥy** (a.): Bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi B894.
- vāḳi** (a.): 1.vuku' bulan , olan , düşen meydana gelen , ortaya çıkan Bab2, Bab10, Bab11.
- vaḳt** (a.): 1. Vakit , zaman B173, B440, B561. 2. Mūnasip uygun ,zaman B890.
- vālī** (a.):Bir vilayeti idare eden en büyük memur B283, B288.
- vallāh** (a.): Allah için , Allah hakkı için manasına gelen büyük yemin B828.
- var** : Mevcut B652, B689, B939.
- vār** (f.): Benzetme edatı , gibi B133, B145,B957.
- var-**: Ulaşmak, varmak B906, B920, Bab12.
- hāba var-**: Uyumak B717.
- varaḳ** (a.): Yazılmış kâğıt veya kitap yaprağı B32, B37, B814.
- varlık** : Mal , mülk , kıymet , değer B8.
- vāṣıl** (a.): Erişen , ulaşan , kavuşan B68.
- vaṣiyyet** (a.): Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey B177.
- vaṣl** (a.): Kavuşma B944.
- vaḏ'**(a.): Duruş , tavır, hareket B294, B249.
- vaz gel-** : Vazgeçmek B545.
- vaḏī'** (a.): Alçak , bayağı,adi , aşağı B217.
- ve** : Ve , ile B393, Bab5, Bab12.
- vech** (a.): Yüz , surat , çehre B826, B828.
- vedā'** (a.): Ayrılma , ayrılış ,Allah'a ısmarladık, Allah'a emanet olun B567.
- vefāt** (a.): Ölüm , ölme [yalnız insan hakkında] B557, B978, Bab3.
- vehm** (a.):1. Kuruntu ,yersiz korku B352. 2. Şüphe , tereddüt B924.
- velī** (f.): Velākin , amma, fakat B579,B647, B779.
- velvele** (a.): Gürültü , patırtı , yaygara , şamata B504.
- veṣ** (f.): Gibi manası veren bir benzetme edatı. āb-veṣ:Su gibi B25.
- nāy-veṣ** : Ney gibi [inleyen] B143.
- pervāne-veṣ** : Pervāne gibi B317.
- v'ey** (f.): Ey B771.
- veylete** : B529.
- vifāḳ** (a.): Barış B262, B267.
- viḳa'** (a.): Savaş B567.
- vir-** : 1. Bağışlamak, hibe etmek B284. 2.Ver-mek B194. 3. Ulaşmak, gelmek B32.
- cevab ver-**: Cevaplamak , yanıtlamak B195.
- su vir-**: Su vermek , su katmak , sulamak B171.

zehr-i nāb vir-: Zehirlemek B190.
cān vir-: Can vermek , ölmek B471.
diller vir-: Dil dökmek B531.
vird (f.): Belli zamanlarda okunması
adet olan Kur'an cüzleri , duaları
B54.
vir-i: Göndermek , yollamak B51.
vuḳūf (a.): Anlama , bilme , öğrenme,
haberli olma , bilgi B381.
vuṣlat (a.): Bir şeye ulaşma , yetişme
B12.
vü: Ve B479, B666, B979.
vücūd (a.): Ten, beden B191, B838.

-Y-

yā (a.): Ey! hey! B17, B61, B231.
yād (f.): Hatırlama, anma B329, B802,
B992.
yād eyle-: Hatırlamak , anımsamak B775.
yağ : Yağ B322.
dide yağı : Göz yağı B629.
yağ-: Akmak , dökülmek, düşmek B649,
Bab8.
yağdır- : Atmak , fırlatmak [yağmur gibi]
B613.
yağma (f.):Çapul , zorla mal kapma
B934.
yağmur : Yağmur B649.
yāḥūd (f.): Veya, istersiniz B360, B863.

yağ-: 1. Ateşe vermek , ateşlemek B46,B535,
B658. 2. İçini, yüreğini dağlamak B888.
hatıma yak- :Şiddetli ve kuvvetli ateş B725.
yağa : Elbisenin boyun kısmı B132.
yakar-: Yalvarmak , Af dilemek B686.
yalvar-: Yalvarmak , yakarmak B565.
yaqıl-: Dövünmek , azap çekmek , içi içini
yemek B863.
yaqın : Uzak olmayan B95,B344,B689.
yaqın (a.): Sağlam bilgi , iyi , kat'i olarak
bilme B258, B389.
yan : Etraf , taraf B358, B456, B955.
yan-: Yanmak, ağlamak , içten içe üzülmek , içi
sızlamak B403, B409, B498.
yaña : Taraf , cihet B565, B586, B839.
yandur-: Yakıp yandırmak B888.
ya'ni (a.):Sözün kıyası , doğrusu, senin
anlayacağın B59, B110, B767.
yañul-: Hata yapmak , yanlış yapmak
B532.
yār (f.): Dost B565, B680.
yārāb (a.): Ey Rabbim! ey Allah'ım B535.
yarāk : Hazırlık , levazım, teçhizat B260,
B267.
yārān (f.): Dostlar B564, Bab7.
yarı : Yardım.
yarı kal-: Yardım etmek B449.
yarın : Yarın , bugünden sonraki gün B362,
B381, B533.
yārī (f.): Yardım.
yārī kııl-: Yardım etmek , yardımcı
olmak B484, B858.

yas : Keder, üzülmek , dert , tasa.

yas kııl-: Üzmek , mateme boğmak , kederlendirmek B913.

yas it-: Kederlenmek , üzülmek , dertlenmek B58.

yaş- : Yassıltmak , düz hale getirmek B48.

Yâsemin (f.) : Yâsemin , beyaz ve sarı renkli bazan pembe çiçek açan bir ağaç ve bu ağaççığın güzel kokulu çiçeği B838.

yâsemin-veş (f.): Yasemin çiçeği gibi B838.

Yâsîn (a.): Kur'an'ın 36. sûresi 83 ayettir , Mekke'de nazil olmuştur B22.

yaş : Göz yaşı B394, B550, B840.

yat-: 1. Uyumak B470, B695 2. Yatmak , boylu boyunca uzanmak , dlenmek B592, B666

yavu :Kayıp , yitik , zayi.

yavu kııl-: Kaybetmek , yitirmek B768.

yay : Ok atan bir tür silah B48.

yayağ : Yaya , yürüyerek B419, B587.

yaz-: 1. Alın yazısı olmak , kaderine yazılmak B190, B569. 2. Kaleme almak , yazmak B280 , B640, B647.

yeg bk. yig

Yehūdî (a.): Yehuda'ya mensup olan ,

Yahudi B523.

yer bk yir

yetîm (a.): Babası veya anası ölmüş [çocuk] B400.

yevm (a.): Gün B28, B480, B646.

yevmü'l-cezâ : Kıyâmet günü B411.

Yezidî (a.): Yezidi seven ve ona bağlı kişi B553.

yıkıl-: Yerle bir olmak , alt üst olmak B7,B410.

yıl : Sene B200.

yılan : Yılan B924.

yılduz : Yıldız B678.

yi-: Yemek B632, B965.

yig : İyi , daha üstün B402, B741, B753.

yil : Rüzgar B938.

yin-: Yenmek B933.

yine : Tekrar,yineleme B320, B332,B497.

yir : 1. Yer , zemin , toprak, mevki B592.

2. Yer , köy , kasaba , yerleşim birimi

B691. 3. Mahal , taraf , cihet B615.

4. Yeryüzü , dünya B411.

yirine : yerine , bir şeyin başka bir şeyle değişmesi B462, B607, B794.

yit- : Yetmek , kâfi gelmek B331, B907, B990.

yitmiş bin : Yetmiş bin [sayı] B895,B896.

yitür-: Ulaştırmak , Yetiştirmek B347.

yog : Yok , olmayan , mevcut olmayan , bulunmayan B196, B373, B601.

yoksa : Şayet , aksi takdirde B234, B373,

B545.

yol : 1. Yer, mahal , yön , taraf B434. 2.

Dava, uğur B478, B541. 3. Yol , geçecek yer

B328. 4. Usul , adap ,erkan B88.

yol bul-: Fırsat bulmak B78, B566.

yol tut-: Yola çıkmak , yola koyulmak B328.

yolca : Yol üzerinde B334.

yoldaş :Yol arkadaşı , ülküdaş B693,B737.

yolun-: Kendini yırtarcasına bağırıp , çırpınma B502.

yorgun : Yorgun , bitkin B695.

yu-: Yıkamak B391, B714.

yukaru : Yukarı B874.

yum-: Kapatmak B39, B957, B989.

yun-: Yıkınmak B322.

yutdur-: Yutturmak B637.

yük : Ağırlık , dert , keder , tasa B327, B395.

yürek : Kalp , cān B127, B317, B406.

yüri-: Yürümek B315, B345, B949.

yüz : Surat,çehre, simā B364, B419, B617.

yüz : Yüz sayısı B429, B681.

yüz biñ : Yüz bin sayısı B271.

yüzden : Sebepden B916.

-Z-

zād (a.): Azık , yiyinti.

zād idin-: Azık yapmak B41.

zafer (a.): Düşmanı yenme , üstün gelme , galip gelme.

zafer bul-: Galip gelmek , zafer elde etmek B478.

za‘ferān (a.) : Safran, pas B700 .

zāg-bān (f.): Kargacı B43.

zāhiren (a.): Görünüşte , görünüşe göre , görün düğü gibi , meydanda olarak B224, B790.

zaḥm (f.): Yara B582, B615, B624.

zaḥm-dār (f.): Yaralı B176.

zaḥr (a.): Arka , sırt.

zaḥrū’l-mekārim : Cömert insanların arkası Bab1.

zākir (a.): Zikreden , zikredici , anan B13.

zālim (a.): Zulmeden , haksızlık eden B456, B474.

zamān (a.): Zaman , vakit , çağ , devir B339, B521,B663.

zānū (f.): Diz B38.

zār (f.): Ağlayan , inleyen B133, B502, B624.

zarār (a.):Ziyan , eksiklik , kayıp B429.

zārī (f.): Ağlayıp sızlama B484, B594, B776.

zarūrī (a.): Mecburi , zorunlu [iş] , ister istemez olacak olan [iş] B456.

zāt (a.): Saygıya değer kimse B679.

zebān (f.): 1. Dil , lisan B35, B398, B609. 2. Dil (organ) B121.

zeber (f.): Üst

zīr ü zeber : Alt üst B254, B374.

zebūn (f.) : Zayıf , güçsüz , aciz B616.

zecret (a.): Sıkıntı , mihnet

zehr (f.): Zehir , ağı B177, B632, Bab3.

zehre (f.): Öd, yürek B43.

zelzele (a.) : Yer sarsıntısı , deprem

B504.

zemīn (f.): Yer , yer yüzü B551.

- zemzeme** (a.): Ezgili , nağmeli ses ,
nağme B814.
- zen** (f.): Kadın B331, B745.
- zenb** (a.): Günah , suç , kabahat B73.
- zer** (f.): Altın B934, B936.
- zer-ger** (f.): Kuyumcu B935, B936.
- zerre** (a.): Pek ufak parça ,molekül B83.
- zerrîn** (f.): altın gibi sarı B701.
- zevâl** (a.): Zâil olma,sona erme B83.
- zevc** (a.): Karı ve kocanın her biri B704.
- zevcât** (a.): Nikahlı kadınlar , eşler B679.
- zeyn** (a.): Süs, bezek B247, B488,B723.
- zeyn it-* : Süslemek B56.
- zî-** (a.): "Sahip manasına kelimelerin baş-
larına getirilerek birleşikler yapar.
- zî-cehennem* : Cehennemlik B454.
- zî-sehâ** (a.): Cömertlik sahibi , eli açık kimse B202.
- zî'n-nüreyyn** (a.): Hz. Osman B151, Bab3.
- zî-ğadr** (f.): değer , itibar sahibi B576.
- zîkr** (a.): Anma , hatırlama B398, B525,
B809.
- zillet** (a.): Hakirlik , horluk , alçaklık ,
aşağılık B472.
- zimmet** (a.): Sahip çıkma , koruma zorun-
da kalma B877.
- zinde** (f.): Dinç , güçlü , kuvvetli B914.
- zindegānī** (f.): Dirilik, hayat B402.
- zî-sa'âdet** (f.): Mutluluk sahibi , saadet
sahibi B576.
- zî-şeref** (f.): Şeref sahibi B576.
- ziyâd** (a.): Fazlalık, çokluk B447.
- ziyân** (f.): Zarar , kayıp [kazançtan]
B989.
- zôr** (f.): Güçlük , zahmet,sıkıntı , rahatsızlık
B843.
- zuhr** (a.): Öğle , öğle vakti.
vakt-ı zuhr : Öğle zamanı B561.
- zuhûr** (a.):Görünme , meydana çıkma, baş-
gösterme , türeme B164, B719, B847.
- zulm** (a.): Zulüm , haksızlık , eziyet B443,
B782, B900.
- zulmet** (a.): Karanlık B648, B886.
- zulümât** (a.): Karanlıklar Bab8.
- zühre** (a.): Çobanyıldızı , Çulpan , Venüs
B208, B950.
- zümre** (a.): Bölük , takım , cemaat , topluluk ,
sınıf , cins , grup B706.

VI- SONUÇ

Bu eseri Lâmi'î Çelebi Molla Camî'den tercüme etmiştir. Bu maktelin kendisinden evvel ve sonraki maktellerden farklı bir özelliği , Muhtar'ın , Hz. Hüseyin'in intikamını almak üzere Taiften ayrılmasını ve Hz. Hüseyin'i öldürenlerden intikam almasını kaydetmesidir ki , bundan önceki maktellerde bu kısım , bulunmadığı gibi , bundan sonrakilerde de Muhtar isyanı hakkında açık bir ize rastlanmaz.

Bu eserde toplam 2198 maddede başı kelime kullanılmıştır. Eser 1025 tane maddede başı Arapça kelimeden , 633 tane Türkçe kelimeden 540 tane de Farsça kelimeden meydana gelmiştir. Adlar dizisinde 81 tane şahıs ismi , 16 tane de yer ismi geçmektedir. Bu rakamlara bakarak ve eserin yazılmış olduğunu tahmin ettiğimiz 1520'li yıllara da dayanarak eserde Arapça kelimelerin hakim olduğunu görüyoruz. Eski Anadolu Türkçesinin sona erip Osmanlı Türkçesi özelliklerinin göstermeye başladığı dönemde ele alınan eser sade bir dille yazılmış kabul edilebilir. Arapça kelimelerin yoğun olmasının sebeplerine bakacak olursak konunun dinî bir konu olup Arap ülkelerinde geçmiş olmasını etkili unsurlar olarak görebiliriz. 16. yüzyılın ağdağalı terkip ve kelimeleri daha kendisini bu eserde hissettirmez. Farsça kelime sayısı Türkçe kelime sayısından az olması da bu görüşümüzü kanıtlar sanırım.

Maktellerin genel özelliği Hz. Hüseyin'in ölümüne duyulan acı ve ıstırapın dile getirilmesidir. Bu maktelin bir özelliği de bu eseri uzlete çekildiği bir zamanda yazan Lâmi'î Çelebi'nin derin bir iştiaqla duyduğu ağlama ve ağlatma arzusudur. Eser didaktik mahiyette olup beyitlerde hadis ve tarihten alınma olaylara ya da gerçeklere genişçe yer verilmiştir. Muharrir vezne tamamıyla hakimdir. Ancak eserde şiiriyet ve dili kullanımda biraz aksaklık vardır.

1.KİŞİ ADLARI

‘Abbās: B460 ,B571

‘Abdullah B221, B274, B578 ,B594

‘Abdullāh Ziyād Bab5

‘Abdü’l-‘Azīz oğlu ‘Ömer B119

‘Abdu’l-melik B918

‘Abdu’r-Rahmān İbn-i Mülcem B222, Bab3

Aḥmed B664, B740, B763, B783, B954

‘Ali B550,B579, B897 , Bab3

‘Ali -yi aşğar B589, B591

‘Ālī-yi ekber B581

Āşaf B51

Bekr B572

Betül B516, B675

Bu ‘Ubeyde B902

Ca‘de B531, B534

Ca‘fer B571, B573, B729

Ca‘fer-i Tayyār B518, B855

Farazdāk: B334.

Ḥızır Beg bin Celāl B106

Fatımā B725, B979

Fayşal: B371.

Ḥadīce B725

Ḥamza B729, B854

Ḥāriş İbn-i Ḥālīd B245

Ḥasan B179, B181, B213, B428 , B729, B856 , Bab3

Hāşim B516, B574, B674

Ḥazreti Muşafā Bab11, P12

Ḥürr İbn-i Yezīd B347, B354, B376,B377, B378, B379, B538, B554, B604,Bab5

Hüseyn B193, B340, B349, B370, B379, B399, B418, B430, B441, B443, B445, B488,
B532, B535, B547, B576, B577, B584, B640, B668, B678
İbn-i ‘Abbās-ı Velî B219, B268
İbn-i Ebi Süfyân B155, B224
İbn-i Mülcem B170
İbn-i ‘Alî B219, B286, B344, B430
İbn-i ‘Ömer B220
İbn-i Zübeyr İbn-i ‘Avvām B220, B246, B248, B250, B252, B269
İbn-i Murtaẓā B361
İbn-i Sa’d B345, B372
İbn-i Murtaẓā B464
İbn-i Sa’d Vakḳās Bab6
İbn-i Şa’d B415, B450, B539, B910
İbn-i Yezîd B538
İbnü’r-Resûl B297
İbnü’z- Ziyād B290, B304, B309, B338, B369, B440, B546, B913
İbnü’z-Zübeyr B242
İbrâhim B516, B571, B974
‘İsâ B521
Ḳāsım bin Ḥasen B575
Lâmi‘î B140, B988
Mu‘âviye İbn-i Süfyân Bab3, Bab4
Muḥammed ibn Ḥanîf B914
Muḥammed Muṣṭafâ B728
Muḥtâr B902, B909, B916
Murtaẓâ B158, B160, B168, B677B675.B570, B914.
Mūsâ B523
Müslim bin ‘Uḳayl B258, B260, B261, B274, B276, B281, B285, B311, B313, B314,
B333, B351Bab4
Muṣṭafâ B17, B71, B81, B85, B657, B953
Nâfi‘ bin Hilâl B559

Nu'mān bin Beşir B277, B279, B299, B281, B300, B304, B306
‘Osmān İbn-i ‘Affān B154, B155, B158, B572, Bab3
‘Ömer bin Sa‘d Vakḳās B339, Bab5
‘Ömer B374, B437, B422, B446, B544, B547, B555, B660, B665, B669, B672, B677.
Şa‘d Vakḳāş B356
Sa‘id İbn-i Cübeyr B893
Şālih B525
Selmān B265
Sinān Beğ Hazretleri Bab1
Şemr B448, B450, B453, B555, B558, B559, B560, B600, B603, B607, B633, B661,
‘Ubeyd İbn-i Ziyād B921, B925
‘Uḳayl B573, B679
Ümmü Gülsüm B663, B676, B782
Ümmü Seleme B954, P12
Vāḳidī B692.
Velid B232, B238
Yaḥyā B329, B895
Yezid B303, B362, B369, B372, B378, B436, B442, B534
Yūsuf B66
Zehrā B854
Zeyd İbn-i Erḳām B764
Zeyne’l- ‘Ābidīn B589
Zeyneb B663, B675, B686, B774, B781
Zeynū’l-‘Ābidīn B661

2. YER ADLARI

‘Arab B602
‘Āşuriyye B689
Başra : B265, B266, B283, B288, B292
Horasān B227

‘Irāk B114, B188, B227, B262, B267, B269, B273, B959

Ḳādisiyye B346

Kerbelā B388, B413, B835, B837, B960

Kūfe B307, B328, B335, B309, B359, B673, B693, B918, B922

Medīne Bab4, P12

Mekke B245, B247, B249, B253, B261, B263, B328, B434, B808, B821, B830

Mıṣr B69

Necef B515

Nehrevān: B166.

Şām B436, B786, Bab9

Tāyif B909

Yeşrib B185, B230

KAYNAKLAR

- Adalı , Şükran : “Lāmi‘î Çelebi” , Mezuniyet Tezi , İstanbul , 1965
- Aksan , Doğan : Atabay, Neşe ; Kutluk , İbrahim ; Özel ,Sevgi : Sözcük Türleri , TDK , Ankara , 1983
- Altunbay , Rüştü : “Lāmi‘î Vamık u Azrasının Tetkiki” , İÜMK , Tez , 1939
- Arat , Reşid Rahmeti : Kutadgu Bilig , İstanbul , (yay. haz. Kemal Eraslan vd.), İstanbul , TKA, 1979
- Ata , Aysu : Nasırü‘d-Din Bin Burhānū‘d-Din Rabguzi Kısasü‘l-Enbiya (Peygamber Kıssaları) :II Dizin : Ankara , TDK : 681-2 , 1997
- Banguoğlu , Tahsin : Türkçenin Grameri , Ankara , TDK :528 , 1995
- Bilgegil , M. Kaya:Türkçe Dilbilgisi , İstanbul , Dergāh Yayınları , t.y.
- Bloch, E. : Catalogue des Manuscrits Turcs , Paris , Bibliotheque Nationale , 1932
- Boğalı , İbrahim: “Lāmi‘î Çelebi Maktel-i Āl-i Resūl” , Mezuniyet Tezi , İstanbul , 1971
- Cemiloğlu , İsmet : 14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyā Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi , Ankara , TDK , 1994
- Cemiloğlu , İsmet : Eski Anadolu Türkçesinde “Çün”lü Cümleler” , Türk Dili , no: 510 , Haziran 1999 , s. 409-413
- Deny , Jean : Türk Dili Grameri , Çev. Ulvi Elöve , İstanbul , Maarif Matbaası , 1941
- Dilçin , Cem : Mesud Bin Ahmed Süheyl ü Nevbahar , Ankara , TDK, 1991
- Ediskun , Haydar : Yeni Türk Bilgisi , İstanbul, Remzi Kitabevi , 1963
- Erdoğan , Tülin : “Lāmi‘î Çelebi Divanı V. 197^b-257^a kısmının Transkripsiyonu ve Edisyon Kritik’i” , Mezuniyet Tezi , İstanbul 1971
- Ergin , Muharrem : Türk Dil Bilgisi , İstanbul , Bayrak , 1992
- Erünsal , İsmail : “ Türk Edebiyatı Arşiv Kaynakları IV: Lāmi‘î Çelebi’nin Terekisi” , Journal of Turkish Studies , Vol.14 , 1990 , s. 179-187

- Esir , Hasan Ali : “Lāmi‘ī Çelebi Ferhad ile Şirin” , İstanbul , İÜ, Doktora Tezi , 1998
- Flemming , Barabara : “ Glimpses of Turkish Saints” , Journal of Turkish Studies, Vol. 18 , 1994 , s. 59-73
- Gencan , Tahir Nejat : Dilbilgisi , İstanbul , Kanaat yayınları , 1991
- Gibb , E.J. :A History of Ottoman Poetry , Vol.2 , London , 1900-1909
- Gölpınarlı , Abdülbaki : “Lāmi‘ī” , Türk Ansiklopedisi , c.XXII , Ankara , MEB, 1975 , s. 463-465
- Grönbech , K. : Türkçe’nin Yapısı , TDK Yayınları:609 , Ankara , 1995
- Güder , Nurcan Öznel: “Kastamonulu Şazî Mahtel-i Hüseyin” İstanbul, Doktora Tezi , 1997
- Gülensoy , Tuncer : “Bursa Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe el Yazma Kitaplar Üzerine Notlar” , Türk Kültürü , no:102, İstanbul , Nisan 1971 , s.561-564
- Gülensoy , Tuncer : “Bursa Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe el Yazma Kitaplar Üzerine Notlar II” , Türk Kültürü , no:127 ,İstanbul , Mayıs 1973 , s.585-588
- Güngör , Şeyma : Hadikatü’s Sü‘eda Fuzulî , Ankara , KTB , 1987
- Gürkan , Sabiha : “Lāmi‘ī Çelebi’nin Absal ve Salaman Mesnevisi ile Molla Camii’nin Absal ve Salaman Mesnevisinin Karşılaştırılması” , Mezuniyet Tezi , İstanbul, 1950
- Gürses , Muzaffer : “Divan Edebiyatı’nın Bazı Meseleleri ve Lāmi‘ī Çelebi (Hayatı , eseri Sanat ve Şahsiyeti) ve Vamık u Azra , Veys u Ramin Mesnevilerinin Tetkik , Tahlil ve Tenkid” , Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 1945
- Hacıeminoğlu , Necmettin : Türk Dilinde Edatlar , İstanbul , MEB , 1992
- İsen , Mustafa : Kühü’l-Ahbār’ın Tezkire Kısım , Ankara , AKM , 1994
- Karahan , Abdülkadir : “Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyin’ler” , Mezuniyet Tezi , İstanbul , 1939
- Koçu , Reşat Ekrem : Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü , Ankara , SKY , 1969
- Kononov , A. N. : Grammatika Turetskogo Yazıka , Moskova 1941

- Korkmaz , Zeynep : Gramer Terimleri Sözlüğü , Ankara , TDK, 1992
- Korkmaz , Zeynep vd. : “Türkiye Türkçesi’nde Edat”, Türk Gramerinin Sorunları II , Ankara , TDK , 1999, s. 419-435
- Korkmaz, Zeynep :Sadru’d-Din Şeyhoğlu Marzûbân-nâme Tercümesi, Ankara, DTCF , 1973
- Kut , Günay Alpay :”Lâmi‘î Chelebi and His Works” , Journal of Near Eastern Studies , Vol. 35 , 1976 , s. 73-93
- Özkan , Mustafa : Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi , 2. bs. , İstanbul , Filiz Kitabevi , 2000
- Özkan , Mustafa :Mahmud Kadi-i Manyas Gülistan Tercümesi , Ankara , TDK, 1993
- Özkan , Mustafa Cinanî Cilâü’l-Kulûb , İstanbul , İÜ Ed. Fak., 1990
- Rasim , Ahmed : “Lâmi‘î” , İÜ mezuniyet tezi , 1928
- Sakaoğlu , Saim : “Bursalı Lâmi‘î’nin Letâ’if’indeki Hayvan Masalları” , Journal of Turkish Studies , Vol.3 , 1979 , s. 279-289
- Sayacı , Kenan : “Şirvanlı Mahmud Târih-i İbn-i Keşîr Tercümesi” , Doktora Tezi , İstanbul , 1996
- Steingass , F : Persian-English Dictionary , Beyrut , Libraire du Liban , 1975
- Şükûn , Ziya : Farsça-Türkçe Lügat Ferhengi Ziya , c.I-II-III , İstanbul, MEB , 1996
- Tarama Sözlüğü , Ankara , TDK :212 , 8 c. , 3. bs. , 1995
- Tezcan , Nuran : “Bursalı Lâmi‘î Çelebi , Türkoloji Dergisi , c.8 , DTCF , Haziran 1979 , s. 305-343
- Tezcan , Nuran : “Lâmi‘îs Güy u Çevgân” , Stuttgart , Franz Steiner Verlag , 1994
- Tiken , Kâmil : “Eski Anadolu Türkçesinde Edat ve Zarf Fiillerin Fonksiyonları” , Doktora Tezi , İstanbul , 1993
- Timurtaş , Faruk Kadri : Eski Türkiye Türkçesi , İstanbul , Enderûn Kitabevi , 1994

Tolasa , Harun : “Klasik Edebiyatımızda Dīvān Önsöz (Dībāce)’leri ; Lāmī‘ī Dīvānı Önsözü ve (buna göre) Dīvān Şiiri Sanat Görüşü” , Journal of Turkish Studies , Vol. 3 , 1979, s. 385-402

Yücelt , Mihrinur : “Bursalı Şair Lāmī‘ī Çelebi” , İÜ mezuniyet tezi , 1945-46

